

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงตำบลโนนสูง
อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

A STUDY OF LOCAL WISDOM TRANSMISSION OF SCULPTIN BUDDHIST LENT
CANDLE THROUGH NONSUNG ARTIST'S PATTERN IN NONSUNG SUB-DISTRICT,
NONSUNG DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

ชื่อนกมล อ้วนสูงเนิน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2563

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงตำบลโนนสูง
อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ปฏิญานีพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

A STUDY OF LOCAL WISDOM TRANSMISSION OF SCULPTIN BUDDHIST LENT
CANDLE THROUGH NONSUNG ARTIST'S PATTERN IN NONSUNG SUB-DISTRICT,
NONSUNG DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of MASTER OF EDUCATION
(Art Education)

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University

2020

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงตำบลโนนสูง

อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ของ

ชীনกมล อ้วนสูงเนิน

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย อาริรุ่งเรือง) (อาจารย์ ดร.อิทธิพัทธ์ วิจิตสถิตรัตน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วรวรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

ชื่อเรื่อง	การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลาย ช่างโนนสูงตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
ผู้วิจัย	ชื่อนกมล อ้วนสูงเนิน
ปริญญา	การศึกษามหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศุภชัย อารีรุ่งเรือง

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิเคราะห์ในประเด็นการศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา และศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเก็บหลักฐานข้อมูลของภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงให้คงอยู่สืบต่อไป กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ ช่างใหญ่ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ลูกศิษย์ช่างใหญ่ และชาวบ้านในพื้นที่วัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แบ่งเป็นกระบวนการในการหล่อต้นเทียนพรรษา เพื่อนำไปใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา มีการพัฒนาแม่พิมพ์หล่อเทียนพรรษาจากไม้อัดเป็นแม่พิมพ์หล่อเทียนพรรษาจากเหล็กให้มีความทนทานมากขึ้น และกระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษา มีการพัฒนาจากต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์ เป็นต้นเทียนพรรษาแบบแกะลวดลายโดยใช้ลายช่างโนนสูง มีรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาจากช่างใหญ่สู่ลูกศิษย์ จุดมุ่งหมายเพื่อสืบทอดการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงให้คงอยู่สืบต่อไป องค์ความรู้ในการถ่ายทอดประกอบไปด้วยองค์ความรู้เรื่องการหล่อเทียนพรรษา และองค์ความรู้เรื่องการแกะต้นเทียนพรรษาและมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ด้วยกัน 2 วิธี คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และการลงมือทำด้วยตนเอง

คำสำคัญ : การถ่ายทอดภูมิปัญญา, การหล่อเทียนพรรษา, ลวดลายช่างโนนสูง

Title A STUDY OF LOCAL WISDOM TRANSMISSION OF SCULPTIN
BUDDHIST LENT CANDLE THROUGH NONSUNG ARTIST'S PATTERN
IN NONSUNG SUB-DISTRICT, NONSUNG DISTRICT,
NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

Author CHUENKAMON UANSUNGNOEN

Degree MASTER OF EDUCATION

Academic Year 2020

Thesis Advisor Assistant Professor Dr. Supachai Areerungruang

The purpose of this study is to explore a study the local wisdom transmission of sculpting Buddhist lent candles, following the pattern of Nonsung artists in Nonsung sub-district of the Nonsung district in Nakronratchasima province. The analysis studied the processes and strategies related transmission of sculpting Buddhist lent candles using the method use by the Nonsung school. The data were collected in order to identify the wisdom transmission of sculpting Buddhist lent candles, using the Nonsung pattern. The population of the study consisted of three group of Artisan Leaders; Surapong Prompipatthanapron, a Disciple of the Artisan Leaders and other, helping people in a temple and a school in four areas in the Nonsung sub-district. The instruments used in this study are two types of in-depth interviews and participatory observations. The results of the research revealed a study of local wisdom transmission in sculpting Buddhist lent candles, using the Nonsung pattern in the Nonsung sub-district. That include two purpose is process transmission of sculpting Buddhist lent candles, a developed pattern in plywood and steel and processing the pattern were developed from paste pattern. The objective is inherited from the local wisdom transmission of sculpting Buddhist lent candles, using the Nonsung pattern. The processing of knowledge was related to casting and making candle patterns and threr were two aspects of the method on the local wisdom transmission of sculpting Buddhist lent candles, using the Nonsung pattern, including a demonstration and authentic practice.

Keyword : Wisdom Transmission, Nonsung pattern, Sculpting Buddhist lent candles

กิตติกรรมประกาศ

ปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี จากความกรุณาและความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย อารีรุ่งเรือง อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์ ที่ได้ให้เวลาในการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ตรวจสอบและแก้ไข ข้อบกพร่องตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ฉวีพัชร วิจิตสถิตรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ ภาควิชาศิลปศึกษา รวมทั้งเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำ ให้ความรู้และให้คำปรึกษา ขอขอบคุณช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม และให้ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการทำงาน ซึ่งทำให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอโน้มรำลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา ตลอดจนครูบาอาจารย์ ที่ได้สั่งสอนและอบรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขอขอบคุณพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ บุคคลรอบข้าง และทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนาม ที่ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือที่ดีตลอดมา

ผู้วิจัยขอระลึกถึงคุณงามความดีที่ทุกท่านได้ช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา และขอให้งานปริญญาานิพนธ์ฉบับนี้เป็นประโยชน์สำหรับผู้เกี่ยวข้องต่อไป

ชীনกมล ข้วนสูงเนิน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญรูปภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการศึกษา	6
1. ขอบเขตด้านพื้นที่.....	6
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	7
3. ขอบเขตด้านประชากร	7
ความสำคัญของการศึกษา	8
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา.....	11
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอด	24
3. ข้อมูลลดตายช้างโนนสูง	29
4. ข้อมูลเกี่ยวกับเทียนพรรษา.....	48

5. ข้อมูลของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา	55
6. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม	59
7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	66
พื้นที่ในการศึกษา	67
กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	67
การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล	67
วิธีดำเนินการวิจัย.....	68
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	69
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
การนำเสนอผลวิจัย	74
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	75
1. การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา	75
2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอ โนนสูง จังหวัดนครราชสีมา.....	119
บทที่ 5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	179
ความมุ่งหมายของการวิจัย	179
ขอบเขตของการศึกษา	179
วิธีดำเนินการวิจัย.....	180
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	180
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	182
อภิปรายผล	188
ข้อเสนอแนะ	190

บรรณานุกรม	191
ภาคผนวก.....	196
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	197
ประวัติผู้เขียน.....	239

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 ตารางแสดงวัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา.....	90
ตาราง 2 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่).....	94
ตาราง 3 รูปเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่) 98	98
ตาราง 4 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายเพชรภูพาน หมอดอง	99
ตาราง 5 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์	100
ตาราง 6 ต้นเทียนพรรษาจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลาย ช่างโนนสูงจากช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้ลูกศิษย์	151
ตาราง 7 การวิเคราะห์ความแตกต่างของการร่างแบบในขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษา	155
ตาราง 8 ตารางความแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และช่างอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา.....	161

สารบัญรูปภาพ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
ภาพประกอบ 3 แสดงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย	16
ภาพประกอบ 4 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง	34
ภาพประกอบ 5 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง	35
ภาพประกอบ 6 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง	35
ภาพประกอบ 7 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร พ.ศ.2537	36
ภาพประกอบ 8 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร พ.ศ.2537	36
ภาพประกอบ 9 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	37
ภาพประกอบ 10 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	37
ภาพประกอบ 11 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	38
ภาพประกอบ 12 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	38
ภาพประกอบ 13 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	39
ภาพประกอบ 14 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	39
ภาพประกอบ 15 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	40
ภาพประกอบ 16 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	40
ภาพประกอบ 17 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	41
ภาพประกอบ 18 ลายเครื่องเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	41
ภาพประกอบ 19 ลายเครื่องเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร	42
ภาพประกอบ 20 ลายเครื่องเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร พ.ศ.2536	42
ภาพประกอบ 21 ลายเครื่องเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพัฒนาพร พ.ศ.2535	43

ภาพประกอบ 22	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2537	43
ภาพประกอบ 23	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2535	44
ภาพประกอบ 24	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2535	44
ภาพประกอบ 25	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร	45
ภาพประกอบ 26	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2534	45
ภาพประกอบ 27	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร	46
ภาพประกอบ 28	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร	46
ภาพประกอบ 29	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2536	47
ภาพประกอบ 30	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร	47
ภาพประกอบ 31	ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร	48
ภาพประกอบ 32	ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ (Guibernau และ Rex, 2011).....	62
ภาพประกอบ 33	บล็อกต้นเทียนจากไม้อัดทรง 8 เหลี่ยม	77
ภาพประกอบ 34	ต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์	78
ภาพประกอบ 35	ภาพต้นเทียนสีเขียวแบบติดพิมพ์	78
ภาพประกอบ 36	บล็อกหล่อเทียนพรรษา	80
ภาพประกอบ 37	ภาพแสดงบล็อกต้นเทียนพรรษาแบบไม้อัดและเหล็กม้วน.....	82
ภาพประกอบ 38	ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาตามแบบฉบับของลายช่างโนนสูง	84
ภาพประกอบ 39	หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก	85
ภาพประกอบ 40	หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันตก	86
ภาพประกอบ 41	ภาพแสดงลวดลายต้นเทียนพรรษาของช่างโนนสูง.....	88
ภาพประกอบ 42	ต้นเทียนพรรษาของวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา... 89	
ภาพประกอบ 43	เทียนสำหรับใช้ในการต้มเทียนเพื่อหล่อต้นเทียนพรรษา	102
ภาพประกอบ 44	บล็อกสำหรับเทเทียน.....	103

ภาพประกอบ 45 ไล้ในของต้นเทียนพรรษา	104
ภาพประกอบ 46 สีย้อมเทียน (ในอดีตใช้สีฝุ่นในการย้อมเทียนแทนสีย้อมเทียนในปัจจุบัน)	105
ภาพประกอบ 47 ภาพน้ำเทียนในถังต้ม	105
ภาพประกอบ 48 การเทน้ำเทียนใส่ถ้วยเพื่อพักน้ำเทียนให้เย็นก่อนการเคลงบล็อก	106
ภาพประกอบ 49 ขั้นตอนการทำความสะอาดถังต้ม เพื่อรอต้มเทียนรอบใหม่	106
ภาพประกอบ 50 การต้มเทียน	107
ภาพประกอบ 51 ต้นเทียนพรรษาที่หล่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว	108
ภาพประกอบ 52 การใช้กระดาษเทา-ขาว ติดยอดต้นเทียนพรรษา	109
ภาพประกอบ 53 การร่างแบบบนกระดาษเทา-ขาว	110
ภาพประกอบ 54 ภาพการเจาะกระดาษเทา-ขาว ตามแบบร่าง	111
ภาพประกอบ 55 ภาพการทำให้เทียนอ่อนตัวโดยการใช้ความร้อน (สปอร์ตไลท์)	112
ภาพประกอบ 56 การแกะต้นเทียนของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร	113
ภาพประกอบ 57 ภาพต้นเทียน ที่ทำการเจาะและเขียนลายบางส่วนเสร็จแล้ว	114
ภาพประกอบ 58 ภาพการเก็บรายละเอียดของลาย	114
ภาพประกอบ 59 ต้นเทียนที่แกะสลักลวดลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว	115
ภาพประกอบ 60 ต้นเทียน	116
ภาพประกอบ 61 ยอดเทียน จากการเทพิมพ์	116
ภาพประกอบ 62 ภาพต้นเทียนบนขบวนรถเทียนพรรษา โรงเรียนโนนสูงศรีธานี	117
ภาพประกอบ 63 ภาพต้นเทียนบนขบวนรถเทียนพรรษา วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แกะโดยนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร	117
ภาพประกอบ 64 ภาพการใช้พลาสติกห่อต้นเทียนป้องกันฝุ่น หลังจากแกะต้นเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว	118
ภาพประกอบ 65 ภาพแสดงผังการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา	120
ภาพประกอบ 66 ภาพกิจกรรมการเทเทียนพรรษาของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี	122

ภาพประกอบ 67 การมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี.....	122
ภาพประกอบ 68 การมีส่วนร่วมของคณะครูโรงเรียนโนนสูงศรีธานี.....	123
ภาพประกอบ 69 ขบวนการเขียนพระราชของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี.....	123
ภาพประกอบ 70 ภาพการแกะต้นเทียนพรรษาที่ผสมผสานลวดลายเถาขดและเถาเปลว.....	125
ภาพประกอบ 71 ภาพการแกะต้นเทียนพรรษาที่ผสมผสานลวดลายเถาขดและเถาเปลว.....	126
ภาพประกอบ 72 ภาพต้นเทียนแกะสลักลวดลายช่างโนนสูง	130
ภาพประกอบ 73 ภาพต้นเทียนแกะสลักลวดลายช่างโนนสูง	131
ภาพประกอบ 74 ภาพต้นเทียนแกะสลักลวดลายช่างโนนสูง ปี พ.ศ. 2555.....	131
ภาพประกอบ 75 ภาพต้นเทียนแกะสลักลวดลายช่างโนนสูง ปี พ.ศ. 2559-2561.....	132
ภาพประกอบ 76 ภาพแสดงต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบและแกะโดยช่างใหญ่.....	133
ภาพประกอบ 77 การร่างแบบบนกระดาษเทา-ขาวลงบนต้นเทียนของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง	137
ภาพประกอบ 78 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	138
ภาพประกอบ 79 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	138
ภาพประกอบ 80 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	139
ภาพประกอบ 81 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	139
ภาพประกอบ 82 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	140
ภาพประกอบ 83 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	140
ภาพประกอบ 84 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	141
ภาพประกอบ 85 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพ็ชรภูพาน หมอดง.....	141
ภาพประกอบ 86 การร่างแบบบนต้นเทียนพรรษาโดยเขียนลงบนกระดาษเทา-ขาว.....	144
ภาพประกอบ 87 การแกะลวดลายต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์	145
ภาพประกอบ 88 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์.....	145

ภาพประกอบ 89	ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์.....	146
ภาพประกอบ 90	ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์.....	146
ภาพประกอบ 91	ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์.....	147
ภาพประกอบ 92	ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร หรือช่างใหญ่	148
ภาพประกอบ 93	ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายเพชรภูพาน หมอดอง (ลูกศิษย์ช่างใหญ่) ...	148
ภาพประกอบ 94	ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ (ลูกศิษย์ช่างใหญ่) .	149
ภาพประกอบ 95	ภาพแสดงความเหมือนกันของต้นเทียนพรรษาของช่างและลูกศิษย์.....	150
ภาพประกอบ 96	ภาพลวดลายต้นเทียนของช่างในจังหวัดนครราชสีมา	159
ภาพประกอบ 97	ภาพลวดลายต้นเทียนของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร	160
ภาพประกอบ 98	ภาพต้นเทียนพรรษาบนขบวนรถเทียนของวัดในจังหวัดนครราชสีมา.....	166
ภาพประกอบ 99	ภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่	168
ภาพประกอบ 100	ภาพร่างการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่.....	169
ภาพประกอบ 101	ภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างวัดโนนหมั่น.....	170
ภาพประกอบ 102	ภาพต้นเทียนพรรษาวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา	172
ภาพประกอบ 103	ภาพต้นเทียนพรรษาวัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง	173
ภาพประกอบ 104	ภาพต้นเทียนพรรษาวัดใหม่สุนทร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง	174
ภาพประกอบ 105	ภาพต้นเทียนพรรษาโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง	175

บทที่ 1

บทนำ

มนุษย์ได้สั่งสมประสบการณ์จากการปฏิบัติที่มีความคิด การแก้ปัญหา จากข้อจำกัดของสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมีความแตกต่างไปตามภูมิศาสตร์ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้การสั่งสมประสบการณ์ของมนุษย์เป็นการสั่งสมความรู้หรือปัญญา แล้วถ่ายทอดให้กับคนรอบข้าง ด้วยการบันทึกลายลักษณ์หรือมุขปาฐะแล้วค่อยลงมือ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ประสบการณ์จากบุคคลสายอาชีพทางด้านช่างศิลป์ในสังคมไทย โดยส่วนใหญ่มักจะไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีการสอนหรือถ่ายทอดให้กับกลุ่มช่าง ลูกหลาน ครอบครัว ซึ่งเป็นการถ่ายทอดในรูปแบบ “บ้านช่าง” ไม่ใช่ระบบสถาบันการศึกษาในระบบ หากใครที่ต้องการศึกษาใฝ่รู้ในงานช่างแขนงต่าง ๆ ต้องไปสัมผัสภาวณ์ สังเกตการณ์ในพื้นที่หรือการศึกษาภาคสนาม แต่ในช่วง 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2550-2560 ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตพัฒนาเร็วมาก เกิดพื้นที่ทางการศึกษานบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจึงเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้และทักษะทางด้านงานศิลปะสามารถใช้สื่อในการถ่ายทอดความรู้ของตนเองสู่สังคมวงกว้างมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมองประเด็นการถ่ายทอดผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อออนไลน์ว่า อาจเกิดช่องว่างระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

การถ่ายทอดในรูปแบบ “บ้านช่าง” อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น ภูมิปัญญาเฉพาะของช่างที่ได้ถ่ายทอดออกมาให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ ซึ่งภูมิปัญญา หมายถึงพื้นความรู้ความสามารถนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ได้ถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ภูมิปัญญาเป็นความสามารถเฉพาะตัว และมีเอกลักษณ์ ทุกชนชาติในโลกมีภูมิปัญญาเป็นภูมิปัญญาประจำชาติ ประจำท้องถิ่นของตนเอง แต่ในปัจจุบันจากที่กล่าวไปแล้ว ภูมิปัญญาถูกเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการถ่ายทอด จากมนุษย์เป็นผู้ถ่ายทอด ปัจจุบันน้อยมากที่มนุษย์เราจะได้รับการถ่ายทอดจากมนุษย์ด้วยกันเอง เรารับการถ่ายทอดความรู้ทางด้านภูมิปัญญาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากกว่าเสียอีก จากเหตุผลนี้ทำให้เห็นว่า จริงหรือที่มนุษย์เราหลงลืมการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่แท้จริง ทั้งที่ในความเป็นจริงเราต้องได้รับความรู้ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ จากผู้ถ่ายทอด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เข้าใจถึงกระบวนการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง เรากลับไม่สนใจและหลงลืมมันไป ในแต่ละชนชาติ แต่ละท้องถิ่น จึงถูกหลงลืมภูมิปัญญาของตนเอง เนื่องจากรูปแบบการถ่ายทอดมีการเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาจึงค่อย ๆ ถูกลดเลือน และถูกหลงลืมความสำคัญ ภูมิปัญญาบางอย่างที่อยู่ใกล้ตัวมนุษย์อย่างเรา เราค่อย ๆ ลืมมันไปอย่างช้า ๆ และอีกไม่นานมันก็จะสูญหายไปตามกาลเวลา เมื่อยังมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์เข้ามาช่วยในการค้นคว้าหา

ความรู้ แทนที่การหาข้อมูลจากผู้รู้ภายในสมัยก่อน ทำให้เรายังหลงลืมการถ่ายทอดจากมนุษย์ด้วยกันเองมากขึ้น

ในแต่ละท้องถิ่นมีภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ประจำของแต่ละท้องถิ่น แต่หากมันซ่อนตัวอยู่ รอการเข้าไปเรียนรู้จากผู้คนโดยตรง มากกว่าเรียนผ่านออนไลน์ อย่างเช่น ภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี (ทรงพล ต่วนเทศ, 2555) ภูมิปัญญาของการทำหนังใหญ่ วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี (พิชัย อินทรกำเนิด, 2557) ภูมิปัญญาที่กล่าวมาเหล่านี้ หากเราไม่ได้ศึกษา หรือสนใจมันก็จะถูกหลงลืม ไม่มีใครรู้ถึงการเกิดมาของภูมิปัญญาเหล่านี้ ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นจังหวัดที่ผู้วิจัยอาศัยอยู่ มีภูมิปัญญาเกิดขึ้นตั้งแต่อดีตมากมาย ภูมิปัญญาส่วนใหญ่ถูกสืบทอดจนคงอยู่ถึงปัจจุบัน และบางส่วนหายไปกับกาลเวลา ซึ่งหนึ่งในภูมิปัญญานั้น ก็คือ ภูมิปัญญาในการหล่อเทียนพรรษา โดยในสมัยก่อนการหล่อเทียนพรรษานั้น ชาวบ้านจะนำขี้ผึ้งไปรวมกันที่วัด เพื่อหล่อเป็นต้นเทียนพรรษา ตามความเข้าใจของคนในสมัยนั้น ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และมนุษย์ เราได้รับการศึกษาเรียนรู้มากขึ้น จึงมีการพัฒนาให้การหล่อเทียนพรรษานั้นง่ายขึ้น และสะดวกต่อการนำไปใช้งาน จึงมีการผลิตเทียนขึ้นเป็นพิมพ์ในแบบเดียวกัน โดยบริษัทเอกชน การหล่อเทียนพรรษา โดยผู้คนนำขี้ผึ้งไปรวมกันอย่างในสมัยก่อนจึงหายไป (อังกุล สมคะเนย์, 2553)

พระมหาประจักษ์ พนาลัย (2551) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของ “หมอเสนเรื่อน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรื่อนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน 3) ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านหมอเสนเรื่อนในชุมชนชาวไทยทรงดำ ใช้วิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรื่อน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ หมอเสนเรื่อนชนชั้นผู้ท้าว และหมอเสนเรื่อนชนชั้นผู้น้อย 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน พบว่ามีการถ่ายทอดใน 2 ลักษณะ คือ ก) ถ่ายทอดโดยพิจารณาจาก เพศ วัย อาชีพ เชื้อสาย หรือชนชั้น ข) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ผ่านการบอกเล่าและร่วมรับรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ 3) ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน พบว่ามี 3 หมู่บ้าน ที่ยังมีการสืบทอดวิธีการเป็นหมอเสนเรื่อน และปัจจัยที่ทำให้หมอเสนเรื่อนยังดำรงอยู่ มาจากความเชื่อมั่นและการแนะนำจากผู้รู้ในขนบธรรมเนียมของชาวไทยทรงดำ

อังกฤษ สมคะเนย์ (2553) ได้ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา 2) กำหนดรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา และ 3) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา ผลการศึกษาพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียน มีประวัติยาวนานมากกว่า 220 ปี ผู้คนในจังหวัดยึดหลัก “ฮึดสู้สอง คองสู้บสี่” โดยเฉพาะประเพณี “บุญเดือนแปด” มีการจัดทำต้นเทียนพรรษา มาตั้งแต่ พ.ศ. 2335 เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และต่อมาจึงมีการเข้ามาสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่มีชื่อเสียงระดับประเทศ หัวใจของประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี คือ ความวิจิตรงดงามของต้นเทียนพรรษา ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์

จากการศึกษาวิจัยทั้ง 2 งานวิจัยนี้ ทำให้เห็นว่าในแต่ละท้องถิ่นยังมีประเพณี ที่ได้ถ่ายทอดกันมาในท้องถิ่น จากภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือคนท้องถิ่น ไปถึงระดับจังหวัดที่เป็นที่รู้จักแก่ผู้คนทั่วไป แต่หากบางภูมิปัญญายังไม่มีการนำเสนอที่ดี และอาจยังไม่ถูกค้นพบ อาจเป็นเพราะในท้องถิ่นนั้น ผู้คนยังไม่ให้ความสำคัญและยังไม่เห็นคุณค่าของภูมิปัญญานั้น เช่น ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านการแกะต้นเทียนพรรษาโดยช่างในแต่ละอำเภอ แต่ละจังหวัด ซึ่งแต่ละพื้นที่มีเอกลักษณ์และจุดเด่นที่แตกต่างกัน มีการใช้กระบวนการกลวิธี และวัสดุ อุปกรณ์ ในการสร้างสรรค์ที่แตกต่างกัน รวมไปถึงเทียนที่นำมาใช้ในการหล่อและการแกะต้นเทียนพรรษา ของแต่ละท้องถิ่นยังมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้มีแค่เพียงคนบางกลุ่มเท่านั้นที่ศึกษาและเรียนรู้ แต่ประชาชนหรือบุคคลทั่วไป ยังไม่ได้เห็นความสำคัญ และเห็นความแตกต่างเหล่านี้ การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ของแต่ละท้องถิ่นจึงมีความสำคัญและให้เกิดการเผยแพร่ให้แก่บุคคลทั่วไป ได้เห็นและรับรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง และท้องถิ่นอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ยังมีตำบลหนึ่งที่ยังมีการทำเทียนพรรษา จากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน หล่อเป็นต้นเทียนพรรษาขึ้นมาจากฝีมือของช่างและชาวบ้าน โดยไม่พึ่งเทียนสำเร็จรูป นั่นก็คือ ตำบลโนนสูง ซึ่งในตำบลนี้ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดจะมาช่วยกันทำเทียน (ภาษาที่ชาวบ้านเรียกกัน) ก่อนวันเข้าพรรษา เป็นเวลาประมาณสามเดือนก่อนวันเข้าพรรษา ทุกคนจะช่วยกันลงมือลงแรงหล่อเทียนพรรษาและตกแต่งขบวนรถเทียนพรรษาขึ้นมา โดยมีการหล่อเป็นต้นเทียนพรรษาต้นใหญ่ และมีการแกะลวดลายลงไปบนต้นเทียนพรรษาต้นใหญ่ (หรือที่เราเรียกกันว่า เทียนต้นเอก) อีกทั้งยังมีการตกแต่งขบวนของต้นเทียนพรรษา ให้ดู

ยิ่งใหญ่ และวิจิตรงดงาม ยิ่งแต่ชาวบ้านที่มาช่วยกันหล่อเทียนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่อายุ 45 ปีขึ้นไป มีบางส่วนเท่านั้นที่มีอายุต่ำกว่า 45 ปี แสดงให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านั้นไม่ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมากนัก หรืออาจเป็นเพราะคนรุ่นก่อนไม่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนมาสู่คนในรุ่นปัจจุบัน การปลูกฝังให้รู้ถึงความสำคัญของภูมิปัญญาอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นน้อยมาก ผู้คนในรุ่นใหม่ ๆ จึงไม่เห็นถึงความสำคัญและไม่เข้าใจถึงกระบวนการของการได้มาของการหล่อเทียนพรรษา ความน่าสนใจของการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูงไม่เพียงการลงมือทำต้นเทียนพรรษาด้วยตนเอง ตำบลโนนสูงยังเป็นตำบลที่มีการหล่อเทียนพรรษาโดยการแกะต้นเทียนพรรษาเป็นที่แรกในจังหวัดนครราชสีมาอีกด้วย (จากคำบอกเล่าของช่างใหญ่และลูกศิษย์) ไม่เพียงแต่การหล่อเทียนพรรษาเท่านั้นที่มีความน่าสนใจและเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อนของตำบลโนนสูง แต่ตำบลโนนสูงยังมีช่าง ซึ่งเป็นช่างที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามาจากคนรุ่นก่อน เป็นช่างที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของการออกลายในการแกะลงบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งมีความแตกต่างจากที่ผู้วิจัยเคยพบเห็น เป็นการนำลายไทย ประเภทลายเถาขดและลายเถาเปลวผสมผสานลงไปบนต้นเทียนพรรษาต้นเดียวกัน ให้มีความสลับซับซ้อน อ่อนช้อย และงดงาม จึงมีการเรียกกลายไทยจากการออกลายของช่างในตำบลโนนสูง ว่า ลายช่างโนนสูง ตามตำบลที่เกิดลวดลาย ซึ่งลวดลายเหล่านี้ถูกบันทึกไว้เกือบ 50 ปีมาแล้ว จึงถือได้ว่าเป็นลวดลายช่างที่มีความยาวนานของลวดลาย เห็นควรที่จะได้รับการอนุรักษ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นลายลักษณะอักษร เพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดทางภูมิปัญญาไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการส่งเสริมประสพการณ์ มีการเชื่อมโยงกับเรื่องราวในท้องถิ่น และได้รับการยืนยันความสำคัญจากผู้อาวุโส ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูงก็เป็นภูมิปัญญาหนึ่งที่เกิดจากการส่งเสริม การบูรณาการ การเชื่อมโยงจนเกิดมาเป็นภูมิปัญญามาจนถึงปัจจุบันนี้ อีกทั้งช่างโนนสูง ยังได้รับการยืนยันความสำคัญและได้รับการยกย่องจากบุคลากรทางการศึกษา ทางด้านศิลปะ และได้รับการถ่ายทอดมาสู่คนในรุ่นปัจจุบัน ทั้งการหล่อเทียนพรรษาและลวดลายช่างโนนสูงมีความน่าสนใจที่จะศึกษาถึงกลวิธี และกระบวนการในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ทั้งการหล่อเทียนพรรษาและลวดลายช่างโนนสูงที่นำไปใช้ในการแกะบนต้นเทียนพรรษาเกิดขึ้นจากคนกลุ่มเดียวกันที่ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอันดีงามนี้ไว้ เมื่อถึงช่วงเวลาของประเพณีเข้าพรรษา จึงเกิดการหล่อเทียนพรรษาขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่ได้รับถ่ายทอดภูมิปัญญามาตั้งแต่สมัยอดีต และการหล่อเทียนพรรษาโดยการแกะต้นเทียนพรรษาต้นเอกนั้น ยังได้นำลวดลายของช่างโนนสูงซึ่งเป็นลวดลายที่เกิดขึ้นท้องถิ่น และมี

เอกลักษณ์มาแกะลงบนต้นเทียนพรรษา ทำให้การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนผ่านลวดลายของช่างโนนสูงควรค่าแก่การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงกลวิธี และกระบวนการในการได้มาของงานศิลปะ และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ภูมิใจกับภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพราะเป็นการนำภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ของตำบลโนนสูง และนำลวดลายช่างโนนสูง ซึ่งเป็นลวดลายที่มีเอกลักษณ์ของลวดลายเฉพาะตัว มาประยุกต์เข้าด้วยกันในการหล่อเทียนพรรษา ที่ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ในการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ครั้งนี้ จะเป็นเสมือนตัวกลางในการบอกเล่า ถ่ายทอด ข้อมูลของกลวิธี และกระบวนการในการได้มาของต้นเทียนพรรษา ก่อนจะถูกนำไปสู่การประดับตกแต่งบนขบวนเทียนพรรษา เพื่อส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ และเก็บหลักฐานข้อมูลของการหล่อเทียนพรรษาไว้ให้คงอยู่คู่กับชาวตำบลโนนสูงและสังคมไทยสืบต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

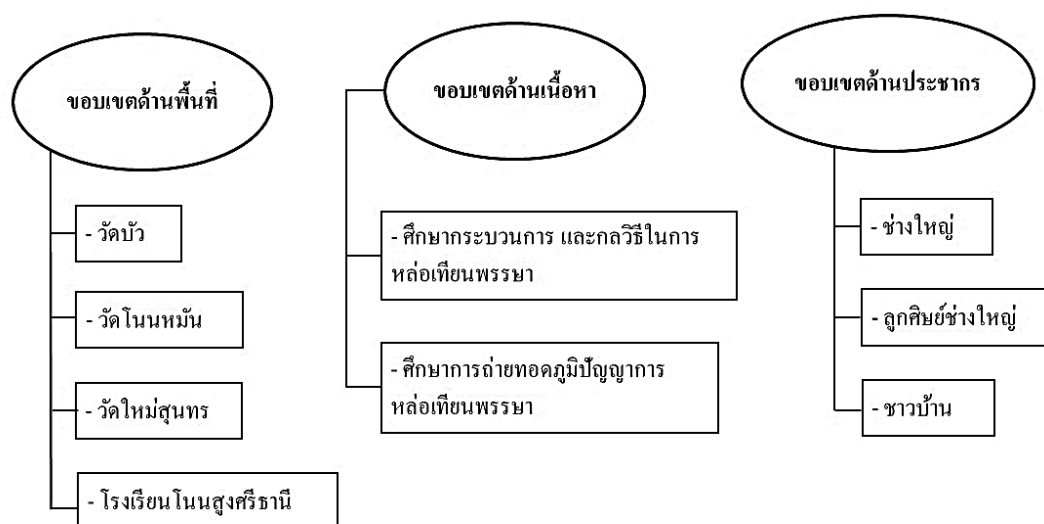
1. เพื่อศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการและกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา โดยการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้ามาใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา มีการนำลวดลายแกะขุดและแกะเปลวมาผสมผสานบนต้นเทียนพรรษา มีกระบวนการและขั้นตอนเป็นอย่างไร
2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ของช่างที่นำลวดลายช่างโนนสูงเข้ามาใช้นั้น มีกระบวนการถ่ายทอดอย่างไร

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

ภาพประกอบ 1 ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษา คือ บริเวณตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาหรือบริเวณใกล้เคียงที่มีการหล่อเทียนพรรษา และนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา โดยครอบคลุมใน 4 พื้นที่ คือ

1.1 วัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

เหตุผลในการใช้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ในการศึกษา ดังนี้

1.1.1 เป็นพื้นที่ที่มีการหล่อเทียนพรรษา ในตำบลโนนสูง

1.1.2 เป็นพื้นที่ที่มีการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ในการหล่อเทียน

พรรษา

1.2 วัดโนนหมัน ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1.2.1 เป็นพื้นที่ที่มีการหล่อเทียนพรรษา ในตำบลโนนสูง

1.2.2 เป็นพื้นที่ที่มีการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ในการหล่อเทียน

พรรษา

1.3 วัดใหม่สุนทร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1.3.1 เป็นพื้นที่ที่มีการหล่อเทียนพรรษา ในตำบลโนนสูง

1.3.2 เป็นพื้นที่ที่มีการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ในการหล่อเทียน

พรรษา

1.4 โรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1.4.1 เป็นพื้นที่ที่มีการหล่อเทียนพรรษา ในตำบลโนนสูง

1.4.2 เป็นพื้นที่ที่มีการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ในการหล่อเทียน

พรรษา

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาก่อนการลงพื้นที่จริง

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา

2.1.2 ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง

2.1.3 แนวความคิดในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียน

พรรษา

2.1.4 ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา

2.1.5 ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายช่างโนนสูง

2.2 ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

2.2.1 การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตและปัจจุบัน โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์และสังเกต

2.2.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก

2.2.1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

3. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่

3.1 ช่างใหญ่หรือ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้ได้รับการถ่ายทอดการเขียนลายช่างโนนสูงจากรุ่นบรรพบุรุษ (บิดา คือ นายศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร) บ้านเลขที่ 227 ถนนสำราญราษฎร์ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

3.2 ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเขียนลายช่างโนนสูงจากช่างใหญ่ หรือนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร

3.3 ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง

ความสำคัญของการศึกษา

1. เก็บหลักฐานข้อมูลของกระบวนการ และกลวิธีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

2. อนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ของการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ให้คงอยู่กับสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การถ่ายทอดภูมิปัญญา หมายถึง วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากช่างใหญ่ให้กับลูกศิษย์

2. การหล่อเทียนพรรษา หมายถึง การได้มาของต้นเทียนพรรษาหนึ่งต้นที่ต้องผ่านกระบวนการในการหล่อเป็นต้นเทียนขึ้นมา

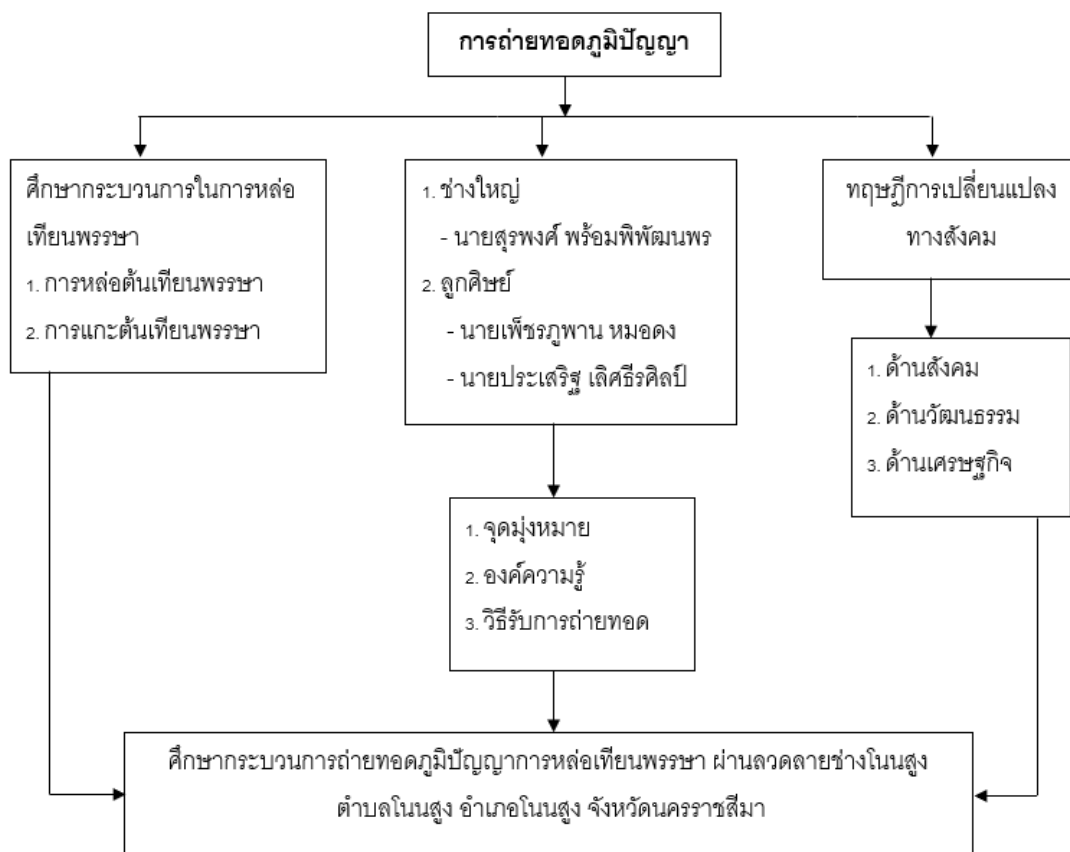
3. ช่างโนนสูง หมายถึง ช่างที่เกิดขึ้นในบริเวณเขตตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นช่างที่มีความชำนาญในการเขียนลายไทย ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ แตกต่างจากลายไทยทั่วไป

4. กระบวนการ หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

5. กลวิธี หมายถึง กระบวนการในการพลิกแพลง ที่อาศัยความชำนาญของช่างในการหาเทคนิควิธีมาใช้ เพื่ออำนวยความสะดวก รวดเร็ว ในการหล่อเทียนพรรษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาทำความเข้าใจพื้นฐานและศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี รายงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อมูลจากแหล่งสื่อต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีเนื้อหาสาระในแต่ละประเด็น เป็นความเข้าใจเบื้องต้นที่จะศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วยหัวข้อหลัก ๆ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา
  - 1.1 ความหมายของภูมิปัญญา
  - 1.2 ความหมายของภูมิปัญญาไทย
  - 1.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 1.4 ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอด
  - 2.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาของช่างศิลป์ไทย
3. ข้อมูลลวดลายช่างโนนสูง
  - 3.1 ลวดลายไทยเบื้องต้น
    - 3.1.2 ลายไทยสมัยอยุธยา
  - 3.2 ลวดลายช่างโนนสูง
4. ข้อมูลเกี่ยวกับเทียนพรรษา
  - 4.1 ความเชื่อเรื่องเทียน
  - 4.2 ประเพณีแห่เทียนพรรษา
  - 4.3 ประวัติความเป็นมาของเทียนพรรษา
5. ข้อมูลของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
  - 5.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอโนนสูง
  - 5.2 ประวัติความเป็นมาของตำบลโนนสูง
6. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญา

1.1 ความหมายของภูมิปัญญา (Wisdom)

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องราวของภูมิความรู้ พื้นเดิม ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากการเรียนรู้และสืบต่อกันมาทั้งทางตรง และทางอ้อม ซึ่งนักการศึกษาหลาย ๆ ท่าน ได้ให้นิยามความหมายของภูมิปัญญา ไว้ดังนี้

คำว่า “ภูมิปัญญา” ประกอบด้วยคำว่า “ภูมิ” และ “ปัญญา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ภูมิ” และ “ปัญญา” ดังนี้

ภูมิ หมายถึง แผ่นดิน ที่ดินพื้น ชั้น พื้นเพ

ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นความรู้ ความสามารถ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ประเวศ วะสี (2547) กล่าวว่า ความรู้ทางวัฒนธรรมที่บางครั้งเรียกว่า ภูมิปัญญา ภูมิแปลว่า แผ่นดิน ปัญญาที่ติดแผ่นดินมีความหมายว่า ในแผ่นดินหรือสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งซึ่งไม่เหมือนกัน มนุษย์ต้องสร้างปัญญาที่เหมาะสมที่อยู่ได้ในภูมิหรือสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ซึ่งก็คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมราชรัฐและวัฒนธรรมหลวง เรามักจะรู้จักแต่วัฒนธรรมหลวง แต่ไม่รู้จักวัฒนธรรมราชรัฐ ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม จึงทำให้พัฒนาไม่ถูกทาง อีกชื่อหนึ่งของความรู้ทางวัฒนธรรมคือ ความรู้ดั้งเดิม เพราะมีและถ่ายทอดมาแต่ดั้งเดิม

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2548) ภูมิปัญญา เป็นความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างไม่ขาดสาย และมีความเชื่อมโยงกันทั้งระบบไม่ว่าเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีความต่อเนื่องยาวนานและทันสมัย เกิดจากการสะสมองค์ความรู้ทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอดพัฒนา ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัยและสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ความสมบูรณ์พูนสุขของประชากรทุกชาติ ชั้นวรรณะ มิใช่แต่จำกัด เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ปรีชา อุษตระกูล, (2539), อ้างถึงใน กุลวิตรา ภัทธานนท์, สุภางค์ จันทวานิช, และ สำอาง หิรัญบุรณะ (2532, น.14-15) เป็นเรื่องคำสั่งสมกันมาตั้งแต่อดีตและเป็นเรื่องราวของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายคือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน

หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง ถ้าเกิดปัญหาทางด้านการไม่สมดุลกันขึ้นก็จะก่อให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดปัญหาในหมู่บ้านและชุมชน

เอนก นาคะบุตร (2533) ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมเรียนรู้ มาเป็นระยะเวลา ยาวนาน มีความเชื่อมโยงกัน ไม่แยกจากกันเป็นวิชาใดวิชาหนึ่ง ต่างจากองค์ความรู้ตรงที่เรา มีหนังสือทฤษฎี ความรู้มากมายอ้างอิงได้ มี 3 ขั้นตอน คือ ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิเวธ

เสรี พงศ์พิศ (2536) ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เชื่อมโยงทุกอย่างทุกด้านเข้าด้วยกัน เป็นความรู้ที่มีคุณธรรม และเป็นความรู้ที่รอบด้านอย่างเป็นองค์รวม เพราะเป็นความรู้ที่มากชีวิตและสัมพันธ์กับชีวิต การเรียนรู้ในอดีตจึงเป็นการเรียนรู้ที่มีเพียงให้เกิดความรู้แต่ก่อให้เกิด “ปัญญา” อันเป็นที่มาของชีวิตแบบพอเพียง ไม่โลภและอยู่เย็นเป็นสุข โดยภูมิปัญญาแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) นามธรรม เป็นโลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2) รูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี ฯลฯ

1.2 ความหมายของภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom)

ภูมิปัญญาไทย เป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเรื่องราว เป็นประสบการณ์ที่ได้รับการบอกเล่า อบรม สั่งสอนกันมา ของคนไทย ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความหมายของภูมิปัญญาไทย ไว้ดังนี้

ภูมิปัญญาไทย เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ วัฒนธรรม ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะ และความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสม สืบทอดพัฒนาต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

ภูมิปัญญาไทย จึงเป็นการเลือกสรรอย่างชาญฉลาด แสดงถึงภูมิปัญญาของคนไทยในยุคสมัยหนึ่ง ที่สามารถค้นสิ่งที่เป็ระเบียบแบบแผน และรูปแบบที่ยอมรับภายในสากล เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ๆ อย่างมีคุณค่า มีความงดงาม ผลงานจากภูมิปัญญาของคนไทยโบราณจะปรากฏคุณค่าเด่นชัด และน่าทึ่งมหัศจรรย์ เมื่อเราได้ประจักษ์ชัดถึงความสัมพันธ์ ความสอดคล้อง ระหว่างศิลปวัฒนธรรมประเพณี สภาพความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

ธนาคารไทยพานิชย์, (ม.ป.ป.), อ้างถึงใน เครือวัลย์ มีเกียรติ (2547) กล่าวถึง ภูมิปัญญาไทยว่า ในช่วงที่สังคมไทยอยู่ในภาวะที่หลงลืมตัวตนและแก่นแท้ในความเป็นไทย เพราะกำลังปรับตัววัฒนธรรมจากภายนอก “ภูมิปัญญาไทย” จะบอกจุดยืนรากเหง้าของความเป็นไทยที่เกิดจากการสั่งสมภูมิปัญญาของไทยโบราณ ที่สร้างรูปแบบวัฒนธรรม ประเพณี ที่สามารถรองรับการอยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่น ดังนั้นภูมิปัญญาในแผ่นดิน จึงเกิดจากการแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้น ปรับจากอารยธรรมอื่นตลอดมา มิได้เกิดขึ้นเป็นเอกเทศ

นิคม ชมภูหลง (2548, น.45-46) ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรสร รุ่ง แต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สมดุลกับ สภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2546, น.15) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไทย เป็นผลของ ประสบการณ์ สั่งสมของคนเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกัน และระหว่างกลุ่มชนหลาย ๆ ชาติพันธุ์ รวมไปถึงโลกทัศน์ที่มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ภูมิปัญญา เหล่านี้เคยเอื้ออำนวยให้คนไทยแก้ปัญหาได้ ดำรงอยู่ และสร้างสรรค์อารยธรรมของเราได้เองอย่าง มีคุณภาพกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในระดับพื้นฐาน หรือระดับชาวบ้าน ภูมิปัญญาในแผ่นดินนี้ มิได้ขึ้นเอกเทศ แต่มีส่วนแลกเปลี่ยนเลือกเฟ้นและปรับใช้ ภูมิปัญญาจากอารยธรรมอื่นตลอดเวลา

เสรี พงศ์พิศ (2551, น.173) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง แนวคิดหรือวิถี คิดของคนไทยอันเกิดจากความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ได้รับการเพาะบ่ม อบรม สั่งสอน สั่งสม และสืบทอดกันมา เป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต ปรัชญาชีวิต ที่มาของความรู้ความสามารถ ต่าง ๆ ที่แสดงออกในวิถีชีวิตของคนไทยทั้งวัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเป็นอยู่ ปัจจัยสี่ เครื่องมือในการทำมาหากิน ศิลปะการแสดง เครื่องประดับตกแต่ง และศิลปหัตถกรรมอย่างเป็น องค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคนที่เกิดจากการประสมประสานความรู้ ทักษะ ความ เชื่อและพฤติกรรมเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อช่วยในการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้และ อยู่ร่วมกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างสมดุล จนเกิดเป็น ลักษณะของตนเอง ทั้งที่ปรากฏในรูปธรรมและนามธรรม แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) ภูมิปัญญาระดับชาติ คือ ภูมิปัญญาระดับสูงที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้น จากวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ในอดีต ไม่ให้เสียเอกราช หรือเสริมสร้างความศิวิไลซ์ให้แก่ชาติ เช่น การ กอบกู้เอกราชของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช หรือการสร้าง ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 2 หรืองานจิตรกรรมฝาผนังในสมัยรัชกาลที่ 3 หรือการ

ป้องกันตนเองไม่ให้ประเทศชาติตกเป็นเมืองขึ้นของใครในยุคล่าอาณานิคมของชาวยุโรปในสมัยรัชกาลที่ 5 ฯลฯ

2) ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่นหรือชาวบ้าน คือ ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ไขปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นที่ใช้ชีวิตอย่างถาวรกับป่าเขาลำน้ำไพร น้ำ ปลา นก ดิน หญ้า สัตว์ป่า พืชแมลง และธรรมชาติโดยรอบด้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของคนในท้องถิ่น

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญาไทย (เครือวัลย์ มีเกียรติ, 2547) ได้กล่าวถึงปัจจัยดังกล่าว ดังนี้

- 1) ความรู้เดิมในเรื่องเก่า ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
- 2) การสั่งสม การสืบทอดความรู้ในเรื่องเก่า
- 3) ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์ หรือประสบการณ์ใหม่ได้
- 4) สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
- 5) รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ

1.3 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นภูมิปัญญาที่อยู่ในประเภทของภูมิปัญญาไทย ตามที่ (เสรีพงศ์พิศ, 2529) ได้กล่าวไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ โดยเฉพาะ ในแต่ละท้องถิ่นก็จะมี การเกิดขึ้นของภูมิปัญญาแตกต่างกันออกไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของความรู้เอาไว้ ดังที่นักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ศุภยศิลป์วัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุรินทร์, (ม.ป.ป.), อ้างถึงใน กฤษณา วงษา สันต์ (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเรียนรู้จากผู้ใหญ่ เป็นความรู้ที่สะสมสืบทอดกันมา

ทัศนาศาสตร์ (2549) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้านที่สะสมสืบทอดกันมา เป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต โดยองค์ความรู้ที่เกิดจากสติปัญญา ความรู้ ความสามารถของชาวบ้านเองโดยลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเป็นความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม ซึ่ง

แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของคน ชุมชนและสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะ มีเอกลักษณ์ในตัวเอง รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความสมดุลในการพัฒนาสังคม

กรมวิชาการ และ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร (2545) อธิบายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์ จนเกิดปัญญา และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลาย ๆ เรื่อง

ประเวศ วะสี (2530) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชา ๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้น วิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่าย กับการศึกษา วัฒนธรรม จะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันไปหมด และได้สรุปลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

- 1) มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
- 2) มีการบูรณาการสูง
- 3) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
- 4) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัฒนธรรม

ประเวศ วะสี (2540) กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ความจำเพาะระดับท้องถิ่น เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคมในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาภายนอก โดยที่ไม่อาจนำไปใช้กับท้องถิ่นอื่น ๆ ที่แตกต่างกันได้หรือได้แต่ไม่ดีมากนัก

2) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างชีวิตสังคมและสิ่งแวดล้อม มีการพยายามนำธรรมชาติมาอธิบายเป็นรูปธรรมที่สามารถแตะต้องได้ เช่น ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี แม่คงคา แม่โพสพ พระภูมิเจ้าที่ ทำให้คนเคารพธรรมชาติและไม่ทำลายล้างสิ่งนั้น

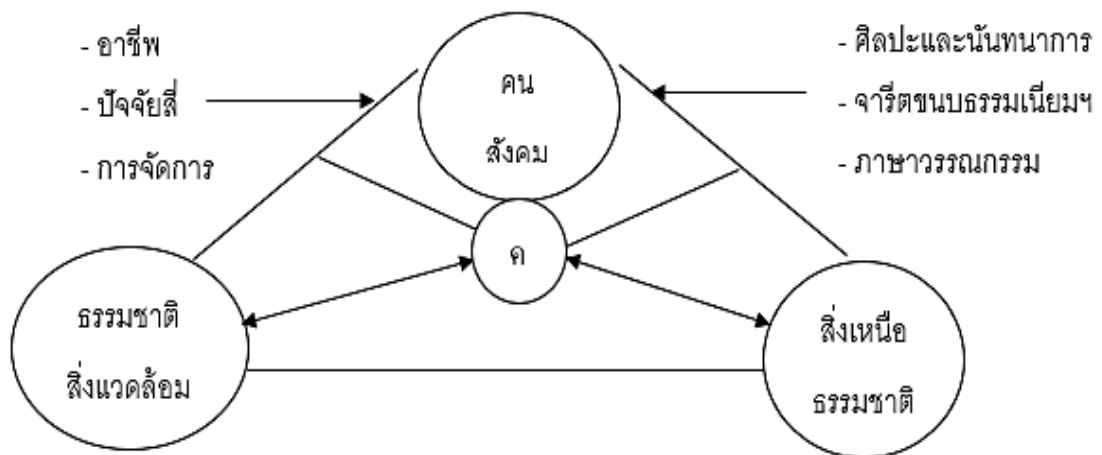
3) มีความเคารพผู้อาวุโส ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญกับประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสมีประสบการณ์มากกว่า

เสรี พงศ์พิศ (2536) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ได้แก่

- 1) ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ระหว่าง คน โลก สิ่งแวดล้อม พืช ธรรมชาติ
- 2) ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน
- 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

สามารถ จันทรสุรีย์ และ ประทีป อินแสวง (2541) กล่าวถึงทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือสามมิติของเรื่องเดียวกัน คือชีวิตของชาวบ้าน ที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นชัดเจนได้โดยแผนภาพ ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

จากภาพประกอบ 3 จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหารจัดการองค์กร ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม และสิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ และนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดทั้งการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ได้เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้านมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาจะเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอ ต้องศึกษาว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร โดยพิจารณาจาก

1) การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมและกระจายความรู้ โดยความรู้ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคนหนึ่ง ซึ่งกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนั้นเป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนหนึ่งต่อมาได้อย่างไร

2) การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ซับซ้อน หากเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราก็ต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

3) การสร้างสรรค์ปรับปรุงระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่ถูกปรับเปลี่ยนอยู่ตลอด โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

จิรวัดณ์ นาคพนม (2549) ได้สรุปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ คนกับคนอื่น ๆ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการถ่ายทอดที่สลับซับซ้อน

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาในลักษณะที่เป็นพลวัต

จากแนวคิดหลักการที่นำเสนอสามารถวิเคราะห์สรุปลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ดังนี้

1) ภูมิปัญญาที่อยู่ในลักษณะสั่งสมองค์ความรู้ให้ตกผลึกเป็นแก่นสาร เป็นที่ยอมรับ มีความเชื่อศรัทธา จนนำไปปฏิบัติในวิถีชีวิต

2) ภูมิปัญญาที่อยู่ในลักษณะการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมีกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งอย่างไม่สิ้นสุด

3) ภูมิปัญญาที่อยู่ในลักษณะกลั่นกรองปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือประยุกต์องค์ความรู้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับกาลสมัย หากภูมิปัญญาใดไม่สามารถกลั่นกรองด้วยตนเองก็ไม่สามารถคงสภาพอยู่ได้ ภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้นั้นจะหดหายไปในที่สุด

โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ลักษณะ เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เริ่มจากการสั่งสม การถ่ายทอดและการกลั่นกรองจนตกผลึกและคงสภาพอยู่

เครือวัลย์ มีเกียรติ (2547) กล่าวว่า ภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการที่คนของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าว จะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีตประเพณีที่ได้รับการถ่ายทอดสั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมา และปรับปรุงให้เข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของแต่ละสมัย มีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของชุมชนและปัจเจกบุคคล กระบวนการที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งได้ดังนี้

ลักษณะที่ 1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ลักษณะที่ 2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิต หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิต เพื่อพึ่งพาตนเอง

จากความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ที่สั่งสมสืบทอดต่อ ๆ กันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านประสบการณ์ การเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการพัฒนาความรู้จนสามารถนำมาใช้แก้ปัญหา พัฒนาคุณภาพชีวิต และตอบสนองต่อความต้องการของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้

เครือวัลย์ มีเกียรติ (2547) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการศึกษาที่เกิดการบูรณาการระหว่างความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการต่อยอดความคิดมากกว่าการถ่ายทอดความคิด มากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีลักษณะ ดังนี้

1) เป็นเรื่องราวของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

2) เป็นเรื่องราวการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3) เป็นเรื่องการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อ
ความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

4) เป็นแกนหลัก หรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ใน
เรื่องต่าง ๆ

5) เป็นกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

6) มีความเป็นเอกลักษณ์ในตนเอง

7) มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับความสมดุลในการพัฒนาการของ
สังคม

สรุปคือ ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการ
ถ่ายทอดและต่อยอดความคิด การใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อให้เกิด
ความสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ และโดยเฉพาะสิ่งเหนือธรรมชาติ

จากการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าได้มีนักวิชาการบางท่าน ได้แบ่งประเภท
ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ไว้ดังนี้

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2533) แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะการ
ประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรกรรม หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้อง
กับธรรมชาติ มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก
ได้แก่ การทำสวนเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

2) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง
มนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนิน
ชีวิต

3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

อังกุล สมคะเนย์ (2535) จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 4 กลุ่ม คือ

1) เป็นเรื่องเกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐาน
ขององค์ความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดกันมา

2) เป็นเรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

3) เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพ ในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้
เหมาะสมกับกาลสมัย

4) เป็นเรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
ราชบัณฑิตยสถาน (2545) ได้กำหนดสาขาย่อยของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา

ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา หมายถึง แบบอย่างที่เป็นปฏิบัติสืบต่อกันมาเกี่ยวกับคติ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนา ลัทธิ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรม ธรรมเนียมการปกครอง การปลูกฝังและการสืบทอด และประเพณี

หมวดที่ 2 หมวดภาษาและวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่มีสื่อความหมายด้วยเสียง หรืออักษรที่มีกำหนดไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ชาวสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่นและภาษาชนต่างกลุ่ม นิทานและภูมินาม ความเรียงและฉันทลักษณ์ วาทกรรม สุภาษิต และปริศนาคำทาย

หมวดที่ 3 หมวดศิลปกรรมและโบราณคดี

ศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความงาม ให้คุณค่าทางจิตใจหรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชน สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน และวัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

หมวดที่ 4 หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ

หมวดการละเล่น ดนตรี และการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์แสดงออกเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี ระบำรำฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงหน้าพาทย์ การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาและนันทนาการ การท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

หมวดที่ 5 หมวดชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ

ชีวิต ความเป็นอยู่ และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชน ประกอบกับการคิดค้น และพัฒนาวิทยาการ เพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่นหรือการรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุง เพื่อพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องใช้ วิศวกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ชีวประวัติ วิทยาการ และอาชีพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) กำหนดสาขาของภูมิปัญญาไทยไว้จำนวน 10 สาขา ดังต่อไปนี้

1) สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีด้านการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการเกษตรแบบการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2) สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาดเพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นการให้ชุมชนท้องถิ่นที่สามารถที่จะพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3) สาขาแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและการรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4) สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5) สาขากองทุนธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริหารกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์ เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

6) สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการ ในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

7) สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

8) สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรศาสนา องค์กรทางการศึกษา ตลอดทั้งองค์กรทางสังคมอื่น ๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน การจัดการศาสนสถาน การจัดการศึกษาตลอดทั้งการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น กรณีของการ

จัดการศึกษาเรียนรู้ที่ดี หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

9) สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษาทั้งภาษาท้องถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทยและการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

10) สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

เครือข่าย มีเกียรติ (2547) กล่าวถึง ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแบ่งได้ดังนี้

1) ภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติแทนการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้วัสดุธรรมชาติทำยาฆ่าแมลงและปราบวัชพืช

2) ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมหัตถกรรม เช่น การก่อสร้างโบราณสถาน โบราณวัตถุตามเอกลักษณ์ของความเป็นไทย การก่อสร้างบ้านทรงไทยที่สามารถระบายความร้อนได้ การทำเครื่องเคลือบดินเผา การทำเครื่องเบญจรงค์ การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องเงิน เครื่องทองเหลือง การทอผ้าไหมและผ้าพื้นเมือง

3) ภูมิปัญญาด้านการแพทย์ เช่น การใช้พืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค การนวดแผนโบราณ

4) ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ เป็นความผูกพันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เช่น พิธีบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การบิณฑบาตป่าเพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

5) ภูมิปัญญาด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ การก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมหรือกองทุน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มฌาปนกิจสังเคราะห์ เป็นต้น

6) ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม เช่น ภาพวาดจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ วิหาร อันแสดงถึงเอกลักษณ์ และความเป็นอยู่ของคนไทยที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

7) ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนไทย รวมถึงสุภาษิต คำพังเพย โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

8) ภูมิปัญญาด้านปรัชญา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น คำสอนของผู้ใหญ่ที่แฝงไว้ด้วยข้อคิดในการประพฤติปฏิบัติตน วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่งดงามควรค่าแก่การอนุรักษ์ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การพูดจา ด้วยความมีสัมมาคาราวะต่อผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ การกราบ การไหว้ ประเพณีต่าง ๆ รวมถึงศิลปะการต่อสู้มวยไทยที่สามารถใช้ทุกส่วนของร่างกายในการต่อสู้และป้องกันตนเอง

9) ภูมิปัญญาด้านโภชนาการ เช่น การจัดปรุงแต่งอาหารให้สวยงาม และนำมารับประทาน การปรุงอาหารคาวหวาน

กล่าวโดยสรุป คือ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการเกษตรกรรม แพทย์แผนไทย การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กองทุนและธุรกิจชุมชน ศิลปกรรม ภาษาและวรรณกรรม ปรัชญา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและโภชนาการ ประเพณีการหล่อเทียนพรรษา เป็นภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ และความเป็นอยู่ของคนไทยที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การหล่อเทียนพรรษาเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากความเชื่อของชาวพุทธในการทำต้นเทียนพรรษาไปถวายพระสงฆ์ในวันเข้าพรรษา เพื่อให้พระสงฆ์ใช้เทียนพรรษาที่นำไปถวายในการจุดให้เกิดแสงสว่าง ในช่วงเข้าพรรษา และการถวายต้นเทียนพรรษายังเป็นความเชื่อของคนไทยว่า หากถวายต้นเทียนพรรษาในวันเข้าพรรษา จะทำให้เกิดปัญญาที่เฉียบแหลม ทั้งชาตินี้และชาติหน้า เปรียบเหมือนแสงสว่างแห่งเทียน เป็นเสมือนแสงสว่างให้ตนเอง

1.4 ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom)

รสรินทร์ อรอมรัตน์, (2556), อ้างถึงใน ธวัช ปุณโณทก (2561) ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้จากประสบการณ์สืบต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือประสบด้วยตนเอง หรือเรียนรู้จากผู้ใหญ่ หรือความรู้ที่สั่งสมสืบต่อกันมา และ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534) เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ตลอดจนได้มาจากประสบการณ์ การแก้ปัญหาในแต่ละสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สั่งสมและถ่ายทอดออกมา ซึ่งมีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน ได้แก่ การอนุรักษ์ คือการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ การฟื้นฟู คือการรื้อฟื้นสิ่งที่ดีงามที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิกให้กลับมามีประโยชน์อีกครั้ง เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย และการประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้

ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงไม้เพื่อให้คนร่วมมือกันอนุรักษ์ผืนป่า ฯลฯ (เสรี พงศ์พิศ, 2551, น.173)

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง สามัญชนคนธรรมดาที่ “ไม่ธรรมดา” อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบท ที่ได้รับการยอมรับและยกย่องจากชาวบ้านทั่วไปว่าเป็นผู้มีปัญญา มีความรู้ความสามารถในการอธิบายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นคนดีมีคุณธรรม เพราะภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่เป็นองค์รวมของชีวิต แม้ว่าปราชญ์ชาวบ้านบางคนจะมีความรู้เฉพาะเรื่องอย่างถ่องแท้ แต่ก็ เป็นความรู้ที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทั้งหมด เป็นความรู้ที่ทำให้ชีวิตโดยรวมเกิดความมั่นคง อยู่เย็นเป็นสุข ปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นผู้เข้าใจปรัชญาชีวิตนี้อย่างลึกซึ้ง ช่วยให้ผู้คนเห็นคุณค่าและความหมายของชีวิต เข้าใจที่มาสาเหตุของปัญหา เป็นผู้นำในการแสวงหาทางออกด้วยสติปัญญา มองชีวิตรอบด้านอย่างเป็นองค์รวม และยึดมั่นในอุดมการณ์ คุณค่า คุณธรรมและจริยธรรม จนได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่นหรือชุมชน เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตจนประสบผลสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าจากอดีตถึงปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม (รสรินทร์ อรอมรรัตน์, 2556, อ้างถึงในเสรี พงศ์พิศ, 2551) การหล่อเทียนพรรษาและการแกะเทียนพรรษา ในแต่ละท้องถิ่นนั้น เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เกิดจากการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ ประสบการณ์ของชาวบ้านที่เป็นบุคคลธรรมดา อาศัยอยู่ในท้องถิ่น นำวัฒนธรรมและประเพณีที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นมาปรับใช้ให้เข้ากับท้องถิ่น โดยสั่งสมเป็นองค์ความรู้ของตนเองและอนุรักษ์ ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ให้แก่ผู้คนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่าและความสำคัญ เพื่อให้เกิดการร่วมกันในการสืบทอดและรักษาภูมิปัญญาชาวบ้านให้คงอยู่สืบต่อไป

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอด

2.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

รสรินทร์ อรอมรรัตน์, (2556), อ้างถึงใน อบเชย แก้วสุข (2543) การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับมาจากประสบการณ์ ด้วยการบอกวิชาความรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนไม่ได้เรียนรู้มาจากสถาบันใด แต่ใช้สามัญสำนึก ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ถ่ายทอดและส่งต่อความรู้ไปยังบุคคลอื่นแบบสังคมประกิต การเรียนการสอนจึงเกิดขึ้นจากการเลียนแบบและจดจำสืบทอดกันมาในครอบครัว ใช้การถ่ายทอดโดยการอธิบายทุกขั้นตอน สาทิต ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง การบอกเล่า ลงมือปฏิบัติจริง ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติตามและปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง

สามารถ จันทรสุรย์ (2536) กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ว่า ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์ เพื่อดำรงชีพมาโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งตลอดมา ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผีสง นางไม้ต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อในเรื่องของบรรพบุรุษ เป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน สามารถจำแนกไว้ 2 วิธี ดังนี้

1) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเด็ก เด็กโดยทั่วไปไม่มีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลงมือทำตามตัวอย่าง การเล่นปริศนาคำทาย เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการเสริมสร้างนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นกิจกรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกโดยตรง หรือบอกโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ ก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

วิธีการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (รศรินทร์ อรอมรัตน์, 2556, อ้างถึงใน ธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2543) สรุปได้ดังนี้ การที่ผู้ถ่ายทอดมองเห็นจุดมุ่งหมาย ความสำคัญ ความจำเป็นและแนวทางปฏิบัติ เป็นพื้นฐาน และเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ รวมถึงเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการศึกษา เพราะกระบวนการศึกษาที่แท้จริงนั้น เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ถ้าเป็นกระบวนการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ก็จะทำให้เกิดความติดขัดและไม่ได้ผลจริง (ปฐุม นิคมานนท์, ม.ป.ป., อ้างถึงใน สันติสุข กฤดากร, 2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การค้นหาคำรู้และระบบการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนบทไทย” ได้จำแนกการถ่ายทอดความรู้ได้ 5 รูปแบบ ดังนี้คือ

1) การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำเหมือน ๆ กัน และเป็นอาชีพรอง หรืออาชีพเสริมจากการทำไร่ไถนา เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสาน การทอผ้า และงานหัตถกรรมทั่วไป อาชีพและความสำคัญเหล่านี้สมาชิกทุกคนในชุมชนได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก ทุกคนจึงได้เรียนรู้และได้รับการ

ถ่ายทอดมาเหมือน ๆ กัน เป็นไปโดยอัตโนมัติ ภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเรียนรู้ และการสืบทอดต่อกันมา

2) การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ ความชำนาญที่มีลักษณะเฉพาะ เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถการรักษาโรค งานช่างศิลป์ งานช่างฝีมือต่าง ๆ ความสามารถทางด้านดนตรี การขับร้อง การแสดง เป็นต้น ความรู้เหล่านี้ จะมีการถ่ายทอดเฉพาะภายในครอบครัวและเครือญาติ บางอย่างมีการวางแผน และเป็นความลับในสายตระกูล

3) การฝึกจากผู้รู้ผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาจากผู้รู้ ซึ่งสามารถถ่ายทอดโดย

3.1) ไปอยู่เป็นลูกมือฝึกงาน บางรายได้รับค่าแรง และบางรายไม่ได้ค่าแรง แต่ได้ความรู้ตอบแทน

3.2) ไปขอเรียนโดยเสียค่าเล่าเรียนเป็นการตอบแทน

3.3) มีการรวมกลุ่มกันเรียนภายในชุมชน

3.4) เจ้าหน้าที่จากองค์กรภายนอกมาจัดสอนให้

4) การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้น ด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานหรือผู้สนใจ การเรียนรู้ด้วยตัวเองนี้เกิดขึ้นมาจาก

4.1) ชอบสิ่งนั้นมาตั้งแต่เด็ก

4.2) เห็นตัวอย่างคนอื่นทำแล้วสนใจ พยายามเลียนแบบและฝึกฝนจน

ชำนาญ

4.3) มีผู้ชี้แนะในเบื้องต้น แล้วมาฝึกฝนและคิดค้นด้วยตนเอง จนมีความสามารถความชำนาญ

5) ความรู้ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ มีความรู้บางอย่างเกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจ หรือไม่ได้คาดคิดขึ้นมาก่อน เป็นต้นว่า มีวิญญาณ หรืออำนาจลึกลับ มาเข้าสิงมาบอกกล่าว ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรค หรือความสามารถในการทำนายทายทักได้ แม้ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้ตามความหมายในทางวิชาการทั่วไป แต่เป็นวิธีหนึ่งที่ประชาชนได้รับประสบการณ์ เกิดความรู้บางอย่างที่ยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้

การถ่ายทอดการเรียนรู้และการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น (พระมหาประจักษ์ พนาลัย, 2551, อ้างถึงในสุกัญญา จันทะสุน, 2538) ได้จำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1) การถ่ายทอดประสบการณ์การระหว่างวัยของคนในชุมชน คนในแต่ละวัยต่างก็มีความรู้และประสบการณ์ที่ได้สะสมไว้เป็นของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็รับและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่กันและกันไปด้วย

2) การเกี่ยวข้อสัมพันธ์กับสถาบันต่าง ๆ ในหมู่บ้าน สถาบันสำคัญในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัว วัด นับว่าเป็นแหล่งสะสมประสบการณ์การและภูมิปัญญาของคนรุ่นหนึ่ง ๆ ไว้ และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่กันและกันไปด้วย

3) การเรียนรู้เชิงประจักษ์ ภูมิปัญญาดังกล่าวเกิดจากประสบการณ์ตรงโดยการได้เห็น ได้สัมผัส ตลอดจนได้ทดลองปฏิบัติแบบลองผิดลองถูกหรือผิดเป็นครู จนเกิดความรู้ความเข้าใจซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาในตัวบุคคล

พระมหาประจักษ์ พนาลัย, (2551), อ้างถึงใน เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540) ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน จนก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมาย พอสรุป ได้ดังนี้ กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้น มีดังนี้

1) การลองผิดลองถูก จากประสบการณ์การลองผิดลองถูก มนุษย์ก็สะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้ แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน เป็นสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียม หรือข้อห้ามในวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น ๆ ไป

2) การลงมือกระทำ มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์จริง สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การปลูกพืช การสร้างบ้าน การต่อสู้กับภัยอันตราย เป็นต้น การเรียนรู้และสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

3) การสาธิต การสั่งสอนด้วยการบอกเล่าและการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลัง ในรูปแบบการสาธิต วิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า โดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมใช้สองวิธีนี้ ในกรณีที่เป็นศิลปะวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจะใช้วิธีลายลักษณ์ ในรูปของตำรา หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำกลอน และตำนาน เป็นต้น การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์หรือการสาธิตไม่มีอะไรตายตัว ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของผู้ที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรม

4) ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีสิ่งต่อกำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต ให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ และให้ความมั่นคงอบอุ่นทาง

จิตใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิต สถาบันทางศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า

5) การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐาน ที่ทำกิน รวมไปถึงแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้างขัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระรูปแบบและวิธีการ

6) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในการแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม ได้มีคนพยายามเลือกฟื้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคม มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการแก้ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง

7) ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่มีมาแต่เดิม และจะยังมีอยู่ต่อไปในวิธีนี้ วิธี ครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ในทำนองแบบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตอยู่อย่างเงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตน เมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้เป็นวิธีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น มีความเป็นธรรมชาติในวิถีของมนุษย์ และเป็นทางหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพและเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นผลดีอีกทางหนึ่ง

ระบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลาย ดังกล่าวนี้ เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ในรูปของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ของชุมชนในทุกภูมิภาคของสังคมไทยที่เป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านาน มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับการเรียนรู้ในรูปแบบสถาบัน

จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาหรือการถ่ายทอดความรู้ท้องถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้ การถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้ สามารถศึกษาได้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เช่น ครอบครัว ชุมชน ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ จากประสบการณ์ตรง โดยถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัยของคนชุมชน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดจากประสบการณ์ให้แก่กันและกัน ผ่านการทดลองหรือเกิดทักษะด้วยตนเอง

2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาของช่างศิลป์ไทย

การถ่ายทอดวิชาของช่างศิลป์ไทย เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาและความรู้สึกรู้คิดของช่างแต่ละคนที่แสดงออกมาน้อยแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์ที่ได้เห็นหรือได้รับรู้หรือเกิดจากการฝึกฝนด้วยตนเอง มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีรากฐานมาจากช่างศิลป์ไทยในสมัยโบราณ โดยผู้ที่เป็นช่างศิลป์ไทยนั้นต้องมีฝีมือที่ประณีต เพียบพร้อมด้วย

ความรู้ ปฏิภาณไหวพริบ พากเพียรพยายามอย่างมาก สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนเองหรือรับการถ่ายทอดความคิดเห็นของคนอื่นให้ปรากฏแก่คนทั่วไปได้รับรู้ความหมายหรือเนื้อหาสาระของความคิดเห็นนั้น ๆ ได้อย่างกระจ่างแจ้ง (รสรินทร์ อรอมรัตน์, 2556, อ้างถึงใน เขมทัต วิศวโยธิน, เสนอ นิลเดช, และ จุลพรรณ พยาฆรานนท์, 2526) การถ่ายทอดภูมิปัญญา การหล่อเทียนพรรษา และการแกะเทียนพรรษาที่ผู้วิจัยศึกษานั้น เป็นการถ่ายทอดโดยเกิดขึ้นจากการนำประเพณี ความเชื่อในประเพณีเข้าพรรษา การถวายต้นเทียนพรรษาให้แก่พระสงฆ์ เพื่อใช้จุดให้เกิดแสงสว่าง มาสร้างสรรค์จากแนวความคิดและประสบการณ์ของช่างในท้องถิ่น ให้เกิดเป็นการหล่อเทียนพรรษา และการแกะเทียนพรรษาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ของตนเอง ให้การหล่อต้นเทียนพรรษาเกิดความแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น เสมือนเป็นการดึงดูดให้คนในท้องถิ่นให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและประเพณีของท้องถิ่นตนเอง

3. ข้อมูลลวดลายช่างโนนสูง

3.1 ลวดลายไทยเบื้องต้น

ลวดลายต่าง ๆ มีมาแต่โบราณตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ หากแต่ใครจะเป็นผู้คิดค้นขึ้นมาก่อนนั้นยังไม่มีหลักฐานที่แน่ชัด ยังไม่มีการค้นหาคำตอบที่แน่ชัด เชื่อกันว่าก่อนที่มนุษย์จะรู้จักวิธีจำหลักลวดลาย มนุษย์รู้จักวิธีเขียนลวดลายลงบนตัวเองมาเป็นเวลานานแล้ว ความมุ่งหมายในการขีดเขียนลวดลายลงบนร่างกายนั้น เพื่อเพิ่มความสวยงามและเป็นที่น่าเกรงขามแก่ศัตรูในเวลาพบเห็น ในปัจจุบันชาวบ้านแถบแอฟริกายังนิยมตกแต่งและขีดเขียนลวดลายบนร่างกายของตนเอง เมื่อมนุษย์เกิดความเจริญก้าวหน้าด้านความรู้มากขึ้น จึงได้มีการคิดค้นสิ่งที่สามารถเขียนลงบนร่างกายให้ติดทนนานมากขึ้น โดยนำของแหลมจุ่มลงในสีที่ผสมขึ้นเป็นแบบพิเศษ แทะลงบนร่างกายให้เกิดเป็นลวดลายตามที่ออกแบบไว้ ต่อมาเมื่อมนุษย์รู้จักทำเครื่องมือเครื่องใช้ได้ด้วยโลหะและกระดูกสัตว์ ก็นิยมเขียนลวดลายลงไปในเรื่องเหล่านั้น แต่การลงลวดลายลงไปยังไม่คงทนถาวร มันลบเลือนไปตามกาลเวลา มนุษย์จึงคิดวิธีจำหลักลายเหล่านี้ขึ้นมา โดยอาศัยโลหะแหลมขีดลงไปบนรอยเส้นที่เขียนไว้ และดัดแปลงให้มันมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น

ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญมากขึ้น จึงรู้จักคิดลำดับลวดลาย ด้วยลายเส้นง่าย ๆ เป็นเส้นตรง เส้นโค้ง วงกลม นำเส้นมาประติดประต่อกันเป็นแถวเป็นแนว ให้เกิดความซับซ้อนสลับกันไปมา และนำไปใช้ในการเขียนลงบนภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ทำด้วยเหล็ก และบรอนซ์ของมนุษย์ในยุคประวัติศาสตร์ตอนต้น ลวดลายของอินเดียและขอมโบราณก็มีลักษณะเป็นเส้นโค้งและกลมแบบง่าย ๆ ไม่มีกระหนกหรือใบไม้ ดอกไม้ซ้อนเหมือนกับลายที่พบตามโบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นมากในภายหลัง เครื่องปั้นดินเผาจากราชวงศ์จิว (579 ก่อนพุทธกาล ถึง

พ.ศ. 288) ที่ขุดพบในจีน ก็มีลายที่เกิดจากเส้นโค้งง่าย ๆ เช่น ลายที่พระแท่นมณีวงศ์ลา (เฉพาะตัว ขดบนหิน ส่วนฐานเป็นของสร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 9) และลายที่คองนังวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น

ลวดลายต่าง ๆ ที่มนุษย์ทั่วโลกคิดเขียนขึ้นในขั้นต้นมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องลายเส้นตรง ๆ ซิดไปซิดมาสลับกันซึ่งลายเหล่านี้เป็นลายที่เด็กชอบขีดเขียนเล่นบนพื้นดินหรือทราย ต่อมาเมื่อมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ก็ดัดแปลงเส้นตรงให้โค้งบ้าง เป็นวงกลมบ้าง ในเวลาต่อมามนุษย์ก็เริ่มรู้จักนำเอาธรรมชาติที่เห็นรอบ ๆ ตัว เช่น ใบไม้ ดอกไม้ หรือสัตว์ต่าง ๆ มาดัดแปลงปรุงแต่งให้เข้ากัน ชาวไทยนิยมใช้ดอกบัว ใบผักกูดและใบฝ้ายเทศ มาผูกเป็นลวดลาย ถ้ามีสัตว์ประกอบก็มักจะเป็นสัตว์จำพวกสวยงาม เช่น สัตว์หิมพานต์ ลายรดน้ำที่เรียกกันว่า “ลายอาจารย์วัดเชิงหวาย” ก็มีการนำสัตว์หิมพานต์มาแทรกกับลาย และไม่มีเพียงแต่ลวดลายวัดเชิงหวายเท่านั้น ยังมีลวดลายอยุธยาแบบต่าง ๆ หรือแบบธนบุรี แบบรัตนโกสินทร์ ด้วยเช่นเดียวกัน

ลายกะหนกซึ่งเป็นลายแม่ลายของลายไทย ลวดลายเบื้องต้นของลายกะหนกเกิดจากการนำเอาสิ่งของตามธรรมชาติมาดัดแปลง บางว่าเกิดจากดอกบัวผ่าซีก เกิดจากรวงข้าว เกิดจากเปลวไฟ เพราะลายกะหนกมีบางลายที่เรียกว่า ลายกะหนกรวงข้าว และลายกะหนกเปลวรวมอยู่ด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าจอมอยู่หัวทรงอธิบายเกี่ยวกับลายกะหนกในเรื่องตราพระราชวงศ์ว่า “เป็นลายใบไม้ตะแคงบ้าง ตรงบ้าง คอว่าบ้าง หงายบ้าง ใบอ่อนบ้าง แก่บ้าง แต่ไม่ได้เขียนเป็นใบไม้ตรง ๆ เป็นอย่างอาร์ติสติกปอยน์ทอปวิว ลายอย่างนั้นมักเขียนด้วยเส้นทอง จึงเรียกว่าลายกะหนก แปลตามตรงว่าลายทอง” ลวดลายของลายกะหนกจึงยังหาที่มาที่แน่นอนไม่ได้ว่า เกิดจาก ดอกบัว รวงข้าว เปลวไฟ หรือใบไม้ แต่มันสามารถสรุปได้ว่า เป็นการนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติมาดัดแปลงปรุงแต่งให้สวยงามยิ่งขึ้น (เทวาทินิมิตร (ฉาย เทวาทินิมิตร), ม.ป.ป.)

ลายไทยเป็นศิลปะของไทยอยู่ในจำพวกวิจิตรศิลป์ วิธีผูกและเขียนลายต้องมีการเรียนรู้ค่อนข้างนานเพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ ในสมัยโบราณผู้ที่ขีดเขียนลายไทยจะต้องไปฝากตัวกับครูเป็นเวลานานหลายสิบปี ครูจะหัดให้เขียนวันละเล็กน้อย เริ่มตั้งแต่ลายกะหนกสามตัวไปจนถึงลายที่เรียกกันว่า กะหนกนารี เป็นลายกะหนกที่ซ้อนกันหลายตัว เมื่อเขียนลายเหล่านี้ได้ดีแล้วครูจึงจะให้เริ่มคิดผูกลายด้วยตนเอง การคิดผูกลายด้วยตนเองถือเป็นการเรียนขั้นสูงสุดของวิชาเขียนลายไทย เพราะต้องอาศัยความชำนาญในการคิดประดิษฐ์ลวดลายขึ้นมา หากสามารถผูกลายได้และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสามารถนำไปเป็นลายของตนเองก็เป็นอาชีพที่สร้างงานหารายได้ให้กับตนเองได้ ในสมัยโบราณผู้ที่จะยกตนเป็นครูได้จะต้องเป็นผู้ที่มีอายุพอสมควร

และต้องมีความชำนาญในการเขียนลวดลายตามปูชนียสถาน เช่น โบสถ์ วิหารหรือออกแบบลวดลายปูนปั้นสำหรับประดับเจดีย์ให้ปรากฏแก่สายตาประชาชนทั่ว ๆ ไป (เทวาทินิมิตร (ฉาย เทวาทินิมิตร), ม.ป.ป.)

การหัดเขียนลายต่าง ๆ ในสมัยโบราณคล้ายกับการหัดอ่านและเขียนหนังสือ มีการเรียนกับครูตัวต่อตัว และครูไม่มีตำราให้ศึกษาอย่างในปัจจุบัน มีเพียงกระดานดำให้ครูได้เขียนลายลงไปให้นักเรียนได้ฝึกเขียนตาม ฝึกเขียนจนเห็นว่าลายที่เขียนนั้นดีพอสมควรจึงเปลี่ยนลายใหม่ จนถึงปลายรัชกาลที่ 5 จึงได้มีแบบสำหรับหัดเขียนลวดลายเกิดขึ้น แต่ในสมัยโบราณผู้ที่มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่มักนิยมสร้างวัดวาอาราม หรือเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงนิยมสร้างปราสาทราชวังตามแบบไทย จึงทำให้เราได้เห็นลวดลายจากช่างต่าง ๆ ในวัดหรือวิหารที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยก่อนที่มีความสวยงามให้เราได้ศึกษาจนถึงปัจจุบัน (เทวาทินิมิตร (ฉาย เทวาทินิมิตร), ม.ป.ป.)

ลวดลายช่างโนนสูง ที่ใช้ในการแกะบนต้นเทียนพรรษา เป็นลายที่นำลายไทยเข้าไปไว้บนต้นเทียน โดยลายส่วนใหญ่มีการอ้างอิงมาจากลายไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย ตามคำบอกเล่าของช่างท้องถิ่น ผู้เป็นคนสร้างสรรค์ลายช่างโนนสูงขึ้นมา

3.1.1 ลายไทยสมัยอยุธยา

ในสมัยอยุธยา จำหลักลายด้วยไม้เริ่มแพร่หลายขึ้นเป็นลำดับ จะสังเกตเห็นได้ว่าหน้าบันและประตูหน้าต่างโบสถ์วิหารมักจะมีลวดลายและรูปจำหลักโดยมาก ลวดลายเหล่านี้ตลอดจนลายปูนปั้นและลายรดน้ำ มีเหลือเป็นมรดกตกทอดจนถึงปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อย ด้วยลวดลายที่เหลืออยู่นี้เองที่จิตรกรไทยในยุครัตนโกสินทร์ถือเป็นแบบอย่างต่อกันมา

ลวดลายต่าง ๆ ที่เป็นฝีมือของศิลปินไทย จากการตรวจพบ จะเห็นได้ว่า มีพวกจำหลัก หล่อ ปั้น หรือเขียนลงในวัตถุหลาย ๆ อย่าง ตั้งแต่จำหลักลงในของแข็งที่สุด เช่น ศิลา และสัมฤทธิ์ ตลอดจนกระทั่งทอลงในผ้าและฝักด้วยมุก วิธีให้ลายในวัตถุต่าง ๆ นั้น โดยมากไม่เหมือนกัน เพราะเหตุว่าวัตถุที่ใช้ทำลวดลายนั้นอ่อนหรือแข็งต่างกัน ผู้เขียนหรือผู้ออกแบบจะต้องใช้ลายที่มีเส้นหยาบกว่าลายที่จำหลักด้วยไม้ ลายที่จำหลักลงศิลาจะมีลักษณะที่บึบ ๆ บวม ๆ ไม่ชูดอออกไปจากพื้นมากนัก เพราะจะต้องช่วยรับน้ำหนักของตัวเอง มิฉะนั้นจะแตกหรือหักออกได้ง่าย ลายที่ปั้นด้วยปูนหรือดินมักจะทำละเอียดกว่าลายจำหลักด้วยหิน เนื่องจากปูนหรือดิน เมื่อยังอ่อนอยู่ ใช้ปั้นหรือตกแต่งเส้นสายได้สะดวก และยังมีน้ำหนักน้อยกว่าศิลา แต่บางช่างก็ไม่นิยมทำลายให้ยื่นสูงออกไปมากนัก เพราะปูนหรือดินมีความเปราะอาจแตกหักได้ง่าย ส่วนลายที่จำหลักด้วยไม้ ช่างมักจะเขียนลายตามใจชอบ มีความคล้ายกับลายที่เขียนลงในแผ่นกระดาษหรือ

บานประตูมากที่สุดในตลาดจำหน่าย เพราะไม้เป็นของอ่อน จำหลักได้ง่ายและมีน้ำหนักเบา แต่ลายที่จำหลักด้วยไม้ก็ยังมีเส้นหยาบกว่าลายที่เขียนบนกระดาษ ลายไทย มีชื่อเรียกแตกต่างกัน และการนำลวดลายไปใช้ก็มีความแตกต่างกัน เช่น

- 1) ลายบัว มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป มักใช้ในสิ่งก่อสร้าง เช่น ประดับฐานปลายเสา ขอบล่างของผนัง โบสถ์วิหาร กลิบบนปราสาท และยอดมณฑป เป็นต้น
- 2) ลายลูกฟัก ใช้กับพื้นแบนเรียบ เช่น พื้นกระดาน กรอบประตู หย่องหน้าต่าง
- 3) ลายกระจัง เป็นลายที่ใช้ตามพระราชยาน ห้อยตามบุษบก หน้าบัน ฐานพระพุทธรูป หรือใช้สลักกานกล้วย
- 4) ลายดาว ใช้สำหรับเขียนโบสถ์เพดาน วิหารหรือพระที่นั่งต่าง ๆ
- 5) ลายกาบ ใช้สำหรับลายที่ฐานเชิงเสา หรือมุมย่อไม้สิบสองของบุษบก (เทวาทินิมิตร (ฉาย เทวาทินิมิตร), ม.ป.ป.)

ในการสร้างสรรค์การหล่อเทียนพรรษาและการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างโนนสูง มีต้นแบบของลวดลายมาจากลายไทยในสมัยอยุธยา ซึ่งช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร บอกเล่าว่า ได้ประยุกต์ลายช่างโนนสูงมากจากการศึกษาลวดลายไทยสมัยอยุธยา มาตั้งแต่ในสมัยบิดาของตนเอง และจากการศึกษาของผู้วิจัยพบลวดลายไทยสมัยอยุธยาประดับหน้าบันของอุโบสถวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จึงอาจกล่าวได้ว่านอกจากช่างใหญ่จะเรียนการออกลายจากบิดามา อิทธิพลลวดลายไทยสมัยอยุธยาตอนปลายที่ได้รับมาอาจมาจากการเรียนรู้ และศึกษางานประติมากรรมจากวัดที่นำลายสมัยอยุธยาตอนปลายเข้ามาใช้ประดับตกแต่งหน้าบันอุโบสถ และในปัจจุบันช่างใหญ่ก็ได้พัฒนาลายให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นลวดลายช่างโนนสูงที่ใช้ในการแกะสลักลงบนต้นเทียนพรรษาในท้องถิ่นตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2561)

3.2 สกูลช่างไทย

ความหมายของสกูลช่าง ปวลักษณ์ สุรัสวดี, (2554), อ้างถึงใน น. ณ ปากน้ำ (2530, น. 306) กล่าวว่า สกูลช่างใช้เรียกชื่อช่างแต่ละสมัยว่าสกูล ดังเช่น สกูลช่างสุโขทัย สกูลช่างรัตนโกสินทร์ เป็นต้น

ปวลักษณ์ สุรัสวดี, (2554), อ้างถึงใน โชติ ภัลยาณมิตร (2548, น. 469) กล่าวว่า สกูลช่างคือช่างฝีมือที่ผลิตงานในด้านศิลปะที่เป็นไปในทางที่คล้ายคลึงกัน หรือกล่าวได้ว่าร่วมครู

เดียวกัน ดังเช่นงานฝีมือลายรดน้ำของสกุลช่างวัดเชิงหวาย ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 24

และ ปวลักษณ์ สุรัสวดี, (2554), อ้างถึงใน ทำอากาศยานแห่งประเทศไทย (2540, น. 9-10) กล่าวว่า สกุลช่าง คือ ช่างประเภทใดประเภทหนึ่ง ที่มีระเบียบวิธีหรือแบบแผนที่กำหนดขึ้นไว้ เป็นแนวปฏิบัติในการสร้างสรรค์งานช่างอย่างเป็นระบบ และเป็นระเบียบวิธีเฉพาะในหมู่ช่างประเภทนั้น ๆ ประกอบด้วยหลักวิชาและกลวิธีต่าง ๆ นับแต่สมัยโบราณได้รับการสืบทอดหรือส่งต่อแก่กันโดยผ่านการเรียนรู้ การฝึกหัด การลอกเลียนแบบจากช่างอาวุโส ครูช่าง นายช่างผู้ใดผู้หนึ่งเป็นเอกลักษณ์และเป็นคุณประโยชน์แก่การสร้างงานช่างประเภทนั้น ๆ ขึ้นต่อมาในภายหลัง

3.3 ลวดลายช่างโนนสูง

ลวดลายไทยจากที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นลวดลายที่เกิดจากการดัดแปลงมาจากธรรมชาติ สิ่งที่พบเห็น การนำเส้นตรงมาดัดให้โค้ง กลม ชับซ้อน สลับกันไปมา จนเกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม

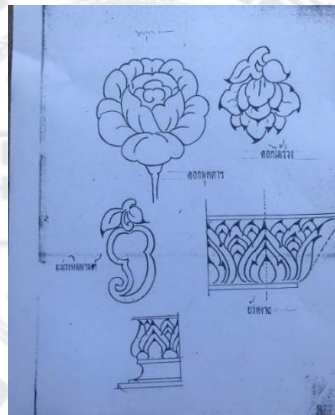
ช่างโนนสูง จากคำบอกเล่า เป็นการเรียก ช่างท้องถิ่นที่สร้างสรรค์งานศิลปะ ที่ใช้ลวดลายไทยสมัยอยุธยา เข้ามาใช้บนต้นเทียนพรรษา โดยเริ่มต้นในตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากครูสอนศิลปะในโรงเรียนโนนสูงศรีธานีท่านหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันท่านได้เสียชีวิตไปแล้ว (ศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร) ท่านเป็นครูสอนในรายวิชาศิลปะ มีความชำนาญและสนใจในการเขียนลายไทยเป็นอย่างมาก ท่านบันทึกข้อมูลของลวดลายไทยแบบต่าง ๆ ที่ท่านได้เขียนด้วยตนเอง และการศึกษาจากในหนังสือ รวบรวมไว้เป็นเล่มลายไทยขึ้นมา เมื่อนำมาศึกษาจึงพบว่าลวดลายที่ท่านเขียนขึ้นมานั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของตนเอง แม้จะเป็นลายไทยเหมือนกับลายไทยทั่ว ๆ ไป แต่ช่องไฟ การแตกลาย การเขียนเถาของลาย จะแตกต่างจากลายไทยของครูบาอาจารย์ท่านอื่น ๆ

จากการศึกษาข้อมูลจากหนังสือที่ได้บันทึกไว้ ลวดลายช่างโนนสูง เริ่มขึ้นในพุทธศักราช 2514 ราว ๆ 46 ปีมาแล้ว ลวดลายช่างโนนสูงถูกเผยแพร่ออกไปสู่สายตาประชาชนจากการที่ทางโรงเรียนโนนสูงศรีธานีได้มีการร่วมมือกับวัดเพื่อหล่อเทียนพรรษา ลวดลายต่าง ๆ จึงได้นำไปหล่อเป็นพิมพ์เพื่อติดลงบนต้นเทียนพรรษา ในสมัยก่อนอำเภอโนนสูงยังไม่มีกระดาษต้นเทียนพรรษา แต่จะใช้การติดพิมพ์ ต่อมาเมื่อถึงรุ่นของช่างใหญ่ ช่างสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร บุตรชายที่สืบทอดการแกะลวดลายและการเขียนลวดลายไทยมาจากท่านอาจารย์ศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร ได้เริ่มแกะสลักลวดลายลงบนต้นเทียนพรรษา ต้นเอกเป็นคนแรก ๆ ของอำเภอโนนสูงและในจังหวัดนครราชสีมา ความแตกต่างของลวดลายช่างโนนสูง จะต่าง

กับลวดลายอื่น คือ การนำลายไทยมาใช้ในการแกะบนต้นเทียนพรรษา และมีการออกลาย แดก ลาย รวมถึงการใช้ลายเถาขดและเถาเปลว มาตกแต่งบนต้นเทียนพรรษา มากกว่าแกะเป็น เรืองราว ทำให้ลายช่างโนนสูงมีความแตกต่างกับต้นเทียนพรรษาในท้องถิ่นอื่น ๆ

ลวดลายช่างโนนสูง มีการนำลวดลายไทยมาเป็นพื้นฐานการเขียนลายเบื้องต้น แต่ศิลปินผู้สร้างสรรค์งานมีความชำนาญ และเกิดความเข้าใจในการเขียนลาย ก็สามารถ สร้างสรรค์งานลายไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยังมีการถ่ายทอดต่อยอดงานให้เป็นที่รู้จัก และสามารถนำลวดลายเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและท้องถิ่นของตนเองต่อไป ที่มา ของลายไทยตามแบบฉบับช่างโนนสูงนั้น บันทึกลงสมุดลายไทยของคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒ นพร ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษา มีดังนี้

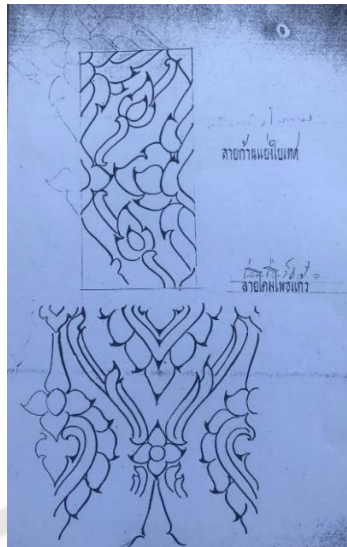
1. ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง

ภาพประกอบ 4 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง

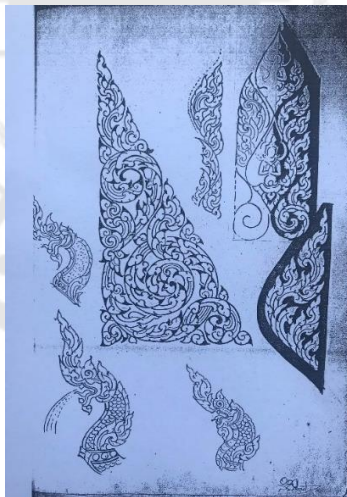
บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒนพร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 5 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง

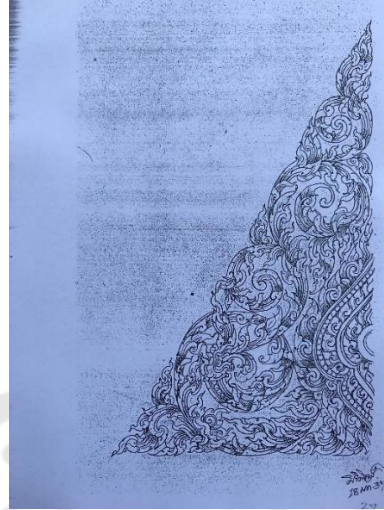
ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 6 ลายไทยพื้นฐานในการเขียนลายช่างโนนสูง
บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

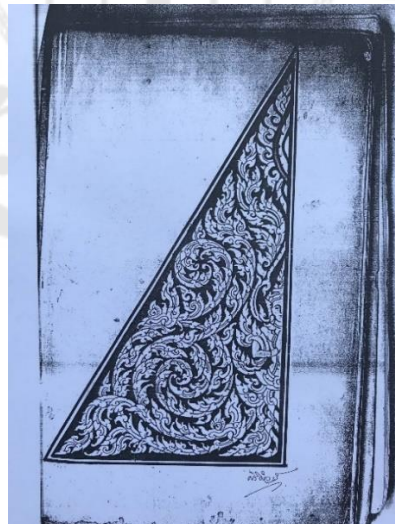
ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

2. ลายเครือเถาขด

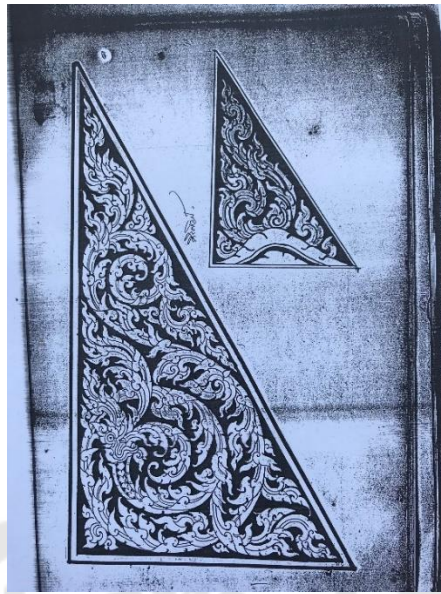
ภาพประกอบ 7 ลายเครือเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2537

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

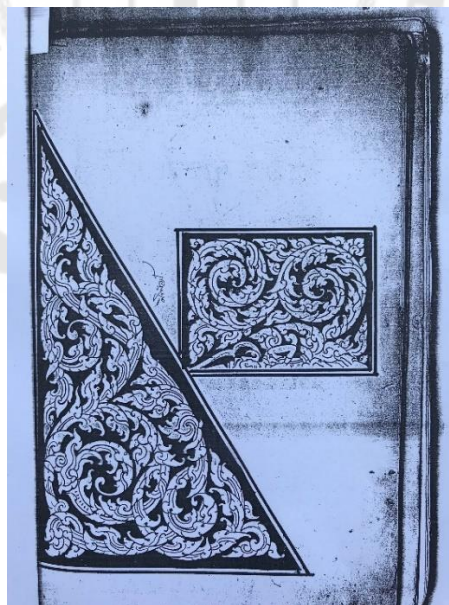
ภาพประกอบ 8 ลายเครือเถาขด บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2537

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

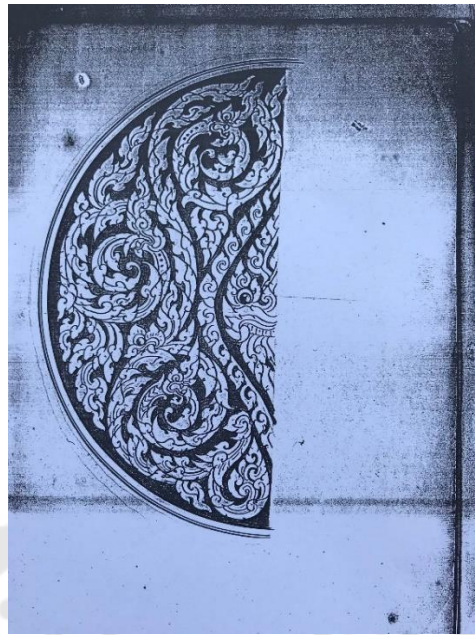
ภาพประกอบ 9 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 10 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

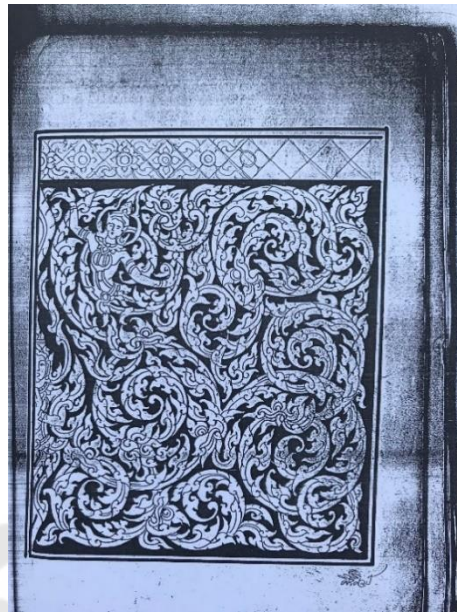
ภาพประกอบ 11 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

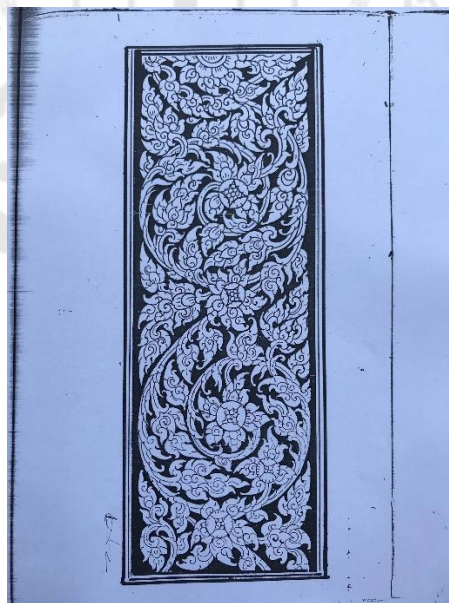
ภาพประกอบ 12 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

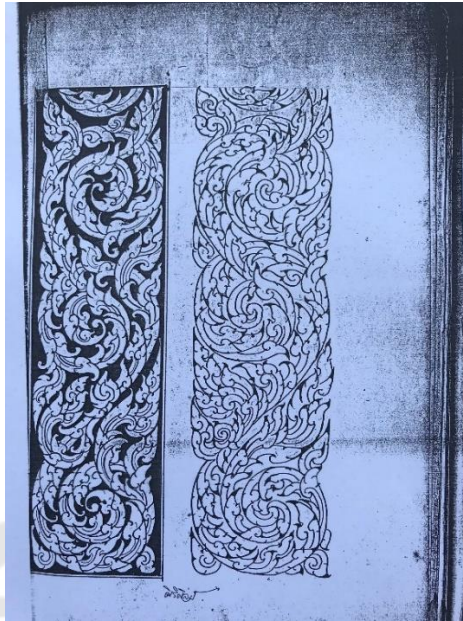
ภาพประกอบ 13 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

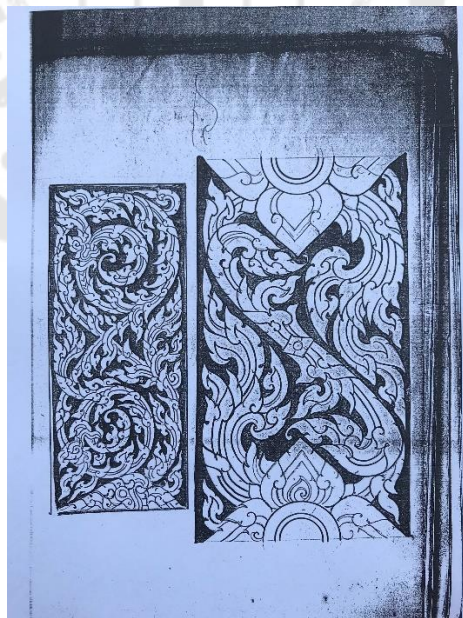
ภาพประกอบ 14 ลายเครือเถาขด บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

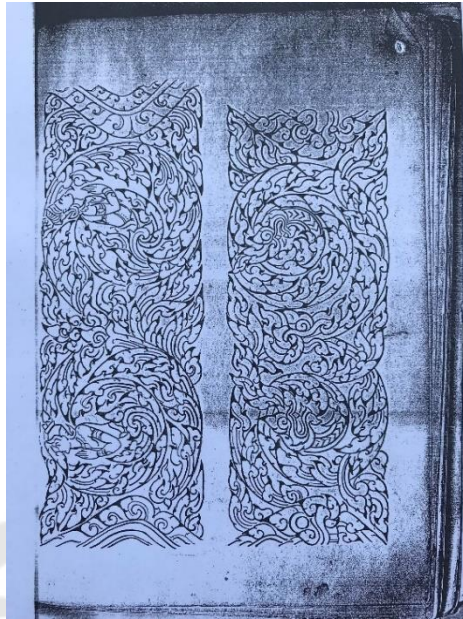
ภาพประกอบ 15 ลายเครือเถาขด บันทีกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

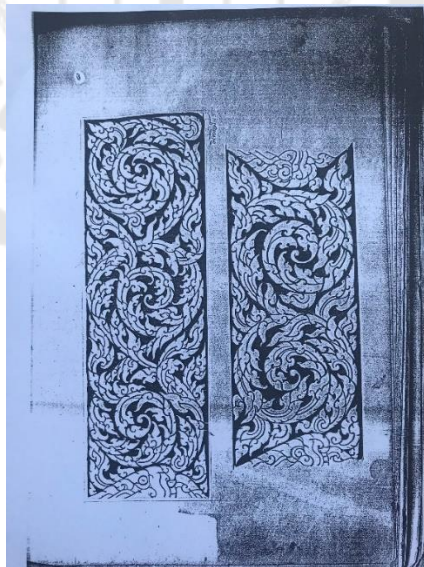
ภาพประกอบ 16 ลายเครือเถาขด บันทีกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 17 ลายเครือเถาชุด บ้านทีกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

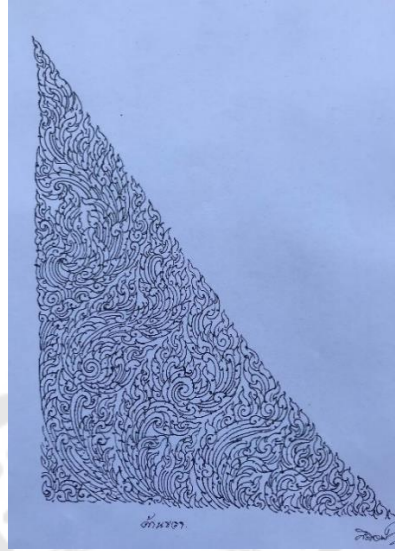
ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 18 ลายเครือเถาชุด บ้านทีกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

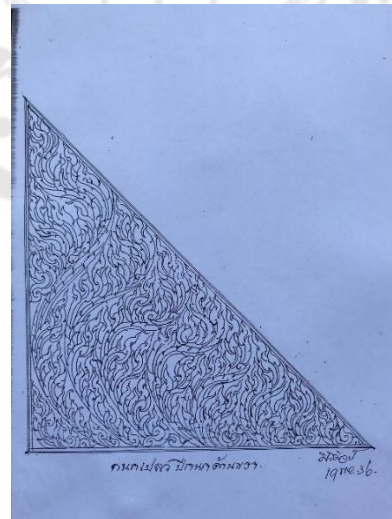
ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

3. ลายเครือเถาเปลว

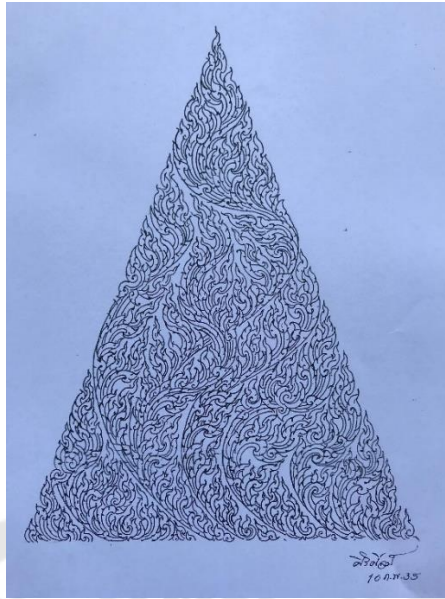
ภาพประกอบ 19 ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

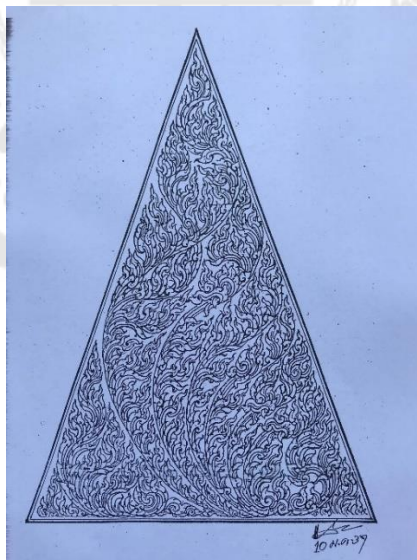
ภาพประกอบ 20 ลายเครือเถาเปลว บันทึกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2536

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

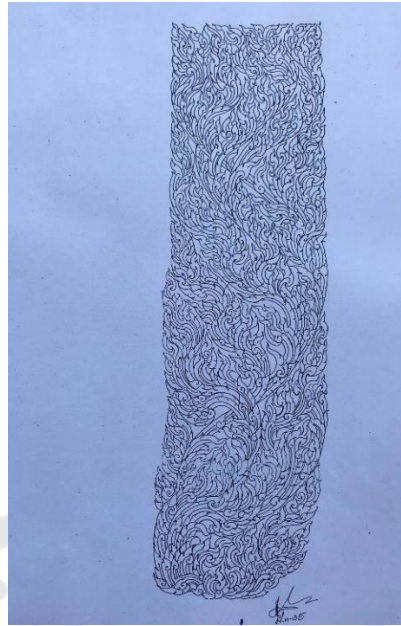
ภาพประกอบ 21 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2535

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

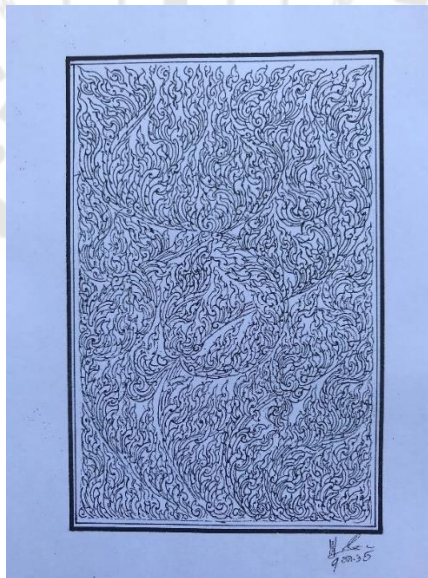
ภาพประกอบ 22 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2537

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

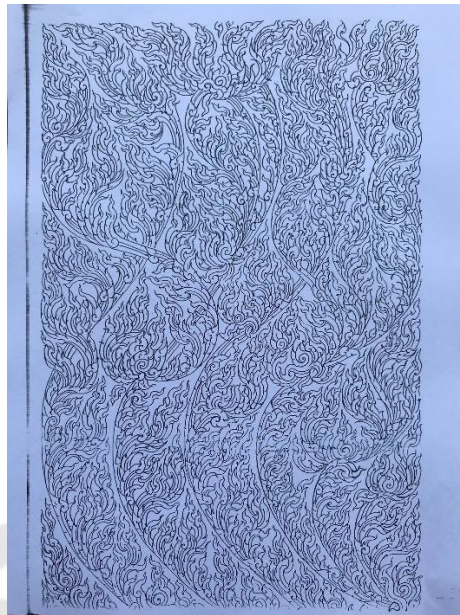
ภาพประกอบ 23 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2535

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

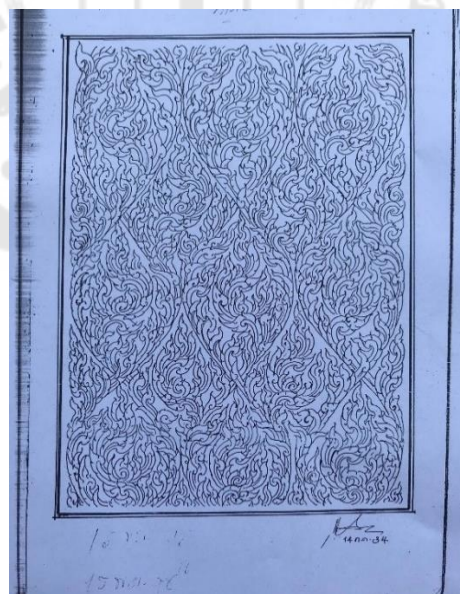
ภาพประกอบ 24 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2535

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

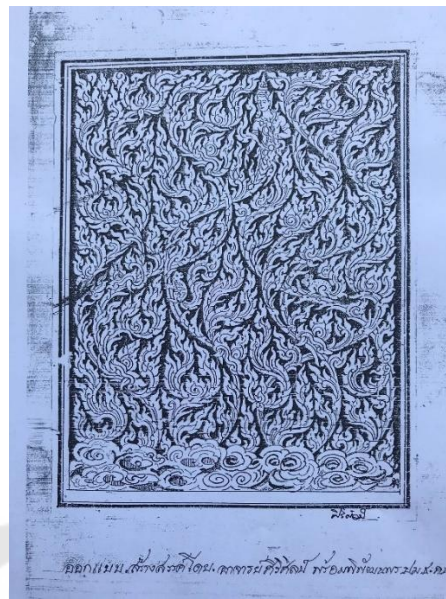
ภาพประกอบ 25 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

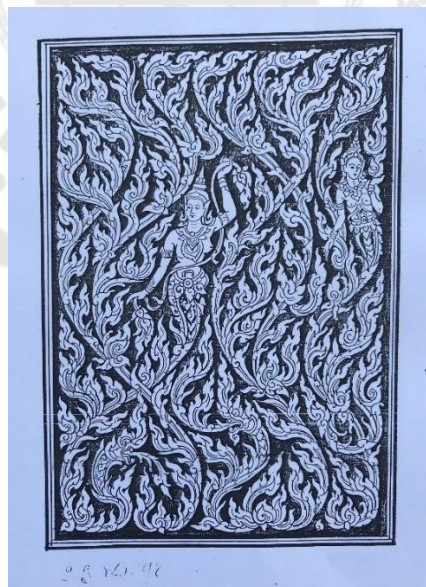
ภาพประกอบ 26 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2534

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 27 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

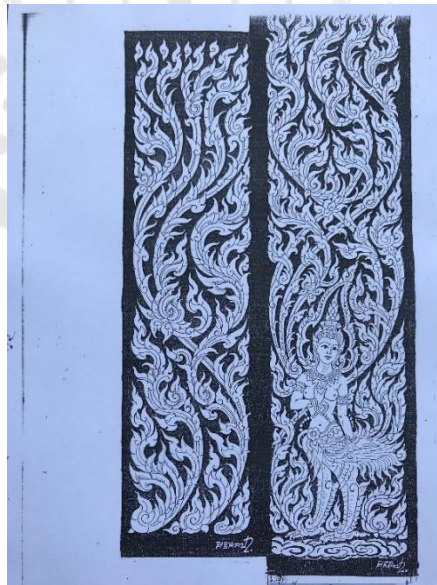
ภาพประกอบ 28 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

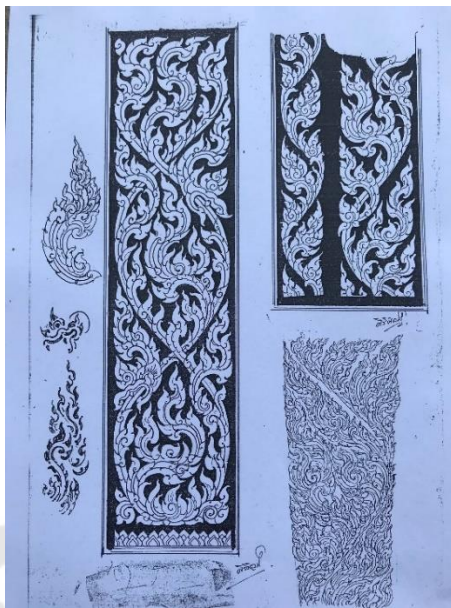
ภาพประกอบ 29 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร พ.ศ.2536

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 30 ลายเครือเถาเปลว บันทึกลงโดยคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 31 ลายเครือเถาเปลว บ้านทีกโดยคุณครูศิริศิลป์ พร่อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

โดยลวดลายไทยทั้งหมดเป็นการเขียนขึ้นเพื่อบันทึกลายไทยตามแบบของคุณครูศิริศิลป์ พร่อมพิพัฒน์พร จากการอิงลวดลายไทยพื้นฐาน จากนั้นช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร่อมพิพัฒน์พร จึงนำต้นแบบลวดลายเหล่านี้ไปใช้ในการออกลายบนต้นเทียนพรรษา จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะตัวขึ้น และมีการนำลายไทยเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา

4. ข้อมูลเกี่ยวกับเทียนพรรษา

4.1 ความเชื่อเรื่องเทียนพรรษา

ชาวจังหวัดนครราชสีมาที่มีความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ยึดมั่นในหลักคำสอนผสมผสานกับมีความเชื่อในศาสนาพราหมณ์บวกเข้าไปด้วย การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูต ผี วิญญาณ บรรพบุรุษโดยการกราบไหว้บูชา บวงสรวงขอพรอันที่พึงทวงใจในการดำเนินชีวิต และเมื่อต้องพบเจอปัญหาต่าง ๆ เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ผ่นตก น้ำท่วม ไฟไหม้ เป็นต้น จนมาถึงมีการก่อตัวขึ้นมาเป็นจารีต ประเพณี และวัฒนธรรม ที่พึงปฏิบัติร่วมกัน คือ “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” งานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดนครราชสีมาที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เนื่องในงานบุญเดือนแปด บุญเข้าพรรษา มีการหล่อเทียนพรรษาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อบูชาพระรัตนตรัย เพื่อความเป็น

สิริมงคล แก่ตนเองและครอบครัว (ถวัลย์ มาศจรัส, กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ, และ วัลภา เล็กวัฒนา นนท์, 2547) ซึ่ง “ฮัตสึบสองคองฮิบสึ” มีรายละเอียด ดังนี้

พระมหาประจักษ์ พนาลัย (2551) ฮัตสึบสอง ประกอบไปด้วย

1) เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ทำบุญเข้ากรรม พระสงฆ์ผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเลศ ต้องอยู่กรรมจึงพ้นอาบัติ

2) เดือนยี่ ทำบุญคุณลาน เพราะเดือนยี่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งฉาง จะต้องทำ พิธิสมโภช พระแม่โพสพก่อน โดยทำที่นวดลานข้าว ให้เกิดความเป็นสิริมงคล (คุณ เป็นภาษา อีสาน แปลว่า เป็นสิริมงคล หรือนำโชคลาภมาให้) บุญคุณลาน คือ พิธิทำขวัญข้าว

3) เดือนสาม ทำบุญข้าวจี เพราะเดือนสามชาวนาจะนำข้าวขึ้นยุ้งฉาง เรียบร้อยแล้ว ได้ข้าวใหม่รับประทาน เรียกว่า “กินข้าวใหม่” จึงต้องมีการทำบุญก่อน เพราะเชื่อว่า จะได้อานิสงส์มาก บุญข้าวจี เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญเดือนสาม วิธีทำข้าวจีนั้น ใช้ไม้เสียบเข้าไป ในบั้นข้าวเหนียว โรยเกลือและทาไขไก่แล้วบั้งให้สุก

4) เดือนสี่ ทำบุญผะเหวด หรือพระเวส หมายถึง ทำบุญที่มีการเทศน์พระเวส หรือมหาชาติ ซึ่งเป็นเรื่องชาดก ที่แสดงจริยวัตรของพระพุทธเจ้า ครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็น พระเวสสันดร การทำบุญผะเหวดหรือพระเวสนี้ ในบางที่เรียกว่า บุญเดือนสี่

5) เดือนห้า ทำบุญสงกรานต์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญสงกรานต์” มีการรดน้ำ พระพุทธรูป พระสงฆ์และผู้หลักผู้ใหญ่ คำว่า ตฤษสงกรานต์ ตฤษ คือ สิ้น สงกรานต์ คือ การ เคลื่อนย้ายได้แก่ วันที่พระอาทิตย์เคลื่อนย้ายจากฤดูหนาว ก้าวขึ้นไปสู่ฤดูร้อน โดยกำหนดเอาวัน ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันตฤษสงกรานต์ บุญสงกรานต์ เรียกอีกชื่อหนึ่งคือบุญเดือนห้า

6) เดือนหก ทำบุญบั้งไฟ เป็นการทำบุญเพื่อบูชาพญาแถน (แถน ตรงกับ ภาษาจีน เรียกว่า เทียน แปลว่า ท้องฟ้า) ชาวอีสานเชื่อว่าพญาแถนเป็นผู้มีฤทธิ์ เป็นผู้บันดาลให้ ฝนตกลงมาสู่ลงมนุษย์ ถ้าไม่บูชาด้วยบั้งไฟแล้ว ฝนก็จะไม่ตก ดังนั้น การทำบุญบั้งไฟจึงมี จุดประสงค์ใหญ่อยู่ที่การขอฝนจากพญาแถน

7) เดือนเจ็ด ทำบุญซำฮะ หรือบุญซำระ ชาวอีสานถือว่า ในช่วงเวลาปีหนึ่ง เราอาจมีมลทินในใจ หรือมีความเดือนร้อนต่าง ๆ ถ้าไม่ลบล้างด้วยการทำบุญซำฮะ จะมีมลทิน ต่อไป ไม่อยู่เย็นเป็นสุข จึงพากันทำบุญด้วยการนิมนต์พระมาสวดพุทธมนต์ ประพรมน้ำมนต์เพื่อ ซำฮะเสนียดจัญไร

8) เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา พอถึงเดือนแปดพระสงฆ์จะจำพรรษา ญาติ โยมก็จะทำบุญจนครบ 3 เดือน ประเพณีที่สำคัญในวันเข้าพรรษา จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน

ถวายดอกไม้ธูปเทียน รักษาศีลภาวนา การถวายธูปเทียนอย่างธรรมเนียมกลายเป็นประเพณีแห่ง
เทียนในปัจจุบัน

9) เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน ข้าวประดับ คือ ข้าวที่ทำเป็นห่อ ๆ โดยมากนิยมทำเป็น 2 ห่อ คือ คาวกับหวาน แล้วเอาไปทิ้งไว้บนดิน ตามบริเวณวัดแต่เช้ามืด เพื่อ
อุทิศผลให้เปรตญาติ ซึ่งจะขึ้นมาจากภพของตน มารับเอาผลทานที่มีผู้อุทิศไปให้

10) เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก หมายถึง สลากภัตสำหรับถวายพระ ถ้ามีพระ
มากให้เขียนชื่อญาติโยม เพื่อให้พระภิกษุจับสลาก จับได้สำหรับของใคร เจ้าภาพก็นำไปถวาย
พระภิกษุรูปนั้น เป็นการถวายไทยทานไปในตัว

11) เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา เพราะพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือน
แล้วจะออกพรรษา ปวารณาเพื่อรับกฐินตามพุทธานุญาตต่อไป ญาติโยมจะได้ทำบุญ มีการปล่อย
เรือไฟ การถวายปราสาทผึ้ง เป็นพุทธบูชา

12) เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน ญาติโยมจะนำกฐินไปทอดทุกอาราม
นอกจากนี้ ในท้องที่ซึ่งอยู่ใกล้น้ำจะมีการแข่งเรือ (ชาวอีสานเรียกว่า “แข่งเรือ”)

บุญยสฤกษ์ เอนกสุข และ และคณะ (2550) คองสิบสี่ ประกอบไปด้วย

1) ฮีตเจ้าคองขุน หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับขุนนาง ที่
กำหนดถึงแนวนโยบายของรัฐว่าจะไปในทิศทางใด เช่น ไม่เคียดแค้นผู้ต่อยกว่า

2) ฮีตท้าวคองเพียง หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ (ท้าว) อาทิ
อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ฯลฯ กับขุนนางชั้นผู้ใหญ่ (เพี้ย) ได้แก่ พญาต่าง ๆ

3) ฮีตไพร่คองนาย หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างนายกับลูกน้องหรือขุนนางกับ
ชาวบ้าน

4) ฮีตบ้านคองเมือง หมายถึง การปฏิบัติตามฮีตสิบสอง ซึ่งถือเป็นคองเมือง
และการปฏิบัติตามข้อห้ามในบ้านเรือนซึ่งถือเป็นฮีตบ้าน อาทิ การเติมน้ำในภาชนะให้เต็มอยู่
เสมอ

5) ฮีตปู่คองย่า หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

6) ฮีตตาคองยาย หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

7) ฮีตพ่อคองแม่ หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

8) ฮีตไม้คองเขย หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

9) ฮีตป่าคองลุง หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

10) ฮีตลูกคองหลาน หมายถึง ข้อปฏิบัติระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว

- 11) ฮีตเตเมาคองแก่ หมายถึง ธรรมเนียมที่พึงปฏิบัติของผู้สูงอายุที่ถือว่า จะต้องวางตนให้เป็น ที่เคารพของลูกหลาน
- 12) ฮีตปีคองเดือน หมายถึง ข้อปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีทั้ง 12 เดือน
- 13) ฮีตไร่คองนา หมายถึง ข้อปฏิบัติในการทำไร่ทำนา
- 14) ฮีตวัดคองวงษ์ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับชาวบ้านที่มีต่อ พระพุทธรักษา

ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาจัดอยู่ใน ฮีตสิบสอง คือ เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา พอถึงเดือนแปดพระสงฆ์จะจำพรรษา ญาติโยมก็จะทำบุญจนครบ 3 เดือน ประเพณีที่สำคัญในวันเข้าพรรษา จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายดอกไม้ธูปเทียน รักษาศีลภาวนา การถวายรูปเทียนอย่างธรรมดากลายมาเป็นประเพณีแห่เทียนในปัจจุบัน และคองสิบสี่ คือ ฮีตปีคองเดือน หมายถึง ข้อปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีทั้ง 12 เดือน ที่ชาวบ้านต้องนำไปถวายพระสงฆ์เมื่อเข้าฤดูกาล

4.2 ประเพณีแห่เทียนพรรษา

หลักฮีตสิบสองคองสิบสี่ กล่าวถึงการแห่เทียนพรรษา เป็นหนึ่งในกระบวนการอย่างหนึ่งของประเพณีเข้าพรรษา ดังกล่าวว่า เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา พอถึงเดือนแปดพระสงฆ์จะจำพรรษา ญาติโยมก็จะทำบุญจนครบ 3 เดือน ประเพณีที่สำคัญในวันเข้าพรรษา จะมีการถวายผ้าอาบน้ำฝน ถวายดอกไม้ธูปเทียน รักษาศีลภาวนา การถวายรูปเทียนอย่างธรรมดากลายมาเป็นประเพณีแห่เทียนในปัจจุบัน (บุญยสฤกษ์ อนุช และ และคณะ, 2550) ตามประเพณีไทย เมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 คือวันเข้าพรรษา เป็นวันที่พระสงฆ์ต้องอยู่ประจำวัดในช่วงฤดูฝนตลอด 3 เดือน ตามข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์ต้องเดินทางและไปเหยียบย่ำข้าวกล้าในนาให้เสียหาย ช่วงเทศกาลเข้าพรรษานี้ ชาวพุทธจะนำเทียนพรรษาไปถวายที่วัด เพื่อให้พระสงฆ์จุดตลอดช่วงที่จำพรรษา เรียกว่าเทียนพรรษา (ศิวะ แสงมณี, 2541)

ประเพณีแห่เทียนพรรษาของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นในวันเข้าพรรษา วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 ซึ่งประชาชนในตำบลโนนสูง จะมาร่วมกันแห่เทียนพรรษา ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำในทุกปี โดยเทศบาลตำบลโนนสูง มีการประกวดขบวนแห่เทียนพรรษา และการประกวดขบวนต้นเทียนพรรษา วัดและหน่วยงานราชการ เอกชน จะทำการหล่อต้นเทียนพรรษาขึ้นก่อนประเพณีเข้าพรรษาอย่างน้อยประมาณ 1-2 เดือน เริ่มในช่วงปลายเดือน พฤษภาคม จนถึงวันก่อนแห่เทียนพรรษา และจะมีการนำต้นเทียนพรรษา รวมถึงขบวนเทียน

พรรษา มาประดับตกแต่ง และไปไปประกวด พร้อมร่วมขบวนแห่เทียนพรรษา สวนสาธารณะหนองกลด ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้ชื่นชม

4.3 ประวัติความเป็นมาของเทียนพรรษา

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นับถือวัว เพราะถือว่าวัวเป็นพาหนะของพระอิศวร เมื่อวัวตาย จะนำไขจากวัวมาทำเป็นน้ำมันเพื่อจุดบูชาเทพเจ้าที่ตนเคารพ

แต่ชาวพุทธซึ่งนับถือศาสนาพุทธ จะนำเทียนมาเพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัย โดยนำรังผึ้งร้างมาต้มเอาขี้ผึ้งแล้วปั้นเป็นเทียนเล่มเล็ก ๆ มีความยาวตามต้องการ เช่น ยาวเป็นคืบ หรือเป็นศอก แล้วนำมาใช้จุดบูชาพระรัตนตรัย

เทียนพรรษาเริ่มมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ชาวพุทธจะยึดถือเป็นประเพณีนำเทียนไปถวายพระภิกษุ ในเทศกาลเข้าพรรษา เพื่อปรารถนาให้ตนเองเป็นผู้เฉลียวฉลาด มีไหวพริบ ประดุจแสงสว่างของดวงเทียน (กติกาทะนันทอง และ รัตนภรณ์ เทพสนิท, 2549) การนำขี้ผึ้งมาถวายเป็นพุทธบูชาตั้งแต่สมัยครั้งพุทธกาล ดังนิทานชาดกในธรรมบท เรื่องวานรถวายรังผึ้งแด่พระพุทธเจ้าที่ชายป่าโกสัมพี ทำให้วานรได้รับผลานิสงฆ์ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนางอัปสรเป็นบริวารนับพัน และเรื่องพระอรุณรุทธะพุทธสาวก เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด รู้ธรรม รู้ธรรมวินัยแตกฉาน จนได้รับการยกย่องเรื่องลือดำนนี้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ในชาติปางก่อนพระอรุณรุทธะได้ถวายแสงสว่างเป็นทาน จึงเป็นผู้มีความเฉลียวฉลาด (อังกุล สมคะเนย์, 2553, น.44-45)

วิวัฒนาการของเทียนพรรษา

เทียนพรรษา คือ เทียนขนาดใหญ่และยาวเป็นพิเศษกว่าเทียนชนิดอื่น สำหรับจุดในโบสถ์ตั้งแต่วันเข้าพรรษาจนถึงวันออกพรรษา (กติกาทะนันทอง และรัตนภรณ์ เทพสนิท, 2549, อ้างถึงใน ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) การทำเทียนพรรษามีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จากการหล่อเทียนในราง ซึ่งเกิดขึ้นมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 2470 โดยการแกะรางไม้จากต้นไม้ขนาดใหญ่ แล้วเทขี้ผึ้งหลอมละลายลงในรางไม้ 2 อัน โดยอันใดอันหนึ่งใส่ไส้เทียนเอาไว้ เมื่อขี้ผึ้งละลายลงในรางไม้ทั้ง 2 เริ่มแข็งตัวจึงนำมาประกบกัน พร้อมกับตกแต่งฐานและผิวรอบนอกให้เรียบร้อยเป็นอันสมบูรณ์ การหล่อเทียนพรรษาโดยใช้กาบของต้นกล้วยมามัดรวมกันเป็นรูปทรงกระบอก จากนั้นใส่ไส้เทียนพร้อมกับเทขี้ผึ้งหลอมละลายลงในกาบกล้วยจนเต็มและหากมีรอบรั้วซุ้มด้านข้างของกาบกล้วย ให้นำกาบกล้วยอีกใบมามัดประกบปิดรอยรั้วนั้น เมื่อขี้ผึ้งแห้งดีแล้ว จึงแกะกาบกล้วยออกแล้วตกแต่งให้สวยงามจนกลายเป็นเทียนพรรษาที่สามารถนำไปถวายวัดได้ นอกจากนี้ยังมีการหล่อเทียนพรรษาจากกระบอกไม้ไผ่ หรือต้นมะละกอ โดยเลือกส่วนที่ตรง

ของลำต้นมากที่สุดมาเป็นแม่พิมพ์แล้วผ่านกรรมวิธีเช่นเดียวกับการหล่อด้วยกาบของต้นกล้วยจนสำเร็จ

การหล่อเทียนด้วยแม่พิมพ์สังกะสี เป็นการหล่อเทียนพรรษาที่ได้รับความนิยมที่สุด เริ่มขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 2550 โดยการนำแกนของต้นเทียนและพิมพ์สังกะสี ได้แก่ การนำไม้เนื้อแข็งมาเหลาเป็นแกนต้นเทียนพรรษาและตั้งลงบนฐานซึ่งบางที ใช้วิธีการขุดหลุมฝังลงดิน โดยให้แกนโผล่ออกมาจากประมาณ 1-2 เมตร แล้วใช้ไม้ยึดแกนให้ตั้งฉากไม่เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง จากนั้นใช้สังกะสีแผ่นเรียบขนาดใหญ่มาขมวดปลายทั้งสองให้เป็นวงกลมมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 35 นิ้ว โดยมีการหลอมขี้ผึ้งละลายด้วยความร้อนในปีที่เตรียมไว้ พร้อมกับเทขี้ผึ้งเหลวกรองผ่านผ้าขาวบดโอง เพื่อพักขี้ผึ้งก่อนที่จะพิมพ์สังกะสี ซึ่งความร้อนที่เหมาะสมต่อการหล่อเทียนพรรษาสามารถวัดได้จากความหนาของน้ำขี้ผึ้งที่จับตัวแข็งเป็นฝาประมาณ 1 นิ้ว นอกจากนี้การเทน้ำขี้ผึ้งลงบนพิมพ์สังกะสียังมีวิธีการสำคัญ คือ การเตรียมน้ำขี้ผึ้งให้พอเหมาะกับแม่พิมพ์ที่เตรียมไว้ หากน้ำขี้ผึ้งไม่พอกับแม่พิมพ์ จะต้องเติมขี้ผึ้งใหม่ เพราะหากไม่เติมจะทำให้ขี้ผึ้งแห้งไม่เท่ากันและกลายเป็นเทียนที่ไม่สวย อีกทั้งการเทน้ำขี้ผึ้งลงในพิมพ์ต้องใช้ภาชนะตัก ไม่ควรยกเททั้งปี๊บ เพราะจะทำให้เกิดฟองอากาศซึ่งอาจเป็นปัญหาต่อการแกะสลักเทียน ตลอดจนการยกเทครั้งเดียวอาจทำให้สังกะสีทนความร้อนไม่ได้และเทียนที่หล่อไว้อาจแตกกลางคันได้

เวลาที่ช่างหล่อเทียนพรรษาเชื่อว่าจะทำให้เทียนมีสีส้มสวยงาม ได้แก่ เวลา 05.30 น. หรือ 19.00 น. เมื่อเทขี้ผึ้งลงบนพิมพ์สังกะสีเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีการตรวจสอบสภาพว่ามีรอยฉีกขาดหรือไม่ นอกจากนี้ยังต้องตรวจดูการยุบตัวของขี้ผึ้งและเติมน้ำขี้ผึ้งลงไปให้เต็มพิมพ์ จากนั้นทิ้งพิมพ์ไว้ ประมาณ 3-4 วัน น้ำขี้ผึ้งจะแข็งตัว ซึ่งมีวิธีการที่จะช่วยเร่งให้น้ำขี้ผึ้งแข็งตัวได้เร็วขึ้นโดยการนำผ้าชุบน้ำพันรอบ ๆ พิมพ์ แล้วเติมน้ำส้มมาเสมอไม่ให้ผ้าที่พันรอบพิมพ์ไว้แห้ง การนำผ้าพันรอบพิมพ์ไว้จะช่วยทำให้เทียนแข็งตัวเร็วขึ้นกว่าปกติประมาณ 1 วัน เมื่อขี้ผึ้งแข็งตัวเป็นต้นเทียนแล้วจะเริ่มทำการถอดออกจากพิมพ์ โดยการเลาะตะเข็บของพิมพ์สังกะสี จากนั้นนำเทียนที่ได้ไปกลิ้งเพื่อให้ผิวของต้นเทียนมีความกลมเนียน ตลอดจนสามารถวางลงบนเทียนได้สะดวกขึ้นโดยมากแล้วในการแกะสลักเทียนประเภทนี้ ช่างทำต้นเทียนจะใช้กบไสไม้เป็นเครื่องมือในการกลิ้ง เพื่อให้ได้โครงสร้างภายนอกตามที่ต้องการ ขณะที่ประเภทติดพิมพ์จะกลิ้งเพื่อให้เทียนมีขนาดเล็กลงเพื่อเวลาติดพิมพ์จะทำให้เทียนมีขนาดเท่าเดิม

นอกจากการทำเทียนพรรษาจะเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่ง ยังมีภูมิปัญญาของการทำดอกกลายสำหรับเทียนพรรษาประเภทติดพิมพ์ โดยการนำขี้ผึ้งแท้ที่ผ่านความร้อนจากกรรมวิธีจนละลายแล้วกรองเศษผงด้วยผ้าขาวบาง ทิ้งไว้ประมาณ 10 นาที จึงนำมาวนดูให้เข้ากันจากนั้นนำ

น้ำมันพืชทาหลังที่พิมพ์หินอ่อน เพื่อไม่ให้ขี้ผึ้งติดพิมพ์ และนำขี้ผึ้งแท่งที่ผ่านการนวดแล้วใส่ในพิมพ์ หินอ่อนใช้ขูดลวดคลึงทับขี้ผึ้งในพิมพ์ให้แน่นพร้อมกับชโลมด้วยสบู่หรือน้ำละลายผงซักฟอก เพื่อให้ขี้ผึ้งแข็งตัวเร็วขึ้น แล้วจึงลอกขี้ผึ้งออกจากพิมพ์นำไปวางบนกระจก เพื่อผึ้งแดดให้แห้งสนิท จากนั้นจะมีการตัดแต่งดอกผึ้งให้สวยงามพร้อมที่จะติดต้นเทียน และเมื่อจะติดดอกผึ้ง ควรทำให้ ดอกผึ้งโดนความร้อนก่อนเสมอ เพื่อให้เกิดการอ่อนตัว จึงนำไปติดบนต้นเทียนได้ง่ายขึ้นตามที่ได้ ออกแบบเอาไว้

สำหรับเทียนพรรษาประเภทแกะสลักนั้น ภายหลังจากการออกแบบลวดลายบน กระจกแล้ว จะมีการแกะสลักเป็นลวดลายซึ่งการทำให้เกิดลวดลายต้องมีความสอดคล้องกัน ตลอดจนมีความหยابละเอียด หรืองดงามเป็นเงาและอ่อนช้อย ซึ่งการออกแบบลวดลายขึ้นอยู่กับช่างผู้ออกแบบ

นอกจากนี้ องค์ประกอบของเทียนพรรษาทั้งที่เป็นประเภทติดพิมพ์ หรือประเภท แกะสลักจะมีการจัดทำโดยการขึ้นโครงเหล็กและลวดมัดรวมกันกับกากมะพร้าวหรือฟาง ให้ได้หุ่น ขององค์ประกอบตามที่ต้องการ จากนั้นจึงนำปูนปลาสเตอร์มาพอกตามหุ่นกากมะพร้าวหรือฟางที่ ได้ ทิ้งไว้ให้ปูนแห้งในระหว่างการรอปูนแห้ง ให้นำมะขามเปียกที่ชุ่มน้ำหมาด ๆ ทาลงบนแบบพิมพ์ ที่ทำจากสังกะสีแผ่นราบ เพื่อให้เทียนแผ่นเกิดความมันเงาสวยงาม หลังจากที่ทำน้ำมะขามเปียก เรียบร้อยแล้ว ให้เก็บเศษมะขามเปียกให้หมด จากนั้นนำขี้ผึ้งที่ผ่านการกรองด้วยผ้าขาวเทลงใน แม่พิมพ์ โดยต้องเกลี่ยให้น้ำขี้ผึ้งมีความหนาแน่นเท่ากันทั้งแผ่น หลังจากน้ำขี้ผึ้งเริ่มแข็งตัวแล้วจึง นำแบบพิมพ์เทียนแผ่นแช่ลงในน้ำ เพื่อให้เทียนแผ่นหลุดออกจากแม่พิมพ์ได้ง่าย จากนั้นจึงนำ เทียนแผ่นที่ได้ไปติดกับหุ่นที่ทำจากปูนปลาสเตอร์ตามลวดลายที่ออกแบบไว้ จากนั้นจึงนำหุ่นไป ทาสีและติดดอกผึ้งตามลวดลายอีกครั้ง เทียนพรรษาแบบแกะสลักนอกจากจะทำเทียนแผ่นแล้ว บางครั้งหากมีลวดลายขนาดใหญ่และซับซ้อน เช่น ลายกนกเปลว หรือเครื่องทรงของเทวดา จึง เปลี่ยนวิธีการจากเทขี้ผึ้งแบบพิมพ์สังกะสีแผ่นเรียบตามปกติ เป็นแบบพิมพ์ลวดลายต่าง ๆ เพื่อ ความสะดวกรวดเร็วและลดระยะเวลาในการแกะสลัก ส่วนวิธีการอื่น ๆ เหมือนกับการทำเทียน แบบติดแผ่น

ลวดลายบนเทียนพรรษาและองค์ประกอบเทียนพรรษา

ในเขตอำเภอโนนสูง เริ่มมีการสร้างลวดลายบนต้นเทียนจากการพิมพ์แบบใน บล็อกพิมพ์และติดลงบนต้นเทียน จากนั้นจึงได้มีการออกแบบลวดลายให้เป็นเอกลักษณ์มากขึ้น ซึ่งมีครูในโรงเรียนโนนสูงศรีธานีเป็นผู้ริเริ่มในสมัยนั้น มีการเกณฑ์นักเรียน ชาวบ้าน มาช่วยกัน หล่อเทียนพรรษาและเทเทียนลงบล็อก เมื่อผู้คนเริ่มเห็นความสำคัญมากขึ้นจึงมีการขยายต้นเทียน

พระราชและมีการประดับตกแต่งต้นเทียนพรรษาให้งดงาม ตามแบบฉบับของตนเอง (สุรพงษ์พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 กุมภาพันธ์ 2561)

การตกแต่งและองค์ประกอบเทียนพรรษา

ภูมิปัญญาในการตกแต่งเทียนพรรษาและองค์ประกอบเทียนพรรษานั้นเป็นกรรมวิธีสุดท้ายของการทำเทียนพรรษาที่เป็นการตรวจตรารายละเอียด เพื่อหาข้อบกพร่องที่จะปรากฏขึ้นบนต้นเทียน ฐาน ยอด หุ่น และองค์ประกอบต่าง ๆ ของต้นเทียน ไม่ว่าจะเป็นรายละเอียดของลวดลายที่ติดพิมพ์หรือแกะสลัก ตลอดจนความมั่นคงและความสวยงามของต้นเทียนพรรษา องค์ประกอบของเทียนพรรษาซึ่งเมื่อพบความบกพร่องที่เกิดขึ้นระหว่างทำเทียนพรรษาจะต้องมีการแก้ไขโดยด่วน เช่น การเติมขี้ผึ้งในส่วนที่ขาดหายไป การทำความสะอาดเศษเทียน การตรวจตรารอยต่อของต้นเทียน และการทำต้นเทียนพรรษาจะต้องมีการทาน้ำมันพืชเพื่อให้เกิดความมั่นคงของต้นเทียน (อังกุล สมคะเนย์, 2553) ซึ่งต้นเทียนพรรษาในงานประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบันแบ่งต้นเทียนพรรษาเป็น 2 ประเภท คือ 1) ประเภทต้นเทียนพรรษาดัดพิมพ์ 2) ประเภทต้นเทียนพรรษาแกะลวดลาย

5. ข้อมูลของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ที่ตั้งและอาณาเขต อำเภอโนนสูง ตั้งอยู่ทางตอนกลาง ค่อนไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอขามสะแกแสงและอำเภอดง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพิมาย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอจักราช อำเภอเมืองนครราชสีมา และอำเภอเฉลิม

พระเกียรติ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอโนนไทยและอำเภอขามสะแกแสง

พื้นที่ : 677.0 ตารางกิโลเมตร

ประชากร : 127,279 คน (พ.ศ. 2557)

ความหนาแน่น : 188.00 คน / ตารางกิโลเมตร

การปกครองส่วนภูมิภาค : อำเภอโนนสูง แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 16 ตำบล 195 หมู่บ้าน (เทศบาลตำบลโนนสูง, 2560)

5.1 ประวัติความเป็นมาของอำเภอโนนสูง

อำเภอโนนสูง จากอดีตสู่ปัจจุบันมีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่า บริเวณพื้นที่ตั้งของจังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันนี้เคยเป็นชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากการ

สำรวจจุดค้นของนักโบราณคดี พบว่าเมื่อประมาณ 3,000 – 4,000 ปี มีชุมชนโบราณกระจายอยู่หลายพื้นที่ เช่น ชุมชนธารปราสาท อำเภอโนนสูง ชุมชนเขาจันทร์งาม อำเภอสีคิ้ว ชุมชนหินตั้ง อำเภอสูงเนิน เป็นต้น ชากโครงกระดูกและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ได้สำรวจพบ ได้บ่งบอกถึงความเป็นมาอันยาวนานของจังหวัดนครราชสีมาทั้งสิ้น

สำหรับอำเภอโนนสูงซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของตัวเมือง จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถสืบค้นได้ น่าเชื่อว่าชาวอำเภอโนนสูงเป็นชาวท้องถิ่นดั้งเดิม ที่สืบเนื่องมาจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นชนชาติที่สืบเชื้อสายมาจากละว้า และ ขอม

เมื่อได้สถาปนาเมืองนครราชสีมาขึ้นแล้วประมาณ 442 ปี ทางราชการ จึงได้รวบรวมตำบลต่าง ๆ อันประกอบไปด้วย ตำบลจันอิน ตำบลด่านคล้า ตำบลโนนสูง ตำบลขามเฒ่า ตำบลขามสะแกแสง (ปัจจุบันเป็นอำเภอขามสะแกแสง) ตำบลโนนวัด ตำบลเสลา (ปัจจุบันทั้งสองตำบลเป็นหมู่บ้านขึ้นกับตำบลพลสงคราม) ตำบลโตนด ตำบลทองหลาง ตำบลบึง และตำบลใหม่ ยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2440 ใช้ชื่อว่า “อำเภอกกลาง” โดยมีพระยาภักทรพาศพิศ (ดิษฐ์ โสฬส) เป็นนายอำเภอคนแรก เมื่อก่อนตำบลต่าง ๆ เหล่านี้ไปขึ้นกับท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น แขวงพิมาย แขวงบัวใหญ่ แขวงจอหอ (ปัจจุบันเป็นตำบลขึ้นกับอำเภอเมือง) และ แขวงท่าซ่าง (ปัจจุบันคืออำเภอเฉลิมพระเกียรติ) ที่ตั้งที่ว่าการอำเภอกกลางอยู่ในเขตตำบลโนนสูงบริเวณวัดร้าง ซึ่งปัจจุบันคาดว่าเป็นชุมชนบ้านเพิ่ม สาเหตุที่ทางราชการตั้งชื่ออำเภอกกลางนั้น ก็เพราะว่าเป็นชุมชนที่กึ่งกลางระหว่าง อำเภอเมือง ซึ่งเป็นเขตชั้นในกับแขวงบัวใหญ่ (ก่อตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี พ.ศ. 2442) ที่อยู่รอบนอกมีสภาพเป็นชายแดนของจังหวัด

หลังจากตั้งอำเภอขึ้นมาไม่นานทางราชการก็ตราพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้นใช้ข้าหลวงประจำจังหวัด (ผู้ว่าราชการจังหวัด) จึงให้ทุกอำเภอตั้งนามสกุลโดยมีชื่ออำเภอหรือชื่อท้องถิ่นเป็นคำอยู่ในนามสกุล เพื่อประโยชน์ที่จะได้สืบหาถิ่นกำเนิดได้ง่าย ชาวอำเภอกกลางจึงมีนามสกุลลงท้ายว่า “กลาง” ยิ่งกว่านั้นหลายตำบลยังกำหนดให้มีคำขึ้นต้นที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละตำบลด้วย เช่น ขอ,จง,มุง,หวัง เป็นต้น โดยให้เอาคำที่เป็นชื่อแทนตำบลไว้คำแรกแล้วเอาคำว่ากลาง ซึ่งเป็นชื่ออำเภอไว้เป็นคำสุดท้าย เช่น ขอฝากกลาง จงสีบกลาง และหวังดีกลาง เป็นต้น ส่วนอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดนี้ก็มีปฏิบัติ เช่นเดียวกัน ดังนั้น จังหวัดนครราชสีมาจึงเป็นจังหวัดเดียวในประเทศไทยที่ได้ยินชื่อ และ นามสกุลแล้วสามารถบอกได้ว่าเป็นคนท้องถิ่นใดหรืออาจจะชี้ให้ถึงไปถึงระดับตำบลได้ด้วย

ใน พ.ศ. 2459 พระยาภักทรพาศพิศ นายอำเภอกกลาง ได้พิจารณาเห็นว่าสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอทับที่วัดร้างอยู่ เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อสถานที่จึงได้เสนอขอเปลี่ยนชื่อจากอำเภอ

กลางเป็น “อำเภอโนนวัต” แต่มิได้เปลี่ยนนามสกุลของประชาชนที่ได้จัดตั้งไปแล้ว ตามชื่อใหม่ของอำเภอแต่อย่างใด รวมทั้งใช้ชื่อ “อำเภอกกลาง” 19 ปี

ระหว่าง พ.ศ. 2460-2461 พระบริรักษ์นครเขต เป็นนายอำเภอ พิจารณาเห็นว่าสถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภอไม่เหมาะสม จึงได้ย้ายมาจัดสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณที่ตั้งปัจจุบัน (อาคารที่ว่าการอำเภออยู่ตรงบริเวณสวนป่าหน้าอาคารแผนกทะเบียนราษฎร) โดยก่อสร้างเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น หันมุขไปทางทิศเหนือและยังคงใช้ชื่อว่าอำเภอโนนวัตอยู่ตามเดิม

ใน พ.ศ. 2461 ทางราชการโดย “หลวงสวัสดิ์ศรีธานี” ได้ตั้งโรงเรียนประจำอำเภอขึ้นคือ โรงเรียนโนนสูง “ศรีธานี” เป็นโรงเรียนมัธยมอันดับที่ 3 ของจังหวัด ใช้อักษร (ปักอักษรติดอกเสื้อนักเรียนว่า น.ม.3) นอกจากนั้นอำเภอโนนสูงยังเป็นสถานที่ตั้งโรงเรียนกสิกรรม(ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แล้วย้ายอีกครั้งไปตั้งที่ตำบลแม่ใจ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรมแม่ใจ จนถึงปัจจุบันและยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย)

พ.ศ. 2480 ทางราชการยกฐานะตำบลโนนสูงขึ้นเป็นเทศบาลตำบล (ระยะก่อตั้งเพราะพระราชบัญญัติเทศบาลประกาศใช้ใน พ.ศ. 2487) มี “ขุนเกษมสิมารักษ์” เป็นนายกเทศมนตรีคนแรก ขณะนี้เทศบาลมีพื้นที่บริการ 5.028 ตารางกิโลเมตร ได้ขยายเป็น 12.95 ตารางกิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2537

ต่อมาในปี พ.ศ. 2487 นายชม วลิกากร เป็นนายอำเภอโนนวัต กระทรวงมหาดไทยได้ตราพระราชกฤษฎีกาปรับปรุงเขตการปกครองอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน เสียใหม่ให้นายอำเภอโนนสูงจึงได้โอนบางหมู่บ้านของตำบลทองหลาง ไปขึ้นกับอำเภอท่าช้าง และโอนบางหมู่บ้านไปขึ้นตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอจोध พร้อมกันนั้นก็ให้ยุบตำบลเสลา และตำบลโนนวัตรวมกันแล้วตั้งเป็นตำบลพลสงครามและได้เปลี่ยนชื่ออำเภอโนนวัตเป็นอำเภอ “โนนสูง” มาจนถึงปัจจุบัน รวมเวลาที่ใช้ชื่ออำเภอโนนวัต 28 ปี ในขณะที่เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโนนสูง มีเขตการปกครอง 11 ตำบล ปัจจุบันมีตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ได้แก่ ดอนชมพู มะค่า ธารปราสาท เมืองปราสาท หลุมข้าว ลำคองหงษ์ ลำมูล และดอนหวาย ส่วนตำบลที่ถูกยุบและโอนไป ได้แก่โนนวัต เสลา ทองหลาง ขามสะแกแสง

ในอดีตอำเภอโนนสูงเป็นอำเภอที่มีความเจริญสูงสุดอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครราชสีมา เพราะมีทางรถไฟผ่าน ทำให้การคมนาคมสินค้าเกษตรกรรม และหัตถกรรมเป็นไปด้วยความสะดวก คนจีนเข้ามาตั้งร้าน (โรงเจ็ก) ค้าขายสินค้า มีการก่อสร้างโรงสีไฟ (โรงสีข้าว) ขึ้นในเขตเทศบาล 2 โรง ราษฎรนำข้าวเปลือก สินค้าหัตถกรรมและของปามาขาย แล้วซื้อส่งของที่เป็นในการครองชีพจากตลาดออกไป นอกจากนั้นราษฎรที่มีฐานะดี และเห็นความสำคัญของการศึกษาได้ส่งบุตรหลานเข้ามาศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียน “ศรีธานี” อำเภอโนนสูงจึงมี

ความเจริญดังกล่าวแล้ว ต่อมาได้มีการตัดถนนสายใหม่เรียกชื่อว่าถนนมิตรภาพ การติดต่อกับอำเภอเมืองที่มีความเจริญสูงกว่า ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ถนนหนทางได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวาง การคมนาคมเปลี่ยนจากเดินเท้า ใช้เกวียนใช้รถจักรยาน (รถถีบ) ไปเป็นรถจักรยานยนต์ รถยนต์ ทั้งรถส่วนตัวและรถโดยสารประจำทาง ประกอบด้วยตำบลสามสะแกแสง ได้ยกฐานะเป็นอำเภอมีตลาดมีโรงเรียนประจำอำเภอ มีบริการทางการแพทย์ของตนเอง

5.2 ประวัติความเป็นมาของตำบลโนนสูง

ตำบลโนนสูง เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยมีการจัดตั้งเป็นเทศบาลขึ้น จากการเล็งเห็นว่าบริเวณพื้นที่นี้มีชุมชนหนาแน่น และอยู่ในเขตอำเภอกลาง (อำเภอโนนสูง) และประชากรนิยมขนสินค้าพืชไร่ต่าง ๆ ไปจำหน่ายและส่งไปจำหน่ายยังที่ต่าง ๆ มีทำเลที่ดีกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในเขตอำเภอกลาง ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนชาวนครราชสีมาโดยกำเนิด ไม่มีการอพยพมาจากท้องถิ่นอื่น ภาษาที่ใช้ในท้องถิ่นจึงเป็นภาษาโคราช ซึ่งผสมผสานความเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลางรวมกัน การเรียกชื่อว่า โนนสูง สันนิษฐานว่ามาจากบริเวณพื้นที่นี้มีเนินสูงเกิดขึ้น จึงตั้งชื่อว่าโนนสูง โดยคำว่าโนน มาจากคำในภาษาโคราช

สภาพพื้นที่ของตำบลโนนสูง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดนครราชสีมา ระยะห่างจากจังหวัด ประมาณ 36 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 12.95 ตารางกิโลเมตรของพื้นที่อำเภอโนนสูง

ลักษณะภูมิอากาศ โดยทั่วไป มีลักษณะอากาศคล้ายคลึงกับจังหวัดนครราชสีมา และใกล้เคียงกับเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ฤดูหนาว	อากาศประมาณ 10-20 องศาเซลเซียส
ฤดูร้อน	อากาศประมาณ 35-41 องศาเซลเซียส
ฤดูฝน	อากาศประมาณ 30-38 องศาเซลเซียส

ดินฟ้าอากาศ โดยทั่วไปมีสภาพแห้งแล้ง อากาศร้อนจัดแม้ฝนจะอยู่ในเกณฑ์ดี แต่เนื่องจาก ไม่มีที่กักเก็บน้ำอย่างเพียงพอ เมื่อสิ้นสุดหน้าฝนจึงไม่มีน้ำเหลือไว้ใช้ในการทำเกษตรกรรม มีสระน้ำ คลอง ลำธาร ห้วย ที่ประชาชนสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเกษตรกรรม แต่ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

ด้านเศรษฐกิจของตำบลโนนสูง ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมา คือ ค้าขาย เกษตรกรรม และรับราชการทั่วไป ตามลำดับ โดยทั่วไปประชากรมีรายได้เฉลี่ย จำนวน 74,190.14 บาท/คน/ปี

ศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีศาสนสถานต่าง ๆ คือ วัด 4 แห่ง ได้แก่ วัดโนนแก้ว ตั้งอยู่ที่ชุมชนโนนนา-โนนสมบุรณ์-ดอนแก้ว, วัดบัว ตั้งอยู่ที่ชุมชนบัว 3, วัดใหม่สุนทร ตั้งอยู่ที่ชุมชนศาลตาปู่, วัดโนนหมั่น ตั้งอยู่ที่ชุมชนโนนหมั่น

วัฒนธรรม มีประเพณีของท้องถิ่นที่สำคัญ คือ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ การเมือง การปกครองในตำบลโนนสูง อยู่ในเขตเทศบาลตำบลโนนสูง มีนายกเทศมนตรี เป็นผู้บริหารจัดการนโยบายต่าง ๆ โดยทางเทศบาลจะสนับสนุนกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของตำบลเป็นประจำ อย่างต่อเนื่องทุกปี

การเดินทางของประชากร เดินทางโดยรถไฟ/ รถยนต์/ รถโดยสารประจำทาง โดยตำบลโนนสูงอยู่ในเขตตัวอำเภอจึงสามารถเดินทางได้สะดวกสบาย และอยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมา เป็นระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร (กองวิชาการ และแผนงาน, 2556)

6. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้น มีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีในการหล่อเทียน และแกะเทียนพรรษา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมาจากยุคสมัยของสังคมที่เปลี่ยนไป มีเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก การดำรงชีวิตเพิ่มมากขึ้น ผู้คนจึงมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับตัวเองให้เข้ากับบริบทของสังคม ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทฤษฎีทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ดังนี้

การเปลี่ยนแปลง (Change) หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ และการดำรงอยู่ของหน่วยทางสังคม (Social Unite) นักสังคมวิทยาให้ความหมายของ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change)” ว่าหมายถึง สภาพความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของสังคม (Social Behavior) โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) การจัดระเบียบทางสังคม (Social Organization) องค์กร (Organization) ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ (Social Relationship) ของคนมากกว่า 2 คนที่อาศัยอยู่รวมกันอย่างมีเป้าหมาย มีการจัดวางระเบียบ และด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ตามนัยสำคัญดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความแตกต่างที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมหนึ่ง ๆ ปัจจัยเรื่องเวลา และการดำรงอยู่ของสังคม คำว่า “การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Changes)” นักมนุษยวิทยา (Linton, 2017) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ความแตกต่างที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตของคนในสังคม ได้แก่ ความเชื่อ

ค่านิยม ระบบอุดมการณ์ ระเบียบแบบแผน ธรรมเนียม ประเพณีหรือแนวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคม

สังคมกับวัฒนธรรมจึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ วัฒนธรรม (Cultural) หมายถึงวิธีการดำเนินชีวิตและแนวทางพฤติกรรมที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา (Linton, 2017) ในขณะที่สังคม (Society) หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ภายใต้วิธีการดำเนินชีวิตแบบหนึ่ง ๆ (Herskovits, 2013) ดังนั้น นักพัฒนาสังคมจึงนิยมจำแนกแนวทางการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมเป็น 2 แนวทาง คือ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม องค์การ เครือข่าย และความสัมพันธ์ทางสังคม นับว่าเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่การศึกษาส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความเชื่อ ค่านิยม ระเบียบ ประเพณี หรือข้อกำหนดทางพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ และการเปลี่ยนแปลงในผลผลิตขององค์ความรู้ตลอดจนนวัตกรรมต่าง ๆ ซึ่งก็ถือว่าเป็นการศึกษาด้านการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม มีนักวิชาการให้คำจำกัดความ คำว่าสังคม ว่าเป็นการรวบรวมการทำกิจกรรมของบุคคลในสังคมที่มีหน้าที่แตกต่างกันมาร่วมกันทำงาน แก้ไขปัญหาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน โครงสร้างของสังคม คือ รูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มสังคม (นิเทศ ตินณะกุล , 2546)

ราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้ให้คำจำกัดความของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครอง ได้เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะนำไปในทางก้าวหน้าหรือถดถอย เป็นไปอย่างถาวรหรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษได้ทั้งสิ้น

Malinowski (1958) ได้แบ่งระบบวัฒนธรรม (Cultural System) ที่จำเป็นต่อการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ (Cultural Imperatives) ไว้ 4 ประเภท ต่อไปนี้

1. ระบบเศรษฐกิจ (Economic system) มีบทบาทด้านการสร้างเครื่องมือเพื่อผลิตอาหารและเครื่องมือใช้สอยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์

2. สถาบันที่ควบคุมสังคม (Institute of social control) เป็นผู้สร้างแบบแผนบรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในสังคม

3. การจัดระเบียบทางการเมือง (Political organization) ช่วยตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคมโดยการสร้างอำนาจอันชอบธรรมของบุคคล

4. ระบบการศึกษา (Educational system) ทำหน้าที่สอนให้บุคคลมีความรู้และมีทักษะในการดำรงชีวิต

จากแนวคิดข้างต้น จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในทัศนะของ Malinowski เป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีรากฐานความเชื่อที่ว่า บุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2556)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในความคิดของหลาย ๆ คน อาจหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหรือรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวกับบทบาท ระเบียบ แบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี (นิเทศ ตินณะกุล, 2546)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโลก การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นการค้นหาเหตุผลและวิธีการที่ทำให้เกิดโครงสร้างสังคมใหม่ขึ้นและอธิบายสาเหตุการเสื่อมสลายของโครงสร้างเก่า ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงปริมาณ สามารถอธิบายลักษณะวิเคราะห์ส่วนประกอบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ 6 ลักษณะ เรียกว่า เอกลักษณะของการเปลี่ยนแปลง (Identity) ระดับการเปลี่ยนแปลง (Level) ช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Duration) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction) ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) และอัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of change)

1. เอกลักษณะการเปลี่ยนแปลง (Identity of change) หมายถึง ปรากฏการณ์เกี่ยวกับสังคมที่มีลักษณะเฉพาะภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติที่เด่นชัด พฤติกรรม ทัศนคติ การมีปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างของอำนาจ อัตราเฉลี่ยของผลผลิต รูปแบบการใช้สิทธิออกเสียง ความมีเกียรติ การจัดลำดับขั้นทางสังคม

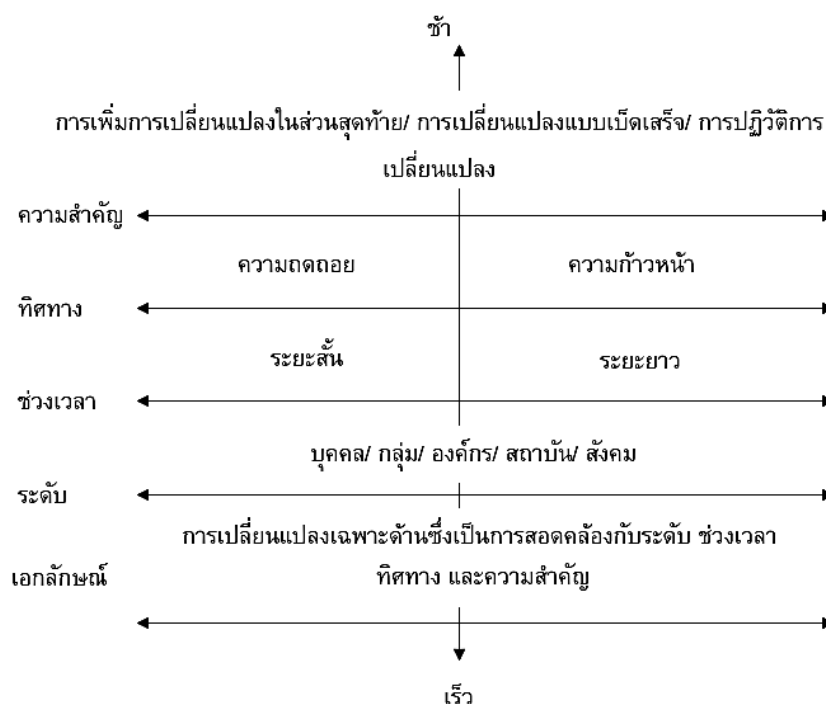
2. ระดับการเปลี่ยนแปลง (Level of change) กล่าวถึง สถานที่ในระบบสังคมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ระดับการเปลี่ยนแปลงอาจจะถูกกำหนดเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน และสังคม

3. ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง (Duration) หมายถึง ระยะเวลาที่ครอบคลุมรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงอาจ หมายถึง ปรัชญาการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะยาวหรือระยะสั้น

4. ทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Direction of change) แสดงถึงการพัฒนาหรือการเสื่อมสลาย ความก้าวหน้าหรือถดถอย หมุนเวียนไปตามวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นเป็นวัฏจักรหรือขั้นตอน หรือเป็นปฏิกิริยาตอบรับรูปแบบอื่น ๆ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงอาจมีการขึ้นลงหรือผันแปรได้

5. ความสำคัญในการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) มีพื้นฐานมาจากโครงสร้าง 3 ส่วน จากการเพิ่มหรือการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงแบบเบ็ดเสร็จและการปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง

6. อัตราการเปลี่ยนแปลง (Rate of change) มีพื้นฐานมาจากมาตรวัด เช่น เร็วหรือช้า ต่อเนื่องหรือติดขัด การลำดับชั้นอย่างเป็นระเบียบ หรือการเอาแน่ไม่ได้

ภาพประกอบ 32 ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของ (Guibernau และ Rex, 2011)

จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เกิดการเปลี่ยนทิศทางของบริบททางสังคม จากสังคมเกษตรกรรม สังคมอุตสาหกรรม เป็นสังคมเทคโนโลยีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้คนส่วนใหญ่มีการ

ปรับตัวให้เข้ากับสังคมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป แต่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ยังคงอยู่กับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้สูญหายหรือถูกลืมไป เพราะการที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเทคโนโลยีนั้น ผู้คนสามารถเข้าถึงสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นจากระบบอินเทอร์เน็ต แต่การเข้าถึงได้ง่ายเช่นนี้ ทำให้ผู้คนหลงลืมการเรียนรู้จากตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้โดยตรง เป็นการเรียนรู้ในทางอ้อมแทน จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ การหล่อเทียนพรรษาผ่านตลาดขายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมานาน มีการเปลี่ยนแปลงของกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษาไปตามรูปแบบของสังคม แต่ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษายังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน เพราะการปรับตัวของปราชญ์หรือช่างท้องถิ่นให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

7. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สร้อยพัฒน์ ต้นสุขเกษม (2547) ได้ศึกษาการสื่อสาร และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ประเพณีแห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มเป้าหมาย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในการจัดงานประเพณีแห่งเทียนพรรษา ทั้งในอดีตและปัจจุบันเพื่อศึกษาหน่วยงานที่มีบทบาทในการนำเสนองานประเพณี เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของงานประเพณี ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมงานประเพณีแห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ในยุคอดีตแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ สมัยก่อนที่พระเจ้าองค์ยาเธอกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์จะเข้ามาปกครอง และช่วงกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เข้ามาปกครอง ในแต่ละช่วงจะมีรูปแบบของการนำเสนอแตกต่างกันไป ทำให้เห็นว่า งานแห่งเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี ได้เปลี่ยนแปลงจากระดับท้องถิ่นที่จัดโดยชาวบ้านและวัด มาเป็นงานระดับจังหวัด ระดับชาติ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

สรินทร์ อรอมรัตน์ (2556) ได้ศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา และนำเสนอแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาของคุณค่าเครื่องถ้วยเบญจรงค์ โดยศึกษาจากเอกสารและการวิจัยภาคสนาม ในพื้นที่ ตำบลนาดี ตำบลดอนไก่ จังหวัดสมุทรสาคร และตำบลบางช้าง ตำบลอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า มีทั้งหมด 3 ด้าน คือ 1) คุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ ประกอบด้วยคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ หัตถศิลป์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาช่างที่มีการอนุรักษ์และพัฒนาไว้ 2) กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของครุภูมิปัญญา

ช่าง เน้นพัฒนาแบบองค์รวม โดยอาศัยการถ่ายทอดที่บูรณาการระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติ จากสภาพจริง 3) แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ โดยศึกษา การส่งเสริมเจตคติของผู้เรียน ผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย และมีการบูรณาการกับหลักสูตร สถานศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

พระมหาประจักษ์ พนาลัย (2551) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของ “หมอเสนเรื่อน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรื่อนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ด้านประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน 3) ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านหมอเสนเรื่อนในชุมชนชาวไทยทรงดำ ใช้วิธีในการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานภาพและบทบาทของหมอเสนเรื่อน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ หมอเสนเรื่อนชนชั้นผู้ทำว และหมอเสนเรื่อนชนชั้นผู้น้อย 2) กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน พบว่ามีการถ่ายทอดใน 2 ลักษณะ คือ ก) ถ่ายทอดโดยพิจารณาจาก เพศ วัย อาชีพ เชื้อสาย หรือชนชั้น ข) ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม ผ่านการบอกเล่าและร่วมรับรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ 3) ความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทอดภูมิปัญญาของหมอเสนเรื่อน พบว่ามี 3 หมู่บ้าน ที่ยังมีการสืบทอดวิธีการเป็นหมอเสนเรื่อน และปัจจัยที่ทำให้หมอเสนเรื่อนยังดำรงอยู่ มาจากความเชื่อมั่นและการแนะนำจากผู้รู้ในชนบทร่วมเนียมของชาวไทยทรงดำ

พระครูวิมลธรรมมาธู (2552) ได้ศึกษาหลักธรรมในงานพุทธศิลป์ที่ปรากฏในประเพณีแห่เทียนพรรษา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษางานพุทธศิลป์ที่ปรากฏในงานประเพณีแห่เทียนพรรษา 2) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์ประเพณีแห่เทียนพรรษา และ 3) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่นำมาใช้ในการสร้างงานพุทธศิลป์ประเพณีแห่เทียนพรรษา โดยการศึกษาจากเอกสาร รูปภาพและข้อมูลสัมภาษณ์ จากเจ้าอาวาส ช่างเทียน และผู้นำชุมชน

อังกุล สมคะเนย์ (2553) ได้ศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา 2) กำหนดรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา และ 3) ประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนการศึกษา จากการใช้วิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ระดับลึก ผล

การศึกษาพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียน มีประวัติยาวนานมากกว่า 220 ปี ผู้คนในจังหวัดยี่ดหลัก “ฮิตลีสอง คองลีสี่” โดยเฉพาะประเพณี “บุญเดือนแปด” มีการจัดทำต้นเทียน มาตั้งแต่ พ.ศ. 2335 เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และต่อมาจึงมีการเข้ามาสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ให้เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่มีชื่อเสียงระดับประเทศ หัวใจของประเพณีแห่เทียนพรรษา คือ ความวิจิตรงดงามของต้นเทียนพรรษา ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและเป็นเอกลักษณ์

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่ามีการศึกษาการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไทย การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมของ “หมอลำเรือน” ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร การศึกษาหลักธรรมในงานพุทธศิลป์ที่ปรากฏในประเพณีแห่เทียนพรรษา อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา และการศึกษารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี เห็นได้ว่าในแต่ละงานวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษา การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เพราะแต่ละงานวิจัยเป็นการศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องกับการแห่เทียนพรรษา การถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณีที่มีความเกี่ยวข้องกันกับภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น ซึ่งงานวิจัยแต่ละเรื่องไม่ได้เกิดขึ้นในจังหวัดนครราชสีมาโดยตรง แต่งานวิจัยเหล่านี้ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นต้นแบบและเป็นแนวทางในการศึกษางานวิจัยของตนเอง โดยในแต่ละงานวิจัยสามารถช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในภูมิปัญญา และวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นมากขึ้น รวมถึงเป็นการรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่นนั้น เป็นเอกสารและงานวิจัยให้ผู้ที่สนใจสามารถได้ศึกษาและเรียนรู้ต่อไปในภายภาคหน้า

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา และ 2) เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นกรวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่ในการสังเกต และการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและเก็บหลักฐานข้อมูลของการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงให้คงอยู่สืบต่อไป

ในการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญา กระบวนการและกลวิธีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง โดยใช้ระบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทั้งข้อมูลด้านเอกสารและศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง แนวความคิดในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายช่างโนนสูง โดยใช้วิธีวิจัยจากการบอกเล่า และการศึกษาจากเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษากระบวนการ วิธีการ ขั้นตอน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตและปัจจุบัน โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

จากนั้นนำผลที่ได้จากการศึกษามาสร้างข้อสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ โดยการบรรยายผลที่ได้จากการศึกษาในประเด็นด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำเสนอผลวิจัย มาประมวลผลกับแนวคิดในการวิจัย เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางในการอนุรักษ์และเก็บรวบรวมข้อมูลช่างโนนสูงสืบต่อไป

พื้นที่ในการศึกษา

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกรณีศึกษาแบบเจาะจง โดยเลือกพื้นที่บริเวณตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา และบริเวณใกล้เคียงที่มีการหล่อเทียนพรรษาและนำลวดลายของช่างโนนสูงเข้าไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. เป็นตำบลที่มีกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูงจนถึงปัจจุบัน
2. เป็นตำบลที่มีการดำรงอยู่หรือมีการอนุรักษ์การหล่อเทียนพรรษาอยู่ในปัจจุบัน
3. เป็นตำบลที่มีการสร้างสรรค์ของลวดลายช่างโนนสูงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
4. เป็นตำบลที่มีช่างใหญ่ ซึ่งเป็นผู้นำลวดลายของช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษาอาศัยอยู่
5. เป็นตำบลที่ผู้วิจัยสามารถดำเนินการเก็บข้อมูลได้อย่างสะดวก

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ

1. ช่างใหญ่ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้สืบทอดการแกะลวดลายช่างโนนสูง
2. ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ผู้รับการถ่ายทอดการหล่อเทียนพรรษาและแกะเทียนพรรษา
3. ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีการกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ช่างใหญ่ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้ถ่ายทอดการแกะลวดลายช่างโนนสูง โดยมีคุณสมบัติดังนี้
  - 1.1 เป็นผู้ถ่ายทอดการแกะลวดลายช่างโนนสูง จากบรรพบุรุษ ตั้งแต่บิดา จนถึงตัวช่างใหญ่
  - 1.2 เป็นผู้ทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง

1.3 เป็นผู้ที่สามารถให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลได้ตลอดช่วงระยะเวลาในการวิจัย

2. ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ผู้รับการถ่ายทอดการแกะสลักลายและการหล่อเทียนพรรษา โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

2.1 เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และสลักลายช่างโนนสูงจากช่างใหญ่

2.2 เป็นผู้ที่สามารถให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลได้ตลอดช่วงระยะเวลาในการวิจัย

3. ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง มีคุณสมบัติ ดังนี้

3.1 เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษาของแต่ละวัดและโรงเรียน ทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูงที่มีการจำลองลายของช่างโนนสูงเข้าไปใช้

3.2 เป็นผู้ที่สามารถให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลได้ตลอดช่วงระยะเวลาในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ประวัติความเป็นมาของสลักลายช่างโนนสูง แนวความคิดในการนำสลักลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์สลักลายช่างโนนสูง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า และการศึกษาจากเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เอกสารของราชการ วารสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสกุลช่างและลายไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นภาพถ่าย เช่น ภาพของการหล่อเทียนในอดีต ภาพของสลักลายช่างโนนสูงในอดีต ภาพการหล่อเทียนพรรษาโดยมีการนำลายช่างโนนสูงมาใช้

2. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบันทึก ภาพเขียนในอดีต เป็นต้น

3. ข้อมูลจากคำบอกเล่า จากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ และชาวบ้านในท้องถิ่นตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการการศึกษากระบวนการ วิธีการ ขั้นตอน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตและปัจจุบัน โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อศึกษากลวิธีและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการหล่อเทียนพรรษา เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริง คือ การลงพื้นที่ ในช่วงเดือนมิถุนายน ถึง กรกฎาคม พ.ศ.2561 และ มิถุนายน ถึง กรกฎาคม พ.ศ.2562 โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการลงไปหล่อเทียนพรรษาร่วมกับชาวบ้าน และศึกษาการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาด้านนอก

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการหล่อเทียนพรรษา และการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาด้านนอก สร้างสรรค์งานที่นำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

2.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ คือ ผู้ถ่ายทอดลายช่างโนนสูงรุ่นปัจจุบัน

2.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ คือ ผู้รับถ่ายทอดการเขียนลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่

2.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการทำการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ซึ่งสร้างขึ้นสำหรับผู้ให้ข้อมูลตอบคำถามการสัมภาษณ์ตามเนื้อหาในการสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

1.1 ศึกษาขั้นตอนการสร้างแบบสัมภาษณ์ จากเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ

1.2 รวบรวมประเด็นในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดในการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 ประวัติของผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ ช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ชาวบ้าน

1.2.2 กระบวนการหล่อเทียนพรรษา ผ่านช่างโนนสูง

1.2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านช่างโนนสูง

1.3 นำโครงร่างของแบบสัมภาษณ์ ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถาม เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ ให้ชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์

1.4 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นและผ่านการแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน ตรวจสอบหาความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ โดยใช้แบบประเมิน และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่

1.4.1 อาจารย์ ดร.อิทธิพัทธ์ วิจิตสถิตรัตน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.4.2 อาจารย์ ดร.ณัฐฐิดา ชีรนาทสิน อาจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1.4.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธวัช ตราชู อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

1.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ไปใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

2. แบบสังเกต เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนในการสร้างแบบสังเกต ดังนี้

2.1 ศึกษาขั้นตอนการสร้างแบบสังเกต จากเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 รวบรวมประเด็นที่จะทำการสังเกต ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดในการวิจัยและวัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อสังเกตการณ์ตอบคำถามของผู้ให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการหล่อเทียนพรรษา

2.2.2 เพื่อสังเกตการณ์ตอบคำถามของผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านช่างโนนสูง

2.2.3 เพื่อสังเกตการณ์ตอบคำถามเกี่ยวกับกระบวนการในการหล่อเทียนพรรษาผ่านช่างโนนสูง

2.3 นำโครงร่างของแบบสังเกต ให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของข้อคำถาม เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงด้านเนื้อหาและภาษาที่ใช้ ให้ชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์

2.4 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นและผ่านการแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์แล้ว ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 ท่าน ตรวจสอบหาความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของแบบสังเกต โดยใช้แบบประเมิน และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

2.5 นำแบบสังเกตที่สมบูรณ์ไปใช้ในการสังเกตกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ใน 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) ผู้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง มาจากบิดา คือ นายศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร โดยศึกษาจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการในการหล่อเทียนพรรษา และการแกะต้นเทียนพรรษา การศึกษาถึงความแตกต่างของลวดลายที่ใช้ในกระบวนการหล่อเทียน มีกลวิธีและขั้นตอนอย่างไร เพื่อให้ได้ลวดลายช่างโนนสูง และนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อ และแกะต้นเทียนพรรษาอย่างไร โดยในขั้นตอนแรกของการสัมภาษณ์ เป็นการศึกษาด้านประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง แนวความคิดในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายช่างโนนสูง โดยใช้การศึกษาจากเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เอกสารจากทางเทศบาลตำบลโนนสูง วารสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสกุลช่างและลายไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือพิมพ์ และจากการสัมภาษณ์ ซึ่งการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นภาพถ่าย เช่น ภาพของการหล่อเทียนพรรษาในอดีต ภาพของลายช่างโนนสูงในอดีต ภาพการหล่อเทียนพรรษาโดยมีการนำลายช่างโนนสูงมาใช้
2. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบันทึก ภาพเขียนในอดีต เป็นต้น
3. ข้อมูลจากคำบอกเล่า จากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ และชาวบ้านในท้องถิ่นตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาจากช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) ผู้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง มาจากบิดา คือ นายศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร ซึ่งในส่วนที่ 2 จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการวิธีการ ขั้นตอน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง เริ่มตั้งแต่การถ่ายทอดจากบิดาของช่างใหญ่ (นายศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร) มาสู่ช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) ว่ามีกระบวนการและขั้นตอนอย่างไร จึงได้ลวดลายช่างโนนสูงขึ้นมา และมีการถ่ายทอดลวดลายเหล่านี้ด้วยวิธีการใดบ้าง สู่ลูกศิษย์และชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา จากในอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาการถ่ายทอดอย่างไร การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างไร โดยผู้วิจัยทำการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม คือ ช่างใหญ่ ผู้ถ่ายทอดลายช่างโนนสูงรุ่นปัจจุบัน ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ คือ ผู้รับการถ่ายทอดลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่ และชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับพื้นที่ทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกของทั้ง 3 กลุ่มนี้ แบ่งการสัมภาษณ์แตกต่างกัน ดังนี้

- 1.1 ช่างใหญ่ ผู้ถ่ายทอดลายช่างโนนสูงรุ่นปัจจุบัน เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงมาจากบิดาโดยตรง ข้อมูลที่จะได้รับจึงมีความสำคัญ และนำมาใช้เป็นข้อมูลหลักในการนำเสนอ

- 1.2 ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ คือ ผู้รับการถ่ายทอดลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่ เป็นผู้ที่มาเรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง โดยช่างใหญ่เป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้กับลูกศิษย์ ซึ่งลูกศิษย์แต่ละคนอาจไม่ได้เรียนรู้การหล่อเทียนพรรษาเป็นครั้งแรก จากช่างใหญ่ การรับข้อมูลและการจดจำเนื้อหา กระบวนการ กลวิธีในการสร้างสรรค์จึงเป็น

เหมือนการเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับใช้ให้เข้ากับลักษณะและความถนัดของแต่ละบุคคล รวมถึงปรับใช้ให้เข้ากับสังคมในปัจจุบันที่เกิดเปลี่ยนแปลงไป

1.3 ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง เป็นบุคคลซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องในการหล่อเทียนพรรษา ที่ได้รับการถ่ายทอดทางภูมิปัญญาน้อยที่สุด เพราะชาวบ้านที่มาช่วยหล่อเทียนแต่ละคน อาจไม่ได้มาทุกวัน เพราะทุกคนต่างมีงานประจำ และบางคนอาจมาช่วยทำเทียนในส่วนที่ง่าย และไม่ใช้รายละเอียดเยอะ การเรียนรู้จากการหล่อเทียนพรรษาจึงเกิดขึ้นน้อยที่สุด และเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมในยุคปัจจุบันมากที่สุด

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการหล่อเทียนพรรษา เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริง คือ การลงพื้นที่ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการลงไปหล่อเทียนพรรษาร่วมกับชาวบ้าน และศึกษาการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาต้นเอก

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการหล่อเทียนพรรษา และการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาต้นเอก สร้างสรรค์งานที่นำลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

2.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ คือ ผู้ถ่ายทอดลายช่างโนนสูงรุ่นปัจจุบัน

2.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ คือ ผู้รับการถ่ายทอดลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่

2.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง

เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

การนำเสนอผลวิจัย

ภายหลังจากการดำเนินการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยทั้ง 2 ส่วนแล้ว ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงเพื่อสร้างข้อมูลงานวิจัยเชิงบรรยาย โดยให้ครอบคลุมประเด็นดังนี้

1. กระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร)
2. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์ในประเด็นการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำข้อมูลที่ได้เสนอกระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ให้คงอยู่สืบต่อไป โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) ที่ได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงให้กับลูกศิษย์ และชาวบ้านในตำบลโนนสูง

2. การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1. การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตจากบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1. ช่างใหญ่ 2. ลูกศิษย์ช่างใหญ่ 3. ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ได้พบข้อสรุปเกี่ยวกับกระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษามีการถ่ายทอดจากบิดาสู่บุตร จากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ โดยการหล่อเทียนพรรษา ก่อนประเพณีเข้าพรรษา จะเริ่มขึ้นประมาณ 2-3 เดือนเป็นอย่างน้อย ซึ่งชาวบ้านในตำบลโนนสูง จะมาช่วยกันหล่อเทียนพรรษาตามวัดใกล้บ้าน จัดเป็นกิจกรรมที่ทุกครัวเรือนปฏิบัติสืบต่อกันมาในทุก ๆ ปี เมื่อใกล้ประเพณีเข้าพรรษา

การหล่อเทียนพรรษา ในตำบลโนนสูงเป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันจากบิดาสู่บุตร จากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ ทำให้การหล่อเทียนพรรษายังคงดำเนินสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษาจึงมีความสำคัญ เพราะหากไม่ได้เกิด

จากการศึกษา และเรียนรู้ ก็จะไม่สามารถเข้าใจ และสร้างสรรค์ต้นเทียนพรรษาขึ้นมาได้ ตำบลโนนสูงถือเป็นตำบลที่มีช่างท้องถิ่นที่มีการนำลายไทยมาใช้สร้างลวดลายบนต้นเทียนที่มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากตำบล และอำเภออื่น ๆ ในเขตจังหวัดนครราชสีมา (ประเสริฐ เลิศศรีศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561)

ตำบลโนนสูง เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โดยมีการจัดตั้งเป็นเทศบาลขึ้น จากการเล็งเห็นว่าบริเวณพื้นที่นี้ มีชุมชนหนาแน่น และอยู่ในเขตอำเภอกลาง (อำเภอโนนสูง) และประชากรนิยมขนสินค้าพืชไร่ต่าง ๆ ไปจำหน่ายและส่งไปจำหน่ายยังที่ต่าง ๆ มีทำเลที่ดีกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในเขตอำเภอกลาง ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนชาวนครราชสีมาโดยกำเนิด ไม่มีการอพยพมาจากท้องถิ่นอื่น ภาษาที่ใช้ในท้องถิ่นจึงเป็นภาษาโคราช ซึ่งผสมผสานความเป็นคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลางรวมกัน การเรียกชื่อว่า โนนสูง สันนิษฐานว่ามาจากบริเวณพื้นที่นี้มีเนินสูงเกิดขึ้น จึงตั้งชื่อว่าโนนสูง โดยคำว่าโนน มาจากคำในภาษาโคราช (กองวิชาการและแผนงาน, 2556, น.2-9) และจากการที่ตำบลโนนสูงอยู่ใกล้กับตัวเมืองนครราชสีมา การเดินทางสะดวกสบาย ช่างท้องถิ่นที่มีความรู้จึงนิยมเดินทางไปทำงานในตัวเมือง เช่น การออกแบบประติมากรรม โบสถ์ งานจำพวกประติมากรรมในวัด จึงได้นำความรู้ที่ผ่านการสะสมประสบการณ์มาปรับใช้ในการหล่อเทียนพรรษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้การหล่อเทียนพรรษาในตำบลโนนสูงมีการเปลี่ยนแปลงกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา เพื่อให้เข้ากับการหล่อเทียนในปัจจุบัน และสามารถถ่ายทอดให้กับชาวบ้านในท้องถิ่นได้เรียนรู้และร่วมกันอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบต่อมา

กว่าจะมาถึงทุกวันนี้องค์ความรู้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญา กระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีการสั่งสมและถ่ายทอดผ่านการสร้างสรรค์เป็นต้นเทียนพรรษา ขบวนเทียนพรรษาที่มีความสวยงามสู่สายตาผู้ชมมาหลายสิบปี และจากการศึกษาพบว่า

1.1 ประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

การหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงก่อนประเพณีเข้าพรรษา ประมาณ 2-3 เดือน ต้นกำเนิดของการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง จากการสัมภาษณ์ เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่น ท่านกล่าวว่า “การหล่อเทียนพรรษา เริ่มมาจากการหล่อต้นเทียนพรรษา เพื่อเข้าร่วมในประเพณีเข้าพรรษา จุดประสงค์คือ เพื่อรวมชุมชนให้ทำกิจกรรมร่วมกัน ให้ชุมชนได้สร้างความสามัคคี และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องการทำเทียนพรรษา โดยต้องการให้วัดเป็นจุดศูนย์กลางให้คนในชุมชนมาช่วยกัน คนหนุ่ม

สาวได้มาเข้าวัดได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทย มาสัมผัสการทำเทียนพรรษาว่ามีกระบวนการขั้นตอนอย่างไร” (พระครูอาทรกิจวิมล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 พฤษภาคม 2561) ปีเริ่มแรกของการหล่อเทียนพรรษา ของตำบลโนนสูง เพื่อใช้ในประเพณีเข้าพรรษานั้น ไม่สามารถระบุปี พ.ศ. ได้ เพราะไม่ได้มีการระบุที่แน่ชัด แต่ก็สามารถเห็นเป็นประจำในทุก ๆ ปี ในช่วงก่อนประเพณีเข้าพรรษา

ในสมัยก่อนการหล่อเทียนพรรษาในตำบลโนนสูงนั้นจะใช้การตีพิมพ์ ยังไม่ได้มีการแกะให้เป็นลวดลายบนต้นเทียนพรรษาโดยตรง การทำบล็อกของต้นเทียนพรรษาในสมัยก่อนในช่วงที่เทคโนโลยียังอำนวยความสะดวกให้คนแค่บางกลุ่ม ช่างท้องถิ่นจะใช้ไม้อัดทำบล็อกต้นเทียนพรรษาเป็นทรง 8 เหลี่ยม หรือบางครั้งจะใช้กระดาษ โฟม มาเหลาเป็นต้นกลม ๆ แล้วใช้วิธีการทาน้ำเทียน หรือทาสีเหลืองลงไปบนบล็อกต้นเทียนพรรษา จากนั้นจึงตีพิมพ์ลงบนต้นเทียน แต่บางครั้งก็ไม่ได้มีการทาเทียนหรือสีเหลือง แต่จะตีพิมพ์ลงไปกับบล็อกโดยตรง โดยใช้ตะปูดอกให้เป็นรู จากนั้นนำพิมพ์ไปติด และใช้เหลื่อมลายดอกไม้เป็นตัวยึดบล็อกกับพิมพ์ให้ติดกัน (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 กรกฎาคม 2560)

ภาพประกอบ 33 บล็อกต้นเทียนจากไม้อัดทรง 8 เหลี่ยม

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2531).

ภาพประกอบ 34 ต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2543).

ภาพประกอบ 35 ภาพต้นเทียนสีเขียวแบบติดพิมพ์

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2533).

เทียนที่นำมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษาในสมัยก่อน ไม่จำเป็นต้องหาซื้อเทียนจากโรงเรียน จะใช้เทียนตลาดเป็นแท่ง ๆ มาตัด หรือใช้เทียนถ้วยที่ขายเป็นกิโลกรัม ค่อยเทียนที่นำไปลงพื้นไม้อาคารในโรงเรียน นำเทียนเหล่านั้นมาตัดรวมกันแล้วทำสีใหม่ก็สามารถนำไปใช้งานได้ พอเริ่มมีการหล่อเทียนพรรษาเพื่อใช้ในแกะแทนการติดพิมพ์ จะใช้เทียนปริมาณเยอะกว่าของเดิม จึงต้องมีการซื้อเทียนเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะความแพร่หลายของการใช้เทียนไม่เยอะจึงหาซื้อได้ยาก แต่ในปัจจุบัน ก่อนฤดูการเข้าพรรษา ช่างจะหาซื้อเทียนตามวัด เป็นเทียนที่วัดใช้แล้วเหลือแต่ขี้เทียน หรือละลายเป็นกอง หรือเทียนที่ยังไม่ได้ใช้งาน มาเก็บรวบรวมไว้ บางปีได้จำนวนมากหลายตัน หรือหากได้ปริมาณไม่ครบตามที่ต้องการ ช่างจะเดินทางไปซื้อเทียนที่โรงงานผลิตเทียนโดยตรง เพื่อให้ได้เทียนตามที่ต้องการ

การทำบล็อกต้นเทียนพรรษาในช่วงแรก ๆ หลังจากการใช้ไม้อัด จะใช้สังกะสีแผ่นเรียบ นำมาตัดเป็นวงกลม แต่เมื่อเทน้ำเทียนลงไปปรากฏว่าเทียนที่เทลงไปในบล็อกเกิดรั่ว จึงมีการใช้เทคนิคนี้แค่ประมาณ 1-2 ปี ปีต่อมาจึงจ้างช่างเหล็ก ม้วนเหล็กให้เป็นทรงกลมตามขนาดที่ต้องการ และให้ช่างม้วนเหล็กทำขอบเพื่อยึดเหล็กให้ติดกัน เพื่อป้องกันการรั่วเวลาเทน้ำเทียนลงบล็อก การทำบล็อกเทียน จะแบ่งเป็น 2 บล็อก คือ บล็อกนอก ทำจากเหล็กม้วน และไส้ในของบล็อก ทำจากกระดาษอัด หรือท่อพีวีซี สาเหตุที่ต้องมี 2 บล็อก เนื่องจากเมื่อเทน้ำเทียนลงไป ในบล็อกนอก หากเทลงบล็อกเดียวทั้งหมด จะใช้น้ำเทียนปริมาณมาก จึงมีการทำให้ไส้ในให้กลวงเพื่อประหยัดน้ำเทียน โดยในการเทเทียนลงบล็อกแต่ละครั้ง จะใช้เทียนหนาประมาณ 3-4 นิ้ว แต่ถ้าปีไหนเทียนเยอะจะให้ความหนาเพิ่มขึ้น เป็น 5 นิ้ว มาตรฐานของขนาดต้นเทียนพรรษาที่ใช้ในการหล่อเพื่อแกะต้นเทียนพรรษา จะอยู่ที่ 10 นิ้ว ถ้ามีเทียนเยอะ แต่หากมีเทียนน้อยจะเหลือประมาณ 4 นิ้ว ส่วนขนาดของไส้ในของบล็อก จะดูขนาดของบล็อกนอกก่อน จึงค่อยคำนวณขนาดของไส้ใน โดยดูจากมีรัศมีของบล็อกนอกเป็นหลัก เช่น เราต้องการเส้นผ่านศูนย์กลางของบล็อกนอก 50 เซนติเมตร ความหนา 10 นิ้ว ส่วนที่เหลือก็จะเป็นส่วนของบล็อกใน เมื่อได้บล็อกตามที่ต้องการแล้ว จะเริ่มเทน้ำเทียนลงบล็อก โดยการเทจะใช้ปูนปลาสเตอร์เป็นตัวจับกับบล็อกเหล็กด้านล่างของฐาน เพื่อเป็นการกันไม่ให้น้ำเทียนไหลซึมออกไปด้านนอกบล็อก ซึ่งสมัยก่อนช่างยังไม่มีควมชำนาญในการทำบล็อก น้ำเทียนจะไหลเข้าข้างในไส้เทียนทำให้มองไม่เห็น ต้องรื้อเทเทียนใหม่ ทำให้เปลืองงบประมาณมาก จากนั้นค่อย ๆ มีการคิดใช้ปูนปลาสเตอร์ทำเป็นฐานกันน้ำเทียนไหล โดยฐานจะมีความสูงประมาณ 10 เซนติเมตร จากบล็อกต้นเทียนพรรษาก่อนการเทน้ำเทียนเสมอ (สุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 กรกฎาคม 2561)

ภาพประกอบ 36 บล็อกหล่อเทียนพรรษา

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

การหล่อเทียนพรรษาในตำบลโนนสูง เมื่อได้เทียนจากการหล่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการนำไปถวายพระที่วัดตามความเชื่อของชาวพุทธในประเพณีเข้าพรรษา แต่ไม่ได้ใช้จุดเพื่อให้เกิดแสงสว่าง เมื่อถวายพระที่วัดเสร็จจะนำต้นเทียนพรรษามาเก็บรักษาโดยใช้พลาสติกห่อไม่ให้ฝุ่นจับเพื่อนำมาใช้ในปีต่อ ๆ ไป เป็นการประหยัดงบประมาณ และประหยัดเวลาในการหล่อต้นเทียนพรรษาใหม่ โดยต้นเทียนพรรษาหนึ่งต้นจะใช้ซ้ำกันอย่างน้อย 3-4 ปี ขึ้นอยู่กับงบประมาณในแต่ละปี

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่าการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง มีการพัฒนาจากในสมัยอดีตสู่ปัจจุบันอย่างเห็นได้ชัด สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนคือ สังคมเกิดการเปลี่ยนทิศทางของบริบททางสังคม จากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมมาเป็นสังคมเทคโนโลยีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้คนส่วนใหญ่มีการปรับตัวให้กับสังคมตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น การเปลี่ยนรูปแบบของการทำบล็อกต้นเทียนพรรษาจากไม้อัดเป็นเหล็กม้วน การจัดหาเทียนมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา จากหาซื้อเทียนตามวัดมาเป็นการหาซื้อเทียนจากโรงงาน เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา แต่วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ยังคงอยู่กับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้

สูญหายหรือถูกลืมไป เพราะการที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเทคโนโลยีนั้น ผู้คนสามารถเข้าถึงสิ่งต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นจากระบบอินเทอร์เน็ต แต่การเข้าถึงได้ง่ายเช่นนี้ ทำให้ผู้คนหลงลืมการเรียนรู้จากตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้โดยตรง เป็นการเปลี่ยนแปลงความรู้จากทางตรงมาเรียนรู้ทางอ้อมแทน ซึ่งการเรียนรู้ในทางอ้อมนี้เป็นการเรียนรู้ที่มีความแตกต่างจากสังคมในอดีตอย่างเห็นได้ชัด จากในอดีตในยุคที่ยังไม่มีการใช้อินเทอร์เน็ต ผู้คนรับข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูลกันผ่านโทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่อทางวิทยุ และแลกเปลี่ยนข้อมูลกันโดยตรงจากการเข้าไปศึกษา ลงพื้นที่ด้วยตนเอง และจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ การหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมาหลายสิบปี ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านในตำบลโนนสูงให้ความสำคัญการหล่อเทียนพรรษาแค่เพียงเปลือกนอกเท่านั้น ทุกคนไปร่วมกันหล่อเทียนพรรษา เพียงเพราะร่วมประเพณีไทย แต่ในกระบวนการขั้นตอนจริงของการหล่อเทียนพรรษา ชาวบ้านไม่ได้เห็นความสำคัญของมัน ช่างท้องถิ่นจึงต้องหาวิธีในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เพื่อปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่ อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่าการพัฒนาของวัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษาก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาของสังคม ทั้งการเปลี่ยนแปลงจากการตีพิมพ์มาเป็นกระดาษบนต้นเทียนพรรษา การทำบล็อกต้นเทียนจากการใช้ไม้อัด โฟม และกระดาษมาทำเป็นบล็อกเหล็กที่มีความทนทาน สู่อการหล่อเป็นต้นเทียนพรรษา ทำให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้คนเราสามารถหาแนวทางและกระบวนการในการเก็บรักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

อัตราส่วนเฉลี่ยของต้นเทียน 1: 43.75

1. บล็อกเทียนจากไม้อัด ไม่มีการนำมาใช้ในปัจจุบัน
2. บล็อกเทียนจากเหล็กม้วน ยังมีการใช้งานอยู่ในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 37 ภาพแสดงบล็อกต้นเทียนพรรษาแบบไม้อัดและเหล็กม้วน

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

จากภาพประกอบ 37 ภาพแสดงบล็อกต้นเทียนพรรษาแบบไม้อัดและเหล็กม้วน จะเห็นได้ว่า บล็อกของต้นเทียนมีการเปลี่ยนแปลงวัสดุ อุปกรณ์ในการทำจากในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน พัฒนาจากบล็อกไม้อัดมาเป็นบล็อกเหล็กซึ่งมีความคงทนมากกว่า ซึ่งในยุคแรกมีการใช้ไม้อัดทำบล็อก และพัฒนามาเป็นสังกะสีแผ่น ผู้การใช้เหล็กม้วนที่มีความทนทานมากขึ้น แสดงให้เห็นถึงการหาวัสดุ อุปกรณ์เพื่อให้สามารถใช้งานได้นาน ทนทาน และประหยัดงบประมาณในการทำงาน รวมถึงเป็นการพัฒนาวิธีการในการทำบล็อกจากความรู้และประสบการณ์ที่ได้พบเจอมาสู่การเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบที่ดีกว่า

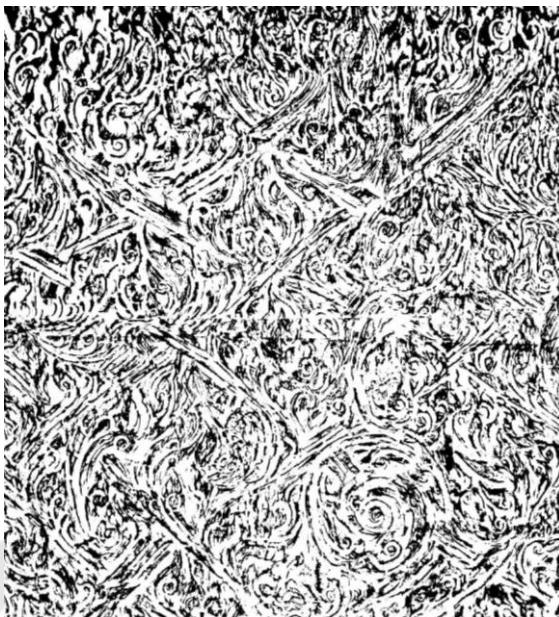
1.2 ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง

ลวดลายช่างโนนสูง เป็นชื่อเรียกของลายไทยที่ได้มีการนำลวดลายของลายไทยมาประยุกต์ โดยการเขียนลาย การออกลายในแบบฉบับของตัวช่าง แต่ยังมีแบบฉบับของลายไทยสาเหตุที่เรียกลวดลายไทยเหล่านั้นว่าเป็นลายช่างโนนสูง เพราะว่า ต้นกำเนิดของการออกลายเกิดจากช่างที่เป็นคนในตำบลโนนสูง นำลวดลายไทยในสมัยอยุธยาตอนปลายมาใช้ในการออกลาย

ลงบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งต้นเทียนพรรษาที่เกิดจากการออกลายโดยฝีมือของช่างโนนสูง ได้เผยแพร่ให้กับผู้คนได้เห็น และชม จึงเกิดเป็นการเรียกชื่อ ลวดลายดังกล่าวจากนักวิชาการและบุคลากรทางศึกษาว่าเป็นลวดลายช่างโนนสูง เรียกตามที่ตั้งตำบลโนนสูง ภูมิปัญญาของผู้คิดค้นลาย และเผยแพร่ลายเป็นครั้งแรก โดยในครั้งแรกนั้น ช่างโนนสูงได้ออกลายลงบนต้นเทียนพรรษาให้กับวัดบัว ในตำบลโนนสูง ซึ่งช่างได้มีการแกะลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ลงไปบนต้นเทียน นั่นก็คือการใช้ลายเถาเปลว แกะลงไปบนต้นเทียนพรรษา เมื่อครูศิลปะกลุ่มหนึ่งได้เห็นลวดลายในขณะนั้นครูศิลปะกลุ่มนี้ยังเป็นกรรมการตัดสินเทียนพรรษา และมีความต้องการให้ลวดลายโนนสูงคงอยู่และเป็นเอกลักษณ์ของคนท้องถิ่น จึงได้ เรียกชื่อลายดังกล่าวว่า ลายช่างโนนสูง จากฝีมือการออกลายของช่างโนนสูง (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 กรกฎาคม 2561)

จากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ กล่าวว่า “ลวดลายช่างโนนสูง เป็นลายที่อิงมาจากลวดลายไทยในช่วงอยุธยาตอนปลาย ในสายงานศิลปะของโคราชไม่มีผู้ใดเหมือน” (เพชรภูพาน หมอดอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561) และ “ลวดลายช่างโนนสูงมีความแตกต่างจากลายไทยอื่น ๆ คือมีความเป็นเอกลักษณ์ เป็นลายเครือเถาที่งดงาม ช่องไฟสละสลวย ไม่เหมือนกับช่างรุ่นใหม่” (ประเสริฐ เลิศศิริศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561)

ในเริ่มแรกนั้นช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้ริเริ่มการออกลายลวดลายช่างโนนสูง เรียนรู้การเขียนลาย การออกลายมาจากบิดาของช่าง คือคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร โดยช่างใหญ่เรียนรู้การเขียนลายจากการครุพัก ลักจำ ไม่ได้เรียนรู้โดยตรง มีบางครั้งเท่านั้นที่นำการออกลายจากบิดาช่างใหญ่มาใช้บนต้นเทียนพรรษา โดยในช่วงแรกก่อนจะมาเป็นลายช่างโนนสูงในปัจจุบัน ช่างใหญ่จะออกลายเดี่ยว ๆ ไม่มีการผสมลาย ออกลายตามแบบฉบับของลายไทย แต่พอมาช่วงหลัง ๆ ช่างใหญ่มีความคิดที่ต้องการให้ลวดลายที่เขียนนั้นมีความแตกต่างและเป็นเอกลักษณ์จากลายไทยพื้นฐาน จึงออกลายโดยนำลายเถาขดและลายเถาเปลวมาใส่เข้าด้วยกัน แต่วิธีการออกลาย ลายเส้น ต่าง ๆ ยังคงความเป็นต้นฉบับของคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พรเอาไว้ ดังนั้นคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร จึงเป็นเสมือนต้นแบบในการเขียนลาย การออกลายของช่างโนนสูง ให้ช่างใหญ่นำลวดลายเหล่านั้นมาปรับและประยุกต์ลายเข้าด้วยกัน จนเป็นแบบฉบับของลายช่างโนนสูง (ปัจจุบันคุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร ท่านเสียชีวิตแล้ว)

ภาพประกอบ 38 ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาตามแบบฉบับของลายช่างโนนสูง

ที่มา : ผู้วิจัย (2562).

จากภาพประกอบ 38 แสดงลวดลายลวดลายตามแบบฉบับของลายช่างโนนสูง ซึ่งลายช่างโนนสูงไม่ได้แตกต่างจากลวดลายไทยอื่น ๆ แต่เป็นการจัดองค์ประกอบที่แตกต่าง เพราะเป็นการผสมผสานลายเถาขดและลายเถาเปลวเข้าด้วยกัน เพราะช่างคนอื่น ๆ จะไม่ถนัดทำกัน ส่วนใหญ่ช่างคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูง จะเขียนลายเถาเปลวก็ลายเถาเปลว ลายเถาขดก็ลายเถาขด แต่ของช่างใหญ่จะเป็นลายเถาเปลวและลายเถาขดสลับซับซ้อนกันไป (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. การสื่อสารส่วนบุคคล, 4 มกราคม 2562)

และจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์พบว่า ชาวบ้านในตำบลโนนสูงส่วนใหญ่ ไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับลวดลายไทย ไม่สามารถบอกถึงความแตกต่างของลายไทยได้ แค่เห็นลายสวยก็บอกว่าลายสวย ชาวบ้านมีส่วนร่วมเฉพาะในการช่วยเทพิมพ์ ตัดพิมพ์ และช่วยเหลือในส่วนที่เป็นขบวนแห่ของรถเทียนพรรษามากกว่าการหล่อและแกะต้นเทียนพรรษา

จากการสืบค้นของผู้วิจัยเกี่ยวกับลวดลายไทยสมัยอยุธยา ในพื้นที่ของจังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีการนำลายไทยสมัยอยุธยาเข้ามาใช้ในการประดับตกแต่งอุโบสถของวัดในเขตคูเมือง ซึ่งวัดที่พบว่ามีการใช้ลายไทยสมัยอยุธยา คือ วัดบึง และวัดพระนารายณ์มหาราช วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ใช้ประดับ

ตามหน้าบันอุโบสถเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่าลวดลายไทยสมัยอยุธยาตอนปลายนั้น เข้ามาในจังหวัดนครราชสีมาในช่วงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และศิลปิน รวมถึงช่างท้องถิ่น ในจังหวัดนครราชสีมา เรียนรู้ลวดลายสมัยอยุธยาจากงานประติมากรรมในวัด และนำลายไทยเหล่านั้นไปประยุกต์ให้เป็นลายที่มีความเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน รวมถึงช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒนาพร อาจมีการ ครูพักลักจำ ลวดลายจากการศึกษาหน้าบันอุโบสถของทั้ง 2 วัด แล้วนำไปปรับใช้ในการเขียนลายลงบนต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 39 หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก
วัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: ผู้วิจัย (2562).

ภาพประกอบ 40 หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันตก
วัดพระนารายณ์มหาราช วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: ผู้วิจัย (2562).

จากภาพประกอบ 39 เป็นภาพหน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของวัดบึง พระอารามหลวงชั้นตรี อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยพระอุโบสถของวัดบึงนั้นมีความเก่าแก่ เพราะสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ช่วงปี พ.ศ. 2220 หน้าบันของพระอุโบสถเป็นไม้แกะสลักรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ อยู่ตรงกลาง รอบข้างเป็นลายก้านขด ส่วนทิศตะวันตกหน้าบันเป็นรูปพระวิษณุทรงครุฑทวาหนะอยู่ท่ามกลางก้านลายขด ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นงานศิลปะในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย (พระกิตติราโมนี, 2539)

จากภาพประกอบ 40 เป็นภาพหน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันตกของวัดพระนารายณ์ มหาราช วรวิหาร อำเภอเมืองเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยพระอุโบสถหลังเก่าของวัด ไม่ทราบประวัติความเป็นมาที่แน่ชัด แต่ดูจากลักษณะพอจะทราบว่าสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะมีเสาดั้งเรียงอยู่ข้างใน หน้าบันพระอุโบสถด้านทิศตะวันตก เป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ อยู่ตรงกลาง รอบข้างเป็นลายก้านขด ซึ่งลักษณะของลวดลายมีความคล้ายคลึงกับหน้าบันพระอุโบสถของวัดบึง ซึ่งอาจสร้างในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ในสมัยอยุธยา

ตอนปลาย (วัดพระนารายณ์มหาราช วรวิหาร และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา, 2552, 57) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า มีความเป็นไปได้ที่ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ได้มีการศึกษาหน้าบันอุโบสถของวัดบึง และวัดพระนารายณ์ จังหวัดนครราชสีมา ที่มีการใช้ลายก้านขด ประดับตกแต่ง และนำมาเป็นแบบอย่างในการออกลาย และเขียนลาย ผสมผสานกันจนเกิดเป็นลวดลายช่างโนนสูงที่มีความเป็นเอกลักษณ์มาจนถึงปัจจุบัน

1.3 แนวความคิดในการนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา

ลวดลายช่างโนนสูงเป็นลายที่เกิดจากการออกลายและเขียนลาย จากลายไทยพื้นฐาน ตามคำให้สัมภาษณ์ของช่างใหญ่ ลายช่างโนนสูงมีการออกลายตามแบบลายไทยในสมัยอยุธยาตอนปลาย ให้เกิดเป็นลวดลายไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เกิดขึ้นจากช่างท้องถิ่นในตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ที่มีแนวความคิดที่ต้องการผสมผสานลวดลายไทยให้มีความน่าสนใจ และมีรูปแบบต่างไปจากลวดลายไทยพื้นฐานตามตำราเรียนเหมือนเป็นการสร้างความแตกต่างให้กับลายไทย ให้ผู้คนหันมาให้ความสนใจกับลายไทยมากขึ้นผ่านการหล่อเทียนพรรษา

การหล่อเทียนพรรษาในตำบลโนนสูง จากอดีตสู่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเทคนิควิธีการในการหล่อต้นเทียนพรรษา รวมถึงการออกแบบลวดลายบนต้นเทียนพรรษาต่างไปจากเดิม ในสมัยก่อนจะใช้วิธีการตีพิมพ์ลงบนบล็อกของต้นเทียนพรรษาที่ทำมาจากไม้อัด โฟม หรือกระดาษ ไม่ได้มีการหล่อต้นเทียนพรรษาหรือแกะเป็นลวดลายที่สวยงามอย่างในปัจจุบัน ลวดลายของพิมพ์ที่นำมาตีในอดีต เป็นลวดลายไทยพื้นฐาน เช่น ลายไทยแบบดั้งเดิม และลายไทยแบบประยุกต์ เช่น ลายกาบไผ่ (พระครูอาทรกิจวิมล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 3 กรกฎาคม 2561) ลายประจำยาม ลายมะลิร่วง ลายกำมปู ดอกจันทร์และลายอื่น ๆ (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 ตุลาคม 2561) พอเวลาผ่านไปมาจนตัวช่างใหญ่มีความชำนาญในการออกลาย และเขียนลายจึงมีความคิดริเริ่มที่จะแกะลวดลายบนต้นเทียนพรรษา ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2530 ในเขตตำบลโนนสูง

ช่างใหญ่ถือว่าเป็นผู้แรก ที่ริเริ่มออกลายลงบนต้นเทียนพรรษา ในยุคแรก ๆ ในตำบลโนนสูง บิดาของช่างใหญ่ คือ คุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร เป็นผู้ออกลายให้ช่างใหญ่ก่อน ซึ่งลายในยุคนั้นจะเป็นลายเดี่ยว ๆ ยังไม่มีการผสมผสานกันของลายขด และลายเปลว ต่อมาจึงมีความคิดริเริ่มที่จะแกะต้นเทียนพรรษา โดยนำลายเถาขด และลายเถาเปลว เข้ามาอยู่บนต้นเทียนพรรษาดันเดียวกัน โดยเห็นว่า การแกะต้นเทียนพรรษาจะแกะจากต้นเทียนพรรษาที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางของต้นประมาณ 30 เซนติเมตร เป็นต้นเทียนพรรษาดันเล็ก ๆ เมื่อนำไปประกวด หรือ

ร่วมขบวนแห่ในงานประเพณีเข้าพรรษา ยังไม่เป็นที่สะดุดตาของผู้ชมมากนัก จึงเริ่มคิดออกแบบโดยนำลายเถา คือลายเถาขด และลายเถาเปลวมาผสมผสานกัน และลงแกะบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งต้นเทียนพรรษาที่ใช้ในการแกะลาย จะมีต้นเอก 1 ต้น และต้นรอง 2 ต้น ลวดลายของทั้ง 3 ต้น จะมีความแตกต่างกันทุกต้น และต่อมาในปี พ.ศ.2537 ลวดลายช่างโนนสูงเริ่มเป็นที่รู้จักของคนในจังหวัดนครราชสีมา เพราะวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ได้ส่งขบวนรถเทียนพรรษา เข้าร่วมประกวดในตัวจังหวัด จึงเป็นครั้งแรกที่คนทั่วไปเห็นลวดลายของช่างโนนสูงอยู่บนต้นเทียนพรรษา และต่อมาจึงมีการหล่อและแกะต้นเทียนพรรษาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก จึงทำให้ช่างใหญ่เป็นที่รู้จักมากขึ้น บรรดาช่างทำเทียนพรรษาในสมัยนั้น จึงมาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ มาเรียนวิธีการแกะเทียนพรรษา การออกแบบจากช่างใหญ่ เพราะในสมัยนั้น ช่างใหญ่ถือว่าเป็นช่างทำเทียนพรรษาที่แกะต้นเทียนพรรษาคนแรกของจังหวัดนครราชสีมา (ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561)

1

2

ภาพที่ 1 แสดงลวดลายบนต้นเทียนจากการออกแบบและแกะโดยนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ภาพที่ 2 แสดงลวดลายบนต้นเทียนจากการออกแบบและแกะโดยช่างชาวบ้าน วัดโนนหมั่น

ภาพประกอบ 41 ภาพแสดงลวดลายต้นเทียนพรรษาของช่างโนนสูง

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ภาพประกอบ 42 ต้นเทียนพรรษาของวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปีที่ 53 ฉบับที่ 16256 วันพฤหัสบดีที่ 25 กรกฎาคม. (2545).

จากภาพประกอบ 41 แสดงให้เห็นถึง ลวดลายช่างโนนสูงที่มีความแตกต่างจาก ลวดลายของช่างอื่น ในเขตตำบลโนนสูง ซึ่งจะเห็นว่าลวดลายของช่างโนนสูงมีการนำลวดลายไทยไปใช้บนต้นเทียนพรรษา ทั้งลายนกคาบ ลายช่อ ลายกระจัง อีกทั้งมีตีความลึกลงไปใน การแกะมีความคมชัด ส่วนลวดลายของช่างท่านอื่นนั้น เป็นการแกะต้นเทียนพรรษาที่ใช้เพียงแค่ลาย เถาเปลว และลายช่อ ไม่ได้มีลวดลายที่คมชัด แสดงถึงอ่อนช้อย แสดงให้เห็นถึงแตกต่างของต้นเทียนพรรษาทั้งสองต้นอย่างชัดเจน

จากภาพประกอบ 42 เป็นภาพจาก หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พ.ศ. 2545 เป็นปีที่ช่างใหญ่ แกะต้นเทียนพรรษาที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดใหญ่กว่าต้นเทียนพรรษาปกติ กล่าวว่าเป็น ต้นเทียนพรรษาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก จากภาพในหนังสือพิมพ์ลวดลายบนต้นเทียนพรรษายัง ไม่แสดงถึงความลึก และคมชัดของต้นเทียนพรรษามากนัก เมื่อเทียบกับต้นเทียนพรรษาที่ช่าง ใหญ่แกะในปัจจุบัน แต่หากวิเคราะห์จากภาพจะเห็นได้ว่า นี่เป็นครั้งแรกที่ต้นเทียนพรรษา ที่มีลาย ของช่างโนนสูงได้ถูกเผยแพร่ต่อผู้คนจำนวนมาก และเป็นการเริ่มต้นการถ่ายทอดลวดลายช่าง โนนสูงให้กับลูกศิษย์ที่สนใจได้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้กระบวนการ กลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา

1.4 วัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

วัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา ของช่างใหญ่ ในตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ในอดีตไม่มีเครื่องมือที่หลากหลายหลากหลาย ทำให้เครื่องมือบางอย่างช่างใหญ่จะเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นมาจากการประยุกต์จากเครื่องมืออื่น เพื่อให้การหล่อเทียนพรรษาสะดวกและรวดเร็วขึ้น เครื่องมือในการหล่อเทียนพรรษา ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ วัดโนนหมั่นและบ้านของช่างใหญ่ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา สรุปรายการใช้เครื่องมือในการหล่อเทียนพรรษา ดังนี้

1.4.1 วัสดุ-อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา

ตาราง 1 ตารางแสดงวัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา

วัสดุอุปกรณ์	ภาพประกอบ	เทคนิค วิธีการใช้งาน	ข้อดี และข้อเสีย	หมายเหตุ
1. บล็อก เทียนจากไม้ อัด		ใช้ในการหล่อ ต้นเทียน พรรษา	ข้อดี: - ข้อเสีย: ไม่ทน ต่อความร้อน ใช้งานได้ไม่กี่ปี ความคงทนน้อย อายุการใช้งาน น้อย	ไม่มีการใช้ งานใน ปัจจุบัน
2. บล็อก เทียนจาก เหล็กม้วน		ใช้ในการหล่อ ต้นเทียน พรรษา	ข้อดี: ทนความ ร้อน, ใช้งานได้ นานหลายปี ข้อเสีย: ราคา แพง	ปัจจุบันมีการ ใช้ มีอายุการ ใช้งาน เกิน 5 ปีต่อหนึ่ง บล็อก
3. เทียนแท่ง		ใช้ในการต้ม เพื่อเทลงใน บล็อกให้เป็น	ข้อดี: ละลายเร็ว , หาง่าย	มีการใช้งาน บ้าง หาก

ตาราง 1 (ต่อ)

วัสดุอุปกรณ์	ภาพประกอบ	เทคนิค วิธีการใช้งาน	ข้อดี และข้อเสีย	หมายเหตุ
		ต้นเทียน พรรษา	ข้อเสีย: มีไส้ เทียน ยากต่อ การนำออกมา, เปราะง่าย	ต้องการให้สี เทียนอ่อนลง
4. เทียนถั่ว		ใช้ในการต้ม เพื่อเทลงใน บล็อกให้เป็น ต้นเทียน พรรษา	ข้อดี: ง่ายต่อ การเก็บรักษา, มีความเหนียว, สีไม่สดเกินไป และไม่ซีดเกินไป ข้อเสีย: ราคา แพง	ใช้งานมาก ที่สุด
5. ชี้เทียน		ใช้ในการต้ม เพื่อเทลงใน บล็อกให้เป็น ต้นเทียน พรรษา	ข้อดี: ประหยัด งบประมาณ, ละลายเร็ว, ไม่ เปราะง่าย ข้อเสีย: สีเทียน จะซีด ไม่สดใส เหมือนเทียน ชนิดอื่น	ไม่มีการ นำมาใช้งาน แล้ว เพราะชี้ เทียนมีฝุ่น เยอะ และอาจ ทำให้สีเทียน ผิดเพี้ยนไป จากเดิม
6. ปูน ปลาสเตอร์		ใช้ในการปิด ฐานของบล็อก เหล็ก กั้นน้ำ เทียนไหลออก ด้านล่าง	ข้อดี: แข็งเร็ว ประหยัด ข้อเสีย: -	ใช้งานกับ บล็อกเหล็ก ม้วน

ตาราง 1 (ต่อ)

วัสดุอุปกรณ์	ภาพประกอบ	เทคนิค วิธีการใช้งาน	ข้อดี และข้อเสีย	หมายเหตุ
7. เต้าแก๊ส หรือเต้าพื้น		ใช้ในการต้ม เทียน จะใช้เต้า แก๊สหรือเต้า ถ่านก็ได้ กว่า	ข้อดี: เต้าถ่าน จะทำให้เทียน ละลายเร็ว ข้อเสีย: เต้าแก๊ส ทำให้เทียน ละลายช้า และ ราคาสูง	
8. ท่อพีวีซี		ใช้เป็นไส้ใน การหล่อต้น เทียน	ข้อดี: หาซื้อได้ ง่าย มีหลาย ขนาด ข้อเสีย: ไม่ทน ความร้อน	
9. กระดาษ อัด		ใช้เป็นไส้ใน การหล่อต้น เทียน	ข้อดี: เป็นที่นิยม ข้อเสีย: -	
10. หม้อต้ม เทียน		ใช้ในการต้ม เทียน	ข้อดี: ทนความ ร้อน ข้อเสีย: เป็น สนิมง่าย	

จากตาราง 1 แสดงวัสดุ อุปกรณ์ ในการหล่อเทียนพรรษาของช่างโนนสูง แสดงให้เห็นถึงวัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษาของช่างโนนสูง ทั้งที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ที่ยังมีการใช้งานในปัจจุบัน และไม่ได้นำมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษาในปัจจุบัน เนื่องจากวัสดุ อุปกรณ์แต่ละชนิดมีความแตกต่างของอายุการใช้งาน และการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการใช้งาน อุปกรณ์ที่มีการใช้งานจนถึงปัจจุบัน คือ บล็อกหล่อเทียนพรรษาจากแผ่นเหล็กม้วน ที่มีการทำขึ้นเพื่อใช้ในการหล่อต้นเทียนพรรษา เพราะมีความคงทน และสามารถดัดแผ่นเหล็กให้เป็นรูปทรงตามต้องการได้ ส่วนบล็อกหล่อเทียนพรรษาจากไม้อัด ปัจจุบันไม่มีการนำมาใช้ เพราะการใช้งานไม่ทนต่อความร้อนเหมือนกับแผ่นเหล็ก และจะเห็นได้ว่าเทียนที่นำมาใช้ในการต้มเพื่อให้เป็นน้ำเทียน ในการเทลงในบล็อก มีความแตกต่างกันตามชนิดและอายุการใช้งาน เช่น เทียนแท่ง ที่ยังไม่ได้ใช้จุดเพื่อให้แสงสว่าง จะมีความเปราะกว่าเทียนชนิดอื่น แต่จะให้สีที่ดูใหม่กว่า ไม่มีฝุ่นเป็นส่วนผสมมากเหมือนกับเทียนถ้วย และขี้เทียน ส่วนเทียนถ้วย เป็นเทียนที่มีการใช้งานมาแล้ว และมีการนำมาต้มให้ละลาย เพื่อหลอมรวมเป็นรูปทรงของถ้วย ให้ง่ายต่อการเก็บรักษา จะมีสีที่เข้มกว่าเทียนแท่ง มีความเหนียว แต่เทียนถ้วยจะมีฝุ่นผสมอยู่กับเทียนถ้วย หากจะนำมาใช้ในการต้มอีกครั้ง ต้องนำเทียนที่มีตะกอนฝุ่นบริเวณก้นเทียนออก เพื่อให้ตะกอนฝุ่นลดน้อยลงเมื่อมีการนำไปต้ม และขี้เทียน ซึ่งปัจจุบันไม่มีการนำมาใช้ในการต้ม เพราะขี้เทียนมีตะกอนฝุ่นเกาะอยู่มากเกินไป และสีที่ได้ไม่สด หากนำมาต้มต้องใส่สีผสมเทียนเข้าไป ทำให้เปลืองงบประมาณเพิ่มขึ้น และอาจไม่ได้สีตามต้องการ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าช่างโนนสูงนำวัสดุ อุปกรณ์แตกต่างกันใช้ในการหล่อเทียนพรรษา และพัฒนาจนสามารถเห็นข้อดี ข้อเสียของวัสดุ อุปกรณ์แต่ละชนิด และเลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์เหล่านั้นให้เข้ากับบริบทของการหล่อเทียนพรรษาในแต่ละปี เพื่อให้เกิดความสะดวกในการหล่อเทียนพรรษา

1.4.2 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา

1.4.2.1 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่)

ตาราง 2 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่)

เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
1. เกียงปาดใหญ่		ใช้ในการแกะตามร่องเทียนให้เกิดเป็นลวดลาย	ทำมาจากเกียงที่ใช้ในการโบกปูน เป็นสแตนเลส	เกียงปาดทุกอันช่างใหญ่ทำขึ้นมาเอง จากวัสดุที่หาได้ เพราะหากใช้เกียงปาดสีในงานสีน้ำมัน เกียงเหล่านี้นั้นจะมีความหนาไม่เพียงพอในการขูดร่องเทียน
1.2 เกียงปาดเล็ก		ใช้ในการแซะตามร่องเทียน	ทำมาจากลวดเชื่อมสแตนเลส ใช้ในการปาดร่องเทียนให้เกิดลวดลาย	
1.3 เกียงปาดเล็ก			ทำจากด้ามพุ่กันตัวสแตนเลส ทำมาจากชิ้นส่วนด้าม	

ตาราง 2 (ต่อ)

เครื่องมือใน การแกะต้น เทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
	1.4 เกียงปาดเล็ก 		ทำมาจากเหล็ก เพื่อไม่ให้เกิด ความคม ใช้ใน การเขียนแบบ	
2. เกียงโปว	 	ใช้ในการแซะ ตามร่องเทียน		ความยาวไม่ เท่ากันเพื่อให้ เหมาะสมกับพื้นที่ งาน
3. มีด		ใช้ขีดตามพื้นที่ บนต้นเทียน		ทำขึ้นมาเอง ประยุกต์มาจาก มีดตัดเค้ก
4. ชูตเครื่อง พลาสติก		ใช้ในการขูดผิว เทียน หรือร่อง เทียนให้เกิด ความเรียบ		ในการแกะต้น เทียนพรรษา ไม่มีเครื่องมือ จึงมี การประยุกต์

ตาราง 2 (ต่อ)

เครื่องมือใน การแกะต้น เทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
				เครื่องมือเหล่านี้ มาใช้
5. ไม้ปั่น		ใช้ในการดึงขี้ เทียน หรือเศษ เทียนออกจาก ต้นเทียน แต่ละ ขนาดใช้งาน ตามพื้นที่ของ งาน		แต่ละขนาดใช้ ตามพื้นที่ของงาน บนต้นเทียน

ตาราง 2 (ต่อ)

เครื่องมือใน การแกะต้น เทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
6. อุปกรณ์ เครื่องเขียน		ใช้ในการร่าง แบบลวดลาย ลงบนกระดาษ เทา-ขาว		
7. แปรงสีฟัน		ใช้ในการทำ ความสะอาด เครื่องมือ		
8. กระดาษ เทา-ขาว		ใช้ในการเขียน แบบลวดลายลง ไป ก่อนการแกะ ลงบนต้นเทียน		

1.4.2.2 สรุปเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อม
พิพัฒน์พร (ช่างใหญ่)

ตาราง 3 สรุปเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่)

เครื่องมือในการแกะ		
ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน
1. เกียงปาด		ใช้ในการแกะ หรือแซะตาม ร่องเทียนให้เกิด เป็นลวดลาย
2. เกียงโปว		ใช้ในการแซะ ตามร่องเทียน
3. มีด		ใช้ขูดตามพื้นที่ บนต้นเทียน
4. ชูตเครื่องมือ พลาสติก		ใช้ในการขูดผิว เทียน หรือร่อง เทียนให้เกิด ความเรียบ

ตาราง 3 (ต่อ)

เครื่องมือในการแกะ ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน
5. ไม้ปั่น		ใช้ในการดึงขี้ เทียน หรือเศษ เทียนออกจาก ต้นเทียน แต่ละ ขนาดใช้งาน ตามพื้นที่ของ งาน

1.4.2.3 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายเพชรภูพาน หมอดง

ตาราง 4 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายเพชรภูพาน หมอดง

เครื่องมือใน การแกะต้น เทียน พรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
1. เกียงปาด และไม้ปั่น		ใช้ในการแกะ ตามร่องเทียน ให้เกิดเป็น ลวดลาย	- เกียงปาดมา จากเกียงปาดสี ในงานศิลปะ - ไม้ปั่น มาจาก ไม้ไผ่ในงานปั้น ทั่วไป	เครื่องมือใน การแกะต้น เทียนของช่าง โก้ เป็น เครื่องมือที่หา ซื้อได้ทั่วไป

1.4.2.4 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ตาราง 5 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

เครื่องมือในการ				
แกะต้นเทียน พรรษา	ภาพประกอบ	วิธีการใช้งาน	แหล่งที่มา	หมายเหตุ
1. เกียงปาด		ใช้ในการแกะตาม ร่องเทียนให้เกิดเป็น ลวดลาย	- เกียงปาด เป็น อุปกรณ์ที่ช่างเสริฐ ประดิษฐ์ขึ้นมาเอง	
2. ไม้ปั่น		ใช้ในการดึงขี้เทียน หรือเศษเทียนออก จากต้นเทียน แต่ละ ขนาดใช้งานตาม พื้นที่ของงาน	- ไม้ปั่น มาจากไม้ ไม้ในงานปั่นทั่วไป มีขนาดแตกต่าง กันขึ้นอยู่กับ ลักษณะของพื้นที่ งาน	
3. ดินสอขนาด ความเข้ม แตกต่างกัน		ใช้ในการร่างแบบ ลวดลาย ลงบน กระดาษเทา-ขาว	- ดินสอ ใช้ในการ ร่างภาพลวดลาย ลงบนกระดาษ เทา-ขาวก่อนการ แกะต้นเทียน	

จากตาราง 2 ตาราง 4 และตาราง 5 แสดงเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และลูกศิษย์ของช่างใหญ่ จากตาราง 2 แสดงเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างใหญ่) โดยเครื่องมือของช่างใหญ่ส่วนมากเป็น

เครื่องมือที่ท่านได้ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เอง เพื่อใช้งานให้ตรงกับพื้นที่ของงาน เพราะเครื่องมือในการแกะเทียนพรรษาบางชนิด ไม่สามารถหาซื้อตามท้องตลาดได้ เช่น มีการนำเกียงปาดสีจากงานจิตรกรรม หรืองานประติมากรรมมาใช้ เป็นต้น ส่วนเครื่องมือที่มีการประดิษฐ์ขึ้นมาใช้นั้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการแกะต้นเทียนพรรษาให้เกิดความสวยงามและรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น เกียงปาดขนาดต่างกัน ที่ช่างใหญ่ได้ประดิษฐ์ขึ้นมาเอง จากการนำสิ่งของข้างตัวมาดัดแปลงเป็นเกียงปาด หรือการนำเครื่องมือพลาสติกอร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการขุดเทียน และร่องเทียนให้เกิดความเรียบ แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้เครื่องมือในงานศิลปะมาใช้ในการแกะเทียนพรรษาจากประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาจนเกิดเป็นการสร้างเครื่องมือขึ้นมาเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์และถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนเอง จากตาราง 4 แสดงเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายเพชรภูพาน หมอดง ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ ซึ่งจากตารางเครื่องมือ จะเห็นได้ว่า เครื่องมือของนายเพชรภูพาน ส่วนใหญ่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในงานศิลปะทั่วไป เช่น เกียงปาดที่สามารถหาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ เป็นต้น เครื่องมือของนายเพชรภูพานไม่มีเครื่องมือที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เองเหมือนกับช่างใหญ่ เป็นไปได้ว่าความชำนาญและประสบการณ์จากการทำงานในด้านการแกะต้นเทียนพรรษายังไม่มากพอในการเลือกใช้เครื่องมือให้ตรงกับความต้องการของการใช้งานตามลักษณะงานของตนเอง และจากตาราง 5 แสดงเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ จากภาพเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษาเป็นเกียงปาดและไม้ปั่น โดยไม้ปั่นเป็นเครื่องมือจากการหาซื้อตามร้านขายวัสดุ อุปกรณ์ทางศิลปะ ส่วนเกียงปาดนั้น เป็นเกียงปาดอันใหญ่ที่ช่างเสริฐได้ประดิษฐ์ขึ้นมาเอง จากการเห็นตัวอย่างเกียงปาดของช่างใหญ่ที่ท่านได้มีการประดิษฐ์เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษามาใช้เอง

จะเห็นได้ว่าเครื่องมือของช่างทั้ง 3 คน คือนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร นายเพชรภูพาน หมอดง และนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์นั้น เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้งานในลักษณะเดียวกัน คือใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา แต่ขนาดของเครื่องมือแต่ละชนิดนั้น มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องมือของแต่ละคน เพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาตามพื้นที่ในการใช้งาน ซึ่งเห็นได้ชัดว่าช่างใหญ่ หรือนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร มีเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษาที่มีความหลากหลาย แตกต่างจากลูกศิษย์ทั้ง 2 คน ที่มีการนำเครื่องมือในงานศิลปะอื่น ๆ เข้ามาใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา เพราะเครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษานั้น ไม่มีวางขาย ต้องประดิษฐ์ขึ้นมาใช้เอง ตามลักษณะของงาน การนำเครื่องมือมาใช้ในการแกะเทียนพรรษาของช่างแต่ละคน จึงขึ้นอยู่กับความรู้และประยุกต์ใช้งานเครื่องมือให้ตรงตามความต้องการของตนเอง และตามลักษณะของงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมา

1.5 ขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา ของช่างใหญ่ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

2.1 การหล่อต้นเทียนพรรษา

2.2 การแกะลวดลายช่างโนนสูงบนต้นเทียนพรรษา

แต่ละขั้นตอนมีวิธีการ และกระบวนการ ดังนี้

2.1 ขั้นตอนการต้นหล่อเทียนพรรษา

2.1.1 การเตรียมเทียนเพื่อใช้ในการต้ม ใช้เทียนที่ได้ทำการเก็บไว้ตั้งแต่ปีที่ผ่านมา หรือเทียนแท่งที่ได้จากการรับบริจาค และหาซื้อตามร้านขายเทียน โรงงานผลิตเทียน หากเป็นเทียนแท่งจะนำมาต้มให้เทียนละลายให้หมด และตัดแยกใส่เทียนออกมาก่อน เพื่อให้ใส่เทียนไม่ปนอยู่บนต้นเทียนที่ใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 43 เทียนสำหรับใช้ในการต้มเทียนเพื่อหล่อต้นเทียนพรรษา

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (ออนไลน์. 2561).

2.1.2 การเตรียมบล็อกเหล็กสำหรับหล่อเทียน เป็นบล็อกจากแผ่นเหล็ก นำมาตัดม้วนเป็นทรงกลม ตัวบล็อกความหนาประมาณ 0.5 เซนติเมตร ใช้ในการหล่อเทียนพรรษาโดยเฉพาะ ขนาดของบล็อกจะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 50 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 175 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 44 บล็อกสำหรับเทเทียน

ที่มา: พระมหาสำเริง จิตตปสาโท. (2562).

2.1.3 ใส่ในของบล็อก (ในอดีตจะใช้วัสดุต่อไม้ ไม้ัดมาเป็นใส่ใน เพราะหาได้ง่าย และประหยัดเงิน) ขั้นตอนคือ นำวัสดุที่ต้องการทำเป็นใส่ในจัดให้อยู่กึ่งกลางของบล็อก จากนั้นผสมปูนปลาสเตอร์ปิดลงไปในส่วนฐานล่างของบล็อกเหล็กด้านนอก เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเทียนไหลออกมาได้ในขณะเทเทียนลงในบล็อก

ภาพประกอบ 45 ใส่ในของต้นเทียนพรรษา

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.1.4 การสับเทียนให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อให้เทียนละลายได้เร็วขึ้น จากนั้นนำเทียนใส่ในถังต้มที่เตรียมไว้ ปริมาณของเทียนที่ใส่ลงในถังจะกะตามขนาดของถังต้ม ไม่มีปริมาณที่แน่นอน เพราะหากนำเทียนไปต้ม เทียนจะละลายไปเป็นน้ำเทียน ปริมาณจะลดน้อยลง สามารถใส่เทียนเพิ่มเข้าไปได้ ไฟที่ใช้ในการต้มเทียนสามารถใช้ไฟแรงได้หากต้องการ (ใช้เตาแก๊สหรือเตาถ่านในการต้ม) ให้เทียนละลายเร็ว แต่ต้องมีคนคอยคุมไฟ ไม่ให้ไฟลุกสูงจนถึงขอบถังต้มเทียน

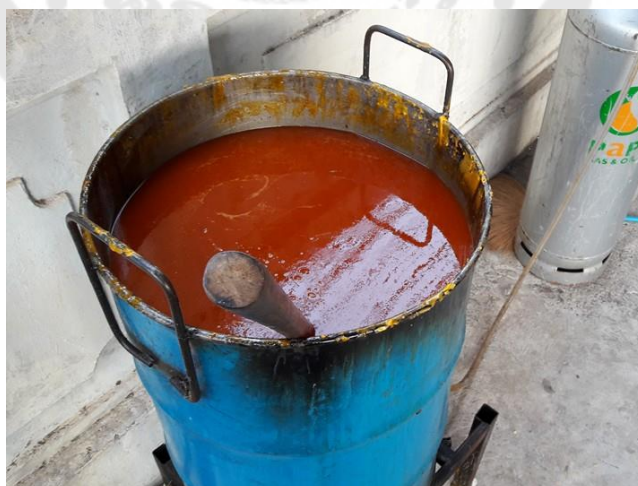
2.1.5 ในระหว่างที่ต้มเทียนให้สังเกตสีของเทียน หากสีของเทียนยังไม่สวย ไม่เหลือง เหมือนสีเทียน สามารถใส่สีผสมเทียนลงไป เพื่อเพิ่มความเข้มให้กับเทียนได้

ภาพประกอบ 46 สีส้อมเทียน (ในอดีตใช้สีฝุ่นในการย้อมเทียนแทนสีย้อมเทียนในปัจจุบัน)

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

2.1.6 เมื่อเทียนละลายหมดแล้ว วิธีในการสังเกตว่าเทียนละลายจนเป็นน้ำเทียนหมดหรือไม่ ให้ใช้ไม้หรือกระบวยจุ่มลงไปบริเวณก้นถังต้มเทียน หากจุ่มลงไป ก้นถังไม่มีก้อนเทียนแสดงว่าเทียนละลายหมดแล้ว จากนั้นรอให้ตะกอนนอนก้นถังก่อน จึงจะสามารถเทน้ำเทียนใส่ถ้วยพักได้

ภาพประกอบ 47 ภาพน้ำเทียนในถังต้ม

ที่มา: พระมหาสำเร็จ จิตตปสาโท. (2562).

2.1.7 เมื่อตะกอนนอนกันแล้ว สังเกตได้จากน้ำเตียนในถังตมึง ไม่หมุนเป็นน้ำวน ให้ใช้ไฟเบา ๆ หรือปิดเตาแก๊ส จากนั้นใช้กาน้ำร้อนหรือเหยือกตักน้ำเตียนมาพักไว้ในถ้วย เพื่อเวลาเทลงในบล็อกลูกเตียนจะได้ไม่ร้อนเกินไป

ภาพประกอบ 48 การเทน้ำเตียนใส่ถ้วยเพื่อพักน้ำเตียนให้เย็นก่อนการเทลงบล็อก

ที่มา: ผู้วิจัย. (2560).

2.1.8 หลังจากตักน้ำเตียนออกจนเกือบหมดถังแล้ว ให้ยกถังตมึงเตียนลงจากเตา และคนก้นถังให้ตะกอนลอยขึ้นมา จากนั้นเทน้ำเตียนที่มีตะกอนใสในภาชนะที่เตรียมไว้ เพื่อเก็บน้ำเตียนที่มีตะกอนปนอยู่ไปใช้ในงานอื่น

ภาพประกอบ 49 ขั้นตอนการทำความสะอาดถังตมึง เพื่อรองตมึงเตียนรอบใหม่

ที่มา: ผู้วิจัย. (2560).

2.1.9 เมื่อพักน้ำเทียนใส่ถ้วย รอประมาณ 10-15 นาทีแล้ว ให้นำเทียนลงในบล็อกเหล็ก ในขณะที่เทให้สังเกตด้วยว่ามีน้ำเทียนไหลซึมออกมาหรือไม่ หากมีให้รีบทำการอุดรูรั่วของบล็อกเทียนโดยทันที และหยุดการเทไว้ก่อน ในการเทน้ำเทียนลงบล็อก จะใช้เวลาต่อเนื่องกันทั้งวัน เพื่อไม่ให้เทียนที่เทไปครั้งแรกแข็งตัวก่อน หากเทียนแข็งตัวแล้วเทเทียนลงไปทับเทียนจะไม่ยึดติดกัน ต้องรื้อบล็อกและเทเทียนใหม่

2.1.10 ในระหว่างที่เทเทียนลงบล็อก สามารถต้มเทียนรอบใหม่รอได้เลย เพื่อไม่ให้เกิดการทิ้งช่วงของการเทไว้นานเกินไป ป้องกันน้ำเทียนรอบแรกแข็งตัวก่อน

ภาพประกอบ 50 การต้มเทียน

ที่มา: พระมหาสำเร็จ จิตตปสาโท. (2562).

2.1.11 จากนั้นรอประมาณ 1 อาทิตย์ เพื่อให้เทียนที่หล่อไว้แข็งตัว จึงจะสามารถถอดบล็อก และทำความสะอาดคราบที่ติดอยู่บนต้นเทียน และนำต้นเทียนที่หล่อเสร็จเรียบร้อยแล้วไปใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 51 ต้นเทียนพรรษาที่หล่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ที่มา: พระมหาสำเร็จ จิตตปสาโท. (2562).

2.2 ขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษา

2.2.1 เมื่อได้ต้นเทียนพรรษาที่แห้งสนิทแล้ว ทำความสะอาดต้นเทียนแล้ว ช่างจะนำกระดาษเทา-ขาว มาติดรอบต้นเทียนพรรษา โดยใช้เครื่องเย็บกระดาษ เย็บรอบ ๆ ต้น เพื่อให้กระดาษยึดติดกับต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 52 การใช้กระดาศเตา-ขาว ตีกรอบต้นเทียนพรรษา

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.2.2 เมื่อเย็บกระดาศเรียบร้อยแล้ว ช่างจะเขียนลายลงไปบนกระดาศเตา-ขาว ซึ่งลวดลายที่เขียนลงไปจะไม่มีกร่างไว้ก่อนในกระดาศอื่น ๆ จะเขียนลายลงไปสดๆ ในตอนนั้น โดยลายที่เขียนลงไปบนกระดาศเตา-ขาว จะเป็นลายที่มีการคิด ออกแบบไว้แล้ว โดยบางครั้ง การเขียนลายจะขึ้นอยู่กับอารมณ์ในตอนนั้น แต่ก็มีบางครั้งก่อนการเขียนลาย อาจเปิดดูสมุดที่บิดาของช่างใหญ่ได้เขียนไว้ก่อนการเขียนลาย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการร่างแบบบนต้นเทียนพรรษา หรือบางครั้งช่างใหญ่จะวาดลงกระดาศไม้เล็ก ๆ ใส่กระเป๋ากางเกง เมื่อถึงเวลาร่างท่านจะนำขึ้นมาดู และวาดลายนั่นลงไปด้วย เวลาในการเขียนลายลงบนต้นเทียนพรรษา ใช้เวลาประมาณ 1 วัน ถึง 1 อาทิตย์ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของช่างเป็นส่วนใหญ่ การเขียนลายลงบนต้นเทียนพรรษามี 2 แบบ คือ 1. การเขียนสด ๆ ลงบนต้นเทียนพรรษาโดยไม่มีกระดาศรองรับ 2. การใช้กระดาศเตา-ขาวปิดลงบนต้นเทียนพรรษา โดยช่างและลูกศิษย์ท่านอื่น ๆ จะถนัดในแบบที่ 2 มากกว่าเพราะลายคงอยู่ได้นานกว่ากว่าร่างบนต้นเทียน

ภาพประกอบ 53 การร่างแบบบนกระดาดษาเทา-ขาว

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.2.3 เมื่อเขียนลายลงบนกระดาดษาเสร็จแล้ว จะเจาะกระดาดษาให้เป็นลายตามที่ได้ร่างไว้ โดยการเจาะกระดาดษาจะเก็บร่างกระดาดษาที่เป็นลวดลายเอาไว้ ส่วนที่เป็นช่องไฟจะเจาะกระดาดษาออก เมื่อเจาะเสร็จหมดแล้ว จะใช้เกรียงขัดเส้นรอบนอกตามรอยกระดาดษา เมื่อเสร็จแล้วนำกระดาดษาออกจากบริเวณที่ต้องการแกะ เมื่อแกะกระดาดษาในบริเวณที่ต้องการเรียบร้อยแล้ว จะนำไฟสปอर्टไลท์ (หากไม่มีสปอर्टไลท์จะอาศัยพลังงานแสงอาทิตย์เป็นตัวช่วยให้เทียนอ่อนตัว และใช้เครื่องเป่าความร้อนเป็นตัวช่วยอีกหนึ่งทางเลือก) มาใช้ในการเผาเทียนบริเวณที่ต้องการแกะ เพื่อให้เทียนตรงบริเวณนั้นอ่อนตัว ส่วนที่กระดาดษาเทา-ขาวปิดอยู่ก็จะโดนความร้อนน้อยกว่า ส่วนที่โดนไฟสปอर्टไลท์โดยตรง การสังเกตว่าเทียนอ่อนตัวหรือยัง ช่างจะดูใช้วิธีสัมผัสที่เนื้อเทียน หากเทียนเริ่มไหลเป็นน้ำ ช่างจะปิดไฟสปอर्टไลท์ทันที ยังไม่ลงมือแกะเทียนบริเวณนั้น เพราะเทียนอ่อนเกินไป การแกะต้นเทียนพรรษาจึงต้องใช้ความร้อนเพื่อให้เทียนอ่อนตัวในระยะเวลาที่เหมาะสม

ภาพประกอบ 54 ภาพการเจาะกระดาดาชเทว-ชาว ตามแบบร่าง

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

ภาพประกอบ 55 ภาพการทำให้เทียนอ่อนตัวโดยการใช้ความร้อน (สปอร์ตไลท์)

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.2.4 การแกะเทียน เมื่อต้องการให้ลวดลายเกิดเป็นร่องลึกลงไป ช่างจะแกะจากความลึกของเทียนแต่ละชั้น และวางแผนในการแกะตั้งแต่ตอนเทเทียนลงบล็อกล้อเทียน พรรษาว่าจะเจาะร่องเทียนมีให้มีความลึกความเท่าใด ลวดลายซับซ้อนเพียงใด เช่น ให้มีความลึกของร่องเทียนประมาณ 7 -10 เซนติเมตรเป็นอย่างต่ำ ถ้าหากแกะไปแล้วเส้นไม่คม จะตัดซ้ำอีกรอบ ในขณะที่เทียนยังอ่อนตัวอยู่ โดยในขณะที่แกะต้องทำในเวลาที่ยเทียนร้อน หากจะมาแกะซ่อมในวันถัดไป ก็ต้องทำให้เทียนอ่อนตัวโดยใช้สปอร์ตไลท์ทุกครั้ง จะไม่ทำในตอนที่ยเทียนแข็งโดยเด็ดขาด หรือใช้วิธีการนำต้นเทียนมาตากแดดก็ได้ แต่เวลาเคลื่อนย้ายต้องระมัดระวัง เพราะต้นเทียนมีน้ำหนักมาก

2.2.4.1 การแกะลายลงบนต้นเทียนพรรษา จะเริ่มจากการแกะบริเวณโคนของต้นเทียนพรรษาก่อน ซึ่งช่างใหญ่มักจะเริ่มต้นการแกะลวดลายของต้นเทียนด้วยลายนกคาบหรือนาคขบ แยกเป็นลายซ่อ จากนั้นจึงมีการไล่ลายเถาขด หรือเถาเปลวสลับกันไปให้เกิดมิติ ซึ่งการแกะเริ่มแรกจะยังไม่ไล่ลายละเอียดที่ซับซ้อน จะแกะเพียงเส้นรอบนอกให้เห็นเค้าโครงก่อน

ภาพประกอบ 56 การแกะต้นเทียนของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2559).

2.2.4.2 จากนั้นเมื่อได้ลายเถาขึ้นมาแล้ว จะเขียนขอบหน้ากระดาน และลายหน้ากระดานลงไป

ภาพประกอบ 57 ภาพต้นเทียน ที่ทำการเจาะและเขียนลายบางส่วนเสร็จแล้ว

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.2.4.3 เมื่อได้เส้นรอบนอกแล้ว จึงมาเก็บรายละเอียดของลายตาม
หลังจากที่ร่างแบบไว้แล้ว

ภาพประกอบ 58 ภาพการเก็บรายละเอียดของลาย

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

2.2.4.4 เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะตรวจสอบงานอีกครั้ง และทำความสะอาดต้นเทียน

2.2.5 เมื่อแกะลวดลายลงบนต้นเทียนพรรษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะต้องมีการรักษาอุณหภูมิของต้นเทียนพรรษาไม่ให้ร้อนเกินไป หลังจากนั้นจะเก็บรายละเอียดของงาน และตกแต่งเพิ่มเติม โดยการใส่ดินเทียน และยอดของต้นเทียนพรรษา ในส่วนของต้นเทียนและยอดต้นเทียนจะใช้วิธีการเทพิตติ เพื่อความรวดเร็วและประหยัดเวลา

ภาพประกอบ 59 ต้นเทียนที่แกะสลักลวดลายเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ที่มา: ผู้วิจัย. (2559).

ภาพประกอบ 60 ตีนเทียน

ที่มา: ผู้วิจัย. (2560).

ภาพประกอบ 61 ยอดเทียน จากการเทพิมพ์

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

2.2.6 จากนั้นจะนำต้นเทียนพรรษาที่แกะเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไปประดับบน ขบวนเทียนพรรษา เพื่อใช้ในการแห่เทียนพรรษา หลังจากการแห่เทียนพรรษาเรียบร้อยแล้ว จะนำ พลาสติกมาห่อต้นเทียนพรรษา เพื่อป้องกันฝุ่นจับต้นเทียนพรรษา และนำต้นเทียนพรรษาไปใช้ใน ปีต่อไป ๆ การนำต้นเทียนพรรษามาใช้จะเป็นการหมุนเวียนต้นเทียนพรรษา สลับกันไปมา เช่น เมื่อ 2 ปีที่แล้วเคยใช้เทียนต้นนี้ในการแห่เทียนพรรษาแล้ว อีกสองปีต่อมาก็นำมาใช้ใหม่ได้ จะไม่ แกะต้นเทียนพรรษาใหม่ทุกปี เพราะเปลืองงบประมาณและกำลังแรงงาน

ภาพประกอบ 62 ภาพต้นเทียนบนขบวนรถเทียนพรรษา โรงเรียนโนนสูงศรีธานี
แกะโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: จักรพันธ์ จงเพ็งกลาง. (2562).

ภาพประกอบ 63 ภาพต้นเทียนบนขบวนรถเทียนพรรษา วัดโพธิ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา แกะโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2562).

ภาพประกอบ 64 ภาพการใช้พลาสติกห่อต้นเทียนป้องกันฝุ่น หลังจากแกะต้นเทียนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

จากการศึกษาขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา ของช่างใหญ่ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษาจะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ การหล่อต้นเทียนพรรษา และการแกะลวดลายช่างโนนสูงบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งในทั้ง 2 ขั้นตอนนั้น ช่างใหญ่จะมีกลวิธี และกระบวนการในแต่ละขั้นตอนที่เกิดจากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูก จนได้มาเป็นขั้นตอนที่นำมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา และแกะต้นเทียนพรรษามาจนถึงปัจจุบัน ให้ผู้คนได้เรียนรู้กลวิธี กระบวนการ เพื่อนำไปใช้ในการต่อยอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และการแกะลวดลายต้นเทียนพรรษาให้คงอยู่สืบต่อไป

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1. ลวดลายของช่างโนนสูงที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

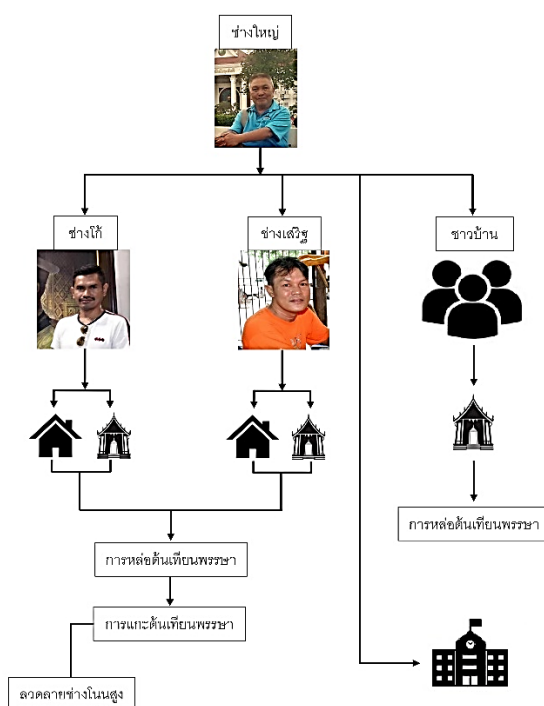
ลวดลายของช่างโนนสูงที่นำมาใช้ในการหล่อต้นเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ส่วนใหญ่เป็นลายไทยประเภทลายเถา มีต้นแบบมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย จากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ และลูกศิษย์ของช่างใหญ่ ลวดลายของช่างโนนสูงมีทั้งลายเถาขด และลายเถาเปลว อยู่บนต้นเทียนพรรษา โดยการออกลายแต่ครั้งหนึ่งจะมีการนำลายเถา เข้าไปใช้บนต้นเทียนพรรษา ซึ่งการนำลายเถามาใช้ถือเป็นเอกลักษณ์ของลวดลายช่างโนนสูง โดยที่มาของการออกลายในยุคเริ่มแรกของช่างโนนสูง มาจากบิดาของช่างใหญ่ คือ คุณครูศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร เป็นผู้ออกลายและบันทึกลวดลายเป็นคนแรก และถ่ายทอดให้กับช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร โดยลายที่ใช้แกะบนต้นเทียนพรรษาในยุคแรก จะเป็นลายเถาขด หรือเถาเปลวอย่างเดียว จะแยกกันก่อน ยังไม่มีการผสมผสานกัน เมื่อมาถึงยุคของช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) ท่านมีความคิดแปลกใหม่จึงผสมผสานทั้งลายเถาขด และลายเถาเปลวเข้าด้วยกัน ใส่บนต้นเทียนพรรษาต้นเดียวกัน เกิดเป็นต้นเทียนพรรษาที่มีเอกลักษณ์ของตัวช่างใหญ่

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

การถ่ายทอดลวดลายของช่างโนนสูงที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการถ่ายทอดทางอ้อม ที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการเห็น การสังเกต การฝึกปฏิบัติ และทำตาม จนเกิดเป็นความเคยชิน และสามารถลงมือทำได้ด้วยตนเอง เป็นประสบการณ์ที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสกับสิ่งนั้นจนติดเป็นนิสัย ในการถ่ายทอดการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้น สถานที่ในการถ่ายทอดความรู้ อยู่ในทุก ๆ ที่ ๆ มีการหล่อเทียนพรรษาโดยใช้ลวดลายช่างโนนสูง ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด โรงเรียนหรือสถานที่อื่น ๆ เพราะช่างกล่าวว่า “คนเราสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ทุกที่ และทุกเวลา” (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561) และจากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ในการหล่อเทียนพรรษา พบว่า ช่างใหญ่เรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา จากบิดาช่างใหญ่ โดยวิธีการ “ครูพัก ลักจำ” จากที่บ้าน เพราะได้ใกล้ชิดและคุ้นชินกับกิจกรรมเหล่านั้นอยู่แล้ว เหมือนกับเป็นกิจกรรมในครอบครัว จึงได้เห็นกระบวนการทำงานต่าง ๆ มา

ตั้งแต่เด็กจนสามารถจำได้ และทำตามได้ และอีกประการหนึ่งคือบิดาของช่างใหญ่จะคอยสอนบอก เล่า แนะนำ ให้ลงมือทำ ทำให้จดจำได้ และสามารถลงมือปฏิบัติได้

การถ่ายทอดความรู้จากบิดาของช่างใหญ่สู่ช่างใหญ่จึงเป็นการเรียนรู้จากการได้เห็นในทุกวัน เพราะเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน “เพราะอยู่ที่บ้าน เห็นพ่อทำจึงต้องช่วยทำ และจำได้” (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561) และจากการได้เห็นนั้นจึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ของช่างใหญ่ จนพัฒนาตนเองให้สามารถออกลายและแกะลายได้ด้วยตนเอง จนเริ่มมีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักมากขึ้น จึงมีช่างทำเทียนพรรษาในเขตจังหวัดนครราชสีมาหลายต่อหลายคน เข้ามาเป็นลูกศิษย์ เรียนรู้การแกะเทียนพรรษาลวดลายช่างโนนสูง หนึ่งในนั้น คือ ช่างโก้ (เพชรภูพาน หมอดง) กับช่างเสริฐ (ประเสริฐ เลิศศรีศิลป์) ซึ่งถือว่าเป็นลูกศิษย์เอกที่ได้เรียนรู้กระบวนการการออกลายและแกะลวดลายช่างโนนสูง และเทคนิคกระบวนการในการหล่อเทียนพรรษา จนสามารถออกลายและแกะเทียนพรรษาของตนเองได้ สร้างชื่อเสียงและผลงานมากมาย จากการสัมภาษณ์ช่างทั้งสองคนเรียนรู้การแกะต้นเทียนพรรษาจากการสังเกตและลงมือทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อน เรียนรู้จากการช่วยงานในทุกวัน สังเกต จดจำ และฝึกปฏิบัติลงมือทำ จนสามารถแกะต้นเทียนได้ด้วยตนเอง จากการช่วยเติมพิมพ์ ต้มเทียน ตัดเทียนลงบนขบวนเทียนพรรษา เป็นต้น

ภาพประกอบ 65 ภาพแสดงผังการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาไม่ใช่แค่เพียงถ่ายทอดจากบิดาสู่บุตร จากช่างใหญ่สู่ลูกศิษย์เท่านั้น ชาวบ้าน และโรงเรียนในเขตตำบลโนนสูงก็ได้เรียนรู้กระบวนการ วิธีการในการหล่อเทียนพรรษาด้วย ทำให้เกิดการถ่ายทอดและการเรียนรู้ผ่านระบบโรงเรียน เพราะโรงเรียนส่งต้นเทียนพรรษาเข้าร่วมประกวด ช่างใหญ่จึงไปช่วยโรงเรียนทำเทียนพรรษา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากตรงนี้ และอีกทั้งในสมัยก่อนทางเทศบาลจะมีการจับคู่โรงเรียนกับวัดเข้าด้วยกัน เพราะโรงเรียนมีจำนวนคนเยอะ เมื่อมีคนเยอะ ก็สามารถไปช่วยวัดทำเทียนพรรษาได้เสร็จเร็วขึ้น จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และครูในโรงเรียนยังได้ช่วยสอนศิลปะให้กับชุมชนและวัดด้วย และจากการช่วยเหลือกันของช่างใหญ่ โรงเรียน วัด และชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น และร่วมกันอนุรักษ์ รักษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้ลูกหลานได้คงอยู่สืบต่อมา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง สู่อะบบโรงเรียนนั้น ในตำบลโนนสูงมีโรงเรียนหลายแห่งที่มีการส่งต้นเทียนพรรษาและขบวนเทียนพรรษาเข้าร่วมประกวดกันในระดับเทศบาล มีทั้งโรงเรียนประถม และมัธยม ซึ่งโรงเรียนส่วนใหญ่จะส่งเฉพาะต้นเทียนพรรษาเข้าประกวด มีการตกแต่งขบวนเทียนพรรษาเล็กน้อยเท่านั้น และต้นเทียนพรรษาที่ใช้ในการประกวดส่วนใหญ่จะเป็นต้นเทียนพรรษาจากการติดพิมพ์ ไม่ใช่ต้นเทียนพรรษาจากการแกะลวดลาย มีเพียงโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมในเขตตำบลโนนสูงเท่านั้นที่มีการแกะต้นเทียนพรรษา และประดับตกแต่งต้นเทียนพรรษา ซึ่งต้นเทียนพรรษาของโรงเรียนโนนสูงศรีธานีนั้น ส่วนใหญ่เป็นฝีมือการแกะของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ที่ท่านได้เข้ามาช่วยโรงเรียนในการหล่อเทียนพรรษา ตั้งแต่ขั้นตอนของการออกแบบขบวนเทียนพรรษา ไปจนถึงการประดับตกแต่งต้นเทียน ทำให้โรงเรียนได้เรียนรู้กระบวนการในการหล่อเทียนพรรษาจากช่างใหญ่ และสามารถนำกระบวนการในการหล่อเทียนพรรษานั้นมาใช้ในการถ่ายทอดให้นักเรียนและคณะครูที่สนใจได้เรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากช่างใหญ่ ซึ่งกระบวนการในการเรียนรู้ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของโรงเรียนนั้น นักเรียนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเทเทียนพรรษา เพื่อหล่อเป็นต้นเทียนพรรษา และหากมีนักเรียนที่มีความสนใจเป็นพิเศษ และต้องการศึกษาลวดลายหรือขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษาที่ละเอียดขึ้น นักเรียนสามารถเข้าไปเรียนรู้กระบวนการนั้นจากการเข้าไปช่วยคณะครูและช่างใหญ่ในการหล่อเทียนพรรษา ซึ่งนักเรียนที่เข้ามาส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่อยู่ใกล้กับบริเวณที่มีการหล่อเทียนพรรษา และนักเรียนที่มีชั่วโมงว่างจากการเรียน จะเข้าไปช่วยในการเทพิมพ์ แกะพิมพ์ ในขั้นตอนที่ไม่ได้ซับซ้อนมากนัก การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ผ่านระบบ

โรงเรียนจึงไม่ใช่การนำการหล่อเทียนพรรษาใส่เข้าไปในหลักสูตรของสถานศึกษา แต่เป็นการเรียนรู้จากการที่โรงเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับประเพณีในท้องถิ่น และให้นักเรียนในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมกับประเพณีนั้น ผ่านการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วม นักเรียนจะเกิดความคุ้นชินและเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นผ่านการมีส่วนร่วมโดยที่ครูผู้สอนไม่ต้องใส่เนื้อหาการหล่อเทียนพรรษาเข้าไปในวิชาเรียน

ภาพประกอบ 66 ภาพกิจกรรมการหล่อเทียนพรรษาของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี

ที่มา: เอกลักษณ์ ไชยพิมพา. (2561).

ภาพประกอบ 67 การมีส่วนร่วมของนักเรียนโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ในการหล่อเทียนพรรษา

ที่มา: เอกลักษณ์ ไชยพิมพา. (2561).

ภาพประกอบ 68 การมีส่วนร่วมของคณะครูโรงเรียนโนนสูงศรีธานี
ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ในการหล่อเทียนพรรษา

ที่มา: เอกฉัตร ไชยพิมพ์. (2561).

ภาพประกอบ 69 ขบวนเทียนพรรษาของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี
ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: เอกฉัตร ไชยพิมพ์. (2561).

“การเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่มีวันหยุด แม้ทุกวันนี้ก็ยังเรียนรู้อยู่
งานศิลปะทุกวันนี้จะต้องไม่เก่ง ต้องเรียนรู้ตลอด คุณคนอื่นด้วย
อันไหนดีดูเอาเถียง อันไหนไม่ดีดูเอาอย่าง แต่ก็ต้องดูเขาด้วย
อย่าคิดว่าตัวเองเก่ง ทุกวันนี้ก็ต้องเรียนรู้อยู่” (สุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การ
สื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561)

2.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงษ์ พร้อม พิพัฒน์พร จากบิดาหรือคุณครูศิโรตม์ พร้อมพิพัฒน์พร

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา และทำการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงษ์
พร้อมพิพัฒน์พร ผู้เป็นต้นแบบในการถ่ายทอดลวดลายการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่าง
โนนสูง โดยการนำลายเถาทั้ง 2 แบบ คือ ลายเถาขดและลายเถาเปลวมาผสมผสานลวดลายลงบน
ต้นเทียนพรรษานั้น ได้ข้อมูลดังนี้

นายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร หรือช่างใหญ่เรียนรู้การเขียนลายมาจากบิดา ซึ่ง
เป็นครูสอนศิลปะ ของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี คือ คุณครูศิโรตม์ พร้อมพิพัฒน์พร (ท่านเสียชีวิต
แล้ว) คุณครูศิโรตม์ เป็นครูศิลปะที่มีความเชี่ยวชาญในการเขียนภาพลายไทย ท่านเขียนภาพลาย
ไทยลงสมุดบันทึกไว้มากมาย และท่านยังเป็นผู้ที่ออกแบบลายลวดลายพิมพ์เทียนให้กับโรงเรียน
และวัดต่าง ๆ ในตำบลโนนสูงในช่วงที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ คุณครูศิโรตม์จึงเป็นเสมือนต้นแบบในการ
เขียนลายไทยให้กับช่างใหญ่ ช่างใหญ่เริ่มได้เห็นการทำเทียนพรรษามาตั้งแต่เป็นเด็ก ทำให้ซึมซับ
และเรียนรู้วิถีและกระบวนการในการทำเทียนมาโดยไม่ได้มีผู้ใดบังคับ แต่ช่างใหญ่ท่านไม่ได้เรียน
จบทางด้านศิลปะมาโดยตรง ท่านมีความชอบ และเคยพยายามจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยศิลปากร
ในช่วงวัยรุ่น แต่สอบไม่ได้ ท่านจึงเรียนรู้การเขียนลายไทยจากเพื่อนพ้องที่รู้จักกัน และสาเหตุที่ช่าง
ใหญ่สามารถเขียนลายไทยได้อย่างคล่องมือ เพราะท่านมีพื้นฐานการเขียนสีน้ำ สีชอล์คสีน้ำมัน การ
เขียนภาพเหมือนมาก่อน ท่านเคยรับจ้างเขียนภาพ บริเวณสนามหลวง กรุงเทพมหานคร ในช่วง
วัยรุ่นที่สอบไม่ติด พอกลับมาอยู่ที่บ้านเกิดจังหวัดนครราชสีมา ก็รับจ้างวาดภาพเหมือน ด้วย
เหตุผลนี้ทำให้เวลาท่านออกลายบนต้นเทียนพรรษาจึงออกลายได้อย่างคล่องมือ เมื่อมาอยู่ที่บ้าน
คุณครูศิโรตม์ได้ถ่ายทอดการเขียนลายให้กับช่างใหญ่จนสามารถนำลวดลายเหล่านั้นมาประยุกต์
ให้เป็นลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองจนทุกวันนี้

ลวดลายที่ช่างใหญ่เขียนขึ้นมานั้น เป็นลายเถา 2 แบบ คือ ลายเถาขด และลาย
เถาเปลว ผสมผสานกันอยู่บนต้นเทียนพรรษา อีกทั้งมีการใส่ลวดลายไทยอื่น ๆ ลงไปบนต้น
เทียนพรรษาด้วย เช่น ช่อลายแบบต่าง ๆ ลายนกคาบหรือนาคขบ ลายกระจัง ลายกระหนก เป็น

ต้น โดยจัดวางให้เกิดการทับซ้อนกันไปตามรูปทรงของต้นเทียนพรรษา ให้เป็นมิติ มีความลึกตื้นกันไป ซึ่งลายเถาขดและเถาเปลวที่นำมาใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษานั้น อิงมาจากลายไทยสมัยอยุธยาตอนปลาย ตามคำบอกเล่าของช่างใหญ่และลูกศิษย์

ภาพประกอบ 70 ภาพการแกะต้นเทียนพรรษาที่ผสมผสานลวดลายเถาขดและเถาเปลว

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2562).

ภาพประกอบ 71 ภาพการแกะต้นเทียนพรรษาที่ผสมผสานลวดลายเถาขดและเถาเปลว

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

จากภาพประกอบ 70 และ 71 เป็นภาพการแกะต้นเทียนพรรษาที่มีการนำลายเถาขดและเถาเปลวใส่ลงบนต้นเทียนพรรษา โดยช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พรหมพิพัฒน์พร เป็นผู้ออกแบบและแกะลวดลายลงไปบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งทั้งสองภาพจะแสดงให้เห็นถึงลวดลายของต้นเทียนพรรษาที่แตกต่างกัน แม้ว่าช่างใหญ่จะเป็นผู้ออกแบบลวดลายของทั้ง 2 ต้น ต้นเทียนในภาพประกอบ 70 เป็นต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบโดยลวดลายจากลายสมัยอยุธยาตอนปลาย มีการใช้ลายเถาเปลวแกะลงบนต้นเทียน สลับซับซ้อนกัน จากมุมมองที่เห็นจะพบว่ามี การแกะพญานาคลงบนต้นเทียนพรรษาด้วย เป็นการแกะโดยใส่เรื่องราวเข้าไปผสมกับลายไทย ส่วนต้นเทียนพรรษาในภาพประกอบ 71 เป็นต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบโดยอิงลวดลายมาจากลวดลายพม่า โดยการแกะลายเปลวและลายเถาขดสลับกันไปมา และแตกช่อบริเวณลายเถาขด ให้เป็นลายดอกไม้ตามแบบพม่า และแตกช่อจากดอกไม้เป็นลายช่อแบบไทย ซึ่งต้นนี้เป็น การนำลายพม่าและลายไทยมาอยู่บนต้นเทียนต้นเดียวกัน เพื่อให้เกิดความแตกต่างของต้นเทียนพรรษา ซึ่งต้นเทียนพรรษาทั้งสองต้น ถึงแม้จะอิงลวดลายต่างกัน แต่จะสังเกตเห็นได้ว่าการนำลายเถาขด และ

ลายเถาเปลวเข้าไปใช้บนต้นเทียนพรรษาเหมือนกัน ความลึก ความคมชัดของลายเส้น การเว้นช่องไฟ ของทั้งสองต้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่มีเฉพาะช่างโนนสูงเท่านั้น และลวดลายที่มีความเป็นเอกลักษณ์นี้ก็ได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับลูกศิษย์ที่มีความสนใจ เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงให้คงอยู่สืบต่อไป

2.1.1 จุดมุ่งหมายในการถ่ายทอด

นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร หรือช่างใหญ่ ให้เหตุผลว่า เพราะ “เสียดายอุตสาหกรรมความคิดตั้งนาน เดี่ยวมันก็หาย เดี่ยวงานมันจะตาย” (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561) เมื่อมีบุคคลที่สนใจกระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง จากแนวความคิดที่ช่างใหญ่ได้ส่งสมประสงค์การแกะต้นเทียนพรรษามาจากบิดาของตนเอง ผ่านการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ผ่านการเรียนรู้แบบใกล้ชิดแบบตัวต่อตัว ช่างใหญ่จึงไม่ได้ยึดติดว่าลูกศิษย์ที่มาเรียนจะมีความรู้ในการศิลปะหรือไม่ เพียงแคมีใจรัก และสามารถเสียสละเวลาส่วนตัวมาเพื่อเรียนรู้ได้ เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว เพราะการหล่อเทียนพรรษานั้นมีกระบวนการที่ซับซ้อน และต้องเข้าใจในทุกขั้นตอน เมื่อเข้าใจการหล่อเทียนพรรษาแล้ว หากสนใจในการแกะลวดลายลงบนต้นเทียนพรรษานั้นยิ่งต้องใช้เวลาและความประณีต อดทนมากกว่าการหล่อเทียนพรรษาหลายเท่า ฉะนั้นกว่าจะได้ต้นเทียนพรรษามาหนึ่งต้นให้ผู้คนได้ชื่นชมกันต้องใช้เวลานานหลายสัปดาห์ มีลูกศิษย์บางคนย่อท้อกลางทางทำให้ไปไม่ถึงฝั่ง ช่างใหญ่จึงอยากที่จะต้องการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ออกไป หวังเพื่อให้งานแกะเทียนจะได้คงอยู่สืบต่อไป ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมกัน จึงกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พรนั้น เพื่อให้บุคคลที่มีความสนใจในการหล่อเทียนพรรษา เข้ามาเรียนรู้วิถีและกระบวนการ และร่วมกันอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาให้คงอยู่สืบต่อไป

2.1.2 องค์ความรู้ในการถ่ายทอด

ในการถ่ายทอดความรู้ในการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อหาที่ใช้ในการถ่ายทอด ดังนี้

2.1.2.1. การหล่อเทียนพรรษา ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการหล่อต้นเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา นั้น พบว่าช่างใหญ่หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ใช้เวลาในการเรียนรู้วิถี และกระบวนการหล่อเทียนพรรษามาจากการช่วยงานหล่อเทียนพรรษาของชุมชน วัด และโรงเรียนโนนสูงศรีธานี โดยการเข้าไปเป็นลูกมือของบิดา จากนั้นจึงนำวิถี และกระบวนการที่ได้เรียนรู้ นำมาปรับใช้ให้เข้ากับกร

หล่อเทียนพรรษาในปัจจุบัน สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากบิดามารสู่ตัวช่างใหญ่เองไปจนถึงลูกศิษย์ คือ การหล่อต้นเทียนพรรษาหนึ่งต้น จะมีกระบวนการที่ซับซ้อนและรายละเอียดเล็กน้อยมากพอสมควร เช่น จำนวนเทียนที่ใช้ในการต้มในหนึ่งหม้อ การเลือกใช้เตาถ่านหรือเตาแก๊สในการต้ม การสังเกตสีของน้ำเทียนในหม้อต้มแต่ละหม้อ จะเห็นได้ว่ารายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนประกอบเล็ก ๆ ที่มารวมกัน เพื่อให้การหล่อเทียนพรรษาหนึ่งต้นนั้นสำเร็จขึ้นมาได้

การเรียนรู้จากองค์ความรู้ในการหล่อเทียนพรรษาของลูกศิษย์ช่างใหญ่นั้น จึงเกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษาตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของกระบวนการ คือ การเลือกวัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา ไปจนถึงขั้นตอนในการแกะต้นเทียนพรรษาออกจากบล็อกก่อนนำไปสู่การแกะต้นเทียนพรรษา และสิ่งที่ช่างใหญ่ถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์คือการแนะนำ และชี้แนะแนวทางให้ถูกต้อง จากการลงมือทำด้วยตนเองให้เข้าใจด้วยตนเองอย่างถ่องแท้ และเมื่อสามารถเข้าใจได้อย่างถ่องแท้แล้วก็จะสามารถนำกลวิธี และกระบวนการไปใช้ในการหล่อต้นเทียนพรรษาและถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับมาให้กับลูกศิษย์ในรุ่นต่อ ๆ และจากการลงพื้นที่ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ในการหล่อต้นเทียนพรรษา จากช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ได้ดังนี้

1. การเตรียมเทียนเพื่อใช้ในการต้ม
2. การเตรียมบล็อกเหล็กสำหรับหล่อเทียนพรรษา
3. การใส่สีในของบล็อกหล่อเทียนพรรษา
4. การลับเทียนให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อให้เทียนละลายได้เร็วขึ้น
5. การสังเกตสีของเทียน
6. การสังเกตน้ำเทียน โดยใช้ไม้หรือกระบวยจุ่มลงไปก้นถัง
7. การสังเกตตะกอนนอนก้นถังต้ม จากน้ำเทียนในถังต้ม
8. การเทน้ำเทียนลงในบล็อกเหล็ก และสังเกตการรั่วของน้ำเทียน
9. การถอดบล็อก และทำความสะอาดคราบบนต้นเทียนพรรษา

จากองค์ความรู้ในการหล่อเทียนพรรษาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร โดยการลงพื้นที่ของผู้วิจัย เป็นการสรุปข้อมูลขององค์ความรู้ จากการหล่อต้นเทียนพรรษาหนึ่งต้น ต้องผ่านกลวิธีและกระบวนการดังกล่าวมา โดยในแต่ละกระบวนการจะมีรายละเอียดที่ซับซ้อนและต้องให้ความสำคัญกับทุกกระบวนการ ฉะนั้นการจะได้ต้นเทียนพรรษาหนึ่งต้น มาเพื่อใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา ผู้สร้างสรรค์ต้องเรียนรู้และศึกษาข้อมูลดังกล่าวจน

เข้าใจอย่างถ่องแท้ได้ด้วยตนเอง และสามารถถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ได้นำไปปรับใช้และต่อยอดให้กับผู้คนที่สังคมได้ศึกษาและเรียนรู้

2.1.2.2. การแกะต้นเทียนพรรษา ในองค์ความรู้ของการแกะต้นเทียนพรรษา จะมีความละเอียดและใช้เวลาค่อนข้างนานกว่าการหล่อเทียนพรรษา และต้องฝึกฝนจนชำนาญจึงจะสามารถเข้าใจในรายละเอียดนั้นได้ ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ที่มาเรียนรู้การแกะต้นเทียนพรรษา มี 2 ประเภท คือ 1. ได้เรียนรู้การเทียนพรรษาจากอาจารย์ท่านอื่นมาก่อนแล้ว 2. ยังไม่เคยเรียนรู้การแกะเทียนพรรษาจากช่างมาก่อน ในทั้ง 2 ประเภทนี้เมื่อมารับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ สิ่งที่ได้นำกลับไปใช้จะแตกต่างกัน เพราะลูกศิษย์ จะจำครูคนแรกของตนเองก่อนเสมอ ในขณะที่สอนการแกะเทียนพรรษา ถ้าเห็นว่าลูกศิษย์ยังมีการใช้เทคนิคของอาจารย์คนแรกที่ยังเรียนมาอยู่ ช่างใหญ่จะสอนและใส่เทคนิคลงไปเพิ่มเติม ไม่บังคับให้เลียนแบบตนเองทุกอย่าง เช่น ช่างใหญ่ถ่ายทอดเทคนิคในเรื่องการบากเพิ่มเติม การแกะใส่ในของลายบนต้นเทียนพรรษา เพื่อให้ลูกศิษย์นำไปปรับใช้ตามแนวทางของตนเอง

“มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้คนที่สนใจเยอะแยะมากมาย แต่คนที่จะมาเรียนรู้การแกะ ช่างจะดูแววของคนก่อน เพราะเด็กจะจำครูคนแรกเป็นที่สุด เช่น การถือเคียง การจับพู่กัน ช่างถ่ายทอดความรู้ให้กับทุกคนโดยไม่ปิดบัง เพราะบางคนบอกได้ แต่ทำไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน พอช่วงหลัง ๆ ถ่ายทอดทั้งหมดไม่ได้ จึงบอกแค่เทคนิคเล็ก ๆ เช่น การบาก ให้บากแบบนี้แบบนี้เข้าไป” (สุรพงษ์ พร้อมพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561)

2.1.3 วิธีการถ่ายทอด

กระบวนการและขั้นตอนในการถ่ายทอดการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ของนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พรให้แก่ลูกศิษย์

2.1.3.1. ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง โดยช่างใหญ่ใช้วิธีการคือ จะทำงานของตนเองแล้วให้ลูกศิษย์ดู ศึกษา จดจำ ขั้นตอนด้วยตนเองก่อน เสมือนการ “ครูพัก ลักจำ” เมื่อสามารถจดจำ และเข้าใจเทคนิควิธีการต่าง ๆ ได้ก็จะสามารถลงมือปฏิบัติได้ในระยะเวลาต่อมา และค่อยแนะนำเพิ่มเติมให้สามารถสร้างสรรค์งานได้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ทางอ้อมที่ตัวลูกศิษย์เรียนรู้ด้วยตนเองก่อน จากการจดจำ การสังเกต และฝึกปฏิบัติตาม จนสามารถเข้าใจขั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

2.1.3.2. ลงมือทำด้วยตนเอง เมื่อศึกษาจากช่างใหญ่มาได้สักระยะเวลาหนึ่ง จนสามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ช่างใหญ่จะให้ทดลองแกะลายบนต้นเทียนพรรษา โดยให้ทดลองแกะพื้นที่เล็ก ๆ บนงานก่อน เมื่อเห็นว่าต่อยอดได้ ก็จะเริ่มพื้นที่งานใหญ่ขึ้นเรื่อย จนสามารถแกะทั้งต้นเทียนพรรษาได้

ภาพประกอบ 72 ภาพต้นเทียนแกะสลักลอยช่างโนนสูง

ที่มา: หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปีที่ 59 ฉบับที่ 18442 วันเสาร์ที่ 19 กรกฎาคม. (2551).

ภาพประกอบ 73 ภาพต้นเทียนแกะสลักลอยช่างโนนสูง

ที่มา: สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร. (2559).

ภาพประกอบ 74 ภาพต้นเทียนแกะสลักลอยช่างโนนสูง ปี พ.ศ. 2555

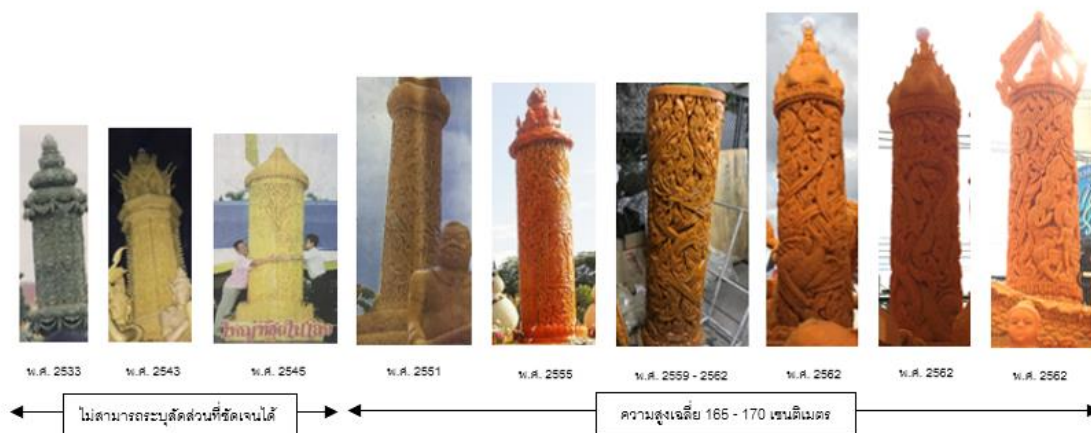
ที่มา: เอกลักษณ์ ไชยพิมพ์พา. (2555).

ภาพประกอบ 75 ภาพต้นเทียนแกะสลักลวดลายช่างโนนสูง ปี พ.ศ. 2559-2561

ที่มา: เอกลักษณ์ ไชยพิมพ์. (2561).

จากภาพจะแสดงให้เห็นถึงภาพต้นเทียนพรรษาที่แกะโดยช่างใหญ่หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2561 แสดงให้เห็นถึงลวดลายบนต้นเทียนพรรษาในแต่ละต้น ที่มีการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปใส่บนต้นเทียน บางต้นมีการนำลายเถาขดเข้าไปใช้ บางต้นนำลายเถาเปลวเข้าไปใช้ หรือบางต้นนำทั้งลายเถาขดและเถาเปลวเข้าไปใช้ ขึ้นอยู่กับการออกแบบของช่างใหญ่ แต่ลวดลายที่อยู่บนต้นเทียนพรรษาทุกต้นแสดงเอกลักษณ์ความเป็นลายช่างโนนสูงตามแบบฉบับของช่างใหญ่

ภาพประกอบ 76 ภาพแสดงต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบและแกะโดยช่างใหญ่
หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 - 2562

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

จากภาพประกอบ 76 ภาพแสดงต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบและแกะโดยช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 – 2562 แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของต้นเทียนพรรษาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในภาพที่ 1 เป็นต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์ย้อมเทียนด้วยสีเขียว ทำขึ้นในปี พ.ศ. 2533 ภาพที่ 2 เป็นต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์ สีของต้นเทียนพรรษาเป็นสีเทียนปกติไม่มีการย้อมเปลี่ยนสี ทำขึ้นในปี พ.ศ. 2543 ทั้งสองต้นมีระยะเวลาห่างกันประมาณ 10 ปี ในการทำต้นเทียนพรรษาขึ้นมา แต่กระบวนการและกลวิธียังเป็นแบบติดพิมพ์เหมือนกัน และใช้ไม้อัดในการทำบล็อกต้นเทียนพรรษาเหมือนกัน สังเกตได้จากรูปทรงแปดเหลี่ยมของต้นเทียนพรรษา ภาพที่ 3 เป็นภาพต้นเทียนพรรษาที่ทำขึ้นในปี พ.ศ. 2545 มีระยะห่างจากต้นที่ 2 ประมาณ 2 ปี ช่างใหญ่ได้เริ่มแกะต้นเทียนพรรษาและเริ่มเป็นที่รู้จักเป็นปีแรก แต่ยังใช้แผ่นสังกะสี และไม่อัดในการทำบล็อก มีการเปลี่ยนรูปทรงของบล็อกเป็นทรงกลม แต่ความหนาของต้นเทียนพรรษายังไม่หนาพอที่จะแกะให้เกิดร่องลึก และลวดลายที่คมชัดมากนัก และเริ่มมีการนำลวดลายแกะเปลวเข้าไปบนต้นเทียนพรรษาเป็นครั้งแรก โดยอิงลวดลายมาจากบิดาของช่างใหญ่ ภาพที่ 4 เป็นต้นเทียนพรรษาที่ทำขึ้นในปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นเทียนพรรษาที่ทำขึ้นจากบล็อกเหล็กไม่ใช้ไม้อัดหรือแผ่นสังกะสี สังเกตได้จากเส้นผ่านศูนย์กลางของต้นเทียนพรรษา ที่เป็นแบบแบนมาจนถึงปัจจุบัน และเริ่มมีการผสมผสานลายแกะและแกะเปลวลงไป มี

การเจาะร่องเทียนลึก คมชัด รวมทั้งยังมีการใส่เรื่องราวทางพระพุทธศาสนาแกะลงไปบนต้นเทียนพรรษาให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ภาพที่ 5 เป็นต้นเทียนพรรษาที่แกะในปี พ.ศ. 2555 เป็นต้นเทียนที่ใช้การแกะลายไทยโดยเฉพาะ มีการใส่เรื่องราวลงบนต้นเทียน แต่ยังคงลายเส้น ตามแบบฉบับช่างโนนสูง ภาพที่ 6 – 9 เป็นภาพต้นเทียนพรรษา เป็นต้นเทียนพรรษาที่ทำขึ้นมา และยังมี การใช้งานอยู่จนถึงปี พ.ศ. ปัจจุบัน ซึ่งทั้ง 4 ต้น จะแสดงให้เห็นถึงลวดลาย และเรื่องราวบนต้นเทียนพรรษาที่มีความแตกต่างกัน แต่ก็มีความคล้ายคลึงกันจากลวดลายช่างโนนสูงที่บรรจงแกะ ลวดลายเถาขดและเถาเปลวลงไป ผสมผสานกับเรื่องราวความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีการเว้นช่องไฟ ร่องลึก สร้างมิติและความสลับซับซ้อนลงไปบนต้นเทียนพรรษา โดยให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ ตามแบบฉบับของลายช่างโนนสูง ผู้วิจัยสรุปจากการศึกษาภาพต้นเทียนพรรษาทั้ง 9 ต้น ที่นำมาใช้วิเคราะห์ พบว่า ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร มีการใช้กระบวนการและ กลวิธีในการหล่อและแกะต้นเทียนพรรษาจากในอดีตจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันมาเรื่อย ๆ ตามบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป จากต้นเทียนพรรษาดัดพิมพ์ที่มีการย่อมิติ มาเป็นต้นเทียนพรรษาดัดพิมพ์แบบใช้สีเทียนปกติ จนมีการแกะต้นเทียนพรรษาและทำบล็อกต้นเทียนพรรษา ขึ้นมาจากอุปกรณ์ที่มีความคงทน และใช้งานจนมาถึงปัจจุบัน รวมทั้งลวดลายบนต้นเทียนพรรษา จากลายไทยที่ทำขึ้นมาเพื่อดัดพิมพ์ จนมาเป็นลายไทยที่ใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษา ตามแบบฉบับของช่างใหญ่ ที่มีการประยุกต์และดัดแปลงให้เข้ากับตนเอง และผสมผสานลงไปบนต้นเทียนพรรษา เกิดต้นเทียนพรรษาที่มีความประณีตและสวยงาม แสดงเอกลักษณ์ของผู้สร้างสรรค์ผลงาน ได้เป็นอย่างดี ในต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นไม่เพียงแต่เห็นต้นเทียนพรรษาที่มีความสวยงามของลวดลายเท่านั้น หากมองลึกลงไปดี ๆ จะเห็นว่าช่างใหญ่ใส่ความตั้งใจ และความคาดหวังให้ผู้คนในยุคเทคโนโลยีอย่างเรา หันมาให้ความสนใจ และร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาให้คงอยู่สืบต่อไป

2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ให้กับนายเพ็ชรภูพาน หมอดอง

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา และทำการสัมภาษณ์นายเพ็ชรภูพาน หมอดอง ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่นั้น ได้ข้อมูลดังนี้

นายเพ็ชรภูพาน หมอดอง หรือช่างโก้เป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 สนใจการเรียนรู้การเขียนลายจากช่างใหญ่ เพราะเห็นว่าการเขียนลวดลายไทยของช่างใหญ่เป็นแขนงลายไทยของอยุธยาตอนปลาย ในสายงานศิลปะของโคราชไม่มีใครเหมือน และนายเพ็ชรภูพานไม่ได้เรียนจบทางด้านศิลปะมา แต่มีใจรักในสายงานด้านนี้ มีความชื่นชอบผลงานของ

ช่างใหญ่ จึงมาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ เรียนรู้งานจากช่างใหญ่ โดยในช่วงแรก ประมาณปี พ.ศ. 2545 - 2546 จะเรียนรู้จากการ “ครูพัก ลักจำ” พอเรียนรู้มาเรื่อย ๆ จึงได้เริ่มลงมือทำจากงานเล็ก ๆ เช่น การเทพิมพ์ ทำปลอกพิมพ์ งานโครงสร้างของขบวนเทียนพรรษา เป็นต้น และเริ่มแกะลวดลายบนต้นเทียนพรรษาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2548 - 2549 โดยลายที่แกะลงบนต้นเทียนพรรษาจะเป็นลายที่มาจากครูพักลักจำจากลายของช่างใหญ่ โดยนายเพชรภูพานจะจำกัดการเขียนลาย การออกลาย และนำไปใช้ในงานแกะต้นเทียนพรรษาของตนเอง แต่บางลายก็จะเป็นลายไทยทั่ว ๆ ไป เช่น กนกเปลว หรือลายไทยอื่น ๆ โดยจะจดจำลวดลายจากช่างใหญ่และนำไปปรับเป็นสไตล์ของตนเอง สิ่งที่ได้จากช่างใหญ่มาโดยตรงคือการเขียนลายโดยไม่การร่างแบบก่อน ไม่มีการร่างแบบในสมุด แต่จะเขียนลงบนกระดาษเทา-ขาว ที่ติดอยู่กับต้นเทียนพรรษาเลย จึงทำให้เห็นว่านายเพชรภูพาน หมอดง นำเทคนิคในการร่างแบบจากช่างใหญ่ไปปรับใช้ แต่ในส่วนของทฤษฎีการและกระบวนการเขียนลาย การออกลาย จะมีการปรับ และประยุกต์ให้เป็นแนวทางของตนเอง เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของผลงานและของช่างโก้เอง ไม่รับจากช่างใหญ่ทั้งหมด

“เรียนรู้งานจากช่างใหญ่ จากการครูพักลักจำ พอมาเรียนรู้เรื่อย ๆ จึงได้ลงมือทำ” (เพชรภูพาน หมอดง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561)

2.2.1 จุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอด

จากการสัมภาษณ์นายเพชรภูพาน หมอดง ผู้วิจัยสรุปจุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ได้ดังนี้ นายเพชรภูพาน หมอดง หรือช่างโก้ ไม่มีพื้นฐานทางด้านศิลปะมาก่อน แต่มีใจรักในงานศิลปะ จึงมาขอฝากตัวเป็นศิษย์กับช่างใหญ่ เพราะมีความชื่นชอบผลงานการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ จึงมาเรียนรู้งานจากช่างใหญ่ เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษาของตนเอง และเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ และเห็นว่าการเขียนลวดลายไทยของช่างใหญ่เป็นแขนงลายไทยของอยุธยาตอนปลาย ที่ไม่เหมือนกับช่างคนใดในจังหวัดนครราชสีมา ด้วยเหตุนี้จึงมีความสนใจเป็นพิเศษ

2.2.2 องค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอด

นายเพชรภูพาน หมอดง รับองค์ความรู้จากการรับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ โดยเริ่มแรกนั้นองค์ความรู้มาจากประสบการณ์จากการช่วยงานในงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ในขบวนเทียนพรรษา เช่น การหล่อเทียนพรรษา การเทพิมพ์ การสร้างองค์ประกอบของขบวนรถเทียนพรรษา และต่อมาเริ่มฝึกการแกะต้นเทียนพรรษาเล็ก ๆ น้อย ๆ ยังไม่ได้แกะทั้งต้นเทียนพรรษาทั้งต้น เมื่อนายเพชรภูพานทำงานเหล่านี้จนเกิดความชำนาญ ช่างใหญ่เห็นว่าสามารถที่จะแกะต้นเทียนพรรษาได้ จึงได้ให้นายเพชรภูพานช่วยแกะต้นเทียนพรรษา โดยในขั้นเริ่มแรกของการ

แกะต้นเทียนพรรษานั้น จะให้แกะในพื้นที่บนต้นเทียนพรรษาแค่บางส่วน เมื่อเห็นถึงความชำนาญมากขึ้นช่างใหญ่ก็จะเริ่มให้ให้แกะต้นเทียนพรรษาเอง แต่จะคอยบอก แนะนำ เพิ่มเติม ให้ต้นเทียนพรรษาสสมบูรณ์แบบ ซึ่งกว่าจะสามารถแกะต้นเทียนพรรษาได้นั้นนายเพชรภูพาน ต้องเรียนรู้จากการเข้ามาช่วยงานในการหล่อต้นเทียนพรรษาในทุก ๆ วัน รับคำแนะนำ กลวิธี กระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษาจนสามารถสร้างสรรค์ได้ด้วยตนเอง และเรียนรู้จากการ “ครูพักลักจำ” จนได้ช่วยลงมือทำในงานที่ชิ้นใหญ่ขึ้น และทำเป็นประจำ เกิดเป็นความชำนาญ บวกกับช่างใหญ่จะคอยแนะนำแนวทางให้สามารถลงมือสร้างสรรค์งานแกะต้นเทียนพรรษาได้ด้วยตนเอง จึงสรุปได้ว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอดของนายเพชรภูพาน หมอดอง เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเองจากความใกล้ชิดและมีส่วนร่วมในการทำงานกับช่างใหญ่ สรุปองค์ความรู้ ดังนี้

1. องค์ความรู้ในการหล่อเทียนพรรษา

- 1.1 การเตรียมเทียนเพื่อใช้ในการต้ม
- 1.2 การเตรียมบล็อกเหล็กสำหรับหล่อเทียน
- 1.3 การนำท่อพีวีซีมาใช้ในการเป็นไส้ในของบล็อก
- 1.4 การสับเทียนให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อให้เทียนละลายได้เร็วขึ้น
- 1.5 การสังเกตสีของเทียน
- 1.6 การสังเกตน้ำเทียน โดยใช้ไม้หรือกระบวยจุ่มลงไปก้นถัง
- 1.7 การสังเกตตะกอนนอนก้นถังต้ม จากน้ำเทียนในถังต้ม
- 1.8 การเทน้ำเทียนลงในบล็อกเหล็ก และสังเกตการรั่วของน้ำเทียน
- 1.9 การถอดบล็อก และทำความสะอาดคราบบนต้นเทียนได้

2. องค์ความรู้ในการแกะต้นเทียนพรรษา

- 2.1 การนำกระดาษเทา-ขาว ตัดรอบต้นเทียน
- 2.2 การเขียนลายลงบนกระดาษเทา-ขาว ที่ติดอยู่บนต้นเทียนพรรษา โดยไม่มีการร่างไว้ก่อน
- 2.3 การเจาะร่องกระดาษเพื่อให้เห็นช่องไฟ
- 2.4 การใช้สปอร์ตไลท์ทำให้เทียนอ่อนตัว
- 2.5 การแกะต้นเทียนพรรษา ด้วยลายช่างโนนสูง

2.2.3 วิธีการในการรับการถ่ายทอด

นายเพชรภูพาน หมอดอง รับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ โดยการฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ช่วยงานในการทำขบวนรถเทียนพรรษา และเรียนรู้วิถีและกระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษาด้วยตนเอง โดยในบางกระบวนการที่ซับซ้อนจะมีช่างใหญ่คอยแนะแนวทาง เช่น ในการออกลาย การเว้นช่องไฟ จึงทำให้เห็นว่านายเพชรภูพานจะได้รับกระบวนการและเทคนิคในการออกลายบนกระดาษเทา-ขาว จากช่างใหญ่มา เพราะเกิดจากการรับการถ่ายทอดที่ได้มีส่วนร่วมและเห็นถึงกระบวนการในการทำงานในช่วงการทำเทียนพรรษา และนำไปปรับใช้ให้มีความเฉพาะตัวมากขึ้น แต่ก็ยังคงความเป็นลายช่างโนนสูง คือการใส่ลายเถาขดและเถาเปลวลงบนต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 77 การร่างแบบบนกระดาษเทา-ขาวลงบนต้นเทียนของนายเพชรภูพาน หมอดอง

ที่มา: เพชรภูพาน หมอดอง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 78 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 79 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 80 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพ็ชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 81 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพ็ชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 82 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพ็ชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 83 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพ็ชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 84 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 85 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายเพชรภูพาน หมอดง

ที่มา: เพชรภูพาน หมอดง. (สัมภาษณ์: 2561).

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พ ให้กับนายเพชรภูพาน หมอดอง หรือช่างโก้ พบว่า ลวดลายที่อยู่บนต้นเทียนพรรษาโดยการแกะของช่างโก้ นั้น มีการนำลวดลายของช่างใหญ่ หรือลายช่างโนนสูง เข้าไปใช้ในบางต้นเทียนพรรษาเท่านั้น ในบางต้นเทียนพรรษาจะเป็นลวดลายที่เป็นแบบฉบับของช่างโก้เอง และจะเห็นได้ว่าต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นจะมีการใส่เรื่องราวตามความเชื่อ ตามคตินิยม ประเพณีลงไปบนต้นเทียนพรรษา ผสมผสานไปกับลายเถาขดและเถาเปลว แต่ลักษณะการการออกลาย การแกะลายมีความแตกต่างกัน การออกลายตรงบริเวณโคนต้นของช่างโก้ ส่วนใหญ่จะเริ่มจากพญานาค และใช้ลำตัวของพญานาคในการเดินเส้นบนต้นเทียนพรรษา ผสมกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนามารวมทั้งช่องไฟของร่องต้นเทียนพรรษา และความลึกของลายที่แกะลงไปบนต้นเทียนพรรษามีความแตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่าช่างโก้เรียนรู้กระบวนการและกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่ และนำไปปรับและประยุกต์ให้มีความเป็นตนเองมากขึ้น จนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แต่ก็ยังนำลายเถาขดและเถาเปลวตามแบบฉบับของลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้บนต้นเทียนพรรษาในบางครั้งคราว เพื่ออนุรักษ์ลวดลายช่างโนนสูงให้สืบต่อไป

2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พ ให้กับนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา และทำการสัมภาษณ์นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่ ได้ข้อมูลดังนี้

นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ หรือช่างเสริฐ เป็นลูกศิษย์ช่างมาเกือบ 30 ปีแล้ว สนใจเรียนรู้กลวิธีและกระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษาจากช่างใหญ่ โดยจุดเริ่มต้นมาจากการที่ช่างใหญ่ได้ขึ้นหน้าหนังสือพิมพ์หน้าแรก จากการแกะต้นเทียนพรรษาวัดบัว ตำบลโนนสูง ซึ่งเป็นต้นเทียนพรรษาที่ใหญ่ที่สุดในโลก ปี พ.ศ. 2537 จึงมาขอเป็นลูกศิษย์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อีกทั้งช่างใหญ่ยังเป็นผู้เริ่มในการแกะต้นเทียนพรรษาเป็นคนแรกของจังหวัดนครราชสีมาตามคำสัมภาษณ์ของช่างเสริฐ และบิดาของช่างใหญ่ยังเป็นอาจารย์สอนศิลปะของช่างเสริฐ ทั้งช่างใหญ่และบิดาของช่างใหญ่มีความสามารถในการเขียนลายไทย และศิลปะในแขนงศิลปะไทย จึงเป็นอาจารย์สอนเขียนลาย ออกลาย ให้กับช่างเสริฐ ช่างเสริฐได้เห็นการทำเทียนพรรษามาตั้งแต่สมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จึงมาขอมาเรียนวิชาจากช่างใหญ่ และช่างใหญ่ได้ถ่ายทอดกลยุทธ์ให้ทุกอย่าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ที่เรียนรู้มาด้วยตนเอง จากการ “ครูพัก ลักจำ” จนมาถึง พ.ศ. 2537 จึงเริ่มแกะเทียนพรรษาด้วยตนเองอย่าง

จริงจัง สถานที่ที่รับการถ่ายทอดการเขียนลาย การหล่อเทียนพรรษา คือที่วัด “การทำเทียนเป็นเหมือนการทำบุญ การสร้างผลงานตนเอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญา” (นายประเสริฐ เลิศศิริศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561) ช่างเสริฐเล่าว่า การออกลายในการแกะเทียนพรรษาจะมีลายที่เป็นลายจากช่างใหญ่โดยตรง และลายที่อิงมาจากหนังสือลายไทย รวมทั้งใส่ความเป็นตัวของตัวเองลงไปด้วย เพราะลวดลายของช่างโนนสูงมีความแตกต่างจากลายไทยทั่วไป เห็นได้จากลายเถาขดและเถาเปลวที่ผสมผสานอยู่บนต้นเทียนพรรษา เป็นลายเครือเถาที่งดงาม ช่างไฟสละสลวย ไม่เหมือนกับช่างรุ่นใหม่ ลูกศิษย์ที่มาเรียนรู้การทำเทียนพรรษาต่อจากช่างเสริฐก็ยังมีอยู่ เพราะการทำเทียนพรรษาต้องมีการถ่ายทอด การสืบทอดภูมิปัญญาต่อไป ในบางปีหากตนเองแกะต้นเทียนพรรษาไม่ทันตามจำนวนต้นที่ตั้งไว้ ช่างเสริฐจะนำต้นเทียนพรรษาที่ช่างใหญ่เคยแกะไว้มาใช้ในการประดับขบวนเทียนพรรษาร่วมด้วย เป็นการนำผลงานทั้งของลูกศิษย์และของอาจารย์มาจัดแสดงร่วมกันบนขบวนเทียนพรรษา

“พ่อของช่างใหญ่เป็นอาจารย์สอนศิลปะของผมด้วย เป็นคนสอนเขียนลาย ออกลาย ทั้งช่างใหญ่และพ่อของช่างใหญ่เก่งลายไทยทั้งสองคน เหตุที่สนใจเรื่องการหล่อเทียนพรรษา เพราะเห็นการทำเทียนพรรษามาตั้งแต่สมัยเรียน ชั้นมัธยมศึกษา เคยมาขอเรียนวิชากับช่างใหญ่ ช่างใหญ่ถ่ายทอดกลยุทธ์ และถ่ายทอดวิชาให้ทุกอย่างโดยไม่หวง โดยเริ่มเรียนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง จนมาถึง พ.ศ. 2537 จึงเริ่มแกะเทียนพรรษาอย่างจริงจัง” (ประเสริฐ เลิศศิริศิลป์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 ตุลาคม 2561)

2.2.1 จุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอด

จากการสัมภาษณ์นายประเสริฐ เลิศศิริศิลป์ หรือช่างเสริฐ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ช่างเสริฐเห็นการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่จากหน้าหนังสือพิมพ์ ในปี พ.ศ. 2537 จึงมาขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่ และอีกเหตุผลข้อหนึ่งคือ ช่างเสริฐเคยเป็นลูกศิษย์ขณะเรียนอยู่โรงเรียนโนนสูงศรีธานีของบิดาช่างใหญ่ คืออาจารย์ศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร จึงมีความศรัทธาในตัวของอาจารย์ศิริศิลป์ บิดาช่างใหญ่อยู่แล้ว เมื่อเห็นผลงานของช่างใหญ่เป็นที่ประจักษ์จึงมาขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ช่างใหญ่ เพื่อเรียนรู้กฎวิธี และกระบวนการของลวดลายช่างโนนสูง

2.2.2 องค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอด

ช่างเสริฐ ได้องค์ความรู้จากการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง โดยการสร้างองค์ความรู้จากการเข้าใจด้วยตนเองเหมือนกับช่างโก้ ในเริ่มแรกนั้นช่างเสริฐเข้าไปเรียนรู้กระบวนการและกลวิธีในการแกะต้นเทียนพรรษาจากช่าง

ใหญ่ โดยการเข้าไปช่วยงานในการหล่อเทียนพรรษา บั้นหุ่น ตกแต่งขบวนเทียนพรรษา และช่วยช่างใหญ่แกะต้นเทียนพรรษาในบางต้น เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ จากการแนะนำของช่างใหญ่ และจากการเรียนรู้แบบ “ครูพักลักจำ” เนื่องจากช่างเสริฐมีพื้นฐานในการแกะต้นเทียนพรรษาอยู่แล้ว การเรียนรู้จึงสามารถเรียนรู้ได้เข้าใจในกระบวนการได้อย่างรวดเร็วมากกว่าช่างโก้ แต่เนื่องจากช่างใหญ่ไม่ใช่ครูคนแรกของช่างเสริฐ ลวดลายและกลวิธีบางอย่างจึงมีความแตกต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าช่างเสริฐเรียนรู้กระบวนการและกลวิธีในการแกะต้นเทียนพรรษาจากช่างคนแรก และจากช่างใหญ่ จึงนำกระบวนการและกลวิธีเหล่านั้นมาประยุกต์ให้กับกับตนเอง เกิดเป็นเอกลักษณ์ที่รวบรวมลวดลายจากช่างต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เป็นเสมือนการสืบทอดภูมิปัญญาของทุกช่างรวมไว้ในต้นเทียนพรรษาดั้งเดิม

2.2.3 วิธีการในการรับการถ่ายทอด

ช่างเสริฐ รับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ โดยวิธี “ครูพักลักจำ” โดยเข้าไปเรียนรู้และช่วยงานในการทำขบวนเทียนพรรษา จนได้เห็นกลวิธี และกระบวนการในการสร้างสรรค์บวกกับช่างใหญ่ให้คำแนะนำ และสอนกระบวนการต่าง ๆ ให้ในเวลาว่างมือแกะต้นเทียนพรรษา จึงนำการเรียนรู้ไปปรับใช้ และแกะต้นเทียนพรรษาขึ้นมาตามแบบฉบับของตนเอง

ภาพประกอบ 86 การร่างแบบบนต้นเทียนพรรษาโดยเขียนลงบนกระดาษเทา-ขาว

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 87 การแกะลวดลายต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 88 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 89 ตันเทียนพรราชอาณาจักรการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 90 ตันเทียนพรราชอาณาจักรการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

ภาพประกอบ 91 ต้นเทียนพรรษาผลงานการแกะของนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์

ที่มา: ประเสริฐ เลิศธีรศิลป์. (สัมภาษณ์: 2561).

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพัฒนพร ให้กับนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ หรือช่างเสริฐ พบว่า ลวดลายที่อยู่บนต้นเทียนพรรษานั้น มีการนำต้นแบบของลวดลายมาจากช่างโนนสูง คือ ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพัฒนพร มาใช้ในการแกะลงบนต้นเทียนพรรษา มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะการไม่แกะร่องให้ลึกลงไปของช่างเสริฐ แต่จะใช้วิธีการให้พื้นหลังของต้นเทียนเป็นพื้นระนาบแบนโค้งตามรูปทรงของต้นเทียนพรรษา ผู้วิจัยได้หาข้อมูลพบว่า เหตุผลที่ผลงานแกะเทียนพรรษาของช่างเสริฐส่วนใหญ่ไม่เป็นร่องลึกลงไปเหมือนกับผลงานของช่างใหญ่ เพราะช่างใหญ่ไม่ใช่อาจารย์คนแรกในการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างเสริฐ ช่างเสริฐจึงจดจำเทคนิคการแกะของช่างคนเดิมมาใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษาของตนเองมากกว่า แต่สิ่งที่เหมือนกันและรับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่มาโดยตรง คือ วิธีการเดินไส้ในของลาย ที่มีความคล้ายคลึงกับช่างใหญ่มาก จากการศึกษารายละเอียดการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของช่างเสริฐ จะเห็นได้ว่า ช่างเสริฐเรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา จากอาจารย์หลายคน และนำมาปรับให้เป็นแนวทางของตนเอง โดยผสมผสานของทุกคน

ลงไปในงานของตนเองได้อย่างชัดเจนและเด่นชัด เป็นการอนุรักษ์การหล่อเทียนพรรษาไว้ได้อย่างลงตัว

ภาพประกอบ 92 ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร หรือช่างใหญ่

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

ภาพประกอบ 93 ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายเพชรภูพาน หมอดอง (ลูกศิษย์ช่างใหญ่)

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

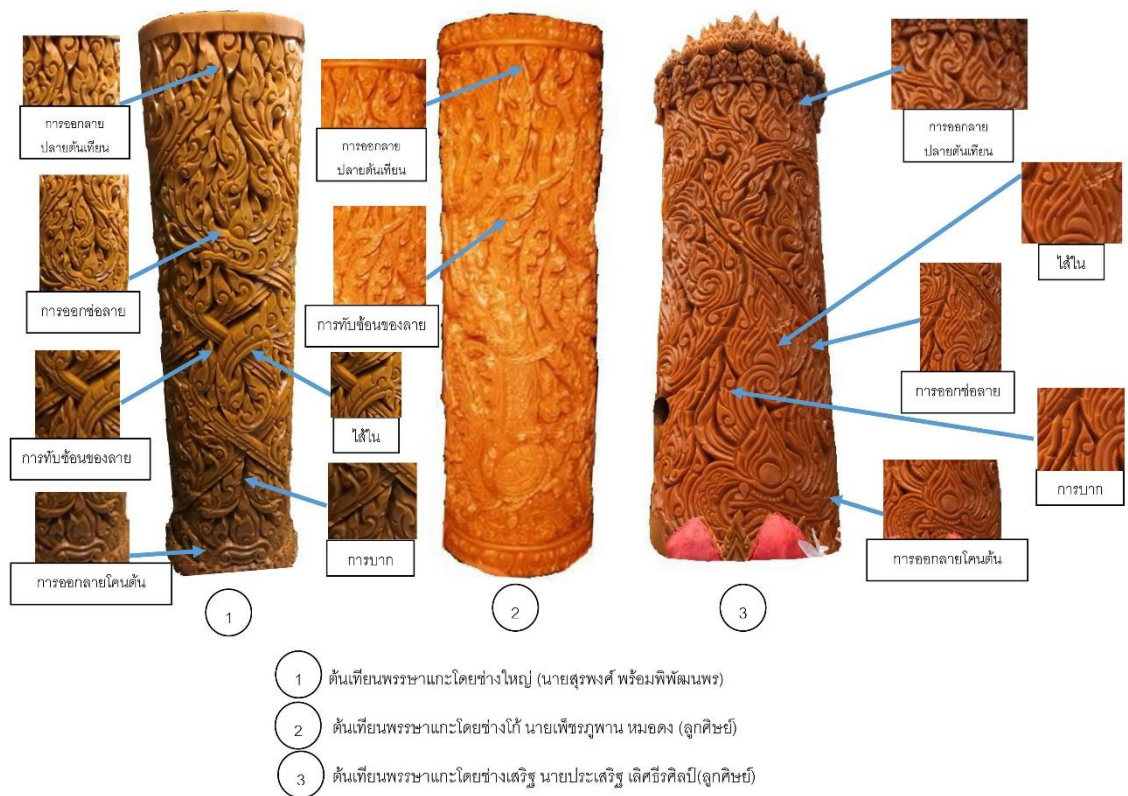
ภาพประกอบ 94 ภาพต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ (ลูกศิษย์ช่างใหญ่)

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

จากภาพประกอบ 92 เป็นภาพแสดงต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายสรุพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร หรือช่างใหญ่ ซึ่งรวบรวมภาพต้นเทียนตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 ถึง ปี พ.ศ. 2562 จากต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์ มาเป็นต้นเทียนพรรษาแบบแกะลายโดยใช้ลวดลายช่างโนนสูง จะเห็นได้ว่าต้นเทียนพรรษาที่ออกแบบและแกะโดยช่างใหญ่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลา อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบวกกับประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้สามารถหาทลวิธีในการหล่อเทียน และแกะเทียนพรรษาให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

จากภาพประกอบ 93 เป็นภาพแสดงต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายเพชรภูพานหมอดง หรือช่างโก้ ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่ จากภาพต้นเทียนพรรษาแสดงจะเห็นว่า ต้นเทียนพรรษาของช่างโก้ มีความแตกต่างจากต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ ถึงแม้ช่างใหญ่จะบอกว่าช่างโก้เป็นลูกศิษย์ที่ออกลายในการแกะต้นเทียนพรรษาคลายคลึงกับช่างใหญ่มากที่สุด แต่เมื่อดูจากต้นเทียนพรรษาที่ช่างโก้แกะ จะเห็นได้ว่าต้นเทียนพรรษาของช่างโก้มีความเป็นแบบฉบับของตนเองมาก ทั้งลวดลาย หรือเรื่องราวบนต้นเทียนพรรษา อีกสิ่งหนึ่งให้เห็นถึงความแตกต่างชัดเจนคือการแกะลายบริเวณตีนเทียน และขอบบนต้นเทียน หากเป็นช่างใหญ่ท่านจะไม่แกะลวดลายลงไป จะใช้การติดพิมพ์ แต่ช่างโก้จะแกะลวดลายไปลงแทนการติดพิมพ์ แต่สิ่งหนึ่งที่ช่างโก้ยังคงความเป็นลายช่างโนนสูงไว้ คือ การนำลวดลายเถาขดและเถาเปลวใส่ไปบนต้นเทียนพรรษา

จากภาพประกอบ 94 เป็นภาพแสดงต้นเทียนพรรษา แกะโดยนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ หรือช่างเสริฐ ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ ถึงแม้ช่างใหญ่จะไม่ใช่ครูคนแรกที่ช่างเสริฐเข้ามาเรียนรู้การแกะต้นเทียนพรรษา แต่จะเห็นได้ว่าลวดลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างเสริฐมีความคล้ายคลึงกับช่างใหญ่มากกว่าช่างโก้ การออกลาย ลวดลายเถาขดและเถาเปลวที่อยู่บนต้นเทียนพรรษา การติดพิมพ์ดินเทียนและขอบบนต้นเทียนแทนการแกะ ช่างเสริฐรับกระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้มาจากช่างใหญ่ อาจจะกล่าวได้ว่ารับมาเกือบครบทุกกระบวนการ และนำไปใช้ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าลวดลายดังกล่าวเป็นลวดลายช่างโนนสูง ถึงแม้จะไม่เหมือนกันต้นแบบร้อยเปอร์เซ็นต์แต่ก็ทำให้ได้เห็นลวดลายช่างโนนสูงจากลูกศิษย์ที่รับการถ่ายทอดจากเจ้าของภูมิปัญญาและนำไปแสดงให้เห็นแก่สายตาของบุคคลทั่วไป

ภาพประกอบ 95 ภาพแสดงความเหมือนกันของต้นเทียนพรรษาของช่างและลูกศิษย์

ที่มา: ผู้วิจัย. (2563).

จากภาพประกอบ 95 ภาพแสดงความเหมือนของต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และลูกศิษย์ จากภาพจะเห็นได้ว่าต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และลูกศิษย์ มีบางพื้นที่ของต้นเทียนลูกศิษย์ทั้ง 2 คนได้นำแบบอย่างจากการได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา นำไปปรับใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษาของตนเอง ซึ่งต้นเทียนพรรษาช่างโก้ หรือนายเพชรภูพาน หมอดง มีการแกะต้นเทียนพรรษา โดยออกลายให้เกิดการทับซ้อนกัน และปลายต้นเทียนพรรษาจะใช้ลายกระจังวนเหมือนกันกับต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ ส่วนต้นเทียนพรรษาของช่างเสรีรัฐ หรือนายประเสริฐเลิศศิลป์ บริเวณโคนต้นเทียนจะออกลายด้วยลายนกคาบหรือนาคขบ จากนั้นจะแตกลายออกจากนกคาบเป็นช่อลายขึ้นไป และส่วนของปลายต้นเทียนจะใช้กระจังวนเล็ก และมีการนำเทคนิคการบาก และใส่ในของลาย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของลายช่างโนนใส่ลงในบริเวณพื้นที่ของงาน แต่ตัวงานของช่างเสรีรัฐยังขาดมิติของการทับซ้อนลาย มิติของต้นเทียนพรรษาจะเป็นมิติเดียวกันเท่านั้นหมด ดังนั้นจะเห็นได้ว่าลูกศิษย์ของช่างใหญ่มีการนำเอากระบวนการที่ได้จากการรับการถ่ายทอดไปใช้บนต้นเทียนพรรษาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการจดจำและประสบการณ์ที่ผ่านการเรียนรู้มาของแต่ละบุคคล

ตาราง 6 ต้นเทียนพรรษาจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงจากช่างใหญ่ หรือนายสรุพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร สู้ลูกศิษย์

ต้นเทียนพรรษาจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่ หรือนายสรุพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร สู้ลูกศิษย์

ตาราง 6 (ต่อ)

ต้นเทียนพรรษา แกะลวดลายโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร	ต้นเทียนพรรษา แกะลวดลายโดยนายเพชรภู พาน หมอดอง	ต้นเทียนพรรษา แกะลวดลายโดยนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์
<p>จากภาพเป็นต้นเทียนพรรษาที่ ออกแบบและแกะโดยช่างใหญ่ เป็นการนำลวดลายไทย ประกอบไปด้วยลายเถาขดและ เถาเปลวมาใช้ในการแกะ ลวดลายลงไปบนต้นเทียนให้มีความอ่อนช้อย งดงาม ตามแบบฉบับของลวดลายช่างโนนสูง ที่เน้นช่องไฟที่สละสลวย ลวดลายเถาที่ผสมผสานกันไป มา และมีทิศทางการทับซ้อน ลายเถากันไปมา แสดงถึงความลึกตื้นของต้นเทียนตามเอกลักษณ์ของช่างใหญ่</p>	<p>นายเพชรภูพาน หมอดอง จะไม่ได้รับภูมิปัญญาลวดลาย ช่างโนนสูงไปใช้ทั้งหมด จะมี บางส่วนเท่านั้นที่มีความ คล้ายคลึง เช่น ลวดลายช่าง โนนสูงที่นำไปใช้ โดยผสมลาย เถาขดและเถาเปลวเข้าไปบน ต้นเทียน แต่ส่วนอื่น ๆ บนต้น เทียนยังคงแบบฉบับของนาย เพชรภูพาน หมอดองเอาไว้</p>	<p>นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์รับ เอาเทคนิคบางประการไป ใช้ เพราะช่างเสริฐมีความรู้ใน เรื่องการหล่อเทียนมาบ้างแล้ว จึงจะเห็นได้ว่าลวดลายที่อยู่ บนต้นเทียนของช่างเสริฐนั้น จะมีใกล้เคียงของต้นเทียน มากกว่าต้นเทียนของช่างโก้ ลวดลายยังมีการผสมผสาน ลวดลายเถาขดและลายเถา เปลว ลงไปบนต้นเทียนตาม ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอด มากจากช่างใหญ่</p>
		
		

ตาราง 6 (ต่อ)

การถ่ายทอด	การถ่ายทอด: ครูพักลักจำ เรียนรู้ผ่านตัวช่างใหญ่โดยตรง จากสถานที่หล่อเทียนพรรษา เทคนิคการถ่ายทอด: เป็นการ ถ่ายทอดโดยตรงจากช่างใหญ่ สู้ลูกศิษย์ (ตัวต่อตัว) เป็นการ เรียนรู้จากการเป็นลูกศิษย์ช่วย ทำขบวนเทียนก่อน เมื่อสั่งสม ประสบการณ์มาเรื่อย ๆ จึงมี ความชำนาญในการแกะเทียน ด้วยตนเอง	การถ่ายทอด: ครูพักลักจำ จากนั้นเลียนแบบตามตัวอย่าง และฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ก่อน รับคำแนะนำจากต้นแบบ เทคนิคการถ่ายทอด: หลักจาก สามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วย ตนเองจะเรียนรู้โดยตรงจาก ต้นแบบ โดยรับคำแนะนำ วิธีการ กลวิธี จากต้นแบบมา เพื่อปรับใช้ให้เข้ากับงานของ ตนเอง
วิธีการ	วิธีการ: ช่างเฝ้าเรียนรู้การหล่อ เทียน และการแกะต้นเทียน จากการเป็นลูกมือ ก่อน ช่วยงานเล็ก ๆ น้อย ๆ จนมี ความรู้ ประสบการณ์มาก พอที่จะแกะเทียนด้วยตนเอง จะเริ่มแกะจากลายเล็ก ๆ ก่อน ค่อยขยายไปสู่ลวดลายบนต้น เทียนพรรษาที่มีรายละเอียด ซับซ้อนกัน	วิธีการ: เกิดจากการเข้าไปช่วย ในการหล่อเทียนพรรษาของ วัดในตัวเมืองนครราชสีมา และเรียนรู้จากการเป็นลูกมือ ในตอนนั้น เก็บเล็กผสมน้อย ความรู้ จนสามารถนำ ลวดลายเถาขดและลวดลาย เถาเปลวไปผสมผสานอยู่บน ต้นเทียนหนึ่งต้นได้อย่าง สวยงาม โดยก่อนหน้าการมา เป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่นั้น ช่างเสริฐรู้การแกะเทียน จากครูท่านอื่นมาก่อน และมีความรู้ความสามารถในการ แกะเทียนพรรษามาก่อนแล้ว ฉะนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการ

ตาราง 6 (ต่อ)

ต้นเทียนพรรษา	ต้นเทียนพรรษา	ต้นเทียนพรรษา
แกะลวดลายโดยนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร	แกะลวดลายโดยนายเพชรภู พาน หมอดง	แกะลวดลายโดยนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์
		เรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ เพิ่มเติมจากประสบการณ์ของ ตนเอง
เทคนิค	เทคนิค: พบว่า ลวดลายบนต้น เทียนพรรษาของช่างโก้ที่มี ความคล้ายกับช่างใหญ่คือ การนำ ลายเถาขดและลายเถา เปลวมาผสมผสานอยู่บนต้น เทียน โดยการจัดวางให้ สลับซับซ้อนกันไป ส่วนความ แตกต่างคือช่างโก้ ไม่ได้ใช้แค่ ลายเถาขดและเถาเปลวบนต้น เทียนเท่านั้น ยังมีการนำ เรื่องราวใส่ลงบนต้นเทียน ตาม แบบสมัยนิยมในปัจจุบันที่ นิยมแกะเรื่องราว ทำให้ต้น เทียนพรรษาของช่างโก้เป็นต้น เทียนมีทั้งลายช่างโนนสูง ผสมผสานกับลวดลายของ ตนเอง ที่ต้องการเล่าเรื่องราว ลงบนต้นเทียนให้ผู้ชมได้เห็น ความงามบนต้นเทียนพรรษา	เทคนิค: ต้นเทียนของช่างเสรีฐ หรือนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ พบว่า ลวดลายบนต้นเทียนที่ ช่างเสรีฐได้แกะลงไปนั้น มีการ นำลวดลายช่างโนนสูง คือ การนำลายเถาขดและเถา เปลวมาผสมผสานกัน ใส่ลงไป บนต้นเทียน อีกทั้งการตระວ່อง ของลายมีความคล้ายช่างใหญ่ ในยุคแรก ๆ แต่กระบวนการ ในการสร้างความซับซ้อนบน ต้นเทียน จากการศึกษาต้น เทียนช่างต้น ยังไม่พบการทำ ให้ต้นเทียนเกิดมิติความ ซับซ้อน แสดงว่าช่างเสรีฐไม่ได้ รับเทคนิคนี้ไปปรับใช้กับ ผลงานของตน

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญา จากบิดาช่างใหญ่สู่ช่างใหญ่และลูกศิษย์ คือ ช่างโก้ และช่างเสริฐู เห็นได้ว่า ทุกคนรับเอาการถ่ายทอด เทคนิค วิธีการ กระบวนการต่าง ๆ มาปรับใช้กับตนเอง แต่ทุกคนจะมีดัดแปลงเทคนิค วิธีการ กระบวนการต่าง ๆ นั้น ให้เป็นแบบฉบับของตนเอง โดยต้นแบบของการแกะลายช่างโนนสูง คือ ช่างใหญ่ หรือนายสุพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พร ซึ่งท่านได้ทำการเขียนลาย ออกลาย และแกะลายลงบนต้นเทียนได้อย่างประณีต ลายเส้นมีความคมชัดในแบบฉบับของตนเอง เมื่อถ่ายทอดมาสู่ลูกศิษย์ลายเส้นนั้น มีการปรับให้มีความเป็นตนเองมากขึ้น แต่ก็ยังคงความเป็นลวดลายของช่างโนนสูงเอาไว้อยู่ เหมือนกับคำที่ว่า “ครูจะรู้ตัวครูเป็นเช่นไร ก็ดูเด็กที่ได้สั่งสอนมา” (มาลากุล, 2553)

3. ความแตกต่างของลวดลายช่างโนนสูงและลายช่างอื่นในจังหวัดนครราชสีมา

3.1 ความแตกต่างของการร่างแบบในขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษา

ตาราง 7 การวิเคราะห์ความแตกต่างของการร่างแบบในขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษา

ขั้นตอนการแกะต้นเทียน	ภาพประกอบ	การวิเคราะห์ความแตกต่าง
1. ร่างแบบลวดลายลงบนต้นเทียน		การร่างแบบลวดลายลงบนต้นเทียนของช่างใหญ่ จะใช้กระดาษเทา-ขาว ตัดลงไปรอบ ๆ ต้นเทียน และเขียนลายลงบนกระดาษเทา-ขาว โดยไม่มีการร่างแบบไว้ก่อน เมื่อร่างแบบบนกระดาษเทา-ขาวเรียบร้อยแล้ว จะใช้คัตเตอร์เจาะร่องกระดาษตามลายที่แกะไว้ จึงค่อยมาแกะลวดลายตามหลัง เพื่อรักษาแบบร่างบนกระดาษเทา-ขาวเอาไว้ โดยในการร่างจะใช้ดินสอ 2B หรือสี

ตาราง 7 (ต่อ)

ขั้นตอนการ แกะต้นเทียน	ภาพประกอบ	การวิเคราะห์ความแตกต่าง
		ซอส์กร่างไปก่อน แล้วจึงนำปากกาเคมีลงทับอีกรอบเพื่อให้เห็นความชัดเจน
	<p data-bbox="472 725 963 763">นายเพชรภูพาน หมอดง (ลูกศิษย์ช่างใหญ่)</p> 	<p data-bbox="995 725 1359 1655">การร่างแบบของนายเพชรภูพาน หมอดง มีวิธีการเหมือนกันกับช่างใหญ่ โดยการนำกระดาษเทา-ขาว ห่อต้นเทียนไว้ และเขียนแบบร่างลงไปบนต้นเทียนโดยดินสอสี ลงทับด้วยปากกาเคมี เมื่อเสร็จแล้วจึงค่อยใช้คัตเตอร์เจาะร่องลายลงไป การร่างแบบนี้นี้นายเพชรภูพาน หมอดง รับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่โดยตรง และนำไปปรับใช้กับการแกะต้นเทียนพรรษาของตนเอง ถือได้ว่าเป็นการรับการถ่ายทอดที่นำแบบฉบับของช่างใหญ่มาประยุกต์ใช้ชัดเจนที่สุด</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

ขั้นตอนการ แกะต้นเทียน	ภาพประกอบ	การวิเคราะห์ความแตกต่าง
นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ (ลูกศิษย์ช่างใหญ่)		<p>นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ หรือ ช่างเสริฐ ก็เป็นอีกหนึ่งคนที่รับเอาวิธีการในการร่างแบบจากกระดาษเทา-ขาว จากช่างใหญ่ไปใช้ในการร่างแบบต้นเทียน ซึ่งกระบวนการและวิธีการเหมือนกันกับช่างใหญ่และช่างโก้ คือ ร่างแบบบนกระดาษเทา-ขาวที่ห่อต้นเทียนเอาไว้ จากนั้นจึงค่อยใช้คัตเตอร์เจาะกระดาษให้เห็นช่องไฟ และตามแกะลายในภายหลัง</p>
ช่างชาวบ้าน จากวัดโนนหมั่น อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา		<p>การร่างแบบลวดลายลงบนต้นเทียน ของช่างท่านอื่น จากการลงพื้นที่สังเกต พบว่าช่างท้องถิ่นท่านนี้ จะไม่ใช้กระดาษเทา-ขาวห่อต้นเทียน แต่จะใช้กระดาษชนิดอื่น ที่มีความบางกว่าติดลงไปบนต้นเทียนโดยใช้กาวเป็นตัวเชื่อม โดยก่อนการติดกระดาษช่างจะวัดขนาดต้นเทียน และตัดกระดาษให้ตรงตามที่วัด จากนั้นจะนำกระดาษที่วัดเรียบร้อยแล้วทำการออกแบบลวดลายร่างแบบ</p>

ตาราง 7 (ต่อ)

ขั้นตอนการ แกะต้นเทียน	ภาพประกอบ	การวิเคราะห์ความแตกต่าง
		ลงไปในกระดาษก่อน จึงค่อย ติดลงบนต้นเทียนอีกครั้งใน ภายหลัง
	นายบุญกอง อินตา (อาจารย์โปรแกรมวิชา ทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครราชสีมา)	อาจารย์บุญกอง อินตา ท่าน ไม่ได้เรียนการเขียนลายจาก ช่างใหญ่ ท่านมีเทคนิคในการ เขียนลายลงบนต้นเทียนที่ แตกต่างออกไป โดยจะไม่ใช้ กระดาษติดทับลงบนต้นเทียน แต่จะวาดลวดลายลงบนต้น เทียนโดยตรง ซึ่งการเขียนใน ลักษณะนี้ต้องมีความชำนาญ และความมั่นใจเป็นพิเศษ เพราะหากต้องการลบเขียน ใหม่ ลายอาจทับซ้อนกันจน มองไม่ออก และเมื่อเขียนเสร็จ หากไม่รีบแกะร่องลายเอาไว้ ลายที่ร่างเอาไว้อาจจางหายไป เร็วกว่าการร่างบนกระดาษเท- ขาว

จากตาราง 7 แสดงการวิเคราะห์ความแตกต่างของการร่างแบบในขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษานั้น พบว่าขั้นตอนของการร่างแบบของช่างแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งช่างใหญ่หรือนายสุรพงษ์ พร้อมพิพัฒน์พรนั้น ท่านร่างแบบโดยการใช้กระดาษแข็งเทา-ขาวติดลงไปบนต้นเทียนก่อน แล้วจึงทำการร่างแบบของลวดลายลงไป เช่นเดียวกับกับลูกศิษย์ของช่างใหญ่

คือนายเพชรภูพาน หมอดง และนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ จะมีกระบวนการในการร่างแบบ เหมือนกันกับช่างใหญ่ แตกต่างกับช่างท่านอื่น ๆ ที่ไม่มีรับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ จะมีกระบวนการและวิธีการในการร่างแบบแตกต่างกันไป ตามแต่ประสบการณ์และจากที่ได้ศึกษามา ซึ่งจากความแตกต่างนี้ พบว่า การถ่ายทอดความรู้จากอาจารย์สู่ลูกศิษย์นั้น ความเหมือนของกระบวนการ หรืออิทธิพลของประสบการณ์ที่ได้รับนั้น ลูกศิษย์จะรับสิ่งเหล่านี้มาจากผู้เป็นอาจารย์ โดยตรง แต่อาจมีการประยุกต์และปรับให้เข้ากับลักษณะของงานนั้น ๆ และกระบวนการของการร่างแบบของต้นเทียนพรรษานั้น เป็นขั้นตอนที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างกันของเทคนิค ของช่างแต่ละท่านเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนของการแกะต้นเทียนพรรษาให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ และสวยงามในแบบฉบับของตนเอง

3.2 ความแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และช่างอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาของผู้วิจัย เรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ในจังหวัดนครราชสีมา มีช่างที่แกะต้นเทียนพรรษาประจำตามอำเภอต่าง ๆ อำเภอละหลายคน แต่ละคนมีความแตกต่างกันของลวดลายบนต้นเทียนพรรษา ซึ่งลวดลายของแต่ละคนนั้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างกับลวดลายของต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่จะเห็นว่าลวดลายนั้นแตกต่างกันออกไปตามเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละคน ดังนี้

1. ช่างวัดโพธิ์

2. ช่างวัดโพธิ์

3. ช่างวัดโนนหมั่น

4. ช่างโก้

5. ช่างวัดสระเพลง

ภาพประกอบ 96 ภาพลวดลายต้นเทียนของช่างในจังหวัดนครราชสีมา

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

1. ปี พ.ศ. 2557

2. ปี พ.ศ. 2561

3. ปี พ.ศ. 2562

4. ปี พ.ศ. 2562

5. ปี พ.ศ. 2562

ภาพประกอบ 97 ภาพลวดลายต้นเทียนของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร่อมพิพัฒน์พร

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

จากภาพประกอบ 96 และ 97 เป็นภาพแสดงลวดลายต้นเทียนพรรษาของช่างในจังหวัดนครราชสีมา และช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร่อมพิพัฒน์พร จะเห็นได้ว่าทั้งสองภาพจะแสดงถึงความแตกต่างของลวดลายของช่างแต่ละคน ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในภาพประกอบ 96 เป็นภาพลวดลายต้นเทียนของช่างในจังหวัดนครราชสีมา มีทั้งหมด 5 ต้น ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาจาก 4 พื้นที่ โดยต้นเทียนต้นที่ 1 และ 2 เป็นต้นเทียนพรรษาของช่างวัดโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แต่ช่างแกะต้นเทียนพรรษาคณะคน จะเห็นได้ว่าทั้งสองต้นมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ช่องไฟ การออกลวดลาย ความลึกของลาย ต้นเทียนพรรษาต้นที่ 3 เป็นต้นเทียนพรรษาของช่างวัดโนนหมั่น อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ถึงแตกต่างจาก 2 ต้นแรก เพราะการเว้นช่องไฟ ลวดลาย ความประณีตงดงาม ไม่ได้อ่อนช้อยเท่ากับสองต้นแรก อาจจะเป็นเพราะช่างวัดโนนหมั่นไม่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องลายไทยเหมือนกับช่างวัดโพธิ์ จึงออกไปตามประสบการณ์ของตนเอง ต้นเทียนพรรษาต้นที่ 4 เป็นต้นเทียนพรรษาของช่างโก้ หรือนายเพชรภูพาน หมอดอง ลูกศิษย์ของช่างโก้ จะเห็นว่าลวดลายของลายบนต้นเทียนพรรษาจะมีความสลับซับซ้อนกว่าต้นเทียนพรรษา 3 ต้นแรก และยังมีการใช้ลวดลายช่างโนนสูงผสมเข้าไปบนต้นเทียนพรรษาให้เห็นเล็กน้อย และต้นเทียนพรรษาต้นที่ 5 เป็นต้นเทียนพรรษาของช่างวัดสระเพลง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่าลวดลายมีความซับซ้อน การเว้นช่องไฟ การออกลาย และร่องลึกระหว่างช่องไฟนั้น จะมีความประณีต และละเอียด รวมไปถึงความคมของเส้นที่อยู่บนต้นเทียนพรรษา แตกต่างกับต้นเทียนพรรษาทุกต้น ดังนั้นจึงแสดงให้เห็นต้นเทียนพรรษาของแต่ละช่างนั้น จะมีความเป็นเอกลักษณ์ของต้นเทียนพรรษามาตามประสบการณ์การเรียนรู้ที่ถูกสั่งสมมา รวมถึงการได้รับการถ่ายทอดจากครูบาอาจารย์จนมาเป็นความเฉพาะตัวของช่างแต่ละบุคคล และจากภาพประกอบ 97 เป็นภาพลวดลายต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ หรือ

นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ถึง ปี พ.ศ. 2562 แสดงให้เห็นการออกลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ทั้ง 5 ต้น ที่นำลวดลายช่างโนนสูงเข้าไปแกะบนต้นเทียนพรรษา จะเห็นได้ว่ามีทั้งลายเถาขดและลายเถาเปลวอยู่บนต้นเทียนพรรษาต้นเดียวกัน การเว้นระยะของช่องไฟ ความลึกและซับซ้อนของลวดลายบนต้นเทียนพรรษา จะเห็นได้ว่าแตกต่างจากต้นเทียนพรรษาของช่างในจังหวัดนครราชสีมาท่านอื่น จากที่ผู้วิจัยกล่าวไป คือ เกิดจากการเรียนรู้ที่ต่างกัน การสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจของแต่ละคน รวมไปถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของบุคคล เป็นผลทำให้ต้นเทียนพรรษาของแต่ละช่างมีความแตกต่างกัน

ตาราง 8 ตารางการแสดงแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และช่างอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	รายละเอียดบนต้นเทียนพรรษา
ต้นเทียนช่างใหญ่ (วัดโพธิ์) อำเภอเมือง		<p>ลายไทย: มีการใช้ลายไทย คือ ลายเถา</p> <p>ลายกระจังวรรณ ลายนกคาบ ลายกระหนก</p> <p>ลายเถา: ลายเถาเปลว</p> <p>เรื่องราว: เป็นสัตว์ในตำนาน</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนของลายเครือเถา สลับกันไปมา</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายชัดเจน</p> <p>ช่องไฟ: เว้นช่องไฟโดยใช้เว้นระยะห่างของลายให้เห็นเป็นมิติ</p>

ตาราง 8 (ต่อ)

ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	รายละเอียดบนต้นเทียนพรรษา
ต้นเทียนวัดหนองบัวรอง อำเภอเมือง		<p>ลายไทย: ใช้ลายกระหนก เป็นส่วนใหญ่</p> <p>ลายเถา: ไม่มี</p> <p>เรื่องราว: มีการใส่เรื่องราว เป็นรูปของเทพเจ้าสี่สัตว์</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนของลายกระหนก ที่มีความละเอียด</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายชัดเจน</p> <p>ช่องไฟ: ช่องไฟติดกัน เพราะช่างใส่ทับซ้อนให้ดูละเอียด แน่นเต็มต้น</p>
ต้นเทียนวัดโนนหมั่น อำเภอโนนสูง		<p>ลายไทย: มีการใช้ลายกระหนก เป็นส่วนใหญ่ ลายช่อ</p> <p>ลายเถา: ลายเถาเปลว</p> <p>เรื่องราว: พระพุทธศาสนา</p> <p>การทับซ้อน: ไม่มีการทับซ้อนของลาย</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายน้อย</p> <p>ช่องไฟ: เว้นช่องไฟห่างกัน ทำให้เห็นช่องว่างเยอะ</p>

ตาราง 8 (ต่อ)

ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	รายละเอียดบนต้นเทียนพรรษา
<p>ต้นเทียนวัดใหม่</p> <p>สระปทุม</p> <p>อำเภอโชคชัย</p>		<p>ลายไทย: ใช้ลายกระหนกใส่เพื่อให้ต้นเทียนดูมีเรื่องราวเต็มต้น</p> <p>ลายเถา: ไม่มี</p> <p>เรื่องราว: เน้นการแกะเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนกันของเรื่องราว</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายชัดเจน</p> <p>ช่องไฟ: เว้นช่องไฟน้อย ต้นเทียนเต็มไปด้วยเรื่องราว</p>
<p>ต้นเทียนวัดเดิม</p> <p>อำเภอพิมาย</p>		<p>ลายไทย: มีการใช้ลายกระหนก</p> <p>ลายเถา: ลายเครือเถา</p> <p>เรื่องราว: พระพุทธศาสนา</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนของลายบางในบางพื้นที่</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายน้อย ทำให้สามารถมองเห็นพื้นต้นเทียนด้านใน</p> <p>ช่องไฟ: เว้นช่องไฟน้อย เรื่องราวบนต้นเทียนแน่น และละเอียด</p>

ตาราง 8 (ต่อ)

ต้นเทียนพรรษา	ภาพประกอบ	รายละเอียดบนต้นเทียนพรรษา
<p>ต้นเทียนวัดเก่า</p> <p>ประติมากรรม</p> <p>อำเภอพิมาย</p>		<p>ลายไทย: มีการใช้ลายกระหนก ลายกระจัง</p> <p>ลายเถา: ไม่มี</p> <p>เรื่องราว: พระพุทธศาสนา</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนของลายบางในบางพื้นที่</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลาย และสามารถมองเห็นพื้นต้นเทียน</p> <p>ช่องไฟ: มีเว้นช่องไฟ แต่ในบางพื้นที่ของงานยังเห็นช่องว่างเยอะเกินไป</p>
<p>ต้นเทียนวัดบึง</p> <p>อำเภอโชคชัย</p>		<p>ลายไทย: มีการใช้ลายกระหนก (ลายกระหนกมีความคล้ายแบบฉบับของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์)</p> <p>ลายเถา: ไม่มี</p> <p>เรื่องราว: พระพุทธศาสนา</p> <p>การทับซ้อน: มีการทับซ้อนของลาย</p> <p>ความลึก: เห็นมิติความลึกของลายชัดเจน</p> <p>ช่องไฟ: เว้นช่องไฟน้อย เรื่องราวบนต้นเทียนแน่น และละเอียด</p>

จากตาราง 8 ความแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ และช่างอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยนำมาเปรียบเทียบให้เห็นลวดลายการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่และช่างคนอื่นในจังหวัดนครราชสีมา แสดงให้เห็นถึงความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และการรับรู้ในการสร้างสรรค์ผลงานต้นเทียนพรรษาของช่างที่มีความแตกต่างกัน หากสังเกตบนต้นเทียนพรรษาบางช่างจะเน้นเรื่องราวบนต้นเทียนพรรษามากกว่าการนำลายไทยเข้ามาใช้บนต้นเทียน เป็นการแสดงให้เห็นถึงทักษะ ความรู้ ด้านการเขียนลายไทยของช่างอาจไม่ชำนาญ จึงได้นำเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาที่คนไทยนับถือเข้าไปใส่บนต้นเทียนพรรษาแทน เพื่อดึงดูดผู้ชมที่เข้าชมขบวนเทียนพรรษา แต่ต้นเทียนพรรษาบางต้นช่างจะเน้นไปที่การนำลายไทยเข้าไปใส่บนต้นเทียนพรรษา เพื่อแสดงให้ถึงภูมิปัญญาด้านลายไทยของไทย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นมีแบบฉบับ เอกลักษณ์ของตนเองของช่างแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนรับการเรียนรู้มาต่างกัน และจดจำได้ต่างกัน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาที่มีความแตกต่างกัน และต้นเทียนของช่างใหญ่ เป็นเพียงต้นเทียนพรรษาไม่กี่ต้นในจังหวัดนครราชสีมา ที่นำลายไทยเข้าไปใช้ในการแกะบนต้นเทียนพรรษา มากกว่าการใส่เรื่องราวเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ชม และจากความเป็นแบบฉบับเฉพาะตัวนี้ ทำให้ต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ เป็นต้นเทียนพรรษาที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง จนสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้เรียนรู้ และสร้างสรรค์ผลงานของตนเองผ่านการแกะต้นเทียนพรรษา และต้นเทียนพรรษาของช่างเหล่านี้ก็จะกลายเป็นต้นเทียนพรรษาตามแบบฉบับของตนเองที่มีร่องรอยของลายช่างใส่ลงไป และถูกถ่ายทอดต่อ ๆ ไป กลายเป็นภูมิปัญญาของช่างที่ให้คนได้ชื่นชม และร่วมกันอนุรักษ์

3.3 ความแตกต่างของต้นเทียนพรรษาของช่างในจังหวัดนครราชสีมา

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา เรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าในจังหวัดนครราชสีมา มีช่างฝีมือแกะต้นเทียนพรรษา ประจำตามอำเภอต่างๆ ซึ่งช่างใหญ่เป็นเพียงบุคคลหนึ่งในจำนวนช่างฝีมือในจังหวัดนครราชสีมา และสิ่งที่เห็นได้ชัดจากการที่มีช่างฝีมือแกะต้นเทียนพรรษาหลายคน คือ ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาก็มีความแตกต่างกันไปด้วย ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของความคิด การออกแบบ ที่ถูกถ่ายทอดลงบนต้นเทียนพรรษา เกิดความหลากหลายทางแนวคิด การแสดงออกจากช่างแกะเทียนพรรษา เกิดการเรียนรู้รูปแบบ เทคนิคในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่แตกต่างกันออกไปตามแบบฉบับของตน และอีกประการหนึ่งที่แสดงถึงความต่างของต้นเทียนพรรษาของช่างได้ชัดเจน คือ ช่างแต่ละคนได้เรียนรู้ และรับการถ่ายทอดกระบวนการมาไม่เหมือนกัน เช่น ช่างบางคนไม่ได้เรียนหรือรับการถ่ายทอดมา แต่อาศัยการฝึกฝน

ครูพักลักจำ จนสามารถสร้างสรรค์งานของตนเองออกมา บางคนเข้าไปเป็นลูกศิษย์และรับการถ่ายทอดมาโดยตรง บางคนเข้าไปเป็นลูกมือและอาศัยการจดจำ กระบวนการ ขั้นตอนในการทำงาน จนสามารถสร้างสรรค์ผลงานของตนเองได้ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า ความแตกต่างบนต้นเทียนพรรษาแต่ละต้นนั้น มีเรื่องราวที่ผ่านมาประสบการณ์การเรียนรู้ของช่าง เกิดเป็นต้นเทียนพรรษาขึ้นมาหนึ่งต้น ฉะนั้นเมื่อถึงประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาของจังหวัดนครราชสีมาในทุกปี จะได้เห็นขบวนรถเทียนพรรษาจากหลาย ๆ อำเภอ ที่มีต้นเทียนพรรษาประดับอยู่บนขบวนรถเทียนพรรษาตามแบบฉบับของช่างแกะเทียนพรรษาในวัดประจำอำเภอนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมต้นเทียนพรรษาของแต่ละวัดในแต่ละอำเภอมานำมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษามากขึ้น

1. วัดสระเพลง อำเภอทิวมาย 2. วัดเดิม อำเภอทิวมาย 3. วัดบูรพาพิมล อำเภอทิวมาย 4. ชุมชนบ้านใหม่ อำเภอทิวมาย 5. วัดป่าพิทักษ์ธรรม อำเภอทิวมาย 6. วัดใหม่ประตูลย์ อำเภอทิวมาย

7. วัดบึง อำเภอโชคชัย 8. วัดนอก อำเภอโชคชัย 9. วัดโน อำเภอโชคชัย 10. วัดใหม่สระปทุม อำเภอโชคชัย 11. วัดหนองบัวรอง อำเภอเมือง 12. วัดโพธิ์ อำเภอเมือง 13. วัดโนนหมั่น อำเภอโนนสูง

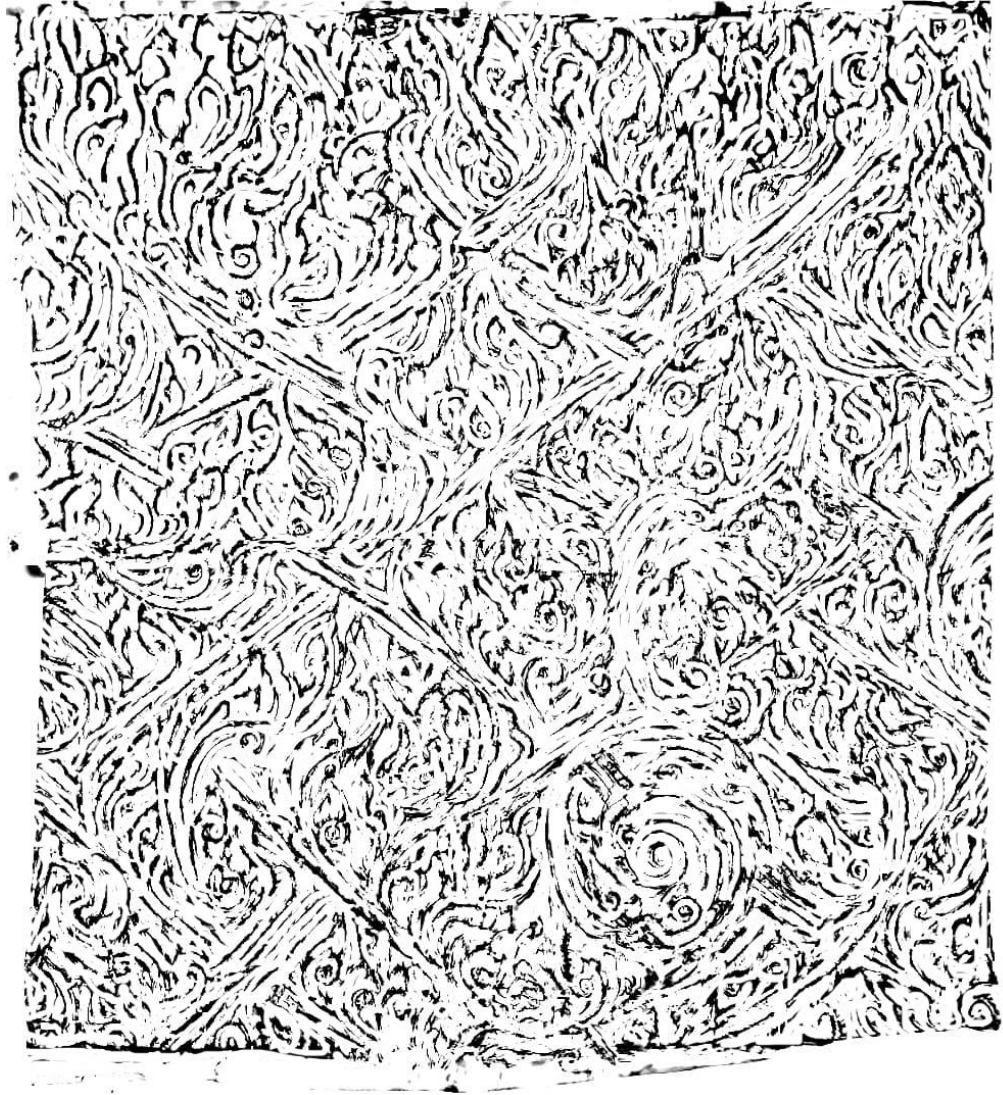
ภาพประกอบ 98 ภาพต้นเทียนพรรษาบนขบวนรถเทียนของวัดในจังหวัดนครราชสีมา

ปี พ.ศ. 2561-2562

ที่มา: ผู้วิจัย. (2562).

จากภาพประกอบ 98 ภาพต้นเทียนพรรษาบนขบวนรถเทียนพรรษาของวัดในจังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2561-2562 เป็นภาพแสดงต้นเทียนพรรษาบนขบวนเทียนพรรษาของแต่ละวัด ที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของลวดลายเทียนพรรษาของแต่ละช่าง ในแต่ละวัด แต่ละอำเภอ ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 13 วัด ที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย วัดในเขตอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดสระเพลง วัดเดิม วัดบูรพาพิมล ชุมชนบ้านใหม่ วัดป่าพิทักษ์ธรรม และวัดใหม่ประดู่ชัย วัดในเขตอำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดบึง วัดนอก วัดใน และวัดใหม่สระปทุม วัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดหนองบัวรอง วัดโพธิ์ และวัดในเขตอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ วัดโนนหมั่น โดยในจำนวน 13 วัด ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่นั้น มี 2 วัด ที่มีการใช้ลวดลายช่างโนนสูงบนต้นเทียนพรรษา คือ วัดหนองบัวรอง เป็นต้นเทียนพรรษาที่แกะโดยช่างเสวีรัฐ หรือนายประเสริฐ เลิศศิริศิลป์ ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ และวัดโพธิ์ เป็นต้นเทียนพรรษาที่ช่างใหญ่เป็นผู้ออกแบบและแกะลวดลายเอง จากต้นเทียนพรรษาทั้งหมดจะเห็นว่าต้นเทียนพรรษาทุกต้นมีความแตกต่างกันทุกต้น ถึงแม้ว่าจะเป็นช่างแกะต้นเทียนพรรษาคณะเดียวกัน แต่ลวดลาย เรื่องราวที่อยู่บนต้นเทียนพรรษา จะมีการจัดองค์ประกอบให้แตกต่างกันไปในแต่ละต้น โดยเรื่องราวบนต้นเทียนพรรษานั้น จะต้องมีความเชื่อมโยงกันกับขบวนรถเทียนพรรษา และอีกประการหนึ่งที่เห็นความแตกต่าง คือ เอกลักษณ์ตามแบบฉบับของช่างแต่ละคน ที่มีการใช้ลายเส้นของลวดลายต่างกัน ช่องไฟ มิติของการทับซ้อน บางช่างนำลายไทยเข้ามาใช้บนต้นเทียนพรรษา บางช่างนั้นเรื่องราวใส่เข้าไปบนต้นเทียนพรรษา แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจ และการเรียนรู้ของแต่ละช่างที่รับการถ่ายทอดมาไม่เหมือนกัน ทำให้ต้นเทียนพรรษาแต่ละต้น ในแต่ละวัดมีความแตกต่างกัน ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา และจะเห็นได้ว่าต้นเทียนพรรษาทุกต้นมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองตามที่ช่างผู้แกะต้นเทียนพรรษาต้องการแสดงออกมาให้ผู้ชมได้ชื่นชมกัน ตัวของช่างใหญ่เองก็เช่นกัน ต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ก็มีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากต้นเทียนพรรษาของแต่ละวัด แต่ละอำเภอ ที่เห็นในภาพประกอบ 98 ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาจะมีลวดลายเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งที่ได้สัมผัส และประสบการณ์จากการเรียนรู้ การถูกถ่ายทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จนเกิดเป็นองค์ความรู้ของตนเองมาสร้างสรรคผลงานที่มีคุณค่าให้ผู้คนได้ชื่นชม และร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีเข้าพรรษาให้คงอยู่สืบต่อไป

3.4 วิเคราะห์ลวดลายบนต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 99 ภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่
หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา : ผู้วิจัย. (2562)

จากภาพประกอบ 99 เป็นภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร จากลวดลายบนต้นเทียนพรรษาที่เป็นทรงกระบอก ผู้วิจัยได้ทำการลอกลายบนต้นเทียนพรรษา และคลี่ลายออกมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงลวดลายที่อยู่บนต้นเทียน

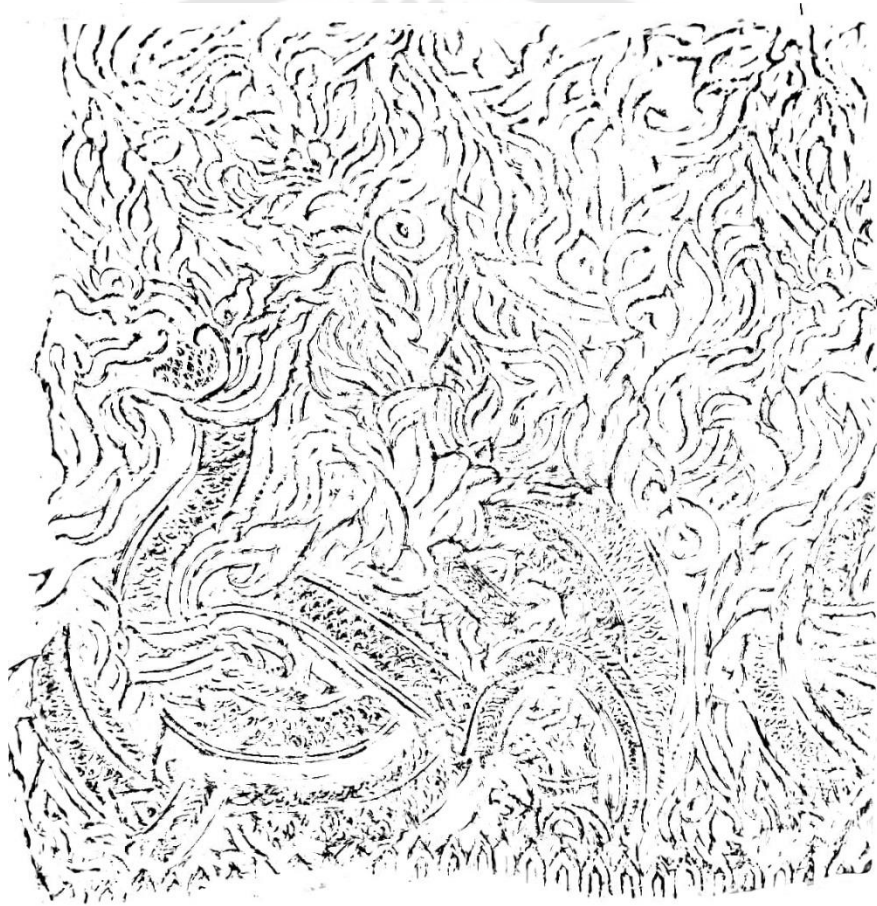
พรรษา โดยจากการลอกลายและคลี่ลายออกมานั้น พบว่า ลวดลายบนต้นเทียนพรรษาในภาพประกอบ 99 เป็นการลอกลายโดยการนำลวดลายช่างโนนสูงเข้ามาใช้ เป็นการลอกลายโดยใช้ลายเถาขดเลื้อยยาว สลับซับซ้อนกันไป และมีลายเถาเปลวต่อจากลายเถาขดไปถึงด้านบนของต้นเทียน บริเวณโคนต้นขึ้นด้วยลายนาคคาบ แดกยอดออกไปเป็นเถาขด ต่อปลายเถาขดเป็นลายช่อกนก และมีลายกาฝากแทรกเข้ามาในบางช่องไฟ ลายเถาขดที่อยู่บนต้นเทียนพรรษาช่างใหญ่จะแกะให้ลายแต่ละลายทับซ้อนกันไป เพื่อให้เห็นมิติความลึกของงาน ความงดงามอ่อนช้อยของลายไทย บวกกับแบบฉบับเฉพาะตัวของลายช่างโนนสูง

ภาพประกอบ 100 ภาพร่างการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่
หรือ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

ที่มา : ผู้วิจัย. (2562)

จากภาพประกอบ 100 เป็นภาพร่างการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ซึ่งต้นเทียนพรรษาต้นนี้ ได้ทำการแกะเมื่อช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 เพื่อใช้ในการร่วมชบวนแห่บนรถเทียนพรรษา ของวัดโพธิ์ อำเภอมืองจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งลวดลายบนต้นเทียนพรรษาต้นนี้ มีการนำลวดลายของดอกไม้ตามแบบพม่าเข้ามาประยุกต์ใช้บนต้นเทียนพรรษาด้วย คือ การแตกลายออกบริเวณกลางเกสรของลายดอกพุดตาล แตกเป็นลายกนกเปลว ส่วนการขึ้นลายบริเวณโคนต้นเทียนพรรษาจะเป็นลายนกคาบ แตกเป็นลายเถาขด ตามแบบฉบับลายช่างโนนสูง และใช้ลายเถาเปลวแตกไปจนถึงด้านบนของต้นเทียนพรรษา และมีการใส่เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาผสมลงไปบนต้นเทียนพรรษาด้วย

ภาพประกอบ 101 ภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างวัดโนนหมื่น
ตำบลโนนสูง อำเภอนโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากภาพประกอบ 101 เป็นภาพการคลี่ลายบนต้นเทียนพรรษาของช่างวัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากภาพจะเห็นการแกะลายบนต้นเทียนเป็นรูปพญานาคแบบนูนต่ำ โดยลำตัวของพญานาคมีการวางให้ทับซ้อนกันไปตามบนต้นเทียนพรรษา และมีการใช้ลายกนกเปลวแตกออกไปจนเต็มต้นเทียนพรรษา การเว้นช่องไฟและลายละเอียดความซับซ้อนยังไม่ค่อยชัดเจนมากนัก

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยการลงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม การเข้าไปสัมภาษณ์ช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ รวมถึงชาวบ้านในตำบลโนนสูง ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของคนในตำบลโนนสูงที่ต้องการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นการแห่เทียนเข้าพรรษาเอาไว้ เพื่อให้ลูกหลานในรุ่นต่อ ๆ ไปได้เห็น และร่วมกันชื่นชม แต่เมื่อมีเทคโนโลยีเข้ามาการร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีถูกเปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม คนในตำบลโนนสูงจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้าสังคมในปัจจุบัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของช่างโนนสูงก็เช่นเดียวกัน การเข้ามารับการถ่ายทอดของลูกศิษย์เริ่มมีน้อยลง เพราะผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้ง่าย การเข้ามาเรียนรู้กับตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรงจึงมีน้อย เพราะทุกคนเน้นการรับความรู้ทางอ้อมผ่านสื่อเทคโนโลยี ดังนั้นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา นี้ จึงเปรียบเสมือนเป็นตัวกลางที่เก็บรวบรวมข้อมูลเอาไว้ให้ผู้สนใจ และต้องการศึกษาข้อมูลได้มาเรียนรู้ และร่วมกันบอกเล่าภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษานี้ให้คงอยู่สืบต่อไป

3.5 การหล่อเทียนพรรษาในพื้นที่ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

3.5.1 การหล่อเทียนพรรษาของวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากการศึกษาของผู้วิจัย ในการลงพื้นที่สังเกตการหล่อเทียนพรรษาของวัดบัว สรุปได้ว่าวัดบัวไม่มีการหล่อเทียนพรรษามาประมาณ 2-3 ปีแล้ว เนื่องจากขาดงบประมาณในการจัดทำต้นเทียนพรรษาและขบวนเทียนพรรษา แต่วัดบัวมีต้นเทียนพรรษาในการร่วมขบวนแห่เทียนพรรษากับทางตำบลทุกปี โดยทางวัดบัวจะเช่าต้นเทียนพรรษาจากวัดอื่น ในเขตอำเภอใกล้เคียง งบประมาณในการเช่าต้นเทียนพรรษาอยู่ประมาณ 10,000-20,000 บาท และต้นเทียนพรรษาที่นำไปใช้ในขบวนแห่เทียนพรรษานั้น ไม่ได้นำลวดลายของช่างโนนสูงเข้าไปแกะบนต้นเทียน

พรรษา แต่เป็นช่างจากอำเภอใกล้เคียง ดังนั้น ต้นเทียนพรรษาวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จึงไม่มีการนำลวดลายของช่างโนนสูงเข้าไปใช้บนต้นเทียนพรรษา

ภาพประกอบ 102 ภาพต้นเทียนพรรษาวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : ผู้วิจัย. (2562).

3.5.2 การหล่อเทียนพรรษาของวัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากการลงพื้นที่วัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดในเขตตำบลโนนสูงเพียงวัดเดียวที่ยังจัดทำขบวนรถเทียนพรรษา โดยมีต้นเทียนพรรษาที่เกิดจากการแกะของช่างฝีมือในหมู่บ้านโนนหมั่น เป็นลวดลายการแกะต้นเทียนพรรษาจากการนำลวดลายไทยพื้นฐานเข้าไปใช้บนต้นเทียนพรรษา ทั้งต้นเอก และต้นเทียนพรรษาด้านรอง ซึ่งสาเหตุที่วัดโนนหมั่นยังคงมีการหล่อเทียนพรรษา เพื่อร่วมประเพณีอยู่นั้น เพราะเจ้าอาวาสและคนในชุมชนต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาเอาไว้ ถึงแม้ขบวนรถเทียนและต้นเทียนพรรษาจะไม่ได้สวยงาม อลังการเท่าวัดในเมือง แต่ก็เป็นการแสดงถึงศักยภาพของวัดในตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง ที่สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป และลวดลายที่ใช้แกะบนต้นเทียนพรรษาทุกต้นของวัดโนนหมั่นไม่ได้นำลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ ลวดลายที่ใช้เป็นลวดลายไทยพื้นฐานจากการประยุกต์ของช่างท้องถิ่นเท่านั้น

ภาพประกอบ 103 ภาพต้นเทียนพรรษาวัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง

ที่มา : คงศักดิ์ โหมกลาง. (2562).

3.5.3 การหล่อเทียนพรรษาของวัดใหม่สุนทร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากการลงพื้นที่ที่วัดใหม่สุนทร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า วัดใหม่สุนทรจัดทำต้นเทียนพรรษาพร้อมประเพณีแห่เทียนพรรษาของตำบลโนนสูง ด้วยวิธีการตีพิมพ์แทนการแกะต้นเทียนพรรษา เพราะงบประมาณไม่เพียงพอ และการหาช่างเข้ามาช่วยไม่มีงบประมาณสนับสนุน อีกทั้งชาวบ้านในละแวกวัดใหม่นั้นเป็นย่านตลาด ทำให้ไม่มีชาวบ้านเข้ามาช่วย จึงแก้ปัญหาโดยการตีพิมพ์ ทำบล็อกเทียนจากไม้อัดเป็นแปดเหลี่ยม ทาน้ำเทียนลงไปเพื่อเชื่อมเทียนจากพิมพ์ให้ติดบนบล็อกเทียน เป็นการประหยัดงบประมาณ เวลา และทรัพยากรบุคคลไปในตัว

ภาพประกอบ 104 ภาพต้นเทียนพรรษาวัดใหม่สุนทร ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง

ที่มา : คงศักดิ์ โหมกลาง. (2562).

3.5.4 การหล่อเทียนพรรษาของโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

จากการลงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมในการจัดทำขบวนรถเทียนพรรษาของโรงเรียนศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีการจัดทำขบวนรถเทียนพรรษาเพื่อร่วมประเพณีแห่เทียนพรรษาของตำบลโนนสูงทุกปี ซึ่งต้นเทียนพรรษาที่นำมาใช้ในการประดับขบวนรถเทียนพรรษานั้น เป็นต้นเทียนพรรษาแกะโดยช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร เพราะช่างใหญ่ ถือว่าเป็นผู้สนับสนุนให้โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน และสนับสนุนกำลังแรงงานในการหล่อเทียนพรรษาในแต่ละปี โดยต้นเทียนพรรษาที่ใช้ในการร่วมขบวนแห่นั้นเป็นต้นเทียนพรรษาที่มีการแกะลวดลายช่างโนนสูงบนต้นเทียนพรรษา และนำมาใช้เป็นประจำทุกปีเพื่อร่วมประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาของทางอำเภอโนนสูง

ภาพประกอบ 105 ภาพต้นเทียนพรรษาโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง

ที่มา : เอกกฤษณ์ ไชยพิมพ์. (2561).

จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยในการศึกษาการหล่อเทียนพรรษาในพื้นที่ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา จากพื้นที่ 4 พื้นที่ ได้แก่ วัดบัว วัดโนนหมั่น วัดใหม่สุนทร และโรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า พื้นที่ทั้ง 4 แห่งนี้ มีการจัดทำต้นเทียนพรรษา เพื่อร่วมประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาประจำปี ของตำบลโนนสูง แต่ขั้นตอนกระบวนการในการจัดทำต้นเทียนพรรษาแตกต่างกัน จากเหตุผลด้านงบประมาณ การสนับสนุนจากคนในชุมชน การขาดแคลนช่างท้องถิ่น อีกทั้งในการจัดทำต้นเทียนพรรษาแต่ละครั้งนั้น ต้องอาศัยคนในพื้นที่เข้ามาช่วย แต่ในปัจจุบันคนส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญ ทำให้แต่ละพื้นที่ยกเลิกการจัดทำต้นเทียนพรรษาด้วยการแกะสลัก และแก้ปัญหาโดยการเช่าต้นเทียนพรรษา หรือจัดทำต้นเทียนพรรษาแบบติดพิมพ์แทน เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณและทรัพยากรบุคคล แต่ก็ยังได้ร่วมกันในการอนุรักษ์ประเพณีของท้องถิ่นเอาไว้ จากเหตุผลเหล่านี้ทำให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของสังคมมีผลต่อการหล่อเทียนพรรษาในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกิดขึ้น การดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ และความเชื่อบางอย่างก็จะค่อย ๆ ลดเลือนไปตามกาลเวลา การร่วมกันอนุรักษ์การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นการร่วมกันรักษาภูมิปัญญา ภูมิความรู้ของท้องถิ่นที่ถูกถ่ายทอดมาจากคนรุ่นก่อน ให้คงอยู่สืบต่อไป เพื่อให้คนในท้องถิ่นในรุ่นต่อไปได้เห็นด้วยตนเอง มากกว่าการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่

4. ปัญหาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจในการหล่อเทียนพรรษา หรือแม้แต่ภูมิปัญญาด้านอื่นของท้องถิ่น เพราะด้วยเทคโนโลยีที่เข้ามา มีโทรทัศน์ โทรศัพท์ สื่อ เกมส์ ทำให้คนใช้เวลาทำสิ่งเหล่านี้มากกว่าการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญาของช่างใหญ่ ยังเป็นการถ่ายทอดแบบทางเดียว ยังไม่ได้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาผ่านสื่อเทคโนโลยี ให้ผู้คนเข้ามาเรียนรู้ ทำให้ผู้คนยังเข้าถึงได้ยาก อีกทั้งการหล่อเทียนพรรษาไม่ใช่กิจกรรมที่น่าสนใจที่เหมาะกับกลุ่มเด็กและเยาวชนเท่ากับสื่อ เกมส์ ที่ให้ความเพลิดเพลินกว่า เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่นเล่าให้ฟังว่า “ชาวบ้านที่มาช่วยส่วนใหญ่จะเป็นวัยกลางคนถึงวัยเกษียณ วัยรุ่นหรือวัยผู้ใหญ่จะไม่ค่อยมาช่วย เนื่องจากมีการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม เทคโนโลยี และบางคนบอกว่าทำไม่เป็น จึงไม่มาช่วย” จากที่เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่นบอกเล่าให้ฟัง จึงเห็นได้ว่า คนในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนรวมลดน้อยลง และปัจจุบันมีสิ่งล่อลวงความสนใจมากมาย ทำให้คนไม่ให้ความสนใจกับประเพณีทางศาสนา และเห็นได้ว่าวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนนั้น คนเริ่มให้ความสำคัญลดน้อยลงไป ผู้วิจัยจึงพบประเด็นในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

1. ตัวบุคคลผู้รับการถ่ายทอด ปัญญาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้นั้นมาจากตัวบุคคลผู้รับเอาความรู้เอง บางคนให้ความรู้ไปแต่เขาไม่รับ และคนที่จะมาเรียนรู้การแกะลวดลายช่างโนนสูง ส่วนใหญ่ช่างใหญ่จะดูแลของของคนก่อน เพราะบางคนให้ความรู้ไปเขาก็รับเอาความรู้แค่นั้นในส่วนที่เขาอยากได้ ไม่ได้นำความรู้ที่เราได้ถ่ายทอดทั้งหมดไปใช้ ทำให้การถ่ายทอดเกิดขึ้นแค่เฉพาะส่วนเท่านั้น ช่างใหญ่ยังบอกอีกว่าการเรียนจากครูหรืออาจารย์คนแรกมาก่อนเมื่อมาเรียนกับช่างใหญ่ ลูกศิษย์จะจดจำขั้นตอน กระบวนการจากครูคนแรกของตนเป็นอันดับแรก เช่น การถือเกียง การจับพู่กัน เมื่อเราถ่ายทอดความรู้ไปให้ลำดับขั้นความสำคัญของครูที่ไม่ใช่ครูคนแรกจึงลดน้อยลง ทำให้การถ่ายทอดเกิดขึ้นได้อย่างไม่เต็มที่

2. การถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว คนในครอบครัวของช่างใหญ่ซึ่งเป็นสายเลือดที่จะมารับช่วงต่อในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ก็มีเพียงบุตรชายคนเดียว ซึ่งในตอนนั้นช่างใหญ่ก็ให้ความเชื่อมั่นไม่ได้ว่าบุตรชายจะรับช่วงต่อหรือไม่ แต่ช่างใหญ่ให้เหตุผลว่า ถ้าหากบุตรชายจะรับช่วงต่อแน่นอนอาจมีความเป็นไปได้ เพราะในช่วงที่ช่างใหญ่เป็นหนุ่มก็ไม่ได้มีท่าทีที่จะสานต่อลวดลายช่างโนนสูงจากพ่อของตนเอง แต่เกิดจากความใกล้ชิด และเป็นช่วงจังหวะเวลาในตอนนั้นที่ทำให้ตัดสินใจมารับสานต่อการหล่อเทียนพรรษา ช่างใหญ่จึงมีความคาดหวังจากบุตรชายเหมือนในช่วงที่ตนเองยังเป็นหนุ่มในตอนนั้น

3. มิติของลายจากแผ่นกระดาษสู่ต้นเทียนพรรษาก็ถือเป็นอีกปัญหาหนึ่ง เพราะบนแผ่นกระดาษมี 2 มิติ คือ ความกว้าง และความยาว ส่วนบนต้นเทียนพรรษามีความลึก และมีลักษณะโค้งไปตามรูปทรงของต้นเทียน ทำให้เมื่อนำแบบจากการร่างมาเขียนลงบนต้นเทียนพรรษา ต้องปรับให้ความโค้ง ความเว้าของต้นเทียน หากไม่มีความชำนาญ และเรียนรู้ ผักผ่อน ก็จะไม่สามารถแกะต้นเทียนให้เกิดมิติตามที่ออกแบบไว้ได้ จึงต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และจดจำ แต่ลูกศิษย์บางคนที่มาเรียนไม่สามารถทำความเข้าใจในส่วนนี้ได้ ก็จะไม่สามารถแกะต้นเทียนพรรษาได้

4. เงินทุนในการทำ เพราะขบวนเทียนพรรษาหนึ่งขบวนใช้งบหลายแสนบาท ถ้าไม่มีเงินทุนสนับสนุนก็ไม่สามารถไปต่อได้ และการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในรุ่นหลังก็ไม่สามารถทำได้

“วัดที่ทำเทียนในสมัยก่อนจะเลิกทำไปหมดแล้วเพราะต้นทุนเยอะ” (สุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 1 ตุลาคม 2561)

จากประเด็นในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์พบว่า ปัญญาที่ทำให้การถ่ายทอดนั้นเป็นไปได้ยาก ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาด้านเงินทุน ทั้งเงินทุนในการจัดทำขบวนเทียนพรรษา เงินทุนในการเข้าไปเรียนรู้ภูมิปัญญา เพราะแหล่งเรียนรู้ไม่ใช่ย่านชุมชนที่มีการเดินทางสะดวก นั้นจึงอาจเป็นเหตุผลสำคัญที่การเรียนรู้การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ลดเลือนหายไปจากสังคมไทย

5. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน

5.1 ด้านสังคม

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยในการสร้างความมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและระหว่างเครือญาติ รวมทั้งคนในชุมชน โดยทุกครอบครัว และคนในชุมชน เมื่อถึงฤดูของการทำเทียนพรรษาในแต่ละปี ทุกคนจะไปรวมกันที่วัด ใครมีขนมมณเฑียร หรืออาหารหวานคาว ก็จะนำไปรวมกันเป็นกองกลางให้คนที่มาช่วยหล่อเทียนพรรษาได้รับประทานกัน และยังทำให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกับบุคคลภายนอกชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย เพราะเมื่อถึงวันแห่เทียนพรรษา บรรดาญาติพี่น้องที่อยู่ในตำบลอื่นก็จะมาชมขบวนแห่เทียน ชาวบ้านในตำบลโนนสูงก็จะมีน้ำท่ามาให้บริการดื่มฟรีตามถนนหนทางตลอด จนเกิดเป็นความเคยชินที่จะได้เห็นทุกปีเมื่อมีงานประเพณีแห่เทียนพรรษา

5.2 ด้านวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยกล่าว คือ ชาวบ้านทุกคนในตำบลโนนสูงให้ความสำคัญกับการหล่อเทียนพรรษา เพราะเกิดความผูกพันมายาวนาน ในทุก ๆ ปี เมื่อใกล้ถึงฤดูกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะมาถามไถ่ช่างใหญ่เสมอว่าจะเริ่มหล่อเทียนเมื่อไหร่ ตอนไหน อย่างไร “ต้องการอะไรไหม” “เริ่มเมื่อไหร่กับอกนะจะได้ไปช่วย” คำถามเหล่านี้ทำให้เห็นว่าการหล่อเทียนพรรษาได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างไม่น่าเชื่อ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในชุมชนอย่างมาก เพราะการหล่อเทียนพรรษา เป็นเหมือนกิจกรรมให้ทุกคนได้มาเจอร่วมกัน ได้มาช่วยเหลือกัน มาสานต่อประเพณีทางพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรักความผูกพันของคนในชุมชน

5.3 ด้านเศรษฐกิจ

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้น จะมีการรวมกลุ่มของช่างทำเทียน โดยช่างใหญ่เป็นเสมือนหัวหน้ากลุ่ม แต่จะมีการแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มย่อยเป็นกลุ่มใครกลุ่มมัน เป็นคุ้มวัด ช่างจะต้องแยกกลุ่มกัน เพื่อกระจายงาน เพราะหากมารวมกันงานจะไม่เกิดการเผยแพร่งานออกไป แต่ก็มี การพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เมื่อช่างกระจายงาน และแยกกลุ่มกันหล่อเทียนพรรษาในต่างวัด ต่างตำบล ต่างอำเภอกัน ก็เกิดขบวนเทียนพรรษาที่มาจากวัดต่าง ๆ ในต่างตำบลกัน มารวมกันเพื่อแสดงความสวยงามให้ผู้ชมได้ชื่นชม เมื่อเกิดการกระจายข่าว การบอกต่อของผู้ชม ผู้คนจึงหลงใหลมาชมความงามของขบวนเทียนพรรษา ด้วยเหตุนี้จึงเกิดรายได้สู่ชุมชนจากการจัดงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาขึ้น จากร้านค้าชุมชน การขายของที่ระลึก เป็นต้น แต่ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้นไม่ได้ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เพราะการหล่อเทียนพรรษาเป็นแค่เพียงงานประเพณีเท่านั้น จัดขึ้นแค่ 1 วัน ในแต่ละปี คนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษาเพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เมื่อเสร็จจากงานประเพณีทุกคนก็กลับไปประกอบอาชีพของตนเองตามเดิม ประเพณีหล่อเทียนพรรษาจึงเป็นศูนย์รวมให้คนในชุมชนได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการรู้จักอนุรักษ์ หวงแหน ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาสืบต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา มีความมุ่งหมายของการวิจัยขอบเขตของการศึกษา และวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ บริเวณตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา หรือบริเวณใกล้เคียงที่มีการหล่อเทียนพรรษา และนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา
  - 2.1 ศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาก่อนการลงพื้นที่จริง
  - 2.2 ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
3. ขอบเขตด้านประชากร
ประชากรที่ศึกษา ได้แก่
  - 3.1 ช่างใหญ่หรือ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร ผู้ได้รับการถ่ายทอดการเขียนลวดลายช่างโนนสูงจากบิดา (นายศิริศิลป์ พร้อมพิพัฒน์พร)

3.2 ลูกศิษย์ช่างใหญ่ ผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการเขียนลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่

3.3 ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ร่วมกับวัดและโรงเรียนทั้ง 4 พื้นที่ ใน ตำบลโนนสูง

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเอกสาร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง แนวความคิดในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายช่างโนนสูง

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อศึกษาคุณค่าและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการหล่อเทียนพรรษา เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลจากการศึกษาแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ใน 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การศึกษากระบวนการ กลวิธี รวมถึงประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง แนวความคิดในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา และภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ลวดลายช่างโนนสูง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า และการศึกษาจากเอกสาร จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เอกสารของราชการ วารสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสกุลช่างและลายไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นภาพถ่าย เช่น ภาพของการหล่อเทียนพรรษาในอดีต ภาพของลายช่างโนนสูงในอดีต ภาพการหล่อเทียนพรรษาโดยมีการนำลายช่างโนนสูงมาใช้
2. ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น การบันทึก ภาพเขียนในอดีต เป็นต้น
3. ข้อมูลจากคำบอกเล่า จากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ ลูกศิษย์ช่างใหญ่ และชาวบ้านในท้องถิ่นตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ส่วนที่ 2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทำการศึกษาระบบการ วิธีการ ขั้นตอน ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในอดีตและปัจจุบัน โดยลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม เพื่อศึกษาคุณค่าและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการการหล่อเทียนพรรษา เพื่อศึกษาระบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลใน 2 ลักษณะ ดังนี้

- 2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสถานที่จริง คือ การลงพื้นที่ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการลงไปหล่อเทียนพรรษาร่วมกับชาวบ้าน และศึกษาการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาดั้งเดิม

- 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการหล่อเทียนพรรษา และการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษาดั้งเดิม งานที่นำลายช่างโนนสูงเข้าไปใช้ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

- 2.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ คือ ผู้สืบทอดลายช่างโนนสูงรุ่นปัจจุบัน

- 2.2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของช่างใหญ่ คือ ผู้รับการถ่ายทอดการเขียนลายช่างโนนสูง จากช่างใหญ่

2.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา ในพื้นที่ 4 พื้นที่ ในตำบลโนนสูง

เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปในเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายของช่างโนนสูง ของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

จากการดำเนินการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในการดำเนินการวิจัยทั้ง 2 ส่วนแล้ว ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาเรียบเรียงเพื่อสร้างข้อสรุปงานวิจัยเชิงบรรยายให้ครอบคลุมประเด็น ดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า และการศึกษาจากเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น เอกสารของราชการ วารสารที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสกุลช่างและลายไทย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลด้านเอกสารในเรื่องการศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการหล่อเทียนพรรษา ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

2. ประวัติความเป็นมาของลวดลายช่างโนนสูง

3. แนวความคิดในการนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา

4. วัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย

4.1 วัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อเทียนพรรษา

4.1.1 บล็อกเทียนจากไม้อัด

4.1.2 บล็อกเทียนจากแผ่นเหล็ก

4.1.3 เทียนแท่ง

4.1.4 เทียนถ้วย

4.1.5 ชี้เทียน

4.1.6 ปูนปลาสเตอร์

4.1.7 เต้าแก๊สหรือเต้าพื้น

4.1.8 ไล่ในของต้นเทียน

4.1.9 กระดาษอัด

4.1.10 หม้อต้มเทียน

4.2 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา

4.2.1 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายสุรพงศ์ พร้อม

พิพัฒน์พร (ช่างใหญ่)

4.2.1.1 เกียงปาดใหญ่-เล็ก

4.2.1.2 เกียงโป้ว

4.2.1.3 มีด

4.2.1.4 ชุดเครื่องพลาสติก

4.2.1.5 ไม้ปั่น

4.2.1.6 อุปกรณ์เครื่องเขียน

4.2.1.7 แปรงสีฟัน

4.2.1.8 กระดาษเทา-ขาว

4.2.2 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายพีชฎกาน หมอ

ดง

4.2.2.1 เกียงปาดและไม้ปั่น

4.2.3 เครื่องมือในการแกะต้นเทียนพรรษา ของนายประเสริฐ เลิศธีร

ศิลป์

4.2.3.1 เกียงปาด

4.2.3.2 ไม้ปั่น

4.2.3.3 ดินสอขนาดความเข้มแตกต่างกัน

5. ขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

5.1 การหล่อต้นเทียนพรรษา

5.1.1 การเตรียมเทียน

5.1.2 การเตรียมบล็อกเหล็กสำหรับเทเทียน

5.1.3 ไล่ในของบล็อก

- 5.1.4 สับเทียนให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ
- 5.1.5 ผสมเทียนให้เป็นสีเดียวกัน
- 5.1.6 รอให้เทียนละลาย และตะกอนนอนกันถึงต้ม
- 5.1.7 ตักน้ำเทียนพักไว้ในถ้วยรองรับ
- 5.1.8 ล้างถังเทียนให้สะอาด
- 5.1.9 เทน้ำเทียนลงในบล็อกหล่อเทียน
- 5.1.10 ต้มน้ำเทียนหม้อใหม่เพื่อให้เกิดการเทเทียนต่อเนื่อง
- 5.1.11 รอให้บล็อกเทียนเย็นตัว และเทียนแข็งตัว 1 สัปดาห์

5.2 การแกะต้นเทียนพรรษา

- 5.2.1 ตัดกระดาษเทา-ขาวบนต้นเทียน
- 5.2.2 ร่างแบบลวดลายที่จะใช้ในการแกะสลัก
- 5.2.3 เจาะกระดาษเทา-ขาวให้เป็นช่อง ตามแบบที่ร่างไว้
- 5.2.4 แกะต้นเทียนตามแบบที่ร่างไว้
- 5.2.5 ทำความสะอาดต้นเทียนเพื่อเตรียมนำไปประดับบนขบวน

เทียน

ส่วนที่ 2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยใช้วิธีการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์เนื้อหากระบวนการของการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. ลวดลายของช่างโนนสูงที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

2.1 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพัฒนาพรที่รับเอาลวดลายความเป็นช่างโนนสูงมาจากบิดา หรือ คุณครูศิโรศิลป์ พร้อมพัฒนาพร มาใช้ในการแกะลวดลายต้นเทียนพรรษา

2.1.1 จุดมุ่งหมายในการถ่ายทอด เพื่อสืบทอดการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ให้คงอยู่สืบต่อไป

2.1.2 องค์ความรู้ในการถ่ายทอด ประกอบไปด้วยองค์ความรู้เรื่อง การหล่อเทียนพรรษา และองค์ความรู้เรื่องการแกะต้นเทียนพรรษา

2.1.3 วิธีการถ่ายทอด มีด้วยกัน 2 วิธี คือ การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และการลงมือด้วยตนเอง

2.2 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพัฒนพรให้กับนายเพชรภูพาน หมออด ผลงานการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงมีความคล้ายช่างใหญ่เกือบทั้งหมด ต่างกันเพียงนายเพชรภูพาน นำเรื่องราวพุทธประวัติแทรกเข้าไปในต้นเทียน มากกว่าต้นเทียนพรรษาที่ช่างใหญ่ได้แกะในตอนแรก

2.2.1 จุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอด เพราะมีความชื่นชอบ ผลงานการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างใหญ่ จึงอยากเข้ามาเรียนรู้ฝากตัวเป็นลูกศิษย์

2.2.2 องค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอด สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง จากการเป็นลูกศิษย์ของช่างใหญ่ โดยเริ่มแรกนั้นองค์ความรู้ที่ได้มาจากการช่วยงานในเนื้องานเล็ก ๆ น้อย ๆ และเกิดการ “ครูพักลักจำ” จนได้ช่วยลงมือทำในงานที่ชิ้นใหญ่ขึ้น และทำเป็นประจำ จนเกิดเป็นความชำนาญ

2.2.3 วิธีการในการรับการถ่ายทอด การฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ช่วยงาน ในการทำขบวนรถเทียนพรรษา และเรียนรู้กลวิธีและกระบวนการในการแกะต้นเทียนพรรษาด้วยตนเอง โดยในบางกระบวนการที่ซับซ้อนจะมีช่างใหญ่คอยแนะแนวทาง

2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมาของช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพัฒนพรให้กับนายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ ผลงานการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงของช่าง เสริฐ จะมีความเหมือนกับช่างใหญ่ คือ ไล่ในของลวดลายบนต้นเทียนพรรษา แต่จะแตกต่างกัน คือ การเจาะร่องให้ลึกลงไปต้นเทียนพรรษา ช่างเสริฐไม่ได้เจาะร่องลึกลงไปตามแบบของช่างใหญ่ แต่จะใช้วิธีการทำให้พื้นเทียนแบนแทนจนเห็นด้านในของต้นเทียนพรรษา

2.3.1 จุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอด เพราะมีความศรัทธาในตัว ของบิดาของช่างใหญ่ เมื่อเห็นผลงานของช่างใหญ่เป็นที่ประจักษ์จึงมาขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ช่างใหญ่ เพื่อเรียนรู้กระบวนการและกลวิธีของลวดลายช่างโนนสูง

2.3.2 องค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอด มีความรู้ด้านการแกะต้นเทียนพรรษามาก่อน สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง การเข้าไปช่วยงานในการหล่อเทียนพรรษา ปั่นหุ่น ตกแต่งขบวนเทียน และช่วยช่างใหญ่แกะต้นเทียนพรรษาในบางต้น เรียนรู้กระบวนการต่าง ๆ จากการแนะนำของช่างใหญ่ และจากการเรียนรู้แบบ “ครูพักลักจำ”

2.3.3 วิธีการในการรับการถ่ายทอด รับการถ่ายทอดจากช่างใหญ่ โดยวิธี “ครูพักลักจำ” เข้าไปเรียนรู้และช่วยงานในการทำขบวนเทียนพรรษา จนได้เห็นกระบวนการและกลวิธีในการสร้างสรรค์ บวกกับช่างใหญ่ให้คำแนะนำ และสอนกระบวนการต่าง ๆ

3. ความแตกต่างของลวดลายช่างโนนสูงและลายช่างอื่นในจังหวัดนครราชสีมา

3.1 ความแตกต่างของการร่างแบบในขั้นตอนการแกะต้นเทียนพรรษา

3.2 ความแตกต่างของลวดลายบนต้นเทียนพรรษาและช่างอื่น ๆ ในจังหวัดนครราชสีมา

3.3 ความแตกต่างของต้นเทียนพรรษาของแต่ละช่างในจังหวัดนครราชสีมา

3.4 วิเคราะห์ลวดลายบนต้นเทียนพรรษา

3.5 การหล่อเทียนพรรษาในพื้นที่ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

4. ปัญหาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ในปัจจุบันเด็กและเยาวชนไม่ค่อยให้ความสนใจในการหล่อเทียนพรรษา เพราะด้วยเทคโนโลยีที่เข้ามา มีโทรทัศน์ โทรศัพท์ สื่อ เกมส์ สร้างความเพลิดเพลินกว่าการมานั่งแกะต้นเทียนพรรษา และคนในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับกิจกรรมส่วนรวมลดน้อยลง รวมทั้งปัจจุบันมีสิ่งล่อลวงความสนใจมากมาย ทำให้คนไม่ให้ความสนใจกับประเพณีทางศาสนา และเห็นได้ว่าวัด ซึ่งเป็นสถานศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนนั้น ผู้คนเริ่มให้ความสำคัญลดน้อยลงไป

การถ่ายทอดความรู้ นั้นมาจากตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้รับเอาความรู้เอง บางคนให้ความรู้ไปแต่เขาไม่รับ ถ่ายทอดความรู้ให้ไปทั้งหมดไม่ได้ เพราะเขาไม่รับ และคนในครอบครัวของช่างใหญ่ซึ่งเป็นสายเลือดที่จะมารับช่วงต่อในการนำลวดลายของช่างโนนสูงไปใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ก็มีเพียงบุตรชายคนเดียว ซึ่งในตอนนีช่างใหญ่ก็ให้ความเชื่อมั่นไม่ได้ว่าบุตรชายจะรับช่วงต่อหรือไม่ รวมถึงเงินทุนในการทำขบวนเทียนพรรษาในแต่ละปีต้องใช้

งบประมาณหลายแสนบาท ถ้าไม่มีเงินทุนสนับสนุนก็ไม่สามารถไปต่อได้ และการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในรุ่นหลังก็ไม่สามารถทำได้

5. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน

5.1 ด้านสังคม

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยในการสร้างความมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและระหว่างเครือญาติ รวมทั้งคนในชุมชน โดยทุกครอบครัว และคนในชุมชน เมื่อถึงฤดูของการทำเทียนพรรษาในแต่ละปี ทุกคนจะไปรวมตัวกันที่วัด ใครมีขนมมเนย หรืออาหารหวานคาว ก็จะนำไปรวมกันเป็นกองกลาง ให้คนที่มาช่วยหล่อเทียนพรรษาได้รับประทานกัน และยังทำให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกับบุคคลภายนอกชุมชนอีกทางหนึ่งด้วย เพราะเมื่อถึงวันแห่เทียนพรรษา บรรดาญาติพี่น้องที่อยู่ในตัวบ่ออื่นก็จะมาชมขบวนแห่เทียน ชาวบ้านในตัวบ่อโนนสูงก็จะมีน้ำท่ามาให้บริการดื่มฟรีตามถนนหนทางตลอด จนเกิดเป็นความเคยชินที่จะได้เห็นทุกปีเมื่อมีงานประเพณีแห่เทียนพรรษา

5.2 ด้านวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยกล่าวคือ ชาวบ้านทุกคนในตัวบ่อโนนสูงให้ความสำคัญกับการหล่อเทียนพรรษา เพราะเกิดความผูกพันมายาวนาน ในทุก ๆ ปี เมื่อใกล้ถึงฤดูกาลเข้าพรรษา ชาวบ้านจะมารวมกันที่ช่างใหญ่เสมอว่าจะเริ่มหล่อเทียนเมื่อไหร่ อย่างไร “ต้องการอะไรไหม” “เริ่มเมื่อไหร่กับบอกนะจะได้ไปช่วย” คำถามเหล่านี้ทำให้เห็นว่าการหล่อเทียนพรรษาได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างไม่น่าเชื่อ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนในชุมชนอย่างมาก เพราะการหล่อเทียนพรรษา เป็นเหมือนกิจกรรมให้ทุกคนได้มาเจอกัน ได้มาช่วยเหลือกัน มาสานต่อประเพณีทางพระพุทธศาสนา ให้เกิดความรักความผูกพันของคนในชุมชน

5.3 ด้านเศรษฐกิจ

ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้น จะมีการรวมกลุ่มของช่างทำเทียน โดยช่างใหญ่เป็นเสมือนหัวหน้ากลุ่ม แต่จะมีการแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มย่อย ๆ เป็นกลุ่มใครกลุ่มมัน เป็นคุ้มวัด ช่างจะต้องแยกกลุ่มกัน เพื่อกระจายงาน แต่ถ้ามารวมกันงานจะไม่เกิดการเผยแพร่งานออกไป แต่ก็มี การพบปะกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เมื่อช่างกระจายงาน และแยกกลุ่มกันหล่อเทียนในต่างวัด ต่างตำบล ต่างอำเภอกัน ก็เกิดขบวนเทียนพรรษาที่มาจากวัดต่าง ๆ ในต่างตำบลกัน มารวมกันเพื่อแสดงความสวยงามให้ผู้ชมได้ชื่นชม เมื่อ

เกิดการกระจายข่าว การบอกต่อของผู้ชม ผู้คนจึงหลั่งไหลมาชมความงามของขบวนเทียนพรรษา ด้วยเหตุนี้จึงเกิดรายได้สู่ชุมชนจากการจัดงานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษาขึ้น จากร้านค้าชุมชน การขายของที่ระลึก เป็นต้น แต่ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูงนั้น ไม่ได้ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เพราะการหล่อเทียนพรรษาเป็นแค่เพียงงานประเพณีเท่านั้น จัดขึ้นแค่ 1 วัน ในแต่ละปี คนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษา เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เมื่อเสร็จจากงานประเพณีทุกคนก็กลับไปประกอบอาชีพของตนเองตามเดิม ประเพณีหล่อเทียนพรรษาจึงเป็นศูนย์รวมให้คนในชุมชนได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการรู้จักอนุรักษ์ หวงแหน ภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษาสืบต่อไป

อภิปรายผล

จากการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา นำมาอภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ได้ดังนี้

1. การศึกษากระบวนการ และกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

การหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นก่อนประเพณีเข้าพรรษาประมาณ 1-2 เดือน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้วัดเป็นศูนย์รวมของชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกัน การหล่อเทียนพรรษานั้นมีการคิดค้นวัสดุ อุปกรณ์ในการหล่อ และแกะต้นเทียน มีการเปลี่ยนรูปแบบการหล่อเทียนพรรษา เพื่ออำนวยความสะดวก รวดเร็ว ในการหล่อเทียนพรรษา จนได้วิธีการที่สามารถนำมาใช้จนถึงปัจจุบัน คือการทำบล็อกหล่อเทียนพรรษาจากเหล็กม้วนสอดคล้องกับ จริยา รอดจันทร์ (2552) ได้ศึกษาวิเคราะห์งานหัตถกรรมผ้าทอมัดหมี่ของชาวไทยพวนบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่า กระบวนการผลิตผ้าทอมัดหมี่ของชาวไทยพวน บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วยปัจจัย สำคัญ 3 อย่าง คือ 1) การเตรียมเส้นด้าย และการทอ 2) วัสดุ และ 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ การเตรียมเส้นด้ายและการทอสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ยุค คือ ในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันในเรื่องของกระบวนการ ระยะเวลา และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ในอดีตช่างคนเดียว จะต้องเป็นผู้ทำเองในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมเส้นด้ายจนถึงขั้นการทอเป็นผืนผ้า ในปัจจุบันช่างไม่ต้องทำเองในทุกขั้นตอน โดยจะมีผู้รับผิดชอบทำตามที่ตนเองถนัด จึงทำให้ผ้าที่ทอในแต่ละผืนใช้เวลาในการทอเร็วขึ้นกว่าในอดีต

2. เพื่อศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

การถ่ายทอดภูมิปัญญาของช่างใหญ่ เป็นการเรียนรู้แบบบ้านช่าง ผู้ที่สนใจต้องเข้าไปเรียน ณ สถานที่เกิดของภูมิปัญญา ผ่านการเรียนรู้ทางตรงจึงจะสามารถเข้าใจองค์ความรู้ของภูมิปัญญานั้นได้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการถ่ายทอดให้กับบุคคลที่ทราบถึงการเกิดขึ้นมาของภูมิปัญญาเท่านั้น เช่น กลุ่มช่าง คนในครอบครัว หรือลูกหลาน แต่ในปัจจุบันลูกหลานไม่ได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาการหล่อเทียน จึงได้มีการถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ต้องการให้คนไทยเป็นที่รู้จักและผู้คนให้ความสนใจในลายไทยและการหล่อเทียนพรรษา องค์ความรู้ของการถ่ายทอด คือองค์ความรู้ในการหล่อและแกะต้นเทียนพรรษา และได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นให้กับลูกศิษย์ (กลุ่มช่าง) โดยจะเริ่มจากการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และให้คำแนะนำเพิ่มเติม ส่วนลูกศิษย์ของช่างใหญ่แต่ละคนมีจุดมุ่งหมายในการรับการถ่ายทอดแตกต่างกัน เช่น เพื่อนำไปประกอบอาชีพ หรือเพื่อพัฒนาทักษะด้านการหล่อเทียนพรรษาของตนเอง ทำให้องค์ความรู้ที่ได้รับแตกต่างกัน แต่วิธีในการรับการถ่ายทอดมีความคล้ายคลึงกัน คือ การเรียนรู้องค์ความรู้จากการ “ครูพักลักจำ” ที่เป็นการเรียนรู้ทางอ้อม จากนั้นจึงลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง โดยมีช่างใหญ่เป็นผู้ให้คำแนะนำ และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียน ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ไปใช้ในการต่อยอดภูมิปัญญาให้คงอยู่กับท้องถิ่นไทย ซึ่งสอดคล้องกับ พิชัย อินทรกำเนต (2557) ได้ศึกษา กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมหนังใหญ่กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ในอดีต มีจุดมุ่งหมายในการถ่ายทอด เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ที่มีมาไม่ให้สูญหายไปจากตระกูลของตนเอง องค์ความรู้ในการถ่ายทอด เนื้อหาที่ได้รับมานั้นส่วนใหญ่หากเป็นคนในตระกูลศุภนครโดยตรงจะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ด้านการเต็นการขีดเป็นส่วนใหญ่ และจะได้แสดงเป็นตัวสำคัญ ๆ เช่น พระราม ทศกัณฐ์ เป็นต้น หากเป็นเครือญาติที่ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่ต้องใช้ความสามารถนัก ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดในอดีตการถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรมหนังใหญ่ ส่วนใหญ่มาจากคนในผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหรือเป็นบุตรหลานของคนในตระกูลศุภนครเท่านั้นไม่มีกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกแต่ใช่ว่าเป็นลูกหลานในตระกูลแล้วจะได้รับการถ่ายทอดทักษะการขีดหนังเสมอไป ความสนใจใส่ใจอยากรู้ อยากรเรียน ก็เป็นพื้นฐานสำคัญด้วยวิธีการถ่ายทอดใช้วิธีครูพักลักจำเห็นพี่ ๆ ฝึกซ้อม ทำให้เกิดการเลียนแบบพี่ หรือพ่อ เมื่อผู้ใหญ่เห็นว่าสามารถฝึกได้จึงนำมาฝึก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรมีการเปรียบเทียบลวดลายช่างโนนสูงกับลวดลายช่างในตำบลอื่น ๆ ในอำเภอโนนสูง หรืออำเภอใกล้เคียงในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เห็นความแตกต่างของลวดลายที่ชัดเจน และเพื่อเป็นการยืนยันว่าลวดลายช่างโนนสูงมีความเป็นเอกลักษณ์

2. ควรมีการจัดทำหลักสูตรการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง หรือหลักสูตรการเขียนลายช่างโนนสูงในสถาบันการศึกษา ในเขตอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นการปลูกฝังค่านิยมให้กับนักเรียนให้เห็นคุณค่าและชื่นชมงานศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรมีการศึกษาวิจัยการหล่อเทียนพรรษา ในเขตอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้สนใจได้ศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

- Guibernau, M., และ Rex, J. (2011). *The ethnicity reader : nationalism, multiculturalism and migration*. Cambridge: n.p.
- Herskovits, M. J. (2013). *The Human Factor in Changing Africa*. Hoboken: Routledge.
- Linton, F. (2017). *The Observation Hive Handbook : Studying Honey Bees at Home* (Book). Ithaca: Comstock Publishing Associates.
- Malinowski, B. (1958). *The dynamics of culture change : An inquiry into race relations in Africa*. New Haven: Yale University.
- กติกาทะนันทอง, และ รัตนาภรณ์ เทพสนิท. (2549). ศิลปะเชื้อกระดาศ. กรุงเทพฯ: เพชรกะรัต. กรมวิชาการ, และ ศูนย์พัฒนาหลักสูตร. (2545). เอกสารประกอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤษณา วงษาสันต์. (2542). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: ธีรด์เวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- กองวิชาการ และแผนงาน. (2556). ประวัติความเป็นมาของตำบลโนนสูง. นครราชสีมา: กองวิชาการ และแผนงาน.
- กองวิชาการและแผนงาน. (2556). เทศบาลตำบลโนนสูง. นครราชสีมา: กองวิชาการและแผนงาน.
- กุลวิตรา กังคานนท์, สุภางค์ จันทวานิช, และ สำอาง หิรัญบุญธนะ. (2532). รายงานผลการวิจัย เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการจัดทำแผน อุดมศึกษาระยะยาว ทบวงมหาวิทยาลัย.
- เขมทัต วิศวโยธิน, เสนอ นิลเดช, และ จุลทรรศน์ พยาชมรานนท์. (2526). เครื่องถม เครื่องแก้ว เครื่องกระเบื้อง เครื่องพิพิธภัณฑ์ เครื่องทองและเครื่องเงิน กรุงเทพฯ ธนาคารทหารไทย.
- เครือวัลย์ มีเกียรติ. (2547). ภูมิปัญญาท้องถิ่น กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมอาชีพ.
- จิรวัดณ์ นาคพนม. (2549). การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอาชีพจักสาน ของชุมชนในจังหวัดอ่างทอง. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- โชติ กัลยาณมิตร. (2548). พจนานุกรมสถาปัตยกรรมและศิลปะที่เกี่ยวข้อง (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ถวัลย์ มาศจรัส, กัลยาณี ปฎิมาพรเทพ, และ วัลภา เด็กวัฒนานนท์. (2547). คุฎภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรูู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งใน
จังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก

<http://ir.swu.ac.th/xmlui/handle/123456789/3843>

ทัศนาศาสตร์. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา.

กรุงเทพฯ: ภาควิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทำอากาศยานแห่งประเทศไทย. (2540). 'ช่าง' ในสังคมไทย. ในช่างสิบหมู่. กรุงเทพฯ: การทำอากาศยาน
แห่งประเทศไทย.

เทวาทินิมิตร (ฉาย เทวาทินิมิตร). (ม.ป.ป.). สมุดตำราลายไทย กรุงเทพฯ ม.ป.พ.

เทศบาลตำบลโนนสูง. (2560). ประวัติเทศบาลตำบลโนนสูง. สืบค้นจาก

http://www.nonsung.go.th/data.php?content_id=4

ธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2543). ไตรลักษณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

ธวัช ปุณโณทก. (2561). ภาษาถิ่นในวรรณกรรมท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

น. ณ ปากน้ำ. (2530). พจนานุกรมศิลป์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

นิคม ชมภูหลง. (2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ (พ. 2). มหาสารคาม: กลุ่มนิเทศติดตาม
และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1

นิเทศ ดินณะกุล. (2546). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:

โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นิติ เอียวศรีวงศ์. (2536). ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาว
ยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ. กรุงเทพฯ มติชน

บุญยสฤษฏ์ เอนกสุข, และ และคณะ. (2550). เลิศล้ำเลอค่าเทียนพรรษาเมืองอุบล. อุบลราชธานี:
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ประเวศ วะสี. (2540). พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

ประเวศ วะสี. (2547, เมษายน-มิถุนายน). ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับการพัฒนา. 29(2), 275-
280.

ประเวศ วะสี. (2530). พุทธเกษตรกรรมกับศาสนติสุขของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

- พระกิตติรามูณี. (2539). วัดพระนารายณ์มหาราช วรวิหาร นครราชสีมา: ม.ป.พ.
- พระครูวิมลธรรมมาวุธ. (2552). การศึกษาหัตถ์พุทธศิลป์ที่ปรากฏในประเพณีแห่เทียนพรรษา อำเภอไชยชัย จังหวัดนครราชสีมา. (ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาประจักษ์ พนาลัย. (2551). การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านประเพณีความเชื่อ และพิธีกรรมของ หมอเสนาเรื่อน ในชุมชนชาวไทยทรงดำ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร. (ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม). สืบค้นจาก http://doi.nrct.go.th//ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/SU.the.2008.20
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชัย อินทรกำเนิด. (2557). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมหนังใหญ่กรณีศึกษาหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี. (ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก http://ils.swu.ac.th:8991/exlibris/aleph/a22_1/apache_media/6B2EU323MYR1P5VBMQM1QGLV61FDU.pdf
- มาลากุล, ม. ล. ป. (2553). กระจกเงา: ภาพสะท้อนบางส่วน. สืบค้นจาก <http://teenpath.net/content.asp?ID=12563#.XabZougzbDc>
- รสรินทร์ อรอมรัตน์. (2556). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไทย. (ปริญญานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/43623>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วัดพระนารายณ์มหาราช วรวิหาร, และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา. (2552). ธรรมบูชา 2552. นครราชสีมา: มิตรภาพการพิมพ์.

- ศิริระ แสงมณี. (2541, กรกฎาคม). เทศกาลเทียนพรรษา อุบลราชธานี. วารสารกวีนิพนธ์, 15(7), 70-71.
- สร้อยพัฒน์ ต้นสุขเกษม. (2547). การสื่อสาร และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมงานประเพณีแห่เทียนพรรษา จังหวัดอุบลราชธานี. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/1078>
- สันติสุข กฤตากร. (2541). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม).
- <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edsbas&AN=edsbas.BA02F91&site=eds-live&authtype=ip.uid>
- สามารถ จันทร์สุริย์. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- สามารถ จันทร์สุริย์, และ ประทีป อินแสง. (2541). รายงานการวิจัยประกอบการร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ประเด็นการศึกษากับศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
- สุกัญญา จันทะสุน. (2538). ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด : การศึกษา "พิธีเสนเรื่อน". (ปริญญาานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิต : วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ หมู่บ้าน.
- เสวี พงศ์พิศ. (2529). คีนสู่รากเหง้า : ทางเลือกและทัศนวิจารย์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- เสวี พงศ์พิศ. (2536). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. ม.ป.ท.: มูลนิธิภูมิปัญญา
- เสวี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิดแนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา

- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. (2548). วัฒนธรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อบเชย แก้วสุข. (2543). รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น และเผยแพร่ความรู้ของสื่อมวลชน. อุบลราชธานี: ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- อังกูล สมคะเนย์. (2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตร ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/35640>
- อังกูล สมคะเนย์. (2553). รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำเทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี (*Models of local wisdom transference pertaining to the making of Buddhist lanten candles in Ubon Ratchathani Province*). (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี. สืบค้นจาก <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat01856a&AN=sul.b1407745&site=eds-live&authtype=ip,uid>
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2546). ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- เอนก นาคะบุตร. (2533). จุดเปลี่ยนการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพฯ: กองทุนพัฒนาท้องถิ่น ไทย-แคนาดา.

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ข้างใหญ่

เรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลาย
สกุลช่างโนนสูง ของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-สกุล..... อายุ.....ปี
อาชีพ.....ตำแหน่ง.....
วัน/ เดือน/ ปี เกิด ...../...../.....
ที่อยู่.....
การศึกษา.....
ผลงาน.....
สัมภาษณ์วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....น.
สถานที่ในการสัมภาษณ์.....
เป็นการสัมภาษณ์ครั้งที่.....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน, การก่อตั้งหมู่บ้าน, การย้ายถิ่น, เชื้อสาย,
ระบบเครือญาติในชุมชน

- ชุมชนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร
- การตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกของชุมชนอพยพมาจากที่ใด ตั้งแต่เมื่อใด
- คนที่อพยพเข้ามาในชุมชนเป็นคนเชื้อสายอะไร
- ผู้ใดเป็นผู้ก่อตั้งชุมชนแห่งนี้
- เหตุใดจึงเรียกตำบลแห่งนี้ว่า “ตำบลโนนสูง”

1.2 สภาพทั่วไปของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (การดำรงชีวิต, การช่วยเหลือ,
ความสัมพันธ์ในชุมชน)

- สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นอย่างไร (สภาพแวดล้อม, ที่ตั้ง, อาณาเขต,
แหล่งน้ำ, ความอุดมสมบูรณ์)

- ลักษณะการตั้งบ้านเรือน สภาพบ้านเรือนเป็นอย่างไร ต่อมา มีการเปลี่ยนแปลงจำนวนครัวเรือนอย่างไร มีการอพยพถิ่นอย่างไร

- ภาษาพูด การพูด เป็นอย่างไร

- ลักษณะทางการเมือง การปกครองของชุมชน เป็นอย่างไร

- จำนวนประชากรในชุมชนมีจำนวนเท่าไร และมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไร

- ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร ฐานะของคนในชุมชนเป็นอย่างไร

- ในอดีตชุมชนมีการช่วยเหลือกันหรือไม่ อย่างไรในเวลาที่ม้งาน ทั้งงาน

ส่วนตัวและงานส่วนรวม เช่นการช่วยงานบุญต่าง ๆ และปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

- มีความสัมพันธ์กับหมู่บ้านอื่นหรือความช่วยเหลือกับชุมชนอื่นหรือไม่

อย่างไร

- ชาวบ้านมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงอย่างไร

1.3 ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

- ในอดีตชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจอะไรบ้าง อย่างไร (เช่น วัด, โบสถ์, วิหารหรือสถานที่เก่าแก่ของชุมชน, โบราณวัตถุของชุมชน)

- งานบุญประเพณีของท้องถิ่นที่ทำกันเป็นประจำมีอะไรบ้าง มีการประกอบกิจกรรมหรือทำกันอย่างไร ช่วงเวลาไหน เกิดจากความคิดหรือความเชื่ออย่างไร

- ในอดีตชุมชนมีความเชื่ออะไรบ้าง เป็นอย่างไรและในปัจจุบันยังมีความเชื่อนั้นอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด และความเชื่อนี้ให้คุณค่าแก่ชาวบ้าน

- ในอดีตชุมชนมีประเพณี อะไรบ้าง เป็นอย่างไรและในปัจจุบันยังมีประเพณีนั้นอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด และประเพณีนี้ให้คุณค่าแก่ชาวบ้านอย่างไร

- ในอดีตชุมชนมีพิธีกรรมอะไรบ้าง เป็นอย่างไรและปัจจุบันมีพิธีกรรมนั้นอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด และพิธีกรรมนี้ให้คุณค่าแก่ชาวบ้านอย่างไร

1.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดในชุมชน

- เมื่อมีถนนและหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรและชาวบ้านมีความรู้สึกต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อย่างไร

- ในอดีตศิลปะ ความบันเทิงของชุมชนมีอะไรบ้าง และมีศิลปะ ความบันเทิงแบบใหม่เข้ามาเมื่อใด เข้ามาได้อย่างไร และเมื่อศิลปะ ความบันเทิงแบบใหม่เข้ามาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงด้านสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคม
ปัจจุบันส่งผลกระทบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร

2. ประวัติความเป็นมาในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ หล่อเทียนพรรษา

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการหล่อเทียนพรรษามีความประวัติความเป็นมาอย่างไร,
ผู้ใดเป็นผู้เริ่มต้น

- ในอดีตความรู้ด้านการหล่อเทียนพรรษาของชุมชนเป็นแบบไหน อย่างไร (จาก
บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยายถึงลูกหลาน) ได้รับการถ่ายทอดหรือเรียนรู้มาจากใคร ได้รับอิทธิพล
หรือนำแบบอย่างวิธีการมาจากผู้ใดหรือไม่ อย่างไร

- ในอดีตชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับการหล่อเทียนพรรษาอย่างไร

- ในอดีตมีการนำการหล่อเทียน ไปใช้ในประเพณีแห่เทียนพรรษาในช่วงเทศกาล
เข้าพรรษาหรือไม่ และปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ในอดีตมีการหล่อเทียนพรรษา เพื่อประกอบพิธีกรรมหรือไม่ ใช้อย่างไรและใน
ปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

- มีการหล่อเทียนไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ หรือไม่ อย่างไร

3. ประวัติความเป็นมาในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาลวดลายช่างโนน สูง

- ภูมิปัญญาลวดลายช่างโนนสูงมีประวัติความเป็นมาอย่างไร, ผู้ใดเป็นผู้เริ่มต้น

- เพราะเหตุใด จึงเรียกลวดลายนี้ว่า ลวดลายช่างโนนสูง เพราะเหตุใด

- ลวดลายช่างโนนสูง มีความแตกต่างจากลายอื่น ๆ อย่างไร

- ในอดีต มีความรู้เกี่ยวกับลวดลายสกุลช่างโนนสูงเป็นแบบไหน อย่างไร (จาก
บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยายถึงลูกหลาน) ได้รับการถ่ายทอดหรือเรียนรู้มาจากใคร ได้รับอิทธิพล
หรือนำแบบอย่างวิธีการมาจากผู้ใดหรือไม่ อย่างไร

- ในอดีตชาวบ้าน มีความรู้เกี่ยวกับลวดลายช่างโนนสูงหรือไม่ อย่างไร

- ในอดีตมีการนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในประเพณีหรือไม่ ใช้อย่างไรและใน
ปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

- ในอดีตมีการนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในพิธีกรรมหรือไม่ ใช้อย่างไรและใน
ปัจจุบันยังคงมีอยู่หรือไม่ เพราะเหตุใด

- มีการนำลวดลายช่างโนนสูงไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

- เพราะเหตุใด เราจึงต้องมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของลวดลายช่างโนนสูงเอาไว้

4. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.1 การเรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้เรียนรู้การหล่อเทียนพรรษามาตั้งแต่เมื่อไร จากใคร ใช้เวลาในการเรียนรู้นานเท่าใด

- สาเหตุใดจึงสนใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนการหล่อเทียนพรรษา

- วิธีการเรียนรู้เป็นอย่างไร มีแหล่งเรียนรู้จากที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การหล่อเทียนพรรษา

- ในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาของชุมชนเป็นอย่างไร มีคนเรียนรู้นาน้อยเพียงใด มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใด

- มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านโรงเรียนหรือไม่อย่างไร

4.2 การถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้ถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาให้กับผู้ใดบ้าง เหตุใดที่ทำให้ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลนั้น

- วิธีการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา มีลักษณะอย่างไรและสถานที่ถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้างที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา

- มีปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาหรือไม่อย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษายังดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร

4.3 การเรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูง

- ได้เรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูงมาตั้งแต่เมื่อไร จากผู้ใด ใช้เวลาในการเรียนรู้นานเท่าใด

- สาเหตุใดจึงสนใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนการเขียนลวดลายช่างโนนสูง

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในลวดลายช่างโนนสูง

- ในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านลวดลายช่างโนนสูง ของชุมชนเป็นอย่างไร มีคน
เรียนรู้มากน้อยเพียงใด มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใด

- มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการลวดลายช่างโนนสูง ผ่านโรงเรียนหรือไม่
อย่างไร

4.4 การถ่ายทอดความรู้ของลวดลายช่างโนนสูง

- ได้ถ่ายทอดความรู้ลวดลายช่างโนนสูง ให้กับใครบ้าง เหตุใดที่ทำให้ถ่าย
ทอดความรู้ให้กับบุคคลนั้น

- วิธีการถ่ายทอดความรู้ลวดลายช่างโนนสูง มีลักษณะอย่างไรและสถานที่
ถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้างที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้
ของลวดลายช่างโนนสูง

- มีปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ในลวดลายช่างโนนสูง หรือไม่
อย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านลวดลายช่างโนนสูง ดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร

5. การหล่อเทียนพรรษา (วัสดุ อุปกรณ์, ขั้นตอนการทำ)

5.1 วัสดุ อุปกรณ์

- วัสดุที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษามีอะไรบ้าง
- มีวิธีการในการคัดเลือกวัสดุที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษาให้เหมาะกับการ
หล่อเทียนพรรษาอย่างไร

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษามีอะไรบ้าง
- มีวิธีการในการคัดเลือกอุปกรณ์ที่ใช้ในการหล่อเทียนพรรษาให้เหมาะกับการ
หล่อเทียนพรรษาอย่างไร

5.2 ขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา

- เทียนที่นำมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษาเป็นเทียนชนิดใด และมีวิธีในการ
คัดเลือกอย่างไร

- ลักษณะ รูปทรงของต้นเทียน มีสิ่งใดเป็นตัวกำหนดลักษณะ

- ต้นเทียนหนึ่งต้นใช้เวลาในการหล่อ นานเท่าใด

- มีวิธีการและขั้นตอนในการหล่อเทียนพรรษา ในหนึ่งต้นอย่างไร

- ขั้นตอนหลังจากการหล่อเทียนและแกะลวดลายช่างโนนสูงลงไปต้นเทียนเรียบร้อยแล้ว คืออะไร

6. การเขียนและการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา (วัสดุ อุปกรณ์, ขั้นตอนการทำ)

6.1 วัสดุ อุปกรณ์

- วัสดุที่ใช้ในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา มีอะไรบ้าง

- มีวิธีการในการคัดเลือกวัสดุที่ใช้ในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ให้เหมาะสมอย่างไร

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา มีอะไรบ้าง

- มีวิธีการในการคัดเลือกอุปกรณ์ที่ใช้ในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ให้เหมาะสมอย่างไร

6.2 ขั้นตอนในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา

- ลวดลายช่างโนนสูงที่นำมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษาเป็นลวดลายแบบใด และมีวิธีในการคัดเลือกอย่างไร และแตกต่างจากลายอื่น ๆ อย่างไร

- ลักษณะ รูปทรงของลวดลายช่างโนนสูง มีสิ่งใดเป็นตัวกำหนดลักษณะ

- ในการเขียนลวดลายช่างโนนสูง ลงบนต้นเทียนหนึ่งต้นใช้เวลา นานเท่าใด

- มีวิธีการและขั้นตอนในการนำลวดลายช่างโนนสูงมาใช้ในการหล่อเทียนพรรษา ในหนึ่งต้นอย่างไร

- ขั้นตอนหลังจากการแกะลวดลายช่างโนนสูงลงบนเทียนพรรษาเรียบร้อยแล้ว คืออะไร

7. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

7.1 ด้านสังคม

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยในการสร้างความมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและระหว่างเครือญาติรวมทั้งคนในชุมชนอย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ช่วยให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกับบุคคลภายนอกชุมชนอย่างไร

7.2 ด้านวัฒนธรรม

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

- การหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์และสามารถใช้เป็นสื่อที่แสดงความรักความผูกพันของคนในชุมชนได้อย่างไร

7.3 ด้านเศรษฐกิจ

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง นำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพได้อย่างไรและมีการรวมกลุ่มอาชีพในการหล่อเทียนพรรษาหรือไม่ ใครเป็นผู้ก่อตั้ง

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนอย่างไร

แบบสัมภาษณ์ลูกศิษย์ช่างใหญ่

เรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลาย
สกุลช่างโนนสูง ของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-สกุล..... อายุ.....ปี
อาชีพ.....ตำแหน่ง.....
วัน/ เดือน/ ปี เกิด ...../...../.....
ที่อยู่.....
การศึกษา.....
ผลงาน.....
สัมภาษณ์วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....น.
สถานที่ในการสัมภาษณ์.....
เป็นการสัมภาษณ์ครั้งที่.....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 การเรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้เรียนรู้การหล่อเทียนพรรษามาตั้งแต่เมื่อไร จากผู้ใด ใช้เวลาในการเรียนรู้นานเท่าใด
- สาเหตุใดจึงสนใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนการหล่อเทียนพรรษา
- วิธีการเรียนรู้เป็นอย่างไร มีแหล่งเรียนรู้จากที่ใด
- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การหล่อเทียนพรรษา
- ในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาของชุมชนเป็นอย่างไร มีคนเรียนรู้มากน้อยเพียงใด มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใด
- มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านโรงเรียนหรือไม่อย่างไร

1.2 การถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้ถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาให้กับใครบ้าง เหตุใดที่ทำให้ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลนั้น

- วิธีการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา มีลักษณะอย่างไรและสถานที่ถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้างที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา

- มีปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาหรือไม่อย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษายังดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร

1.3 การเรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูง

- ได้เรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูงมาตั้งแต่เมื่อไร จากใคร ใช้เวลาในการเรียนรู้นานเท่าใด

- สาเหตุใดจึงสนใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนการเขียนลวดลายช่างโนนสูง

- วิธีการเรียนรู้เป็นอย่างไร มีแหล่งเรียนรู้จากที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในลวดลายช่างโนนสูง

- ในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านลวดลายช่างโนนสูง ของชุมชนเป็นอย่างไร มีคนเรียนรู้มากน้อยเพียงใด มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใด

- มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการลวดลายช่างโนนสูง ผ่านโรงเรียนหรือไม่อย่างไร

1.4 การถ่ายทอดความรู้ของลวดลายช่างโนนสูง

- ได้ถ่ายทอดความรู้ลวดลายช่างโนนสูง ให้กับผู้ใดบ้าง เหตุใดที่ทำให้ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลนั้น

- วิธีการถ่ายทอดความรู้ลวดลายช่างโนนสูง มีลักษณะอย่างไรและสถานที่ถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ใด

- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้างที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้ของลวดลายช่างโนนสูง

- มีปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ในลวดลายช่างโนนสูง หรือไม่อย่างไร

- ภูมิปัญญาด้านลวดลายช่างโนนสูง ดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร

- ขั้นตอนหลังจากการหล่อเทียนและแกะสลักลอยตัวช่างโนนสูงลงไปต้น
เทียนหนึ่งต้นอย่างไร

- ขั้นตอนหลังจากการแกะลอยตัวช่างโนนสูงลงบนเทียนพรรษา เรียบร้อย
แล้ว

แบบสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ร่วมหล่อเทียนพรรษา

เรื่องการศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลาย
สกุลช่างโนนสูง ของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อ-สกุล..... อายุ.....ปี
อาชีพ.....ตำแหน่ง.....
วัน/เดือน/ปี เกิด ...../...../.....
ที่อยู่.....
การศึกษา.....
ผลงาน.....
สัมภาษณ์วันที่.....เดือน..... พ.ศ. .... เวลา..... น.
สถานที่ในการสัมภาษณ์.....
เป็นการสัมภาษณ์ครั้งที่.....

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1 การเรียนรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้เรียนรู้การหล่อเทียนพรรษามาตั้งแต่เมื่อไร จากผู้ใด ใช้เวลาในการเรียนรู้นานเท่าใด
- สาเหตุใดจึงสนใจที่จะเรียนรู้และฝึกฝนการหล่อเทียนพรรษา
- วิธีการเรียนรู้เป็นอย่างไร มีแหล่งเรียนรู้จากที่ใด
- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้าง ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การหล่อเทียนพรรษา
- ในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาของชุมชนเป็นอย่างไร มีคนเรียนรู้มากน้อยเพียงใด มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบใด
- มีการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านโรงเรียนหรือไม่อย่างไร

1.2 การถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา

- ได้ถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาให้กับผู้ใดบ้าง เหตุใดที่ทำให้ถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลนั้น
- วิธีการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา มีลักษณะอย่างไรและสถานที่ถ่ายทอดความรู้อยู่ที่ใด
- มีปัจจัยภายในและภายนอกครอบครัวใดบ้างที่เอื้อต่อการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษา
- มีปัญหาอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้การหล่อเทียนพรรษาหรือไม่อย่างไร
- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษายังดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบันได้อย่างไร

2. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

2.1 ด้านสังคม

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยในการสร้างควมมีส่วนร่วมและความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและระหว่างเครือญาติรวมทั้งคนในชุมชนอย่างไร
- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง ช่วยให้เกิดความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลกับบุคคลภายนอกชุมชนอย่างไร

2.2 ด้านวัฒนธรรม

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร
- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนหรือไม่ อย่างไร
- การหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์และสามารถใช้เป็นสื่อที่แสดงความรักความผูกพันของคนในชุมชนได้อย่างไร

2.3 ด้านเศรษฐกิจ

- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง นำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพได้อย่างไรและมีการรวมกลุ่มอาชีพในการหล่อเทียนพรรษาหรือไม่ ใครเป็นผู้ก่อตั้ง
- ภูมิปัญญาด้านการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชนอย่างไร

แบบสังเกต

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายสกุลช่างโนนสูง
ของชาวบ้านตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

สังเกต วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

เวลา.....

สถานที่.....

ผู้สังเกต.....

ประเด็นในการสังเกต

1. กระบวนการและกลวิธีในการหล่อเทียนพรรษา โดยการนำลวดลายของสกุลช่าง
โนนสูงเข้ามาใช้ในการแกะต้นเทียนพรรษาเป็นอย่างไร

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ของช่างที่นำลวดลายช่างโนนสูงเข้า
มาใช้นั้น มีกระบวนการถ่ายทอดอย่างไร

ผลการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร
ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง
อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตาราง 9 ผลการสัมภาษณ์ช่างใหญ่ หรือนายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
1. บริบททั่วไปของชุมชน	<p>ชุมชนโนนสูง เป็นชุมชนโบราณ เพราะะ นครราชสีมา มี 3 อำเภอ คือ นอก กลาง ใน จึง เรียกอำเภอโนนสูงว่า อำเภอกลางในสมัยก่อน คนที่อพยพเข้ามาเป็นคนโคราชเป็นส่วนใหญ่ มีคนไทยเชื้อสายจีนปะปนอยู่ มีเพียงหมู่บ้าน เดียวที่พูดภาษาอีสาน คือ หมู่บ้านเดินเห็ดหิน ชื่อเดิมของอำเภอโนนสูง คือ โนนวัด ต่อมา เปลี่ยนเป็น อำเภอกลาง และเป็นอำเภอโนนสูง ในปัจจุบัน ความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นแบบ เกษตรกร แบบลึกซึ่งช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มี แม่น้ำมูลไหลผ่าน ภาษาที่ใช้ในการพูดเป็น ภาษาโคราชเป็นส่วนใหญ่ ลักษณะของ บ้านเรือน ตั้งบ้านเรือนตามการเปลี่ยนแปลง ของครัวเรือน จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการ เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม และบริบท ของสังคม ในตำบลโนนสูงมีช่างฝีมือมาก เช่น ช่างฉาบ ช่างปูน ช่างเหล่านี้อาจจะไปทำงานใน เมือง และเรียนรู้โดยการครูพักลักจำในการไป ทำงานมา โดยส่วนมากจะเข้าไปทำงานในตัว เมือง</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
<p>2. ประวัติความเป็นมาในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการหล่อเทียนพรรษา</p>	<p>ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการหล่อเทียนพรรษาของตำบลโนนสูง เทียนพรรษามีมานานแล้ว แต่ก่อนใช้ลายแบบติดพิมพ์เหมือนที่ทั่ว ๆ ไปทำกัน โดยครอบครัวของช่าง (บิดาของช่างและตัวช่าง) โดยเฉพาะตัวช่างเอง เป็นคนไม่ค่อยอยู่ในกรอบ มีความคิด ว่าทำไมต้องแปะติดทำไมไม่แกะเทียน ต่อมาจึงเริ่มมีการแกะเทียนโดยแกะเทียนคนเดียวทั้งต้น และเป็นคนแรกในตำบลโนนสูงที่แกะเทียน จากนั้นได้นำไปประกวดในตัวเมือง โดยต้นเทียนที่ประกวดทั้งหมด มีเพียงต้นเทียนของช่างเท่านั้นที่แกะจากต้นเทียนทั้งหมด 20-30 ต้น ในบริเวณศาลากลางจังหวัด แต่คนครหาว่าเทียนที่แกะแปลกประหลาดกว่าเทียนต้นอื่น ๆ ที่แปะติดคนบอกว่าต้นเทียนที่แกะเป็นเทียนแบบกระเทย ดูแปลกกว่าต้นอื่น ๆ ต่อมาปี 2537 ได้ประกาศทำต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทำให้คนรู้จักช่างมากขึ้น การประกวดบางปี เวลาเข้าแข่งขันต้นเทียนพรรษาที่แกะจะไม่ได้รับรางวัลที่ 1 แต่จะได้รางวัลที่ 2 เสมอ เหมือนกันกับเวลาประกวดนางงาม แล้วมีกระเทยเข้าร่วมประกวด เหมือนผู้หญิงมาก สวยงาม แต่ไม่ได้รางวัล เพราะเป็นกระเทย แปลกกว่าคนอื่น เทียนต้นแรกๆ ช่างแกะเทียนให้วัดบัวตำบลโนนสูง ลายที่ใช้ในการแปะพิมพ์ใน</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>สมัยก่อนเป็นลายทั่ว ๆ ไป เช่น ลายประจำยาม มะลิร่วง ก้ามปู ดอกจันทร์และลายอื่น ๆ มาประดับกัน ในช่วงที่แกะต้นเทียนใหม่ๆ บิดาของช่างจะเป็นคนออกลายให้ก่อน ช่วงแรก ๆ เป็นลายขด ลายเปลว ยังไม่มีการผสมลายเข้าไป ประมาณ พ.ศ.2530 ต้นๆ ในช่วงที่แกะแรกๆ เส้นผ่านศูนย์กลางของต้นเทียนประมาณ 30 ซม. เป็นต้นเทียนเล็ก ๆ ทำให้คนไม่ค่อยให้ความสนใจ ความเด่นชัดไม่ค่อยมีมาก พอถึงปี 2537 ได้แกะเทียนต้นที่ใหญ่ที่สุดในโลก ก็เริ่มเป็นที่ฮือฮา ในช่วงแรกๆ ที่แกะต้นเทียนไม่ค่อยได้ถ่ายรูปเก็บไว้ เพราะไม่มีกล้องไม่ค่อยมีใครถ่ายเก็บ เงินทุนในการสนับสนุนยังน้อย เมื่อแกะต้นเทียนเสร็จจะต้องนำต้นเทียนที่แกะไปหลอมเพื่อทำต้นเทียนใหม่ ทำให้ไม่มีภาพของต้นเทียนในสมัยก่อนมากนัก ในช่วงแรกของการหล่อเทียนเป็นเทียนติดพิมพ์ คนในชุมชนเห็นการหล่อเทียนมา เห็นจากชุมชนอื่น ๆ หรืออำเภออื่น ๆ ทำกัน จึงจดจำและนำมาทำ เขาทำกันเอาดอกมาแปะ แกะลายจากดินน้ำมัน แล้วทำเป็นปูนปลาสเตอร์หล่อ แกะ ตัด จากบรรพบุรุษถ่ายทอดมา พอช่างเริ่มแกะเทียนก็เริ่มพัฒนาการหล่อเทียน การหล่อพิมพ์ โดยใช้สารเคมี ใช้ตัวช่วยให้เทียนแกะง่ายขึ้น การแห่เทียนพรรษาเป็นประเพณีมาตั้งแต่โบราณ เกิด</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>มากก็มีประเพณีแห่เทียนเกิดขึ้นมา ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ตั้งแต่จำความได้ในสมัยก่อนโรงเรียนกับวัดจะจับคู่กันเพื่อทำเทียนพรรษาเข้าร่วมประกวด ทำให้วัดกับโรงเรียนเกิดสายสัมพันธ์กันและได้เกิดการช่วยเหลือกัน ในอดีตมีการหล่อเทียนพรรษาไปใช้ในการประกอบพิธีกรรม โดยโนนสูงเป็นต้นแบบของการแกะเทียน บางคนก็ฝึกหัดเอง โดยช่างจะสอนการแกะ การออกลาย เช่น วัดหนองบัวรอง วัดสามัคคี วัดโพธิ์ ลวดลายจะกำกึ่งกันในยุคต้นๆ ปัจจุบันมีการแกะแข่งกันทั้งจังหวัด ในอดีตมีการหล่อเทียนพรรษาเพื่อใช้ในประเพณีแห่เทียนพรรษาอย่างเดียว แต่ไม่ได้ให้วัดนำไปใช้ในการจุดเพื่อประกอบพิธีกรรม เพราะมันใช้จุดไม่ได้ ต้นเทียนที่ทำขึ้นเพื่อประกวดแข่งขันเท่านั้น และมีการหล่อเทียนไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เป็นการสาธิตเป็นตัวอย่าง อย่างโรงเรียนก็ให้หล่อเทียนบูรณาการกับงานโรงเรียนสวนพฤกษศาสตร์ บางที่ช่างก็นำเทียนมาใช้ในหล่อเป็นแผ่น แกะและหล่อเป็นแบบพิมพ์</p>
3. ประวัติความเป็นมาในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาลวดลายช่างโนนสูง	<p>ประวัติความเป็นมาของลวดลายโนนสูง คนเริ่มต้นคือบิดาของช่างใหญ่ เป็นคนชักชวนชาวบ้าน ชุมชนทำต้นเทียนโดยการแกะพิมพ์ก่อน แต่คนที่เริ่มต้นแกะคือตัวช่างใหญ่ เมื่ออายุได้ 11-12 ขวบ พ.ศ. 2515 เริ่มเห็นการเท</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>เทียนประดับ แต่ก่อนไม่หล่อเป็นต้นใช้วัสดุกระดาษ โฟม ไม้อัด นำมาเหลาเป็นกลมๆ เมื่อก่อนที่เทียนต้นใหญ่มาก ๆ เขาจะใช้วัสดุอย่างอื่นที่ไม่ใช่เทียน เช่น ไม้อัด มาทำเป็นบล็อกกลมหรือเป็นเหลี่ยมมาบุติ แล้วจึงต้มเทียนนำมาทาบนไม้ ถ้าเทียนน้อย ๆ จะเอาสีที่ใกล้เคียงกันเทียนทา เพราะปริมาณเทียนน้อย เวลาแปะพิมพ์จะใช้ตะปูตีลงไปให้ติดกับบล็อกของต้นเทียน เพราะเทียนเวลาโดนความร้อนจะนิ่มแล้วให้ตัดง่าย และใช้เหลื่อมติดประดับกับหัวตะปู ส่วนผลสมของเทียนในสมัยก่อน จะใช้เทียนตลาดเป็นแท่งๆ มาต้ม บางทีก็เป็นเทียนถั่วที่ขายเป็นกิโลกรัม ค้ายเทียนที่นำไปลงพื้นไม้โรงเรียน เพราะความแพร่หลายของการใช้เทียนไม่เยอะ จึงหาซื้อยาก แต่ในปัจจุบันก่อนฤดูการเข้าพรรษา ช่างจะหาซื้อเทียนตามวัด ที่วัดใช้แล้วเหลือแต่ขี้เทียนที่ละลายลงมาเป็นกอง หรือเทียนที่ยังไม่ได้ใช้งานทั้งปี บางปีได้จำนวนมาก หลายต้น แต่ก่อนไม่ต้องซื้อเทียน แคนำมาต้มรวมกันแล้วทำสี เพราะช่างแกะเทียนแต่ก่อนจึงต้องใช้เทียนเยอะ เวลาทำบล็อกต้นเทียนแรกๆ ใช้สังกะสีแผ่นเรียบ ประมาณ 1-2 ปี นำมาตัดเป็นวงกลม แต่พอเทปปรากฏว่าเทียนที่เทลงไปในบล็อกเกิดร้ว เพราะเทคโนโลยีสมัยนั้นมันไม่แพร่หลาย ต่อมาจึงจ้างช่างม้วนเหล็กให้กลม</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ตามขนาดต้องการ เพราะช่างมีเครื่องมือเหล็ก ก็สั่งตามขนาดที่ต้องการแล้วช่างจะทำขอบเพื่อยึดเหล็กให้ติดกัน แล้วจะมีไส้ในของบล็อกด้วย คือมีบล็อก 2 อัน เพราะถ้าเทตันมันจะเปลืองเทียนมาก ฉะนั้นจะทำให้ไส้ในให้กลวงเพื่อประหยัดเทียน จะใช้เทียนหนาประมาณ 3-4 นิ้ว แต่เทียนเทียนเยอะจะ 5 นิ้ว ที่ใช้ในการแกะ มาตรฐานจะอยู่ที่ 10. หรือ 4 นิ้ว ใช้ในการแกะกัน เวลาจะขนาดของบล็อกใน จะเป็นบล็อกนอกก่อนจะทำให้มีรัศมีเท่าไร เช่น ต้องการ 50 ซม. หนา 10 นิ้ว ที่เหล็กก็จะเป็นส่วนของบล็อกใน จะใช้ปูนปลาสเตอร์เป็นตัวจับกับเหล็กด้านล่าง ไม่ให้เทียนไหลซึมลงไปด้านล่าง เพราะมองไม่เห็น แต่ด้านที่ซึมออกมาด้านนอกสามารถมองเห็น สมัยก่อนที่ยังไม่ชำนาญในการทำบล็อกเท่าไร เทียนจะไหลหายไปช่างในทำให้มองไม่เห็น ต้องลื้อทำเทียนใหม่ จึงต้องใช้ปูนปลาสเตอร์สูงประมาณ 10 : ซม. เหล็กที่เป็นบล็อกที่สั่งทำ มันจะอยู่ได้หลายปีต้นทุนประมาณหมื่นกว่าบาท บล็อกใหญ่ๆ ส่วนบล็อกเล็กไม่เกินหมื่น ถ้าบล็อกใหญ่ก็ต้องใช้แผ่นเหล็กมากกว่า 1 แผ่น รอยต่อระหว่างแผ่นก็ต้องใช้ช่างฝีมือในการเชื่อมให้เหล็กต่อกัน ไม่ให้เทียนไหลซึมผ่านรูเชื่อม น้ำหนักของเทียนมากกว่าน้ำ</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
4. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	<p>ลวดลายช่างโนนสูง ลายพิมพ์ประดับบิดาของช่างใหญ่จะเป็นคนทำ ในช่วงแรกๆ ที่ช่างยังเป็นเด็ก บิดาของช่างจะเป็นคนแกะ เมื่อช่างโตขึ้นมา มีความชำนาญจึงมีความคิดว่าควรจะเริ่มแกะ ประมาณปี 2530 ต้นๆ ไม่เกิน 2535 ปีที่เป็นข่าวต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก ปี 2537 ในช่วงที่บิดาของช่างมีชีวิตอยู่ แกะจะเป็นคนออกลาย ส่วนช่างจะเป็นคนแกะ โดยในตอนนั้นเวลาออกลายจะยังไม่ผสมลายกัน เช่น ถ้าออกเป็นลายเปลวก็จะเป็นเปลว ถ้าออกเป็นลายขดก็เป็นลายขด มีลายที่เก็บรวบรวมไว้โดยการวาดแต่เป็นของบิดาของช่างใหญ่ที่บ้านทักไว้ แต่ช่างใหญ่ไม่เคยบันทึกไว้เลย ลายของต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก บิดาเป็นคนออกลายอยู่ หลัง พ.ศ. 2537 หลังจากทำต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก บิดาเริ่มเห็นว่าช่างมีความชำนาญและชำซอแล้ว จึงให้ช่างออกลายเอง จึงทดลองนำลายขดและลายเปลวมาผสมกัน โดยเวลาออกลายต้องดูจากมุมมองในการที่คนดูผลงานมอง เพราะการมองต้นเทียนไม่สามารถมองรอบด้านในที่เดียว ตรงไหนที่ลายออกไปต่อไม่ได้ จะปล่อยเปลวไหลไปเลยก็ไม่ได้ เพราะมุมมองการมองต้นเทียนมันแคบ แต่เวลาเขียนต้องต่อเนื่องกัน เห็นแค่มุมใครมุมมัน มองพร้อมกันไม่ได้ จึงนำลายเปลวกับลายขดมาไหลขึ้นไป และปล่อยลายเปลวไปบนสุด</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ของต้นเทียน ทำในช่วงแรกรงานก็ดูไปด้วยกันได้ จากการทำช่างมอง ในการผสมผสานลาย เพราะผู้ชมส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจลายไทย แค่เห็นว่าลายสวยก็บอกว่าสวย โดยไม่ได้สนใจความแตกต่างหรือลายละเอียดของลาย แต่ของช่างคนอื่นส่วนใหญ่ ไม่มีพื้นฐานการเขียนลายไทย เพียงแค่เห็น แต่แกะลายเป็น เพราะบางคนเขียนเป็นแต่แกะไม่เป็น บางคนแกะเป็นแต่เขียนไม่เป็น ลายเป็นลายตัวเดียวแล้วนำมาผสมผสาน ไม่มีการผูกเป็นเถา บิดาก็เขียนได้และแกะเป็น เป็นต้นตำรับของช่าง ช่างเป็นเพียงคนทำต้นตำรับ ลายของบิดามาผสมผสานเผยแพร่ ในช่วงแรกๆ ลายที่นำประกวดในยุคแรกๆ ไม่มีความคล้ายคลึงกับลายของช่างเลย เพราะในสมัยแรกๆ ไม่มีช่างคนใหญ่แกะต้นเทียน จน พ.ศ. 2555 ขึ้นไป จึงเริ่มมีการแกะต้นเทียนกัน เพราะแปลกตากว่าคนอื่น เทียนประดับในสมัยจะมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 30 ซม. ต่างกับเทียนแกะที่ช่างแกะไปที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 50 ซม. พอต้นเทียนใหญ่ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นองค์ประกอบจึงใหญ่ไปด้วย ทำให้ดูแปลกตา จน พ.ศ. 2555 จึงมีการรณรงค์ให้แกะเทียนในช่วงแรกช่างแกะเทียนให้วัดบัว ต.โนนสูง วัดเดียว แต่หลัง พ.ศ. 2555 ขึ้นไปจึงมีการแกะให้วัดในเมือง สาเหตุมาจากวัดบัวเริ่มล้า ขาด</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>เงินทุนสนับสนุน ช่างกลุ่มอื่น ๆ จึงดึงช่างใหญ่เข้าเมือง เพราะช่างอื่น ๆ พยายามจะเลียนแบบงานของช่าง พอวัดบัวเริ่มหยุดการแกะเทียน จึงได้ไปช่วยวัดโพธิ์ในเมืองแกะเทียน วัดหนองบัวรอง บางปีแกะวัดเดียว บางปี 2 วัดขึ้นไป บางครั้งมีต่างจังหวัดมาจ้างให้แกะด้วย การแกะต้นเทียนโคราช มี 3 ต้น ตั้งแต่โบราณ ตั้งแต่ที่ช่างจำความได้ มีต้นเทียนต้นหลัก 1 ต้น ต้นรอง 2 ต้น สาเหตุที่เรียกว่าลวดลายช่างโนนสูง เพราะต้นกำเนิดของลายอยู่ที่ตำบลโนนสูง และมีครูศิลปะกลุ่มหนึ่งที่เป็นกรรมการตัดสินเทียน ต้องการให้ลวดลายโนนสูงเป็นเอกลักษณ์ของโคราช ลวดลายโนนสูงไม่ได้แตกต่างจากลวดลายอื่น แต่มันเป็นการจัดองค์ประกอบที่แตกต่าง เพราะเป็นการผสมผสานลายขดและลายเปลวมาผสมกัน และช่างคนอื่น ๆ จะไม่ถนัดทำกัน จะทำเปลวก็เปลว เถาก็เถา แต่ของช่างใหญ่จะเป็นลายเปลวและลายเถาสลับซับซ้อนกันไป ในอดีตมีการเรียนรู้ลวดลาย โดยช่างเรียนรู้จากบิดา และช่างก็ได้ถ่ายทอดการแกะลวดลายให้กับลูกศิษย์เป็นจำนวนมาก และในครอบครัวก็มีบุตรชาย ซึ่งกำลังเรียนรู้ จากการเห็น จนเข้าใจ และรู้สึกว่ามันไม่ยาก เพราะตอนช่างก็เรียนรู้ด้วยวิธีการแบบนี้ด้วยกัน ในอดีตชาวบ้านไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับลวดลาย</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ไม่สามารถบอกถึงความแตกต่างของลาย แค่เห็นลายสวยก็บอกว่าลายสวย และมีการนำลวดลายโนนสูงไปใช้ในงานเทียน ใช้โดยการแกะเป็นต้นเทียน ในการแข่งขัน ในพิธีกรรมต่าง ๆ เหตุที่ต้องมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาช่างบอกว่า “เสียตายอุตุสำหรับคิดมาตั้งนาน เดี่ยวมันก็หาย เดี่ยวงานมันจะตาย” การเรียนรู้ในการหล่อเทียน โดยการพัฒนาเทคนิคมาค่อนข้างยาวนาน จนได้ข้อสรุป วิธีการต่าง ๆ ให้หล่อได้ดีที่สุด ช่างเล่าว่าเรียนรู้ตลอดชีวิตไม่มีวันหยุด แม้ทุกวันนี้ก็ยังเรียนรู้อยู่งานศิลปะทุกวันนี้จะต้องไม่เก่ง ต้องเรียนรู้ตลอด ดูคนอื่นด้วย อันไหนดีดูเอาเยี่ยง อันไหนไม่ดีดูเอาอย่าง แต่ก็ต้องดูเขาด้วย อย่าคิดว่าตัวเองเก่ง ทุกวันนี้ก็ต้องเรียนรู้อยู่</p> <p>เหตุผลที่ต้องเรียนรู้การหล่อเทียน เพราะเห็นจากคนในครอบครัว คือบิดาของช่าง เพราะอยู่ที่บ้าน เห็นบิดาทำจึงต้องช่วยทำ และจำได้ บัจจุบันที่เอื้อต่อการเรียนรู้ คือบิดาของช่างใหญ่</p>
5. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	<p>ในชุมชนเกิดการเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง จาก แลก เปลี่ยน กัน การเห็น มีการเปลี่ยนแปลงมาก จากปะพิมพ์เป็นแกะเทียน การเรียนรู้ของชาวบ้านหรือช่างทำเทียนในแต่ วัด ตำบล เรียนรู้โดยการสังเกตจากสถานที่จริง แลกเปลี่ยนกันไปมาแต่ละวัด วัดที่ทำเทียนในสมัยก่อนจะเลิกทำไปหมดแล้วเพราะต้นทุน</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>เยอะ เช่น วัดทุ่งสว่าง วัดสามัคคี เวลาไปวัดอื่นทำจะไปดูความคืบหน้าของแต่ละวัด ไม่ได้ไปดูเลย แต่สมัยนี้ไม่ค่อยมีกิจกรรมแบบนี้ เพราะยุคสมัยเปลี่ยนไป มีการเรียนรู้ผ่านระบบโรงเรียนโดยถ่ายทอดให้กับโรงเรียน เพราะโรงเรียนเข้าร่วมประกวดต้นเทียน ช่างจึงไปช่วยโรงเรียนทำ ทำให้เกิดการเรียนรู้จากตรงนี้ แต่ในสมัยก่อนทางเทศบาลจะมีการจับคู่โรงเรียนกับวัดเข้าด้วยกัน เพราะโรงเรียนมีจำนวนคนเยอะ จะไปช่วยวัดทำ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน และครูยังได้ช่วยสอนศิลปะให้กับชุมชนและวัดด้วยมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้คนที่สนใจเยอะแยะมากมาย แต่คนที่จะมาเรียนรู้การแกะ ส่วนใหญ่ช่างจะดูแนวของคนก่อน เพราะเด็กจะจำครูคนแรกเป็นที่สุด เช่น การถือเคียง การจับพู่กัน ท่านถ่ายทอดความรู้ให้กับทุกคนโดยไม่ปิดบัง เพราะบางคนบอกได้ แต่ทำไม่ได้ ขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน พอช่วงหลังๆ ถ่ายทอดทั้งหมดไม่ได้ จึงบอกแค่ทริคเล็ก ๆ เช่น การบาก ให้บากแบบนี้ แบบนี้เข้าไป สถานที่ถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่ก็ขึ้นอยู่กับสถานที่ ๆ ทำ เช่น วัด บ้าน โรงเรียน</p> <p>ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ของช่างจะเป็นความผูกพัน ความเคยชิน และการสนับสนุนของคนในครอบครัว</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ปัญญาอุสุภรคในการถ่ายทอดความรู้ มาจากตัวบุคคล บางคนให้ความรู้ไปแต่เขาไม่รับ และที่สำคัญคือเงินทุนในการทำ เพราะหนึ่งขบวนใช้งบหลายแสนบาท ถ้าไม่มีทุนสนับสนุนก็ไปต่อไม่ได้ เหตุผลที่การหล่อเทียนยังอยู่ต่อไปได้ เพราะมีการทำในทุก ๆ ปี ทำต่อเนื่องกัน</p> <p>ภูมิปัญญาในการหล่อเทียนพรรษาผ่านลวดลายช่างโนนสูง มีส่วนช่วยให้ทุกคนโดยเฉพาะชุมชน ทุกคนจะมาช่วยกันทำ เช่น การต้มเทียน การคัดแยกเทียน ภูมิปัญญาช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน ใครมีอาหารอะไร ขนมอะไรก็นำมาแบ่งปันกัน และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตในชุมชน</p> <p>คือ ทุกคนให้ความสำคัญกับการทำเทียน เพราะเกิดความผูกพันมายาวนาน มีส่วนช่วยยึดเหนี่ยวคนในชุมชนอย่างมาก เพราะให้ทุกคนได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ได้มาเจอกัน แต่คนในชุมชนไม่ได้ผูกพันกับลวดลายช่างโนนสูงมากนัก จะเน้นแค่ขบวนการทำเทียนมากกว่า</p> <p>การหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูงนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาชีพ เพราะเกิดการรวมกลุ่มของช่างทำเทียน โดยช่างใหญ่เป็นเสมือนหัวหน้ากลุ่ม แต่กลุ่มจะเป็นกลุ่มใครกลุ่มมัน เป็นคุ้มวัด ช่างจะต้องแยกกลุ่มกันเพื่อกระจายงาน แต่ถ้ามารวมกันงานจะไม่เกิดการเผยแพร่งานออกไป แต่ก็มีกรพบปะกัน</p>

ตาราง 9 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	แต่ไม่ได้มีความสำคัญและประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เพราะเป็นแค่งานประเพณีงานหนึ่งเท่านั้น

ผลการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของสัมภาษณ์ช่างใหญ่ ผู้เรียนรู้ภูมิปัญญาการหล่อ
เทียนผ่านลวดลายช่างโนนสูง ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตาราง 10 ผลการสัมภาษณ์ลูกศิษย์ของสัมภาษณ์ช่างใหญ่

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
นายเพชรภูพาน หมอดง การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นลูกศิษย์ช่างใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ.2543 สนใจ การเรียนรู้การเขียนลายจากช่างใหญ่ เพราะ เห็นการเขียนลวดลายไทยเป็นแขนงของ อยุธยาตอนปลาย ในสายงานศิลปะของโคราช ไม่มีใครเหมือน ตนเองไม่ได้เรียนทางด้าน ศิลปะ แต่มีความชื่นชอบผลงาน และมาเรียนรู้ งานจากช่างใหญ่ จากการครุพัก ลักจำ พอมา เรียนรู้เรื่อย ๆ จึงได้ลงมือทำ เห็นผลงานของ ช่างใหญ่จากข่าวต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลก ปี แรกๆ จะเรียนรู้การเทพิมพ์ ทำบล็อกร โครงสร้างของขบวนเทียน เริ่มมาแกะเทียน พรรษา เริ่มต้นแกะต้นเทียนพรรษาด้วยตนเอง ประมาณปี พ.ศ.2548-2549 ลายที่แกะลงบน ต้นเทียนจะเป็นลายที่ครุพักลักจำจากลายของ ช่างใหญ่เลย จะจำจดและนำไปใช้ในงาน แต่ บางลายก็จะเป็นลายไทยทั่ว ๆ ไป เช่น กนก เปลว และนำไปปรับเป็นสไตล์ของตนเอง ลาย ที่ช่างใหญ่แกะลง บนต้นเทียนพรรษาต่างจาก ลายอื่น ๆ คือ ความเด่นชัด การเขียนลายเผา จะมีความ สลับซับซ้อน มองแล้วสิ้น สะอาด ตา สวยงาม

ตาราง 10 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ก่อนการแกะต้นเทียนทุกต้น ขั้นตอนแรกจะนำกระดาษแข็งติดบนต้นเทียนก่อน จากนั้นจึงค่อยร่างแบบ และแกะลงไป ตามสไตส์ของช่างใหญ่ ตามที่เรียนรู้มาจากช่าง เพราะหากมีการร่างแบบไว้ก่อน งานจะไม่ฟรีสไตส์ตามใจของผู้ออกแบบ</p>
<p>นายประเสริฐ เลิศธีรศิลป์ การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น</p>	<p>เป็นลูกศิษย์ช่างมาเกือบ 20 ปีแล้ว ที่อยากเรียนรู้การแกะเทียนพรรษาจากช่างใหญ่ เพราะช่างใหญ่เป็นคนแกะเทียนพรรษาคคนแรกของโคราช และเป็นแกะต้นเทียนพรรษาที่ใหญ่ที่สุดในโลก ปี พ.ศ.2537 รวมทั้งบิดาของช่างเป็นอาจารย์สอนศิลปะของตนเองด้วย เป็นคนสอนเขียนลาย ออกลาย ทั้งช่างใหญ่และบิดาเก่งลายไทยทั้งสองคน เหตุที่สนใจเรื่องการหล่อเทียนเทียนพรรษา และเห็นการทำเทียนมาตั้งแต่สมัยเรียนชั้นมัธยมศึกษา จึงมาเรียนวิชา ช่างใหญ่ถ่ายทอดกลยุทธ์ให้ทุกอย่าง ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 ที่เรียนรู้มาด้วย พ.ศ. 2537 เริ่มแกะเทียนอย่างจริงจัง สถานที่ที่รับการถ่ายทอดคือที่วัด การทำเทียนเป็นเหมือนการทำบุญ การสร้างผลงานตนเอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญา แต่อาชีพหลักจะเป็นช่างปั้น การออก ลาย เวลาแกะเทียนจะมีลายที่เป็นลายจากช่างใหญ่ และเป็นลายที่อิงมาจากหนังสือและใส่ ความเป็นตัวของตัวเองลงไปด้วย</p>

ตาราง 10 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ลายของโนนสูงแตกต่างกันจะลายอื่นอย่างไร ลวดลายช่างโนนสูงมีความแตกต่างจากลายอื่น คือมีเอกลักษณ์ เป็นลายเครือเถาที่งดงาม ช่างไฟสละสลวย ไม่เหมือนกับช่างรุ่นใหม่ ลูกศิษย์ที่มาเรียนรู้การทำเทียนพรรษาจากตนเอง ต่อก็ยังมีอยู่ เพราะการทำเทียนต้องมีการถ่ายทอด สืบต่อภูมิปัญญาต่อไป การแกะเทียน แกะเองทั้งต้น แต่บางปีก็แกะไม่มันก็จะใช้เทียนของช่างใหญ่ที่เคยแกะแล้วนำมาใช้ด้วย</p>

ผลการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้มีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่าง โนนสูง ตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตาราง 11 ผลการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้มีส่วนร่วมในการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง
ตำบลโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
พระครูอาทรกิจวิมล (เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่น) 1. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	เหตุที่ทำให้เทียนพรรษาในประเพณีเข้าพรรษา ไม่มีประเพณี เช่น บุญบังไฟ เพราะการแห่ เทียนพรรษา เป็นประเพณีดั้งเดิมมาแต่ 30 ปี ก่อน เหตุที่ไม่มีประเพณีอื่นเข้ามาเพราะ ช่าง ไม่ได้มีความชำนาญในด้านนั้น ในชุมชนการ ทำเทียนได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายสิบปี ผู้คนมีความเคยชินกับประเพณีมาตั้งแต่รุ่น ปู่ย่าตายายและมีการสืบทอดมา สมัยก่อน เทียนของวัดโนนหมั่นจะเป็นการตีพิมพ์ เพราะหาช่างแกะเทียนพรรษายาก เมื่อ สามารถหาช่างแกะเทียนพรรษาได้ วัดเริ่มแกะ ลาย มีการนำมาจัดแสดงให้ผู้ชมได้ชมกัน วัด อื่น ๆ จึงเริ่มทำตาม บางวัดแกะลายเล็ก บางวัด แกะแบบนูนต่ำ ขึ้นอยู่กับช่างแต่ละคน ความ ถนัดของช่าง เพราะลวดลายบางลายมีความ ยาก และสลับซับซ้อนต่างกัน จึงขึ้นอยู่กับ ความถนัดของช่าง

ตาราง 11 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>ก่อนการแกะเทียนพรรษา ช่างแกะก็จะถามว่า ต้องการลวดลายแบบไหน ให้แกะลายแบบไหน จะช่วยกันออกแบบ ช่างที่มาแกะให้วัดจะไม่ได้เงิน มาด้วยใจ ความศรัทธา วัดที่แกะเทียนพรรษามีไม่กี่อำเภอในจังหวัด ช่างที่แกะให้กับบางอำเภอก็เป็นช่างที่มาจากอำเภอโนนสูง ลายที่นำมาใช้ในการประดับต้นเทียน เป็นลายไทยแบบดั้งเดิม และลายไทยแบบประยุกต์ เช่น ลายกาบไผ่ โดยลายแต่ละปี อาจมีเหมือนกันบาง เรียนรู้การหล่อเทียน กระบวนการและขั้นตอนมาจากการที่ได้มาจำวัดที่วัดโนนหมั่น ได้ลงมาช่วยทำเทียนพรรษา จนสามารถเข้าใจขั้นตอนและกระบวนการต่าง ๆ จนสามารถเป็นผู้นำทางสงฆ์ให้กับชาวบ้านในการหล่อเทียนพรรษาแต่ละปี แต่ลวดลายในการแกะต้นเทียนพรรษาของช่างที่แกะให้กับวัดนั้น จะแตกต่างจากลวดลายของช่างพงศ์ (ช่างใหญ่) เพราะช่างคนที่แกะให้วัดไม่ได้มีพื้นฐานความรู้ด้านลายไทย แต่เคยเป็นช่างที่ทำงานปั้นลวดลายตามวัดมาก่อน แล้วจึงมาช่วยทำเทียน ตามประสบการณ์และความชำนาญ</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
2. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	ชาวบ้านที่มาช่วยทำเทียนพรรษาจะเป็นชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัด และชุมชนใกล้เคียง ในปี พ.ศ 2530, 2531 คนที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการทำเทียน คือประธานชุมชน หน่วยงานเทศบาล เป็นคนอุปถัมภ์ในเรื่องทุน เริ่มมาจากแกะเพื่อร่วมในประเพณีเข้าพรรษา จุดประสงค์คือเพื่อรวมชุมชนให้ทำกิจกรรมร่วมกัน ให้ชุมชนได้สร้างความสามัคคี และมีความรู้ในการทำเทียน แลกเปลี่ยนความรู้กัน เหมือนต้องการเป็นจุดศูนย์กลางให้คนในชุมชนมารวมกลุ่มกัน
นายสะอาด ศรีวัคส์ตย์ 1. การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	เป็นผู้บุกเบิกการชุมชนมาช่วยกัน คนหนุ่มสาวได้มาเข้าวัดได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมไทย มาสัมผัสในการทำเทียน ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ เช่น เด็กตัวเล็ก ๆ ไม่ค่อยให้ความสนใจ เพราะเทคโนโลยีเข้ามา มีทีวีเข้ามา มีสื่อเกมส์เข้ามา สื่อให้ความเพลิดเพลินมากกว่า การทำเทียน ในปัจจุบันเป็นการทำเพื่อประกวด ให้คนในชุมชนได้เกิดความสามัคคี แสดงให้เห็นฝีมือลายมือ ความสามารถของคนในชุมชน หากจะทำตามประเพณีจริง ๆ เพียงแค่เทียนต้นเดียววัดก็สามารถทำได้ แต่การทำเทียน

ตาราง 11 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>เพื่อประกวดนี้ เพื่อเป็นการแสดงศักยภาพของคนในชุมชน ซึ่งเป็นแค่ชาวบ้าน ทำอาชีพทำไร่ทำนาทำเทียนของวัดโนนหมั่น แต่ปี พ.ศ. 2523 แต่ก่อนเป็นแบบติดพิมพ์ และการขนย้ายลำบาก การขนย้ายในแต่ละครั้ง ต้องใช้รถเครนในการเคลื่อนย้าย สมัยก่อนจึงนิยมติดพิมพ์ เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เพียงพอ จนต่อมาแต่ละวัดนิยมแกะกันจึงเริ่มหาช่างมาแกะ โดยลายที่นำมาแกะลงบนต้นเทียน เป็นลายที่ดูมาจากหนังสือลายไทย หรือวิดีโอใน YouTube แล้วเลียนแบบ นำมาประยุกต์ ดัดแปลงให้มีความเป็นเอกลักษณ์สาเหตุที่เวลาแกะต้นเทียน ร่องไม่ลึก เพราะในกระบวนการเทเทียน เทไม่หนาพอให้แกะแบบร่องลึก จึงมีการแกะไปและขูดเทียนให้เสมอกัน</p>
<p>2. ภูมิปัญญาและการส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน</p>	<p>ส่วนใหญ่มาด้วยใจ จากความเชื่อความศรัทธา จะมีลูกศิษย์มาช่วยโดยมาเรียนรู้กระบวนการจากที่ทำไม่เป็น และมาเรียนรู้ ครูพักลักจำมาวัดจะไม่มีช่างที่มีความชำนาญเฉพาะมาช่วย โดยเฉพาะ ทุกคนที่มาช่วยวัด สามารถทำงานได้ทุกอย่าง แตกต่างกับบางวัด ในบางอำเภอ</p>

ตาราง 11 (ต่อ)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์	ผลการสัมภาษณ์
	<p>เป็น ช่างที่จ้างมา จากที่อื่น จึงทำงานได้แค่เฉพาะที่ตนเองถนัด คนที่สืบทอดต่อไปในปัจจุบันหายาก หากหมดรุ่นลูกศิษย์รุ่นสุดท้ายนี้ ก็อาจไม่มีการทำเทียนขึ้นมาอีก ความคาดหวังของครู คือ อยากให้ช่างโนนสูงที่มีความสามารถของโนนสูงกลับมาช่วยกันทำเทียน ในอำเภอของตนเอง</p>

การสังเกต การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนน
สูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

สังเกตวันที่ 3 .เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2561

เวลา 15.28-16.20 น.

สถานที่ วัดโนนหมั่น ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้สังเกต ช่างแกะเทียนและชาวบ้าน

ภาพประกอบ 106 บรรยากาศการทำเทียนพรรษาวัดโนนหมั่น

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

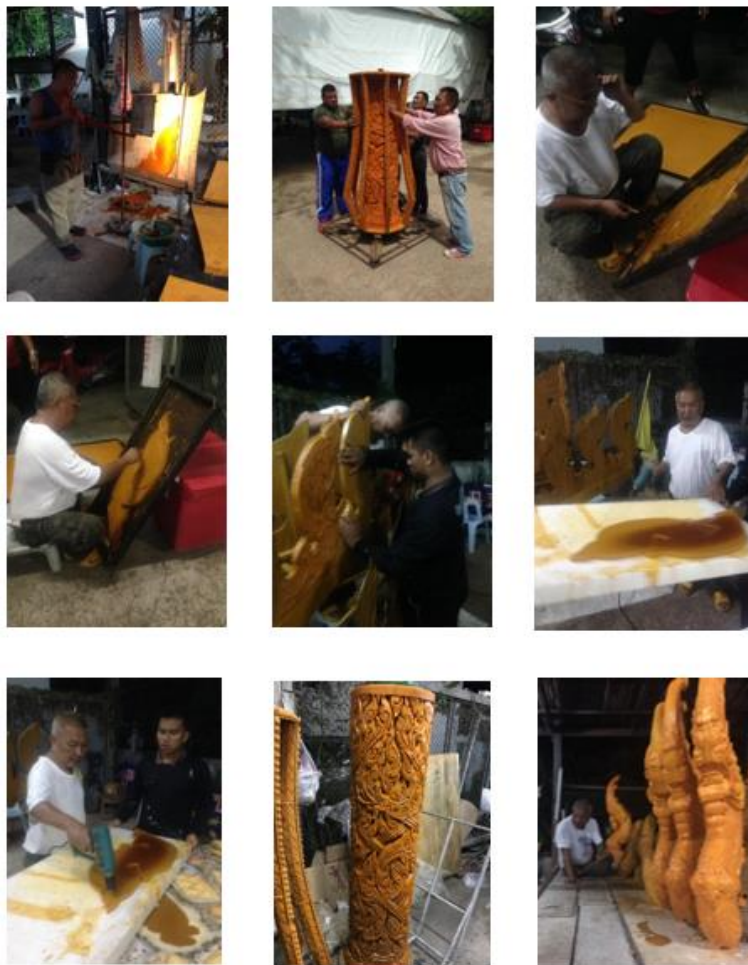
การสังเกต การถ่ายทอดภูมิปัญญาการหล่อเทียนพรรษา ผ่านลวดลายช่างโนนสูง ของตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

สังเกตวันที่ กรกฎาคม พ.ศ. 2561

เวลา 18.39-22.35 น.

สถานที่ บ้านพักครู โรงเรียนโนนสูงศรีธานี ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้สังเกต ช่างใหญ่และครูโรงเรียนโนนสูงศรีธานี

ภาพประกอบ 107 บรรยากาศการทำเทียนพรรษาโรงเรียนโนนสูงศรีธานี

ที่มา: ผู้วิจัย. (2561).

ประวัติช่างใหญ่ในการสัมภาษณ์การหล่อเทียนพรรษาตำบลโนนสูง

- ชื่อ นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร (ช่างพงศ์ (ช่างใหญ่) อายุ 58 ปี
- อาชีพ ศิลปินอิสระ
- เกิด 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2503
- ที่อยู่ บ้านเลขที่ 227 ถนนสำราญราษฎร์ ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา
- การศึกษา มศ. 5 โรงเรียนรัตโนภาส จังหวัดนครราชสีมา
- ผลงาน - เป็นผู้ริเริ่มการออกฉายเถาขดและเถาเปลวในแกะต้นเทียนคนแรก ในจังหวัดนครราชสีมา
- เป็นผู้ริเริ่มแกะต้นเทียนคนในแรก ในจังหวัดนครราชสีมา
- ในปี พ.ศ.2537 ได้แกะต้นเทียนที่ใหญ่ที่สุดในโลกให้กับวัดบัว ตำบลโนนสูง อำเภอ โนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติลูกศิษย์ช่างใหญ่ในการสัมภาษณ์การหล่อเทียนพรรษาตำบลโนนสูง

ชื่อ นายประเสริฐ เลิศศรีศิลป์ (ช่างเสริฐ) อายุ 48 ปี
 อาชีพ ศิลปินอิสระ
 เกิด 8 กันยายน พ.ศ. 2514
 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 162 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
 จังหวัดนครราชสีมา
 การศึกษา ปริญญาตรี สาขาศิลปกรรมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 ผลงาน - ภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์ อำเภอปักธงชัย (2534-2540)
 - งานประติมากรรมหล่อเทียนพรรษา ปี 2534-ปัจจุบัน
 - งานสถาปัตยกรรม สร้างโบสถ์ วิหาร เมรุ ตามวัดต่างๆ
 ในจังหวัดนครราชสีมา
 - งานจิตรกรรมฝาผนัง ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์นครราชสีมา
 (ลำตะคองวิลเลจ)

ประวัติลูกศิษย์ช่างใหญ่ในการสัมภาษณ์การหล่อเทียนพรรษาตำบลโนนสูง

ชื่อ	นายเพชรภูพาน หมอดง (ช่างโก้)	อายุ 41 ปี
อาชีพ	ศิลปินอิสระ (งานศิลปะทั่วไป)	
เกิด	7 มกราคม พ.ศ. 2521	
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 24 บ้านคลองทราย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา	
การศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาช่างไฟฟ้ากำลัง วิทยาลัยเทคนิค นครราชสีมา	
ผลงาน	<ul style="list-style-type: none"> - วัดโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2544 - วัดโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา รางวัลชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2545 - วัดโพธิ์ จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 2 การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2548 - วัดหนองบัวรอง จังหวัดนครราชสีมา รางวัลชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2549 - วัดหนองบัวรอง จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2549 ณ กรุงเทพมหานคร 	

- วัดน้ำไหล อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ข พ.ศ. 2550
  - วัดน้ำไหล อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา รางวัลชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ข พ.ศ. 2551
  - วัดหนองบัวรอง จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2552
  - วัดหนองบัวรอง จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2553
  - วัดหนองบัวรอง จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ก พ.ศ. 2554
  - วัดสระเพลง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ การประกวดรถเทียน ประเภท ข พ.ศ. 2555
  - วัดสระเพลง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 2 การประกวดรถเทียน ประเภท ข พ.ศ. 2557
  - วัดเดิม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา รางวัลรองชนะเลิศ อันดับ 2 การประกวดรถเทียน ประเภท ข พ.ศ. 2559
- ช่างโก้ (นายเพชรภูพาน หมอแดง) เรียนรู้การแกะต้นเทียน และการเขียนลวดลายช่างโนนสูง โดยให้เหตุผลว่า ผลงานการแกะต้นเทียนของช่างใหญ่ (นายสุรพงศ์ พร้อมพิพัฒน์พร) เป็นงานที่มีความเป็นเอกลักษณ์ อ่อนช้อย สวยงาม ตามแบบศิลป์อีสาน เป็นลวดลายไทยแท้ที่หาชมได้ยาก ช่างโก้ใช้เวลาในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกระบวนการและกลวิธีการออกลายการแกะต้นเทียนหลายปีถึงจะคล่องมือ และจากการเรียนรู้ลวดลายช่างโนนสูง ทำให้ช่างโก้สามารถนำไปประกอบอาชีพของตนเองได้จนถึงปัจจุบันนี้

ประวัติชาวบ้านในการสัมภาษณ์การหล่อเทียนพรรษาตำบลโนนสูง

ชื่อ พระครูอาทรกิจวิมล (ชัยมงคล อภิวังโส)
 ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่น (เจ้าคณะตำบลโนนสูง)
 เกิดเมื่อ วันอาทิตย์ ที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ. 2513 อายุ 48 ปี
 ที่อยู่ วัดโนนหมั่น ตำบล โนนสูง อำเภอ โนนสูง จังหวัด นครราชสีมา
 การศึกษา การศึกษาทางธรรม นักธรรมเอกเปรียญธรรม 1-2
 การศึกษาทางโลก (สามัญ) หลักสูตรพุทธศาสน์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา
 ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ผลงาน ร่วมออกแบบชบวนเทียนพรรษา ให้กับวัดโนนหมั่นร่วมกับช่างท้องถิ่น จนได้รับ
 รางวัลชนะเลิศ ประเภท ก ในเขตอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

ประวัติชาวบ้านในการสัมภาษณ์การหล่อเทียนพรรษาตำบลโนนสูง

ชื่อ นายสะอาด ศรีรักสัตย์
 อาชีพ ช่างราชการบ้านาญ
 เกิดเมื่อ วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2520 อายุ 62 ปี
 ที่อยู่ 84/2 ถนนลำราญราษฎร์ ซอย 14 ตำบลโนนสูง อำเภอโนนสูง
 จังหวัดนครราชสีมา
 การศึกษา ปริญญาตรี

ผลงาน นายสะอาด หรือครูปู่ ได้เริ่มทำต้นเทียนจำนำพรรษา เมื่อปี พ.ศ. 2523 และได้ส่งต้นเทียนพร้อมขบวนแห่รถประดับต้นเทียนเข้าร่วมประกวดในเขตเทศบาลตำบลโนนสูง ได้รางวัลชนะเลิศมาโดยตลอด และในปัจจุบันท่านเกษียณอายุราชการแล้ว แต่ก็ยังมาช่วยที่วัดทำต้นเทียนและขบวนแห่ ท่านเป็นเสมือนหัวหน้าของบรรดาชาวบ้านที่ร่วมออกแบบขบวนต้นเทียนต้นเทียน ร่วมกับพระครูอาทรกิจวิมล เจ้าอาวาสวัดโนนหมั่นจนได้รับรางวัลในทุก ๆ ปี และต้นเทียนของวัดโนนหมั่นยังมีความเป็นเอกลักษณ์ของวัด ซึ่งเป็นเทียนที่ใช้ปูนปลาสเตอร์ในการเป็นบล็อกและแบบพิมพ์ในขึ้นเดียวกัน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวชื่นกมล อ้วนสูงเนิน
วัน เดือน ปี เกิด	25 ธันวาคม 2533
สถานที่เกิด	นครราชสีมา
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2557 ครุศาสตรบัณฑิต สาขาศิลปศึกษา จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
ที่อยู่ปัจจุบัน	254/1 หมู่ 16 ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

